

ÂDEM VE ÂLEM

Lâilâhe illallah, Muhammedürresûlallah

"Bil, bul, arif olmaya çalış."

Sev, sevindir. Bil, bildir.
Gör, göstermeye çalış.

İlmel Yakiyn, Aynel Yakiyn çalışılırsa,
Hakkel Yakiyn'e erişilebilir.

Âdem olmasa, Âlem ne yapar?
Âlem olmasa, Âdem ne yapar?

Ey, zirvei tevhide çıkmak isteyen talip;
Dikkat et, bu küçük, çeşitli hikmetleri olan
Kitabı okumaya çalış.
Sen bu küçük kitabı yutamazsan,
kitap seni yutar.
Cenabı Allah yardımcınız olsun.
No.29

HACI AHMET KAYHAN

© Copyright

Ahmet Kayhan'ın varisleri

T.C. 5846 sayılı fikir ve sanat eserleri kanununun 19. madde hükmü çerçevesinde Ahmet KAYHAN'ın varisleri tarafından, "Adem ve Alem, Ruh ve Beden, İrfan Okulunda Oku ve Aradığımı Buldum" adlı kitapların çoğaltılarak ücretsiz dağıtılmasına ve bastırılmasına ilişkin gerekli izin M. Şahin'e verilmiştir.

İsteme Adresi:

haciahmetkayhan@hotmail.com

Tel :

0538 770 54 46

ISBN

9944-5269-0-8

Baskı

2006 - İZMİR

Basıldığı Yer

İlyazmir Yayınevi Matbaası

R. Tulga Cad. No: 11 Çamdibi - İZMİR

Tel-Fax: 0232 - 462 75 86 / 462 32 19

ilyayinevi@mynet.com

İÇİNDEKİLER

Bismillahirrahmanirrahim ile başlarız.
Salatü selam ile aşk deryasına dalarız.

Önsöz	5
Giriş	7
Haber Ver	8
Âdem'le Havva ve Âlem	9
Bismillahi Şerif'in Esrarı	19
Aslını Bir Can Eden	32
Ruh Nedir?	33
Habibi Kibriya	37
Muhammed Kelimesindeki Ferdi Hikmet	39
Evradı Şerife (Salatü Selam)	50
Allah İnsanı Niçin Yaratmıştır?	58
Ey Âdemoğlu	61
Dua	62
Bugün Allah İçin Ne Yaptın?	63
Cüz - Kül (Parça ve Bütün)	65
Ah Edeb	74
Mükemmel İnsan	77
Allah Hu Diyen	102
Îlâhi	103
Doksan Dokuz Esmâül Hüsna	104
Ariflerin Maksadı	118
Fethiye Evradı	119
Tevhid Üzerine	131
Padişah Mihman Olmaz	136
İdris Kelimesindeki Kuddusi Hikmet	137
Zikrin Hakikat'teki Tefsiri	143
Gavsiyye (Kutsal Bağış)	147
Zikrullah - 1	154

Tasavvuf ve Basamakları	155
Zikrullah - 2	160
Vâridat	162
Zikrullah - 3	173
Tefekkür	175
Zikrullah - 4	179
Ariflerden Menkıbeler	180
Tefvizname	195
Ayeti Şerif ve Hadisi Şeriflerin Meali ve Hikmetli Sözler	198
Seçme Hadisler	205
Tarikatler ve Halveti'lik	206
Fakirlerin Dostu	215
Bir Fransız Doktorunun Keşfi	219
İmamı Ali Hz.'nin Mısır Valisine Mektubu	221
Mevlânâ'dan İki Rubai	234
Bize ve Bütün İnsanlığa Düşen	235
Peygamber Efendimizin Duası	238

Derleyip toplaması bizden, okuması sizden.

*Tevfik ve hidayet, Allah'tan, hürmet ile,
gayet nazikâne okunması rica olunur.*

ÖNSÖZ

Bismillahirrahmanirrahim.
Lâ İlâhe İllallah, Muhammedün Resulullah.

ÖNEMLİ NOT:

*Bu kitabın çok dikkat edilerek okunması rica olunur.
Hepsi ayet, hadis mealidir. Fakat çeşitli kaynaklardan
derlenmiştir.*

Âdem olmasa, Âlem ne yapar?

Âlem olmasa, Âdem ne yapar?

İkisi, birbirini tamamlar.

Âlem'in mi Âdem'e ihtiyacı var, Âdem'in mi Âlem'e ihtiyacı var?

Bu sırrı ilahiyi Hz. Fahri Kâinat Efendimiz, Kur'anı Azimüşşan'da ayeti şerif ile, kudsi hadisi şerif ile beyan etmiştir.

Biz de bu ufak kitabımızda, bu hususları derleyip toplayarak beyan ettik. Tam huzur ile okunup tatbik edilirse, Âdem'le Âlem arasındaki sırlara (kısmen) vakıf olunabilir.

İlmel Yakiyn, Aynel Yakiyn çalışılırsa, Hakkel Yakiyn'e ulaşılabilir.

Tevhid, ilâhi ve ulvi bir meyve bahçesidir. Okuyan için tatlı da, acı da olabilir. Fakat daima, acıyı tatlıya çevirebilmek için, tatbikat, hazım gerekmektedir.

Maddi ve manevi çeşitli ilimlerde çalışarak, derleyip hazırlamak suretiyle, bu kitabı bu hale getirdik! Alan ve okuyan kardeşlerimiz, insanlık ve İslâm Âlemi, herkes istifade edebilir.

Buradan sâdır olan kusurlarımızı görürseniz, af dileriz. Anlaşılmayan kelimeleri bize bildirirseniz, memnun oluruz.

Hacı Ahmet Kayhan

14.5.1989

Yazıma yardımcı olanlar: Cemal Çağlayan, Salim Yurtseven, Kemal Ulusoy.

Yayıma hazırlayan: M. Beynam.

GİRİŞ

Âdem ile Âlem, nedir? İkisi, ikiz çocuk gibidir. Birbirisini tamamlayan iki sevgilidir. Diğer bir açıdan Âlem ve Âdem, bir ağaç ve onun çiçeği, meyvesi gibidir.

Âdem olmasa, Âlem ne yapar? Âlem olmasa, Âdem ne yapar? İkisi, birbirini tamamlar.

Allahu Teâlâ, Âdemoğlu'na, on sekiz bin âlemin sırrını, Kur'anı Azimüşşan'da beyan etmiştir. Âlemi sevmiş ve ona da sevdirmiştir.

Sen, Rahman ve Rahim ismi şerifiyle bakmadıkça, Allah'ı sevemezsin ve bulamazsın. Kur'an ilmine bak ve dal. Sırrı insaniyi bulmaya çalış. Âlem'i sev, insan ol. Âlem'i sevmeye, Allah'ı bulmaya çalış.

Kudsi hadisi şerifte, şöyle beyan edilmiştir: "Biz insanın sırrıyız, insan da bizim sırrımızdır." Eğer Allah ve Allah'ın Resûlünü hakkıyla seversen, on sekiz bin âlemin sırrını, Sırrı Muhammedî'yi de çözmüş olursun. Dikkat et, Âdem ile Âlem'in üzerine çalış ve bul.

Âdem mi Âlem'e misafir geldi, Âlem mi Âdem'e misafir geldi? Bunu tefekkür ile, ilmi ilâhi ile, Kur'anı Azimüşşan'a dayanarak bulabilirsin. Âdem ile Âlem'in ikisi de birdir, azimdir.

* * *

Âdem ile Âlem, bir tek yaprağın iki yüzü gibidirler; birbirlerinden ayrılamazlar. Fakat Âdem ile Âlem'in durumuna bakacak olursak, sevgiyi bırakmışlar, sert düşmanlık içinde birbirlerini yiyorlar. Âdem Aleyhisselâm'dan sonuna kadar gördüğümüz şudur ki, iki dost, düşman olmuştur. Altınıyla, gümüşüyle, madeniyle, suyu ve toprağı ile dünyamızı, Âdemoğlu, yeme, içme ve giymeyle bitirmeye çalışıyor. Sevgilisi olması gereken Âlem'i altüst ediyor. Âlem ve toprak ise, Âdem'i yiyor. İkisi de düşmanca birbirlerini yiyorlar ve ikisi de doymuyorlar. Kimse bu tersliğin farkında değil.

Âdem ile Âlem'in dostluğuna, düşmanlığına bakan, onlarda bir yaprağın iki yüzünü gören, arif olur.

Allah ve Allah'ın Resûlü'nden, Kur'anı Azimüşşan'dan ayrılmayın.

Ey insanoğlu, Âdem ve Âlem'in sırrına bak, arif ol. İnsanlığını kaybetme.

Ey insanoğlu, sen bu âlemi yutamazsan, hak edemezsen, bilmiş ol ki bu âlem, zaten seni yutar...

HABER VER

1. Elâ ey mürşidi âlem haber ver ilmi Mevlâ'dan
Elâ ey mânâyı Âdem haber ver remzi esmadan
2. Ne sırdır Âdem ve Havva, ne sırdır "Allemel esma"
Ne sırdır Sidre ve Tûbâ, haber ver arşı âlâdan
3. Nedir dillerdeki ilmin, nedir hem remzi Zülkarneyn
Ne yerdir "mecmail bahreyn", haber ver Hızır ve Musa'dan
4. Ne yerdir merkezi edna, nedir ya halkai vusta
Bilinmez zerrei kübra, haber ver sen bu suğradan
5. Kimindir feyz ve hem ihya, ne sırdır dem, demi İsa
Nedir Meryem'deki derya, haber ver dürri yektadan
6. Nedir Kur'an'ın esrarı, nedir esrarın envarı,
Nedir Mehdi'nin etvarı, haber ver sırrı esradan
7. Nedir Âdem, nedir Havva, Âlem nedir ve kimdir o,
Haber verdi bunu "İkra", haber ver sırrı Kur'an'dan

Niyazi Mısırî'den.

1. Elâ: Şimdi. Mürşid: İrşad eden, yol gösteren. Remz: Sembol. Esma: Allah'ın isimleri.
2. *Allemel esma*: Allah, Âdem Aleyhisselâm'a isimlerini öğretti. Sidretül Münteha: Cennet'teki Sınır Ağacı. Tûbâ: Cennetteki dev ağaç.
3. Dil: Gönül. Zülkarneyn, abı hayat (hayat suyu, ölümsüzlük) çeşmesini aradı, bulamadı. Hızır ve İlyas (Aleyhisselâm) buldular. Bu, *Mecmail bahreyn* (iki denizin birleştiği yer)'de idi. Daha sonra Hızır Aleyhisselâm, Musa Aleyhisselâm'la orada buluştu.
4. Merkezi edna: Aşağı merkez. Tasavvufta üst merkez Nuru Muhammedî, alt merkez İnsanı Kâmil'dir. Ayrıca burada "İki yay kadar, hatta daha yakın (*kabe kavseyn ev edna* : Necm, 53:9) sırrına işaret vardır. Halkai vüsta: Allah ehlinin halkası. Zerrei kübra: En büyüğün zerresi (bile). Sugra: Küçükler.
5. Feyz: Kudret, bereket. İhya: Can vermek. Dem: Ruh, nefes. Derya: Deniz. Dürri yekta: Eşsiz inci (burada Hz. İsa).
6. Esrar: Sırlar. Envar: (Nurlar (ışıklar). Mehdi: Son kutup. Etvar: Tavırlar. Esra (Leyletil Esra): Miraç gecesi.
7. İkra: Oku. Kur'anı Azimüşşan'ın ilk inen sözü.

ÂDEM'LE HAVVA VE ÂLEM

(Allah, bu Âlem'i Âdem'le, ulvi hikmetle ziynetlendirmek için, evvel ve ahir hikmeti, Sırrı Muhammedî ile beyan kıldı.

Hz. Muhiddin İbn Arabî (Şeyhül Ekber), Kur'anı Azimüşşan'daki ayeti şerifleri kısaca, hikmetli sözlerle insanlık âlemine, onun kaldırdılabileceği kadar beyan etmiştir. Aşağıdaki yazı, onun bu beyanatından özetlenmiştir. Allah ondan ve cümlemizden razı olsun.)

Giriş

- Bil, bul, arif ol.
- Bugün Allah için ne yaptın?

İnsanın kutsi varlığı, şu kâinat yapısına bir sebep teşkil eder. Elinizdeki bu yazı, bunu açıklamak için hazırlanmıştır.

Gayemiz, Âdem'in âleme gelişini, gaye ve vazifesini ve öz varlığının ne olduğunu, yaradılışın sırrında tanıtmaya çalışmaktır.

İnsan her şeyden önce, yaşadığı noktayı hisleri ile takip ederek, dünyaya geliş sebebini, gaye ve vazifesini bilmelidir. Bunu kişiliğinde idrak etmesi, varlığının bir gayesidir. Çünkü Cenabı Hak, "Ben bir gizli hazine idim, bilinmekliğimi istedim" diyor. Şu halde yaradılışın sebebi, kesinlikle bu emrin bir eseridir. Bu itibarla, onun varlığında şahsi değerimizi idrak etmemiz, en yüce bir vazifedir.

Gene, "İnsan benim sırrımdır, ben de onun sırrıyım" diyor. Bununla, hem mutlak varlığını insanların kutsi yapısında tanıtmak istiyor, hem de "insanın sırrıyım" demekle, zati aslını insanın vasfında müjdeliyor.

İşte biz bunun için, insan varlığının nereye dayandığını ve yaşamındaki gerçek anlamı tanıtmak istiyoruz. İnsan, kutsallığından yaşar. Bu yüzden de yaşamının temelini bilmeyen, onu bulup ona dayanmayan, ömrünü tam anlamıyla tatminkâr olarak geçiremez. Gerçek anlamıyla insanlık gücünü, fazilet ve huzur yolunu bulamaz.

İşte bunun için, insanlığın mutluluğunu tanıtmak zorunluluğunu duyuyoruz. Bütün Ehlullah, güçlü bir imanla bu emre uymuş ve bunun idraki içinde hareket ederek, Allah katında layık olduğu mevkiye ermiştir.

İnsan gerçeklere dayanmadıkça, gidişinde dikkat, ciddiyet ve mertlik anlayışı göstermedikçe ve vicdanında sorumluluk duygusu taşımadıkça, kişiliğinin bir değeri olamaz. Güven, huzur ve mutluluk da bulamaz.

Allah, muînimiz olsun.

Kâinat ve Yaradılış: Lâ Taayyün Ahadiyet

– *Rabbime hamd, Resûlüne sonsuz salavat olsun.*

Cenabı Hak, Varlığını zuhura çıkarmadan önce, gizli bir varlıktı. Bilinmeyen bu varlığa, Gaybı Mutlak (Mutlak Görünmezlik), Lâ Taayyün (Belirmemişlik), İtlak (Serbestlik) Âlemi, Yalnız Vücut, Ümmül Kitap (Kitap'ın Anası), Mutlak Beyan veya Lâhut (Uluhiyet) Âlemi de denir.

Sonra Allah, bilinmekliğini istemiş ve varlığını, üç isimle belirlemiş, taayyün ve tecelli ettirmiştir:

1. Ceberut (İlahi Kudret) Âlemi: Birinci Taayyün, Birinci Tecelli, İlk Cevher ve Hakikati Muhammediye olarak da bilinir.
2. Melekût (Melekler) Âlemi: İkinci Taayyün, İkinci Tecelli, Misal ve Hayal Âlemi, Emir ve Tafsîl Âlemi, Sidrei Münteha (Sınır Ağacı) ve Berzah da denir.
3. Şehadet (Şahitlik) ve Mülk Âlemi: Üçüncü Taayyün, Nasut (İnsanlık), His ve Unsurlar Âlemi, Yıldızlar, Felekler (Gökler), Mevalid (Doğumlar) ve Cisimler Âlemi diye bilindiği gibi, Arşı Âzam da bu makamdan sayılır.

Şimdi eğer, bu zuhurlar ne zaman olmuştur diye sorulacak olursa, bunun açıklanması mümkün değildir. Çünkü söze sığmaz. Bu, bir an meselesidir. Bunda zaman ve mekân (uzay) sınırlaması yoktur. Cenabı Hak neye kadir değil ki? "Ol" dedi mi, tamamdır.

"Altı günde yaratıldı" sözü, Kur'anı Azimüşşan'da beyan edilmiştir.

Aslında bu söz, güne değil, hale aittir. Batınî anlamda gün anlamına gelen, Allah'ın insanlara lütfettiği görünmeyen şeylerden olan altı sıfatıdır: Yani, semi, basar, idrak, irade, kelam ve tekvin (işitme, görme, kavrama, irade, konuşma ve yaratma) gibi hallerdir. Cenabı Hak'ın zatına ait olan bu sıfatların, Âdem'in kutsal varlığında belirmesi, "insan benim sırrımdır" sözünün bir hükmüdür.

Şimdi burada, Gavsı Âzam Abdülkadir Geylani Hz.'nin, bu âlemlere atfen manevi bir aşama olarak buyurduğu bir sözü arz edeceğiz:

İnsanlık âlemiyle Melekût âlemi arasındaki her hal ve sınır,
Şeriat'ın kendisidir. Melekût âlemiyle, Allah'a varmanın üçüncü
basamağı olan Ceberrut âlemi arasındaki her hal ve sınır,
Tarikat'ın kendisidir. Ceberut âlemi ile ilâhi Lâhut âlemi arasında
kalan her hal ve sınır, Hakikat'in kendisidir.

İleride bu âlemlerin, madde ve mana açısından açıklamasına çalışacağız.
Varlığın başlangıcı ve son sınırı, Aşk'tır.

Onun için de bu saydığımız âlemler, Aşk'ın cazibesinde pervane olmuşlardır. Cenabı Hak varlığını, kudret eliyle zuhura getirmiş ve üç isimle taayyün, tecelli ve tenezzül etmiştir. Buna hilkat (yaratış) sanatı, zuhur (belirme) cilvesi ve vahdet (birlik) oyunu denir.

Bunda zaman ve uzay (mekân) kaydı yoktur. Ancak an vardır. Çünkü mutlak zaman içerisinde bâtın zahir'e çıkıp fark edildikten sonra, âlemlerin nurları (ışıkları) ve ilâhi olaylar bilinmiştir.

İkinci olarak, şekil ve renkler görülüp, ayrı ayrı unsurları oluşturacak şekilde birleştğinde, isimler meydana çıkmıştır. Ve böylece zahir âlem belli olup, mutlak varlık bilinmiştir. Cenabı Hak'kın bu âlemi yaratmaktan maksadı, bilinmekliğini istemesidir. Ortaya çıkan şeylerin belirişine sebepse, Âdem'i dilemektir. Varlığa ilâhi sıfatlar, sırrına ise Âdem denir.

Bu noktada, konuyu biraz daha açmamız gerekiyor.

Yaratış sanatı, Cenabı Hak'kın büyük kuvvetinden yüce kudretine hükmederek, cemalini ve celalini eserlerinde, yani varlık yüzünde göstermesi demektir.

Zuhur cilvesi, âşık olması sonucunda bâtının zâhir'e çıkıp, âlemlerin nurlarının ve olayların bilinmesi demektir.

Vahdet oyunu ise, Cenabı Hak'kın zatından sıfatına tecelli etmesi ile kendi varlığını kendinde zuhura getirip, birlik ve vahdetini, ahadiyet (teklik) sırrına meylettirmesi demektir.

Şimdi gelelim yukarıda sözü geçen, şekil ve renkler, isim ve unsurlar dediğimiz, mülk mertebeleri ve cisimler âlemine.

Bu Doğumlar Âlemi, dört ruhtan oluşmuştur:

a) İnsani ruh, b) Hayvani ruh, c) Nebati ruh, d) Madeni (Cemadi) ruh.

Bu âlem, cereyan ve deveran üzerine kurulmuştur. Deverandan cereyan, cereyandan ise hayat meydana gelmektedir. Bu bir kanundur. Böylece, varlıkların her biri, bütün esma'nın (isimlerin) mazharı olup, Külli İrade'nin hükmünü yerine getirmekte ve nefesine, yani zannına göre Rabbini bilmektedir. Bu durumlar dünyada ilâhi bir düzen, değişmez bir kuraldır.

Allah'ın tezahürü, böyle gerektirmekte olup, bütün varlıklar onun kader çizgisi içinde kulluk görevini yerine getirmekle yükümlüdür. Allah'ın bunlardan maksadı, dostluk, intibak ve esenliktir.

Aslında varlıklar, bir bütündür. Fakat parçaları ile karakter taşırlar. Bütün eşya yani varlıklar, insanda bir araya gelir. Evrenin başlangıcı ve birlik noktası insandır. Sonsuz varlıkların ayetleri, secdegâh ve kiblesi de her an için insandır.

Tevhid ve Mana

Kelime-i Tevhid, ilâhi bir dil ve "kün" (ol) emrinin ruhuna has bir hitaptır.

Cenabı Hak, "kün" emrinden önce kendisi kendinde idi. Bilinmeyen, gizli bir varlıktı. Buna, Gaybı Mutlak ya da Yalnız Vücut denir. Ne zaman ki Cenabı Hak, zâtından sıfatına coşarak "*kün*" dedi, ilâhi sıfatı tecelli ederek yüce varlığı ve Rab'liği bilindi. İşte o zaman Cenabı Hak, "*lâ ilâhe illallah*" hitabı ile, varlığını ve birliğini ortaya koymuş, "*Muhammedün resûlullah*" demekle de, anlam ve maksadı beyan etmiştir.

Buna dayanarak tevhidin anlamı, şöyle yerini bulmuştur:

"*Lâ ilâhe*" demekle, sıfatının belirişinden önceki varlığı beyan edilmiş, "*illallah*" demekle de, varlığı tecelli ettikten sonraki durum ifade edilmiş oluyor.

"*Muhammedün resûlullah*" ile de, varlığına delil olarak bilinmesi ve tasdik edilmesi isteniyor, hükmünün icrasının onunla olduğu anlatılmış oluyor. Bu da onun rahmet ve şefaet edici olduğunu müjdeleyerek, sanatındaki hikmetini açıkça beyan etmiş oluyor.

Burada bölümler halinde ayırdığımız hususlar, açıklama içindir. Aslında ayrı ve gayrı değildir.

Şimdi gelelim topluca anlama. Önce şunu belirtmeliyiz ki, kelime-i tevhid, Cenabı Hak'kın cemalinden celaline çekilen bir hat gibidir. Yani: varlık da benim, yokluk da benim, hüküm de benim, izzetim hakkı için rahmet edici ve yol gösterici de benim, demek istiyor. Demek ki buradaki anlam ve maksat, ezeli ve ebedi olan yüce varlığını ve birliğini, emir ve hükmünü, kelime-i tevhid ile kabul ve tasdik ettirmektir.

Şu halde, lâ'da, illa'da, emir ve öncelikte de tek varlık ve yaratıcı O'dur.

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı üzere, kelime-i tevhid, zâhiri (dış) ve bâtını (iç) olarak iki türlü anlam taşımaktadır.

1. "*Lâ ilâhe*" kelimesi, inkâr değil, tasdik mahiyetindedir. Çünkü kelimenin aslı, asli zatı anlatmaktadır. Yani Hak'kın zuhur âleminden önceki varlığını ifade ile, Gaybı Mutlak dediğimiz, bizce bilinmeyen, gizli olan Rab'liğini anlatmış oluyor. Böyle olunca da seven, sevilen ve aslında tapılması gereken, bu anlamdaki Allah oluyor.

2. "*İllallah*" kelimesine gelince: Bu kelime, izafi olan yaratılmışlar âlemine aittir. Bu cümleden olarak Cenabı Hak, ilâhi sıfatlarını ve eşyadaki varlığını ispat eder. Bu da aslının yansıması olan Ceberut, Melekût, ve Mülk âlemlerine tekabül eder. Bu âlemlerdeki belirişleri fânidir, fakat bunların aslı bakidir. Emirdir, rahmettir, ilimdir, nimettir, kısacası bilinmekliğine sebeptir. Her iki anlamda olduğu gibi, zâtıyla sıfatıyla, bütün anlam ve maksat ve kastedilen de Cenabı Hak'tır. Böylece bilinip tasdik edilmelidir.

Aslında insan, tevhidin anlam ve sırrından ibarettir. Bunun için de tevhid, bu anlamda yapılmalıdır.

Dinin Sırrı Sevgidir

Din ilâhi bir kanundur.

Dinin sırrı, hukuktur. Hukukun sırrı, vicdandır. Vicdanın da sırrı sevgidir.

Hukuk Sırrı

Dinde hukuk, her şeyden önce doğruluk demektir. Kişi, kendisine ait olmayana el sürmez ve göz dikmez. Hukuk deyince bu, sadece insan hukuku demek değildir. Hukuk, şu evren varlığı içinde, zerreden güneşe kadar, canlı ve cansız ne kadar varlık varsa, hepsine birden aynı hakkı tanımak demektir. Ve aynı şekilde uygulamak, insanlığın ve İslamiyetin gereğidir. Çünkü varlıkların tümü, Hak'kın varlığıdır. Eğer bir insan ben Hak'kı seviyorum derse, mutlak surette varlığını da sevmelidir. Varlığı sevmeyen, Hak'kı da sevmiş olmaz. Bu bakımdan iyi/kötü, güzel/çirkin, faydalı/zararlı, sevimli/sevimsiz tercihlerinin hukukta yeri yoktur. Bunlar söz konusu olurlarsa, Allah'ın gazabını celbeder. Burada sevip sevmeme ayrı şey, hukuk ise ayrı şeydir.

İşte insanların ilerleyememesi de, bu anlayışsızlığın eseridir. Hukuka riayet etmeyen, günahkârların en büyüğüdür. Ve onun insanlıktan da nasibi yok demektir. Bundan hiç kimsenin şüphesi olmamalıdır.

Cenabı Hak varlığını, dostluk, intibak ve esenlik düsturlarına göre, müjde ile işaretlemiştir. İnsan, tecellisine göre hareket etmekte serbesttir. Kendisine hoş gelmeyen, kötü, çirkin, zararlı ve sevimsiz dediği herhangi bir varlıkla ilgilenmeyebilir. Fakat eğer tesadüfen bir ilgi doğacak olursa, gereken şekilde hukukunu tanıması zorunludur. Çünkü insan, yalnız ve yalnız hukuktan sorumludur.

İster müslüman, isterse hristiyan olsun bunda ayırım olmaz. Çünkü kurtuluş ve mutluluk kapısı, buradan açılır. Bütün varlıklar, Cenabı Hak'kın esmasının suretidir. Bu nedenle ilâhi kitaplar, "kendini düşündüğün gibi yek diğerini de düşüneceksin" diye, Allah'ın emrini bildirmektedir. Çünkü canlı ve cansız bütün varlıklar, O'nun ruhunu taşımaktadırlar.

Bunun için de hukukta hiç kimse, keyfine göre hareket edemez. Allah bunu men etmiştir. Çünkü onun emri keyif değil, ölçüdür. Hele insanın kalbi, onun kutsal evidir. Ve Cenabı Hak orayı, kendisi için ayırmıştır. El süren yanar da, zavallı farkına varamaz.

İnsan aslında Hak'kın temsilcisi ve varlığının halifesidir. Bu yüzden hukuk yönünden son derece yükümlü ve sorumludur. Bastığı taştan gökteki kuşa kadar, canlı ve cansız ne varsa her şeyden sorumludur. Onun için Ehlullah "mertliğin gereği, yek diğerini düşündürmektir" demişlerdir. Bu uğurda hizmette kusur etmezler.

Cenabı Hak cümle varlığı, insana mazhar kılıp onun emrine vermiştir. Eğer bir noksanlık ve aksilik görececek olursa, bu da gene bizdendir. Bunu böyle bilmeli ve elimizi her bir şeye, "*bismillah*" diyerek sürmeli, gene besmele ile de yerli yerine koymalıyız. Kullanış esnasında, onda ruh olduğunu unutmamalıyız. Kendi uzvumuzdan bir parçayı nasıl düşünüyor ve hoş tutuyorsak, onu da o şekilde kullanmalıyız. İşte o zaman "ente razı, Hak razı", yani sen O'ndan, O da senden razı demektir. Allah için, şifa veren cevap budur.

Vicdan Sırrı

Vicdan, hukukun amiridir; kalpte yankı yaparak, insanı harekete geçirir. İnsan, her hali hukuk yönünden gerektiği gibi, her işi hukuk gözeterek yapar; mutlak olarak doğruluğuna inanır; kalben şüphesiz bir biçimde emin ve müsterih olursa, işte bu, vicdandır. Buna, hukukun aslı derler; bir adı da imandır. Bu hal, insanın kalbinin derinliklerinden gelen bir emrin sesidir. Doğruluğundan şüphe edilmeyen, saf ve temiz bir duygunun ürünüdür. Merhamet denizinin coşarak getirdiği bu hali, Allah cümlemize nasip etsin. (Amin.)

Eğer bir insanda iman yoksa, vicdan da yoktur. Vicdanı olmayanın insanlığı da yoktur. Eğer bir kimse hukuk tanıyor ve vicdanen gerçekten müsterih oluyorsa, o kimseye müjdelersun, çünkü Allah onunladır.

Sevgi Sırrı

Sevgi, insanın en ince ve hassas vicdan hislerinin meydana getirdiği, merhamet ve şefkat duygularının bir eseridir. Vicdan hükmü kalpteki iyi ve kötü bütün varlığı yakarak, silip atmış ve orasını ayna gibi, tertemiz bir hale getirmiş olduğundan, Cenabı Hak o kalbe, tecelli tahtını kurmuştur. Böylece bütün benliği Hak sevgisi kaplamış ve o kimse artık, sevgiden ibaret olmuştur. Artık o her şeyi, her şey de onu sever olmuştur.

Bu nedenle o kimse, Cenabı Hak'kın dostluk, intibak ve esenlik sıfatları ile sıfatlanıp, haslar (seçkinler) zümresine girmiştir. Artık o insanın her iki dünyada da yeri cennet, makamı ise, sefa ve dostluktur.

İslamiyet, sekiz esasa dayalıdır. Bunlara sekiz cennet kapısı denir. Ayrıca divanlarda, sekiz uçmak diye de anılır:

1. Merhamet ve şefkat, 2. Doğruluk, 3. Sadakat, 4. Cömertlik, 5. Sabretmek, 6. Sır tutmak, 7. Fakirliğini ve acizliğini bilmek, 8. Rabbine şükretmek.

İşte bunlar olmadan, her iki dünyada da huzur, mutluluk ve cennet olmaz.

Bu güzel huylarla huylanan ve benliğine mal eden bir insan, gereği gibi bir Müslüman ve Resûlüne layık bir insan demektir. Çünkü bu güzel huy ve ahlaklar, peygamberimiz Muhammed Mustafa Sallallahu Aleyhi Vesellem'e ait güzel huy ve sıfatlardır. Ve keza ondan da Ailesine, Evladına ve Ashabına tecelli ederek, İslamiyet'in temel unsuru haline gelmiştir. Kur'an, böyle beyan ve ilan etmektedir.

Bunun için de İslamiyet, kelime-i şehadet'le camide cennet aramaktan ibaret değildir. Bunlardan biri eksik olursa insan, gerçek Müslüman sayılmaz. Çünkü Allah'ın vahyindeki sırların sağlamlığı, bunlarla ayakta durur. Bunun için de hayatın devamı, huzur ve mutluluğu, bu esaslara bağlıdır. İnsan, yaşamında daima iyiye, güzele ve doğruya dayalı olmalıdır. Ölümsüzlük ve ebedilik bu gerçeklerle mümkündür.

İşte bu yüzdendir ki, yukarıdaki esaslar, insanlığın ve Hak yolcularının elinde daima bir ışık ve bir meşale olmuştur. İnsan nasıl ki karanlıkta önünü göremez ve yol alamazsa, aynı şekilde Yaratan'ına da varamaz. Cenabı Hak, "Işık olun, bana gelin, sırrıma erin" diye bizlere hitap ediyor ve bizleri diliyor. İşte bu hitabın anlamını o yüce peygamber, Miraç yaparak bizlere anlatmak istemiştir. Şu halde bu hakikat ışıkları olmadan bu cehaletin karanlığında, Rabbimize nasıl yol bulup onun rızasına layık olacağız? Demek oluyor ki gerek şeriat, gerek tarikat ve gerekse hakikatte olsun, değerli olan bu güzel huy ve sıfatlardır.

Bir insan ister peygamber, isterse veli olsun, bu gerçeklere sahip olmadan Rabbine layık olamaz. Çünkü 100 Sühuf ve 4 Kitabın sırrı budur. İnsanlığa ve beşeri vicdanlara hayat kaynağı olan, neşe, huzur ve mutluluk bahşeden, bu sekiz esastır.

Dünyada ne kadar güzel huy ve ahlak varsa, hepsi bunların içindedir. Bu nedenle bunlara, sekiz cennet kapısı denmiştir. Bunlara sahip olanlar, zaten bu âlemdeyken cennet hayatı sürerler.

Yedi tamuya gelince: Bu cehennem kapılarını açan huylar da şunlardır:

1. Gurur, 2. Hırs, 3. Kıskançlık, 4. Bölücülük, 5. Dedikodu, 6. Şehvet, 7. Öfke.

İşte bu dünyada ne kadar kötü huy ve ahlak varsa, onlar da bunların içindedir.

Onun için her kim iyiyi, güzeli ve gerçeği kabul etmezse, kişiliği ne olursa olsun ve ne kadar sureti Hak'tan görünürse görünsün, onun gönlünde bu huylar yatıyor demektir.

İsterse başı secdeden kalkmasın hiçbir önemi yoktur. Gerek insanlık ve gerekse İslamiyet, gerçeklere dayanmakla olur. Keyfine göre hareket edip benliğe kapılarak, riya, gösteriş ve desinler diye İslamiyet olmaz. O takdirde yedi tamunun gurur ve isyan kapılarını, insan kendisine açmış olur.

İslamiyet yalan dolan, hile ve haksızlığa başvurmayı kesinlikle yasaklamıştır. Bu huyda olanlar gerek Hak katında, gerekse toplum içinde insanlık itibarını yitirmiş olur. Ve kutsal varlığı, sıfıra düşer. İşte o zaman, kendi ölümünü kendi eliyle hazırlamış olur. İşte bunun için, üç günlük ömre bedel olarak şahsi menfaat ve kaprislerimize kapılıp da kendi kendimizi aldatmayalım. Hele Allah, hiç kanmaz. İslamiyet, şuurlu, bilerek ve doğru olarak hareket etmeyi emreder. Onun için de İslam ahlak ve adaletiyle ahlaklanmayan, Hak'tan ve İslam'dan yana olmayan, İslâmiyet uğruna çalışıp savaşmayan yezittir, zalimdir ve sonu hüsrandır. Allah, cümlemize hidayet eylesin.

İmanın Sırrı

*Suret vasfindan geçe, hazları tümünden eriyе
Dayandığı ameller gide, görüşlerini Hak'tan bile
Her hali hiçlikte ola, safı saf bir can ile
Ola Hak ile ola*

İslamiyette bu sözler, kişinin çalışmasına göre anlam taşıdığından, burada açıklanması gereksizdir. Bunların anlaşılması, ehline aittir. Ancak, şunları belirtmek isteriz.

Bir kimse gerek ibadetinde ve gerekse hayır ve hasenatında cennet ümidi veya cehennem korkusu içinde hareket ediyorsa, Hak katında böyle bir amelin hiçbir değeri olmaz. Ve çıkar karşılığı yapılan hizmetten farklı da sayılmaz. Çünkü Hak için yapılan işlerde karşılık gözetmek, son derece abes ve ayıptır. Asalet ve gerçek odur ki, kuldan bile karşılık beklemek, hizmet yolunda insan olana büyük bir züldür; hatta yalnızca bir teşekkür bile. Bir insan evladına bir iş buyursa, o da karşılığında para istese, böyle bir evladın baba yanında değeri ne olur? İşte, Allah indinde de o kulun değeri öyledir. Allah, işe değil, gönüle ve niyete bakar. Niyet halis ise, tamamdır. İnsanlar, kendi aralarında bile niyete bakıyor, ona göre bir kimseyi seviyor veya istemedikleri halde bir hizmeti yapıyorlar. İşte Allah da böyledir. Yeter ki onu sevin ve kendinizi sevdin. Bu kâfidir.

Yok ille "ben amelimden hasıl olan sevap torbası ile huzuruna çıkacağım" dersiniz, günahlarınızın bir şamar gibi yüzünüze çarpıldığını görürsünüz. Allah'a yük ile gidilmez; ona gönül gerektir. Eğer akıllı ve gönül arkadaşı isen, günahını düşün ve yaptığın her hayır ve hizmeti, habibine hediye et. Sonra da huzuruna, cürmün ile çık.

Tecelliyat

1. *Tecelli*: Cenabı Hak'kın varlığının bir belirişi, varlığının gerçeğini açıkça beyan için hükmünün bir icrasdır.
2. *İlim*: Hak zatında baki ve hürdür, yani yaratılmış değildir. İnsanlık âlemi içinde eğitim, görgü ve yeteneğe göredir.
3. *Kader*: İlâhi kudrette her varlık, bir ismin, yani esmanın mazharıdır; kendi çerçevesi içinde gelişip oluşturduğu devir ve fiillerin mahiyetidir. Bu açıdan hayatta her şey, insanların görüş ve niyetlerine göre anlam taşımaktadır. Nefislerin bütün fikir ve eylemleri, bu kurala göre gelişmektedir.

Kaderin Anlamı

Bütün bunlar, Şeyhül Ekber Hz.'nin dediği gibi, ilmin *mahiyetleridir*. Yalnız *mahiyetler*, önceden yaratılmış değildir; ilmin bilinen şeye tâbi olması ile mümkün olup, anlam açısından ilâhi bilgi denizinde mevcut olan biçimlerdir. Henüz ilim dışına çıkmış değildirler.

Mahiyetlerin diğer bir adı da, *âyânı sabite* olarak anılır; Hak'kın ilim zâtının aynıdır. Diğer bir açıdan ilim, zâta aynadır: O mahiyetlere feyiz, gene onların zâtında mevcut olan yeteneğe göre gelir. İtikat ve diğer haller de bunun dışına çıkamaz. İstidadı ölçüsünde Hak'tan ne istemişse, o verilmiştir. Her şey, ezelde verilen şekilde aşikâr olur. İlâhi bilginin buna etkisi yoktur. Bilinen bir şey yaradılışında ne halde ise, ilâhi bilgi o kadarıyla ilgilidir ve o esma ve sıfatın gereği olarak ortaya çıkar. "Bilgi, bilinene bağlıdır" sözünden kasıt, budur.

Kader, her varlığın istidadı nispetinde, parça parça yapılacak bir ayrıntılandırma ile, his ve gözlem dünyasında belirmesidir. Ne için ve kimde zuhur ediyorsa, onun yeteneği ölçüsünde olur. İstidad, yapılmış ve yaratılmış değildir. Çünkü bir şeyin mahiyeti yapma olmadığına göre, onun zâtında var olan istidad ve yeteneğin de yapma olmaması gerekir. İlâhi ilmin suretlerine (biçimlerine) *mahiyet* denir. Bunda yapma ve yaratma faslı, yoktur. Herkesin sabit durumu ne ise, neyi gerektirirse, onu yapmaya mecburdur.

Kaderin sırrı, böyle gerektirir. Hiç kimse haline muhalefet edemez. Her şeyin istidada bağlı olduğunu bilmeli ve ona göre hareket etmelidir. Olacak şeyler, zamanı gelince olur.

Sözlerimize, bir büyüğümüzün şiiriyle son veriyoruz:

Ey gönöl içmek dilersen Camı Cem ¹
Verme ömrünü hebaya ey Dîdem ²
Dem bu demdir, dem bu demdir, dem bu dem

Bu dem ile devreder devri felek
Bu dem ile zikreder insan, melek
Bu dem ile "Hu" çeker suda semek ³
Dem bu demdir, dem bu demdir, dem bu dem

Bu dem ile dol halisi dem olup
Nefhayı Hak'kı bulup bu dem ile dolup ⁴
Bu demi ademde bul Âdem olup ⁵
Dem bu demdir, dem bu demdir, dem bu dem

Bu dem ile devreder devri zaman
Bu dem ile zikreder hep ins ü can ⁶
Bu dem ile demlenip sen bul emân ⁷
Dem bu demdir, dem bu demdir, dem bu dem

-
- 1 *Camı Cem*: Vahdet şarabı.
2 *Dide*: Göz.
3 *Semek*: Balık.
4 *Nefhayı Hak*: Hak'kın Âdem Aleyhisselâm'a üflediği nefes.
5 *Adem*: Yokluk. *Âdem*: İnsan.
6 *İns ü can*: İnsanlar ve cinler.
7 *Emân*: Emniyet.

BİSMİLLAHİ ŞERİF'İN ESRARI

(Aşağıda, Bismillâhi Şerif'in esrarı ve şerefli manası anlatılmaktadır. Çok dikkat ile okunması rica olunur.)

Bismillâhirrahmanirrahim.

Ey inananlar!

Görülüyor ki dünyada birkaç gün dar ve geniş yaşadktan sonra hiç reyimiz alınmadan, yerlerimiz dünyaya yeni gelenlere terk ettirilerek, bu âlemden ahirete götürürler.

İşte kudretin cilvesi, yaratılışın hikmeti budur.

Gelen, gider. Doğan ölür.

Yalnız, bu doğmak ile ölmek arasında hüner:

Allah'ı bilmek, en büyük Resûl'ü tasdik etmek, insanlık hukukunu tanımak, Hûda'nın yaratıklarına şefkatli olup, bu kubbede hoş bir seda, yararlı bir eser bırakıp gitmektir.

Onun için arifler der ki:

"Ey mağrur! Hayata kurulma. Sakın gafil dolaşma. Ayak bastığın topraklar, ya bir güzel sevgilinin yanağı, yahut bir cihan kahramanının göbeğidir. Binaenaleyh yalnız eşini, aşını, işini bilmekle işim oldu bitti zannetme. İnsanlık makamına kadem bas. Ruhunun yolunun manasını Kadir Rab'be götürülebilecek iki kanat tedarikine bak. Ki o kanatlara, "iman" ve "amel" kanatları denir.

İmdi, şu nazmı kerimin huzurunda saygı ve alçakgönüllülükle biraz duralım:

"Biz, Âdem oğullarını şerefli kıldık." (*)

Evet, bu ayeti kerime mucibince mahlukat içerisinde insana nasıl "Keramet tacı" giydirildiğini, Cenabı Hak'kın, bize nasıl ikram ettiğini anlayalım da, insanlık ömrümüzü ayak altına almayalım, zulme divan durmayalım, ne imişiz bilelim.

Gerçekten insan, kâinat ağacının en toplayıcı, en nazik, en nazenin, en nazdar, en niyazdar bir meyvesidir.

(*) *Ve lekad kerremna benî âdeme: İsra, 17:70*

İnsan: Sübhani sevgi ile yaratılan bu varlıkların içinde En Büyük Sanatçı'nın ilâhi sırlarından haberli, Sübhani sıfatlarına layık olabilecek bir istidatta yaratılmış, en kıymetli bir mahluk olup, külli toplayıcılığa mazhardır.

Belirenlerden hiçbir varlık, bu rütbeye nail olmamıştır.

İnsan, bütün yaratıkların sonuncusu ve mevcudatın zübdesi ve hûlasasıdır.

Olaylar ve tasavvurlardan münezzeh, her şe'nde Zâti Kayyumiyeti gözlenen, bir şeyi her şey, her şeyi bir şey yapan, vücudu ile var olan, sıfatı ile çevrelenen, esması ile bilinen, fiilleri ile beliren, eserleri ile gözlenen Cenabı Hak, bilinmesini sevdi, diledi, insanın tıyneti olan su ve çamurun savaş alanında bir çadır kurdu, topraktan bir ayna yaptı. Ve sıfatlarının aksini orada tecelli ettirdi.

Onu arz üzerinde ilâhi bir vekil yaptı.

Âlemdeki her hakikatin insanda olmasını irade etti.

Sâni (yaratan) bu sanat eserleri üzerindeki etiketlerini insana bildirdi, ilâhi isimlerini (esmasını) teslim etti.

Hûlasa insan, bu âlem aynasının cilâsı ve bu varlık şekillerinin ruhu oldu.

Görme yeteneğinin zevki olan görüş, gözbebeğinin şekli ile gerçekleştiği gibi, yaratıklar âlemi için de görüş zevki, Hazreti İnsan oldu.

Fakat insan, 'Kâmil' ve 'Gayrı Kâmil' olarak ikiye ayrıldı.

Her ikisi de, bütün esmayı toplayıcı olan *Allah* ismi şerifinin mazharı olduğu halde, İnsanı Kâmil tasfiye (arınma) yolunu tuttu, kendisini Hak'ta boşalttı, aslına, kaynağına döndü. Sahte varlıklardan soyundu, o varlığın fânî olduğunu anladı, kendini Hak'ka sattı, yücelmeye mazhar oldu, kâm aldı.

İşte bu sınıfa Hak-perest (Hak'ka tapan) denildi.

Diğer sınıf, vehmedilen varlıklara güvendi, kendisine taptı, nail olduğu nimetin farkına varamadı. *Allah*'ın varlığına karşı "Ben varım" dedi, Hod-perest (kendine tapan) oldu, hüsranda kaldı.

İnsanı Kâmil, nuru (aydınlığı) ile, nur (ışık) hazinesine dahil oldu, yaratılışı ateş olan Şeytan'ı tasarruf etti.

Kâmil olmayan insan da nârı ile, nâr âlemine dahil oldu. Çünkü ateşten yaratılan Şeytan'ı, o tasarruf edeceği yerde, Şeytan onu tasarruf etti.

Şimdi: Ey insanoğlu!

İşte, dünya mezraa, ahiret de harman!

Cennet, Cehennem de birer mahzendir... (*)

İmdi, her şeyin hakikatini öğrenmek, huzur ile yaşamak, dünya ve ahirette saadete kavuşmak, hülâsa iyi netice almak istersen: Hâzır (uyanık) ol! Tahir (temiz) ol! Kur'anı Mübin'in bağrına kulağını koy, oradan alacağın cevapla her müşkülünü hallet.

Her işe *Allah*'ın ismi ile başla! *Allah* de! O'nun namı ile al, O'nun namı ile ver, O'nun namı ile yap! Zira Kudret kapısı, ilâhi esma ile açılır.

Yalnız o isimlerin içinde, Kahhar ismi de vardır. Gelişinden, gidişinden gaye nedir anlamadan serkeşlik edeni, kibirleneni tepeler.

Kulun kibirlenmesi, aslından çıkmasıdır.

Aslından dışarı çıkan da kendini yorar, sonunda yıkılır.

Kibirleneceğine, Hak'ka karşı küçül ki halka karşı büyüyesin. Ne kadar küçülürsen, aslına o kadar çabuk rücu edersin.

Besmele'deki tatlılığı görmeye çalış.

Evet, O üç ismin: Yani *Allah*, *Rahman*, *Rahim* isimlerindeki hoşluğu tat da, *Allah*'ın rahmetinin, azabını kapladığını anla.

O'nun ismiyle başlanan işin sonu ile, onsuz başlanan işin sonunu tetkik et, O'nsuz başlanan işin sonsuz olduğunu, mahrumiyetle neticelendiğini gör ve canlı misal istersen tarihe bak, Firavun'un işiyle Hz. Musa'nın işini mukayese et...

Evet, Firavun, bu varlık âleminde, bu dünya sahnesinde *Allah*'ın ismini bıraktı, kendi ismiyle birçok işler yaptı, birçok masum yavruyu boğdurttu, fakat neticede, zulmünün karanlığında, kesafetinde boğuldu, "Aman!" dedi. Amma iş işten geçti, söndü gitti.

Ona mukabil Hz. Musa da bu âleme geldi, fakat o, *Allah*'ın ismi ile işe başladı, hidayet yolunu açtı. Vazifesi bitti, O da ebedi âleme göç etti. Fakat o âlemde hâlâ ses geliyor, milyonlarla insan peşinden gidiyor, saygıyla ismini arıyor.

Nemrut da bu âlemde saltanatlar kurdu, o saltanatına güvenerek, *Allah* ismini anmadan birçok işler yaptı, insanlar boğdu, nihayet söndü gitti.

(*) Cennet, Cehennem nedir deme! İnkâra saplanma! Hayır, şer mevhumunu gözünün önüne getir! Senin ruhunu kalıbında muhafaza eden Zâtı Hakîm'in, sen ölünce kudret elinde nasıl muhafaza edeceğinden şüphe etme.

Yirminci asırda *Allah*'ı inkâr kapısı kapandı, uyuma!

Bu kâinatın oluşunu; bir irade sahibinden başka yerde arayanlar çok zavallıdır.

Fen bize ezeli hiçbir cisim gösteremiyor, bu birtakım olaylardır diyor, orada tıkanıyor.

Protoplazmanın dönüşümlerini kim anladı? Taşın yere düşmesini kim anladı? Düşüren çekimdeki titreşimleri kim bilebildi? Her mevcudun ilk çifti hakkında kim açık bir şey söyleyebildi?

Onun karşısında Hz. İbrahim Halilullah da bu varlıkta bulundu, fakat o, Allah'ın ismi ile neler yaptı. Neticede o da cemel âlemini şereflendirdi, fakat binlerce seneden beri milyarlarla insanın dilinde, övgü makamında ismi anılıyor, milyonlarca müslüman tarafından günün beş vaktinde huzuru İlâhî'de Habibullah ile beraber, o Halilullah'ın ismi de zikrolunuyor.

Yine, Ebu Cehil de geldi, kendi sahte varlığına güvendi, bir vakit etrafında avenesi de vardı, hakikate isyan etti, birçok işler yaptı.

Onun karşısında insanlığın ebedi iftiharını olan Hz. Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem de tenezzülen bu âleme teşrif etti, Hira Dağı'ndan yükselen Kelime-i Tevhid'i tek başına yükselttiği vakit bütün medeniyetler, toplumlar hasım olduğu gibi, en yakın hısımları da O'na hasım olmuştu, fakat işe Allah namıyla başlamıştı.

O, Muhammedî saltanatı kâinata ilan edilecek, insanlık karanlıktan aydınlığa çıkacak, zayıf kuvvetliden serbestçe hakkını alacak, medeniyete örnek olarak gösterilecekti.

Hendek Harbi'nde parçalanmayan sert kaya, Muhammedî eldeki kazma ile Allah'ın ismi anılarak parçalanacak, parçalanırken çıkan kıvılcımlardan ümmetine açılacak olan fetih kapıları görülecek, bu haber herkesi şaşırtacaktı.

Nitekim öyle oldu, Allah'sızların az zamanda bükülmeyen kafaları büküldü, yüzleri kızardı, dilleri tutuldu.

İnsan pişirici bir iklimden doğan Muhammedî hakikat güneşi, her tarafa feyzini vermeye başladı, putperestliği yıktı, az bir zamanda Hindistan'a girdi, Brahma ve Buda dinine galip geldi. Doğuda Hristiyanlık hakimiyetini kaldırdı, İran'da Zerdüştlük yıkıldı, Avrupa'nın İspanya'sına sahip olundu, Doğu Roma İmparatorluğu zaptedildi, böylelikle de bugünkü dünya olaylarında Kur'an mucizesi görüldü ve ebediyyen de görülecek... Hep O'nun dediği çıktı, Hz. Muhammed'in verdiği haberler tahakkuk etti. Ve nihayet Kur'an'ı tasdik edenlerin de, etmeyenlerin de Kur'an hükmü altında hüküm giydiği apaçık ortaya çıktı. Milyonlarca insan Hz. Muhammed'e ve O'nun mucizesi olan Kur'an'a âşık olarak yaşadı ve yaşıyor.

İslâm'ın elindeki haşmetli kılıç, üç-dört asırdan beri elinden düştüğü, misyoner teşkilatı gibi bir teşkilatı, Protestan teşkilatı gibi bir para sandığı bulunmadığı halde, Hz. Muhammed'in peşinden giden âşıklar çoğaldı.

Japonya'da, İngiltere'de binlerce müslüman bugün, *Lâ İlâhe İllâllah, Muhammedün Resûlullah* diyor. Batıda birçok Frenk âlimlerinin Hz. Muhammed'in hukukunu koruma hususunda yazıları çıkıyor. Doğuda ve batıda radyoda hiç kimsenin kitabı okunmadığı halde, Kur'an sesi kâinata ilan ediliyor ve milyonlarca insan o büyük Peygamber'in yüzünü görmeden, kutlu ağzından çıkan cümlelerin sesini

işitmeden, onu baş tacı, gönül sevinci yaparak onun muhabbetinin karargâhını kalplerine kurmuş, canından fazla seviyor, o zevk ile yaşıyor.

İşte Allah namıyla başlanan işin nasıl netice verdiğine bu, en büyük bürhan değil midir?

Bugün sahih bir senetle hiç şüphesiz olarak bilinse ki, bir ufacık bez, bir küçük mendil parçası Hz. Muhammed'e aittir, kendileri kullanmıştır, bunu milyonlarca liraya satın alacak âşık mevcuttur...

Allah'sız işe başlayanlarda, tarih kimi gösterebilir ki böyle bir cezbe olsun?

Demek oluyor ki *Besmele*, her hayrın başıdır. O mübarek kelime İslam'ın en büyük nişanı olduğu gibi, bütün varlıklar da hal lisaniyla onun devamlı tekrarlayıcısıdır.

Besmele'deki *Rahman* isminin tatlılığını tadan kimsenin himmeti karşısında, Feri'sin sırtından Arş'ın zirvesine kadar olan mesafe bir sivrisineğin kanadı kadar gelmez.

Bu ismin güneşinin feyzini verip parlattığı kulübeye, saraylara sahip olan sultanlar da hayran olurlar.

Bu ismin kölelik halkasını kulağına takan, bütün dünya ve ahireti unuttur.

Bu ismin çeşmesinden bir damla içenler, dünya zenginliğine kıl kadar kıymet vermezler.

Onların kalbine ikbal burcundan saadet güneşi doğmuştur. O kalp artık Kâbe haremi olmuştur.

Besmele öyle bir isimdir ki, Cenabı İsa o isimle ölü kalpleri diriltti, hastaları iyi etti.

Yine Besmele öyle bir isimdir ki, Hz. İbrahim o isimle Nemrud'un nârını (ateşini) nura (ışığa) çevirdi.

Evet, Besmele öyle bir isimdir ki, O isimle Hz. Muhammed'in mucize parmağı ayda göründü.

Bir asker, devlet namına hareket eder, hiç kimseden korkmaksızın, o namla her işi görür. İcap ederse bir şehir halkını zorla bir yere sevk edebilir. Belki o halkın içinde ilim, fen, kudret ve zekâ bakımından, ondan çok yüksek olanı bulunabilir, fakat hiç kimse ne yapıyorsun diyemez. Çünkü herkes bilir ki o asker kendi namıyla, kendi kuvvetiyle hareket etmiyor, kendini devlete mal etmiş, o hesaba çalışıyor, o kuvvete dayanıyor.

Ey dinleyenler!

İmdi dikkat edin!

Ya İnsan?

Ölmez, sönmez, yenilmez bir Rabbani hükümetin, evet, "*Allahu Lâ İlâhe İllallah*" Sübhani hükümetinin askeri olup da, o nama çalışıp, o isimle hareket ederse acaba neler yapmaz?

Bunun için de külfet yok, ücret yok, minnet yok, zahmet yok.

O halde, Allah de!

Şunu iyi bil ki: Kâinatın bütün zerrelere O'nu arıyor ve O'nun ismiyle her şey hareket ediyor. Zerreler, tohumlar o ismin sayesinde kocaman ağacı başında taşıyor.

Her bostan, Kudret'in mutfağı olmuş, o isim ile bize hazırlığını yapıyor.

Allah'ın ismini anmasa, dallar havada yayılıp meyvesini verebilir mi?

Sigara kâğıdından daha ince, ipekten daha nazik bir filiz; Allah'ın ismini anmasa, kazmaların parçalayamadığı taşları, sert toprağı parçalayıp meydana çıkabilir mi?

Aynı zamanda o nahif, yeşil yaprak çıkarken maddecilerin ağzına tokat vuruyor, gözlerine Kudret'in parmağını sokar gibi bir tavır alıyor ve lisanı hâl ile şöyle söylüyor: "İşte güvendiğin kuvvet ve hararetin bile, emir altında hareket ettiğini gör, Hz. İbrahim'in ateş saçan hararete:

'Ey ateş, soğuk ol, selamet ol' (*) ayetini okuduğu gibi, bizim de halimizle o ayeti okuduğumuzu bil."

Yine Besmele, mübarek hayvanlarda bize gıda olan süt çeşmesini yapıyor, Rahman namına, bizlere ikram olunuyor.

Madem ki her şey hâl lisanı ile Bismillah diyor, Allah namına nimetlerini getirip bizlere veriyorlar, o halde biz de Allah'ın ismini analım, O'nun namına verelim, O'nun namına alalım.

Bütün nimetlerin Ahad ve Samed olan Hak'kın mucizesi, kudreti, hediyesi ve rahmeti olduğunu düşünelim.

Bir büyüğün, uşağı ile gönderdiği hediye hoşumuza gidince, asıl göndereni göremeyip ona sadece şükürünü bile bırakarak, yalnız uşağın ayağını öpmek suretiyle gaflette kalmayalım. Yalnız zahirdeki nimetleri methedip, onlara muhabbet edip, onun sahibini unutmayalım.

İşte, bütün nimetlerin sahibi, bizden üç şey ister. Dikkat edelim.

1. Kendini anmak: Bu, Bismillah ile olur.
2. Şükretmek: Bu, hamd ile olur.
3. Fikir: Bu da, kudret mucizesi olan Rahman hediyesini düşünmekle olur.

Hayatta Allah'sız yaşamayalım, iman tedarik edelim.

(*) *Ya naru kûnî berden ve selâmen*: Enbiya, 21:65.

Hak'ka kendi isteğiyle iman etmeyenler, zorla muhakkak ederler.

Akıllı olanlar, gaflet perdesi açılmadan, kudret elden gitmeden Allah diyenlerdir.

Zira zanneder misiniz ki inanmayanlar Hak'kı tesbih etmezler?

Şu fermana dikkat edin:

"Hiçbir şey yoktur ki O'na hamd ile tesbih etmesin." (*)

Cenabı Hak öyle Kadiri Mutlak'tır ki, insanın sayılı nefesine kendi ismini vâz etmiştir. Kendisini tasdik ettirmeden kimseyi bırakmaz. Madem ki nefes alıyorsun, veriyorsun, Hak'kı tesbih ediyorsun. Gizli terennüm, Hak ismidir. Yani her nefes Hû ile girer, Hû ile çıkar. Yahut da ahmak inatçılık eder, nefes alıp vermezse, çatlar.

Hem iman, insana huzur verir, her şeyin hakikatini, zevkini tattırır. İnkâr ise kedere götürür. Münkirin gözünde bu dünya, bir matemhanedir.

Mümin bu kâinata terhis şenliğini bekler, münkir ise gülmeyi ağlamak, terhisi rütbe soymak zanneder.

Onun nazarında insan, ecel pençesi ile parçalanan mahluktur. Geri kalan varlıklar ise, ruhsuz cenazeler hükmündedir.

Özetle, o daima yeis içindedir. Her gün insanlık takviminin yaprağını koparıırken: "Yokluğa gidiyorum, hiç oluyorum" diye titrer.

Mümin ise o yaprağı koparıırken: "Terhisim yaklaştı, aslıma kavuşuyorum, ebediyete gidiyorum" diye heyecan duyar.

Mümin, Allah'ı tanır, Allah der, O'nu bütün kulluğu ile tasdik eder.

"Allah'sız hiçbir zerre yok" der, hukukuna riayet eder, halkı Allah'ın ailesi bilir. Onun nazarında şu dünya, Rahman'ın bir zikirhanesi, insan için bir eğitim yeri, insanlar ve cinlere kurulmuş bir imtihan meydanı, bütün ölümler de terhis ve paydostur.

Hayat görevlerini iyi bir şekilde bitirenler; bu ölümlü dünyadan mutlu, dağdağasız bir şekilde diğer bir âleme giderler. Tâ ki yeni görevlilere yer açılıp, gelip çalışanlar diye.

Bütün doğumlar : "O Allah'tır, ondan başka tapacak yoktur. O Diri'dir. Ayakta'dır" (**) Rabbanî hükümetinin, askerini silah altına almasıdır, vazife başına gelmektir.

İmdi, iki adam tasavvur ediniz: Bunlardan biri şu kâinata bakıyor, bu büyük kitabı mütalaa ettiğinde, abes hiçbir şey yaratılmadığını, tesadüfen bu işlerin olmayacağını ve şu kâinatın bir matbaa olup, bastırılan olmadığını, bir nakış olup nakşeden olmadığını,

(*) *Ve in min şeyin illa yüsebbihu bihamdi*: İsra, 17:44.

(**) *Allahu lâ ilâhe illa Huvel Hayyül Kayyum*: Bakara, 2:255.

yapılan olup yapan olmadığını, çekilen olup çeken olmadığını, binaenaleyh kendisinden ve bütün varlıklardan gani ve kendi daima ona muhtaç, kendi üstünde bir kudretin bulunduğunu ve O'nun hikmetsiz yaratmadığı bu kâinatta, kendisinin unutulmuş ve boşlanmış bırakılmayacağını, ağzına aldığı lokmanın tatlılığının, acılığının farkına varan her adamın, sözünden, fiilinden ve halinden bir gün bir divanda mevcudatın sahibine hesap vereceğini, bu nedenle hayırlarına karşı mükâfat, kötülüklerine karşı ceza göreceğini anlıyor.

Anlamayana da: "Çok yorulma, bütün dersleri bırak! Şu çiftin tenasül uzuvları nasıl bir tesadüf ile olabilir? İyi düşün, bunun sonunda elbette var, var de," der.

Diğer bir kimse de, yokluğa meyletmiş: "Zaman yaşatır, zaman öldürür, bu kâinat kör bir tesadüfün sonucudur, ne Halik var, ne yaradan, insan evrimleşmiş bir hayvandır. Hayır, şer, cennet, cehennem: Bunlar kuru laflardan, duygusal değerlendirmelerden ibarettir, bu âlemden nefsanî hazlarını, hayvani ihtiraslarını yerine getirebildin mi, işte cennet. Hayvani hazzardan mahrum oldun mu, işte cehennem!" diyor.

Şimdi acaba bu iki adamdan hangisi, insanlık âlemine daha fazla hizmet eder?

Hangisi toplum için daha faydalı olabilir?

Acaba dinin, ananın, kültürün örtüsü olan vatanın korunması hususunda, hangisi daha iyi netice verebilir? Bunlar için hangisi hayatını tehlikeye atar?

Elbette iman sahibi olan, değil mi?

İnananın kalbi, aslıma kavuşacağım aşkıyla donanmış; "Şehit olur isem Cenabı Hak kendisini bana diyet verecek, sağ kalırsam, bu can vergisine hazırlandığımdan dolayı bütün günahlarım affolunacak", diyor.

İnanmayan da: "Gençliğime doyamadım, hazlarımı tam manasıyla alamadım" diye dövünüyor.

Hülasa inananın nazarında bütün mevcudat; o keremli Seyyid'in, rahmet sahibinin birer munis hizmetkârı, birer dost memuru, birer şirin kitabı olduğu halde, inkârcının gözünde bunlar bir hiçten ibarettir. Zira bütün yüce ve leziz hakikatler, imandan doğar.

İman tohumu hangi adamın vücut ikliminde varsa, oradan saadet yemişi çıkar, ihlas doğar, o vakit o kimse en yüksek kuvvete nail olur.

Yine ihlas en ağır yükü kaldırır, karşısına çıkan her şeytanı tepeler, rıyayı zehirler, taat çeşmesini berrak bir şekilde akıtır.

İşte ihlas, iman yemişi olduğu gibi, ilim de iman yemişidir.

Onun için iman, cehaletin düşmanıdır.

Sonra İslam dini, tevhid dinidir. Binaenaleyh İslam dini, ilim ve marifetin iligidir, hayırlar ve iyiliklerden ibarettir, tevhid dinidir, cehlin düşmanıdır, cehalet de Allah'ın hiç sevmediğı bir sıfattır.

İslam dini, şu dünyayı bir ceset, insanı da o cesedin ruhu olarak gösterir.

Eğer Hak dini olmazsa, dünya bir zindan olur. Onun için insanlığın ruhunu karanlıktan kurtaran kelimeyi tevhidi anlayalım, böylece de Allah demenin zevkini alalım.

Kalbimiz O'nun sevgisiyle çarpmaya başlasın.

Yine iman, insana güzel ahlak verir, güzel ahlak insana güzel fikir verir, güzel fikir de insana her şeyin güzel tarafını gösterir. İlâhi Saltanat'ın en ince bahislerini anlatır. Kadiri Mutlak'ın şu kâinat üzerindeki tecellilerini tefekkür ettirir.

Yaratılışın hikmet sırrına açılan kapının anahtarının *Lâ ilâhe İllallah* yüceltme sözünün manasındaki feyzde olduğunu ilham ettirir.

Evet, söz odur ki:

Cisme hava, ruha "Hû" lazımdır.

Şu saltanata, milyarlarca sarayının milyarlarca odasının içinden bir odasına, güneşi ufak bir lamba yapan Allah'ın şu azametini bak!

Baharın derlenişine dikkat et; ezeli nakışçının, gözümüzün önüne kışın beyaz sahifesini, baharda ve yazın da yeşil sahifesini açtığını ibretle gör de, Allah de!

İnsan için en büyük hakikat, nefes almaktır. Nefes aldığın zaman bir haz içinde bulunduğunun farkında ol!

Büyük kudreti gör!

Yine, Allah de!

İslam dininin; akılları terk ve tabiatların nurunu söndürmek için değil, ancak kendilerinde olan nuru idrak, destek ve hidayet için geldiğini bil!

Yine İslâm dininin, kalpleri rahatlattığını, görüşleri nurlandırdığını gör.

Bizi, sayıya gelmeyen nimetleri ile besleyip büyüten şu gökler ve yerin Allah'ı bizden ne istiyor? Muradı nedir?

Biraz merak et!

Meraklar, hayretler içinde en açık, en sağlam ve en lüzumlu olarak, bize hakikat dersi veren Zatı Ecelli Âlâ'ya koşmak lazım gelirken, kulağını tıkama, gözünü perdeleme.

Allah'ın şu hitabını iyi dinle, bak ne diyor:

"Ey acz içinde mağrur, zaaf ve fark içinde serkeş ve inatçı olan insan!

Ey henüz ağaran tüyün ak olmasını geri çeviremeyen âciz!

İsteddiği şekilde bir kadınla evlenip de, istediği şekilde bir çocuk yapamayan zavallı!

Ey gelmede, gitmede tercih hakkı olmayan Âdemoğlu!

İsmin yoktu, resmin yoktu, henüz ad almamıştın, hiç kimse tarafından da tanınmamıştın, yalnız benim ilmimde idin, sana kıymet verdim, yaratıklar içerisinde en şerefli sınıfa soktum, herhangi süfli bir mahluk olarak yaratmadım, *Ahseni Takvim* (en güzel biçim) (*) sırrına mazhar kıldım, insan yaptım, kendime muhatap tuttum, mükerrerem kıldım. Bütün bunların neticesinde benden ne fenalık gördün de bana karşı kafanı kaldırıyorsun?

Güneşler, yıldızlar, küreler emrime itaat ediyorlar da, sen neyine güvenip de bana hasım oluyorsun?

Emirlerime itaat etmezseniz, haydi elinizden geliyorsa benim hududumdan ve mülkümünden dışarıya çıkınız."

İmdi, ey hakikat arayan insan!

Bu emirler karşısında iyi düşün, zamanı fırsat bil...

Dünyada ve ahirette hem güçlü, hem rahat yaşamak istersen, kendini Allah'a sat.

Allah ile ol!

Hakkı inkârında ne maddeten, ne manen bir fayda, tasdikinde de bir zarar olmadığına göre, tasdik et.

Hem, ilim insanı tasdike götürür, cehalet de inkâra.

Şu iki şeyi düşün:

1- Büyük kitabı: Yani Kur'anı Mübin'i ki, Kâinat Kitabı'nın özüdür.

2- Kitabı Nâtık'ı (Konuşan kitap): Yani Hz. Muhammed'i.

Evet o kitabın derinliklerine dal, yalnız ölüne okuyup, sözlerini kıraat edip geçme, mezarlık kitabı da sanma, hükümlerine uy!

Yalnız hafızın sesini dinlemekle vakit geçirme...

Çünkü o kitap, ruhu manalara teşvik ile, insana insanlığı öğretir.

En yüksek ahlakı talim eder, örnek olarak da Hz. Muhammed'i insanlığa takdim eder.

İnsanlığın yaratılıştaki beraber, gerçekte kardeş olduğunu ilan eder.

Ruha hitap eder.

İlimlere konu, sanatlara model verir.

(*) Tin, 95:4.

Dayanak noktasını kuvvet olarak değil, Hak olarak gösterir.
O kitapta hedef, menfaat değil, fazilettir.
Hayat, çatışma değil, yardımlaşmadır.
O kitabın terazisinin ibresi şudur:
"İnsanın yanında olan, ancak kendi çalışmasıdır." (*)
O kitap, "Daima düşmanından güçlü bulun" der...
İlk emri: "Oku"dur.
O kitap, toplum içinde hiç kimsenin yüzünün kızarmasını istemez.
Hak'kın Rahmet sıfatının, kulun günahları ile yarış edip, rahmetin geçtiğini ilan eder.
Menfaatin celp edilmesini değil, zararların defedilmesini emreder.
"Fakir olurum diye korkma, zenginlikten de kaçma" der.
O kitap, "Zulme rıza zulümdür, zalimlere ufak bir meyille meyledeni ateş kuşatacaktır" diye ihtar eder.
O kitap, rezilce yaltaklanma istemez, mertçe girişimler ister.
O kitap, "Hayâ'nın hayatı, nefis muhasebesi ile ayakta durur" buyurur.
O kitap, "Olani gör" der, düşünmeyi emreder.
Evet, bilmek başkadır. Düşünmek başkadır.
Düşünülse, dünyada hiç fenalık kalır mı?
Zira düşünülmüş olsa, hırs, tamah, kibir, nefret, düşmanlık hastalıkları tedavi olur.
O kitap, "Aman" diyene elini uzatır.
O kitap, en yüksek rütbeyi, Hüda'ya en fazla saygılı, Allah'ın yarattığına da en fazla merhametli olana verir.
O kitapta en yüksek mertebenin, "muhabbet" mertebesi olduğu ilan olunur.
O kitap, bir gün bütün dostların, en yakınların, seni bir yere kadar götürüp, amel sandığı denilen bir çukura bırakıp arka çevirdikleri vakit, Allah'ın sana yüz çevireceğini, ancak O'nun ikbal edeceğini ilan eder...
Hızlı yağan yağmur insana nasıl uyku verirse, hızla geçen bu ömür de insana öyle gaflet uykusu verir...
Fakat sen gafil olma, biraz harekete gel, gözünü aç.

(*) *Ve en leyse lilinsani illa ma sea.* Necm, 53:39.

Nasıl, anne karnındaki yavru harekete geldikten sonra Kudret, hislerini ona bahşederse, sen de bu zindanında biraz harekete gel de, lâzım olan hislerini al!

Yine o kitapta: Burada, kafa gözü açık olup da kalp gözü kör olanın, ahirette de kör olacağı emri vardır. Gafil olma, Hak ile yaşa!

Hayatın gıdası güzel ahlaktır. Ahlak, kudsiyetten doğar, kudsiyet Allah'a iman ile olur. Allah'a iman da, din ile olur.

Din, vicdanın terbiyecisidir.

Din, ahlakın öz annesidir.

Ruhun hapsediği ten kafesini ilim ve irfanla genişlet!

Ampul simsiyah olursa, ışık parlamaz!

Gaflete dalanlar için de, karanlık ile aydınlık birdir, böyle olma!

Gece ile gündüzün kapanması, açılması senin ömür kumaşını doğruyor. Aklını başına al!

Kafasını yemek taşı yapan kimsenin kalbinde sefa hasıl olmaz, hikmet bulunmaz!

İnsanlık onurunu ayak altına salma!

Allah'a alın akı ile gitmenin, o divana insanlık elbiseni kirletmeden, günah işleri ile karartmadan çıkmanın çaresini ara.

Zulüm ile karanlıkta kalma, küfür ile sönme, ah alma, zalime yardımcı olma, gönül kırma, viran kalp satın al.

Bu mülk, dünya saraylarından, hanlarından, apartmanlarından çok daha hayırlıdır.

En kıymetli inci, hükümdarların hazinelerinde değil, kırık kalplerdedir.

Bir avuç su, bir uykuyu perişan ettiği gibi, gadr ile, zulüm ile dökülen bir damla gözyaşı da, icabında bir dünyayı yakar.

Önce hakikat gözünden perdeyi kaldır, kendini bil, sonra Hak'kı bilirsın.

İmdi, ey insanoğlu!

Bütün bu hakikatlerden sonra seni sefahate sevk ederek kalbini öldürmek isteyen, dünyayı sana zâhirde bal gibi tatlı gösterip, içindeki katledici zehiri gizleyen, seni inkâr sahasına sokmak için karşına hem sapık, hem de saptırıcı olarak biri çıkarsa, çok yorulmadan, fazla konuşmadan ona de ki:

"Ey, Hak'kın varlığına delil bu kadar azamet varken, bunların hiçbirinden nasibini alamamış kısmetsiz! Davanı ispat için:

Evvela ölümü öldür!

Sönmeyi dünyadan kaldır!

Acz ve fakirliği gider!

Kahrın kapısını kapa!

Bunları yapabiliyorsan gel, konuşalım, çaresi varsa söyle dinleyelim, yoksa sus!
Evrenin büyük mescidinde Kur'an okunuyor, onu dinleyelim!

O ışıık ile aydınlanalım!

Hidayete koşalım!

Onu dilimizin zikri yapalım.

Zaman kısa, müddet az, biraz gayret edelim! Hemen Allah diyelim" de.

ASLINI BİR CAN EDEN

1. Ey bu cümle kâinatın aslını bir can eden,
Âdem'i kudretle ol sana sevip canan eden
2. "Allemel Esmâ" ile, hem tacı keremna ile,
Arşı âlâda melekler cemine sultan eden
3. Vechi Âdem'le cihan fanusunu tenvir edip
Kühü zatına o vechi hüccet ve bürhan eden
4. Evvelin Âdem, sonun hâtem kılıp bu âlemin
Hâtemi Mahmudu cennet, zübdei insan eden
5. Noktai perkârı âlem Ahmed'in zatın kılıp
Sırrını kutbu hakikat, mazharı Rahman eden
6. Enbiya ve evliya hep mazharı envârı Hak
Mustafa'dır her şüunun cem edip berşan eden
7. İsmi, resmi mahv iken bu aciz ve biçarenin
Namını *Mısrî* verip dillerde ad ü san eden

Niyazi Mısrî

1. Cümle: Bütün. Canan: Sevgili.
2. Allemel esma: Allah, Âdem Aleyhisselâm'a isimleri öğretti. Tacı keremna: Şerefler tacı. Cem: Meclis, hepsi.
3. Vech: Yüz. Tenvir etmek: Aydınlatmak. Kühü zat: Gizli öz. Hüccet: Delil. Bürhan: Senet, kanıt.
4. Hâtem: Son, mühür. Mahmud: Resûlullah Efendimiz. Zübdei insan: İnsanların seçkini.
5. Noktai perkâr: Kazanç noktası. Ahmet: Resûlullah Efendimiz.
6. Enbiya: Peygamberler. Evliya: Veliler. Envar: Nurlar, ışıklar. Mustafa: Resûlullah Efendimiz. Şüun: Olay, beliriş. Cem etmek: Birleştirmek, toplamak. Berşan: Şanlı.
7. Mahv: Yok. Ad ü san: İsim ve şöhret.

RUH NEDİR?

Ey Hakikat arayanlar!

İmdi size "Ruh" hakkında biraz bilgi vereyim:

Evet, Cenabı Hak'kın tecellilerine mazhar olan "Ruh" nedir?

Ölçüye sığar mı? Rengi var mıdır? Bir yer işgal eder mi? Vücutların içinde midir, dışında mıdır? İlâhi Saltanat'ta Vahdet (Birlik) sınırlarından olan Ruh'un hakikatini anlamak isteyenlere Cenabı Hak, Habibi Ekrem'ine, şöyle cevap veriniz buyururlar:

Errûhu min emri rabbi (İsra, 17:85).

Yüce Meal:

"Ruh, Rabbimin emridir."

Şu, dışardan ufak görünen ilâhi cümledeki cevap, sonsuz ciltleri doldurur.

Ruh gerçeği, çok ince bir ders olduğu için, ilâhi fermanında remz (sembol) ile anlatılıyor. Bu dersi anlayabilmek için Emr Âlemi'nden, Halk Âlemi'nden haberdar olmak şarttır.

İşte bu âlemlerden haberdar olan ve Allah'ça bilip, Muhammed kürsüsünden feyz alan din erbabının bu ayeti celile hakkında verdikleri beyanlardan bir nebzesi şöyledir:

Bunlar: "Ruh, vücudun içinde midir?" diye soranlara şöyle cevap veriyorlar.

"Ruh Emr Âlemi'ndedir. Emr Âlemi'nden olan bir şey, hülûl'den, birleşmeden münezzehtir. O öyle bir Rabbani incelik ki, her an yayılır ve devamlı olarak tecelli eder. Sönmesi, ölümü yoktur, parça ve bölümlere ayrılması mümkün değildir. Birçok hikmetlere vâkıf olan bu latif cisim, kendisini ve her şeyi bilecek bir tecelliye mazhar kılınmıştır. Bizim, Ruh'un hakikatinden söz etmek hakkımız değildir. Onun hakikatinden, ancak Fahri Âlem Efendimiz bahsedebilir. Biz ancak, Ruh'un hallerinden söz edebiliriz.

Bu beyanattan sonra da Ruh'u:

1. Ruhü İnsani (İnsan ruhu)
2. Ruhü Hayvani (Hayvansal ruh),
3. Ruhü Nebati (Bitkisel ruh),
4. Ruhü Cemadi (Cansız varlıklardaki ruh) diye, dört kısma ayrılırlar.

Bunlardan Ruhü İnsani dışında kalanları; müspet ilim sahibi olan, olaylar arasındaki ilişkileri araştıran, ancak "Neden?" sualine cevap verebilecek bilim adamlarına bıraktıktan sonra, devam ederek:

"Ruhu İnsani, yukarıda tarif ettiğimiz şekilde, Rabbani Emir'dir. Cisimlerin yenilenmesi, değişmesi, dönüşümü, onun gerçeğine zarar getiremez" buyururlar.

Fahrettin Râzî (*) ise, "Ruh" ayetinin tefsirinde şöyle diyor:

"Ruh, Emr Âlemi'ndendir. Cenabı Hak ona 'Zahir ol' dediği için cilvedar oldu. Yoksa madde ve kesif, ağır cisim cinsinden olmayan bu cisim, latif, güneş gibi olan kendi dairesini cisimlere dahil etmediği halde, ışıyla, nuruyla cisimleri feytlendirir."

Ruhu Hayvani hakkında şöyle buyuruyor:

"Halk Âlemi'nden olan Ruhu Hayvani'ye gelince:

Bu da Ruhu İnsani denilen Rabbani Emrin iradesine tâbi olan bir ince buhar olup, ölüm anında yokluğa uğrayan, budur.

İşte ölümden sonra yokluğa inanan zavallılar, Ruhu Hayvani'den ayrı olan Ruhu İnsani'yi idrak edemeyenlerdir.

Zira Ruh'un cesetten ayrılınca hiçbir zaman yok olmayacağını bize gösteren birçok olaylar vardır. Mesela 'içine doğma' ile geleceğe ait haberler, hep Ruh'un hassalarındandır."

İslam'ın hikmet sahiplerinden Vasîtî ise, Ruh hakkında diyor ki:

"Cenabı Hak, nefsi nâtika denilen Ruh'larla, cemal ve kemal ile tecelli etti ve onları, Settar ismi celili ile de setretti (örttü). Ve Ruh'a biliş, görüş, duyuş sıfatlarından bir miktar bahş buyurdu, kâinatı onunla zinde kıldı. Fen erbabı onun gerçeğine erişemediği gibi, Ruh'un perdesini kaldırmak kudretine de sahip olamaz. Eğer Ruh'un güzelliği perdelenmeseydi, belki de her cahil ve her gafil ona Allah diye secde edip, hataya düşüp, günaha girebilirdi."

İbni Sinâ'ya göre ise: İnsanın şahsi hakikati, bu elli, altmış kiloluk kan ve kemik torbasında değildir.

Ruh, cisimlere girmeden evvel, onda hiçbir ayırım, yani senin ruhun, benim ruhum, avamın ruhu, havassın (seçkinlerin) ruhu gibi tabir yok iken, ruhu cisimleriyle ilişkiye girdikten sonra bu tabirleri kazanır. Ervahı âliye (yüce ruhlar), ervahı latife (ince

(*) Bu zatın ismi anıldığı zaman Batılalar şapkalarını çıkarır, hürmetle eğilir ve derler ki: "O, yüzlerce eserleri ile yalnız İslam'ın profesörü değil, bütün insanların hocasıdır."

ruhlar), ervahı süfliye (düşkün ruhlar) gibi isimleri de, bu münasebetten sonra almıştır.

Ervahı âliye: Kemal bulmuş, kurtuluşa ermiş olan peygamberler ve varislerinin ruhlarına denir.

Ervahı süfliye: Fasık, münafık, zalim olarak ahirete gidenlerin ruhlarıdır.

İsmail Hakkı Bursevî'ye göre ruh, Sultani ve Hayvani olmak üzere ikiye ayrılır.

Sultani ruh: Emr Âlemine,

Hayvani ruh: Halk Âlemi'ne dönüktür.

Sultani ruh, tedbir ve tasarrufla hayvani ruhun gözeteni ve amiri; hayvani ruh ise hareket hissinde, bütün cisimlerin hareket ettiricisi ve düzenleyicisidir.

İnsanın cismi, Allah'ın emriyle ölüp harap olduktan sonra, o kimsenin sultani ruhu ve idrakı, katiyyen yok olmaz.

Hayvani ruha gelince: Onun merkezi kalp ve dolaşım yeri karaciğer, akciğer, böbrek, beyin olup, organların tamamında ve her bir parçasında mevcut ve candan ibaret olan kan vasıtasıyla, vücudun her zerresine yayılır.

Hayvani ruh, unsurlardan oluşan vücuda girmeden evvel, bir kuvvet olarak sultani ruhun bâtnı ilminde idi.

Sultani ve Hayvani ruh, beden heykeline girince, vücutlarda hareket fiili zuhura gelir.

İşte bu fiili hareketler, tamamen hayvani ruhun; o hareketlerde görülen düzen, ilim, konuşma, zekâ gibi hassalar da, yalnız sultani ruhun ürünüdür.

Eğer bunlar olmasaydı, insandan kaynaklanan bu çeşit eserler, katiyyen ortaya çıkmazdı.

Netice olarak, biz de deriz ki:

Ruhu İnsani; bir ebedi muammadır. Bunun manasını âlimler, hakikatini de ancak: "Ölmeden önce ölünüz" (*Mûtu kable en temûtü*) hadisinin emrine sahip olan arifler bilir.

Gerçekten, şu ayeti celilenin huzurunda bir nebze duralım:

"Onu yaptığım, ruhumdan ona üfürdüğüm zaman." (*)

Cenabı Hak bu ayeti celilede, muradının açıkça meydana çıkması için "ruh"u, tesviye (düzeltme) kabul eden bir mahalle yerleştirdiğini beyan buyuruyor.

(*) *Feiza sevvatühu ve nefatü fîyhi min ruhi*. Hicr, 15:29

Bir emri nebevide şöyle buyurulmuştur:

"Cenabı Hak, bilinen Âdem Aleyhisselâm'ı, yüzbinlerce Âdem'den sonra yaratmıştır."

Demek ki biz, son Âdem'in evladı bulunuyoruz.

Azamete bakın ki, zaman zaman yaratılan bu yüzbinlerce Âdem devirlerinden evvel, şu üzerinde yaşadığımız arzda altı çeşit mahluk yaratmış ve milyonlarca sene sonra da, ecdadımız yaratılmıştır.

Yani Âdem ve Havva'nın (evet, ilk sahifesi ve son sahifesi koparılıp, kudrette gizlenmiş olan bu varlıkların) çamuru, balçığı, ruha mahal olmuştur.

Sonra "Ruh nefhettim" diye ferman buyrulması, "ona üfledim" manasında değildir. "Yaradılışında saklı olan Ruh'unun nurunu alevlendirdim, aşk verdim" manasındadır.

Yalnız yaradılışta ilk çiftin zuhurunun bir belirsiz sır olduğu, "*Allahu lâ ilâhe illa hüvel hayyül kayyûm*" İlâhi hükümetinin, en açık bir delilidir.

Yarabbi! Hayır, dua, selat ve selam, Habib'in Muhammed'ine, onun hanedanına ve ashabına olsun.

HABİBİ KİBRİYA

- *Bu âlem bir aynadır, her şey Hak ile kaim
Muhammed aynasından, Allah görünür daim.*
 - *Muhabbetten oldu Muhammed hasıl
Muhammed olmasa, muhabbetten ne hasıl?*
1. Ey vücud etvarına cevlan Habibi Kibriya.
Vey vücud esrarına seyran Habibi Kibriya.
 2. Vacid ü mevcud seni mirat edindi şüphesiz,
Sureti Hak, siyreti Rahman Habibi Kibriya.
 3. *Men reani fekad reel Hak* nutku ikandır bize,
Görünen senden gören Sübhan Habibi Kibriya.
 4. Tahir ü Hâdi vü Yâsin, Hayi Hak'kın Mim'isin,
Nun u Sad u Kaf u vel Kur'an Habibi Kibriya.
 5. Vechi pâkin nuru şems, Zatı Hak meclâsıdır,
Cümle âlem hüsnüne hayran Habibi Kibriya
 6. Şanını tebcil için geldi hüvel hakkul mübîn
Elde bürhan şahidin Kur'an Habibi Kibriya
 7. Hübbi zâtın mazharı, kenzi vücudun matla'ı
Mebdei küll, aslına bürhan Habibi Kibriya.
 8. Hasılı Hak zatını mahbub edip ba's eyledi,
On sekiz bin âleme sultan Habibi Kibriya.
 9. Hizmeti na'tı şerifin ile *Rûhî* fahreder,
Mahzı lûtfundan diler ihsan Habibi Kibriya

Rûhî

1. Ey beden tavırlarında, hareketlerinde gezinen, Şan ve Azamet Sahibi'nin sevgilisi/
Ve ey, beden sırlarını seyreden Allah'ın sevgilisi.
2. Vücuda getiren (Allah) ile vücutlananlar (varlıklar) seni ayna edindi şüphesiz /
Dış Hak, içi rahman sıfatlarıyla ahlaklanmış Allah'ın sevgilisi.
3. "Beni gören, Hak'kı görmüş gibidir" sözün, bizim dayanağımızdır. Gören Sübhan'dır,
görünen sensin.
4. Tahir (temiz), Hâdi (hidayete erdiren), Yâsin (Kur'an'da 36. Sure): Peygamber
Efendimiz'e Kur'an'da verilen isimler. Hak'kın Ha'sının (Hayy: Canlı, diri) Mim'isin.
Burada Mim, Peygamber Efendimizin ismine olduğu kadar, kısaltma olarak "mâlum,
mevcud", yani "hazır, görünen" anlamlarına; "Ha, Mim" terkinde ise, bu harflerle
başlayıp biten "Hayyül Kayyum" esmasına işaret etmektedir. Kur'an'da sadece
bu iki harfle başlayan altı surenin hepsi, söze inzal olunan Kur'an ile girerler. /
Nun, Sad, Kaf: Hem Arap harfleri, hem de Kur'an'da bu harflerle başlayan surelerin
(sırasıyla 68., 38. ve 50. sureler) isimleri. (Nun, Kalem suresi diye de bilinir.) Bu
sureler de söze Kur'an'la başlarlar. Böylelikle birinci mısra ile bağlantı kurulmuş
olmaktadır.
5. Temiz yüzün güneş ışığı, Hak zatının aynısıdır / Bütün âlem güzelliğine hayrandır...
6. Şanını yüceltmek için geldi o hayırla şerri ayıran gerçek / Elde delil, şahidin Kur'an'
dır...
7. Zât sevgisinin mazharı, beden hazinesinin doğuş yeri / Her şeyin başlangıcı, aslına
delil...
8. Kısacası, Hak, zâtını sevgili edip diriltti / ...
9. Na'tı şerif: Peygamber Efendimize medhiye, övgü. Fahr: İftihar. / Mahz: Tam,
halis.

MUHAMMED KELİMESİNDEKİ FERDİ HİKMET (*)

Onun hikmeti ancak ferdiyyet (bireysellik) oldu. Çünkü o, bu insan türü içinde varlığın en mükemmel örneğidir, bunun içindir ki iş onunla başladı ve onunla sona erdi. Âdem henüz su ile toprak arasındayken o Nebi (Peygamber) idi. (**) Sonra esas haline çıkmasıyla da, peygamberlerin sonuncusu oldu.

Tek sayıların başlangıcı üç'tür. Daha büyük tek sayılar, üçün ayrıntılarından. Şu hale göre Resûl Aleyhisselâm, Rabbına olan delilin ilkidir. Bundan dolayı ona *cevâmiül kelim* verildi. (Yani bütün yaratıkların özü ve esası oldu.) Ki bu da Âdem'in bildiği (allem), isimleriyle andığı varlıkların adlarıdır. Şu halde Hz. Muhammed Aleyhisselâm mantıki bir karşılaştırmadaki teslis (üçleme) de, delile benzedi. Delil ise kendi nefsi için delildir. Hz. Muhammed'in hakikati, üç kaynaktan belirmesi dolayısıyla, ilk fert olarak geldi. Bunun için varlığın aslı olan sevgi babında, bu üç kaynağa işaretle "Sizin dünyanızdan bana üç şey sevdirdi" buyurdu. Önce kadını ve güzel kokuyu andı, sonra da namaz onun gözünün ışığı kılındı. Hz. Peygamber kadını önce zikrederek (anarak), namazı daha sonra söyledi.

Bunun sebebi, kadının ilk meydana gelişte erkeğin bir parçası olmasındandır. Nasıl ki insan da Hak'kın görünüşünden bir parçadır. Hak ise insanın aslı ve ilk kaynağıdır. Bundan dolayı insanın kendi nefsini bilmesi, Rabbini bilmesine başlangıçtır. Çünkü insanın Rabbini bilmesi de kendi nefsini bilmesinin neticesidir. Bu hakikati belirtmek için Hz. Muhammed "Nefsini bilen kimse Rabbini de bilir," buyurdu. Şu hale göre sen dilerse, bu haberden onu bilmenin imkânsızlığını ve ona erişmek konusundaki zavallılığını anlarsın ki, bu inanış Tanrı hakkında caizdir. (Olur.) Bir açıdan sen kendi nefsini bilmediğini anlamış olursun, ikinci açıdan da nefsini bilmiş, bu şekilde Rabbini bilmiş olursun.

Hz. Muhammed Aleyhisselâm Rabbine en açık bir delil oldu. Çünkü âlemin her parçası, kendi aslı olan Rabbine delildir. Bu itibarla, meseleyi iyi anla: Hz. Muhammed'e ancak kadın sevdirdi, o da kadınlara hasret oldu. Bu özlemde bütünün kendi parçasına kavuşması amaçlanmaktadır. Çünkü o, yukarıda sözü geçen hadis ile Hak'kın bu

(*) *Feyzi Mukaddes*, kutsal kaynak ve ışıktır. (Bu, sabit bir yıldız benzetilmiştir.) Feyzi Mukaddes'ten gelen ilk tecelli, yani yaratılan ilk varlık, Hz. Muhammed'in ruhu ve nurudur. (Ruhu Muhammedî, Nuru Muhammedî.) Bu sebeple, Hakikati Muhammediye denilen ilk varlık onda başlamış, peygamberlik de gene onda son bulmuştur. İşte bunun için ferdi hikmet, Hz. Muhammed'e nispet edilmiştir.

(**) "Âdem henüz su ile toprak arasında iken, ben peygamberdim" mealindeki hadise işarettir.

unsurlar âleminin yaratılışı hakkında beyan buyurduğu "Ben Âdem'e ruhumdan nefh ettim" sözündeki hikmetin iç yüzünü açıkladı. Bundan sonra Hak kendi nefisini de, insanın yüzünü görmek konusundaki şevk ve arzusun şiddetiyle nitelendirdi. Her iki özlem için Kur'an'da, "Ya Davud! Benim de onlara, yani bana özlem duyanlara şevkim pek şiddetlidir" buyurdu.

Hak'kın bu özlemi ise *Likai Hâs*; yani engelsiz olarak kuluna kavuşmak arzusudur. Çünkü Hz. Peygamber, Deccal (yalancı mesih) hakkındaki hadisinde, "Sizden biriniz ölmedikçe Rabbini göremez" buyurdu. Şu hale göre kendisinde özlem (iştihak) sıfatı olanda şevk kesin bir hâldir. O halde Hak'kın şevki, kendisini görmemekle beraber, yakınlaşan sınıf için geçerlidir. Böyle olunca da Hak, onların kendisini görmelerine sevgiyle bakıyor demektir. Halbuki, dünya makamı, bu görüşe imkân vermez. Allah'ın bu konudaki sözü, her şeyi bilmekle beraber "tâ ki bilelim" demesine benzer. Şu halde, Allah ancak ölümle meydana gelen bu özel sıfata müştak (özlemlı) olur. Allah'a yakınlaşmak isteyenlerin arzuları ancak ölüm ile durulur. Nasıl ki Allah, bu konu ile ilgili olan kutsi hadisinde, şöyle buyurur: "Ben yaratanı olduğum bir şeyde, ölümden tiksinen mümin kulunun ruhunu almakta tereddüt ettiğim gibi, hiçbir şeyde tereddüt etmedim ve ben de onun işinden tiksindim. Halbuki ona benim vuslatım (kavuşmam) lâzımdır." Şu halde Allah, kulunu kavuşma ile müjdeledi. Ancak "bu kavuşmaya ermek için, kula ölüm gerekir" demiştir ki, ölüm sözüyle kulunu kederlendirmesin. Hz. Muhammed Aleyhisselâm'ın "Sizden biriniz ölmedikçe Rabbini göremez" buyurduğu gibi, kul madem ki Tanrı'yı görmek saadetine ölümden sonra eriyor, işte bunun için Allah da "Kuluma benim vuslatım gerekir" diyor. O halde Hak'kın kula özlemi, bu bağın meydana gelebilmesi içindir.

Şiir:

- Sevgili beni görmek arzusuyla inliyor. Halbuki benim ona özlemim daha şiddetlidir.
- Canlarımız (bu aşk ile) sıkıntılı; kaza ise vuslata engel oluyor. Ben de inlemekten şikayetçiyim, o da.

Allah, insana kendi ruhundan üflediğini beyan etmekle, neticede kendi nefesine özlem göstermiş oldu. Bilmez misin ki insanı kendi sureti üzere yarattı. Çünkü o kendi ruhundandır.

İnsanın ruhu, kendi yaratılışından ateş oldu. İşte bunun için Allah, Musa ile ancak ateş şeklinde belirerek konuştu. Zaten onun o zaman muhtaç olduğu şey de ateşti. Eğer insanın kaynağı (esası), *tabiiyye* (yani bazı meleklerin vücudu gibi, unsursuz

âlemden) olsaydı, ruhu da nur olurdu. Allah, Rahman'ın nefesiyle ruhunu insana üflediğini kapalı bir şekilde söylemekle, bunun kesinlikle Rahmani nefesten olduğuna işaret buyurur. Çünkü üflenmiş olan bu nefesle onun aynı ortaya çıkmış ve kendine üflenen maddenin buna yatkınlığı dolayısıyla bu nefesin tutuşturduğu şey, nâr (ateş) oldu, nur (ışık) olmadı. Şu halde insanın insanlığını meydana getiren şey, hayvani ruhta, Hak'kın nefesinin bâtin olması, gizlenmesidir. Bundan sonra Allah, insan için yine insan sureti üzere başka bir şahsı üretti. Ona da kadın adını verdi. Kadın kendi sureti üzere görününce, Âdem ona özlem duydu (müştak oldu).

Bu hal, bir şeyin kendi nefesine iştiağ (özlem) duymasıdır. Kadının erkeğe vurgunluğu da, bir şeyin kendi yurduna düşkünlüğüdür. Şu açıklamamıza göre, Âdem'e kadın sevdirdi. Çünkü Allah da bizzat kendi sureti üzere yarattığı kimseye sevgi gösterdi, nurdan yarattığı meleklerin mevki ve mertebeleri daha yüce ve tabii âlemden gelmiş olmalarına rağmen, bunları insana secde ettirdi. İşte erkekle kadın ve Hak ile insan arasındaki bağlantı, buradan başladı. Halbuki suret, ilgi yönünden en büyük ve en azametli ve mükemmel araçtır. Çünkü suret, tek olan varlığı çiftleştirdi. Yani Hak'kın vücudunu ikileştirmeye sebep oldu. Nasıl ki kadın da yaratılışıyla, erkeği ikileştirdi ve onu kendine eş kıldı. Şu duruma göre Hak, erkek ve kadın olmak üzere bir üçlük meydana geldi. Bu arada erkek, kadının kendi aslına duyduğu özlemle Rabbine hasret duydu. Ayrıca Allah, kendi sureti üzere olan kimseyi sevmekle beraber, ona da kadını sevdirdi. O halde erkeğin muhabbeti hem kendi parçası olan kadına karşı, hem de kendisini yaratan Hak'ka karşı oldu. İşte bunun için Hz. Muhammed Aleyhisselâm "Bana kadın sevdirdi" buyurdu. Çünkü kendi sevgisi ancak Rabbinin suretiyle ilgili olduğundan, kendi nefisinden söz edip "Ben sevdim" demedi. Böylece, kendi, kadınına karşı olan sevgisini bile Allah'a bağladı. Çünkü Hz. Peygamber kadın sevgisini, Allah'ın kendi sureti üzere olan varlığına muhabbeti gibi, ilâhi ahlaka uymak için dilemiştir.

Yani Allah nasıl kendi sureti üzere yarattığı varlığına özlem doluysa, kul da kendi benliğinden ayrılmış ve sonuçta kendi parçasından olan kadını sevmekle ilâhi âdet ve ahlaka uygun hareket eder.

Erkek, kadını sevdiği için vuslat (kavuşma) istedi. Yani muhabbetteki ulaşmanın gayesini diledi. Dört unsurdan ibaret olan bu yaratılış şeklinde, nikâhtan daha büyük vuslat yoktur. Bundan dolayı şehvet duygusu vücudun bütün zerrelere yayılır ve bu nedenle insan, vuslatın ardından gusl etmekle emrolunmuştur. Bedende şehvet meydana gelince insan nasıl bir sarsıntı ile kendinden geçiyorsa, temizlik ve yıkanma zorunluluğu da o nispette genel oldu. Çünkü Allah gayreti yönünden kulun, kendisinden başkasıyla zevk ve lezzet duymasını istemez. Şu hale göre insan (zevk ve şehvetle) kendinden geçtiği diğer bir insan vücudunda Hak'kı görmek ve O'na dönmek için, bedenini gusl ile temizler.

Erkek (sevgi esnasında) Hak'kı kadında görürse onun bu görüşü münfail (edilgen) ve vasitasız olarak Hak'tandır. Şu halde erkeğin Hak'ka ait görüşü, kadında daha tam ve kâmil olur. Fakat kadın kendisinden meydana gelmiş olması nedeniyle Hak'kı kendi nefsinde görürse, onu fail (etken) de görmüş olur. Erkek kendisinden meydana gelmiş olan şeyin suretini hatırına getirmeden Hak'kı kendi kendisine görürse, bu görüş münfail (edilgen) ve vasitasız olarak Hak'tandır. Erkek, Hak'kı hem fail (aktif, etken), hem de münfail (pasif, edilgen) olması bakımından görür. Kendi nefsinden görüşüyse özellikle erkeğin münfail olması dolayısıyla. İşte bu nedenle Hz. Muhammed Aleyhisselâm Hak'kın kadında bu tam görünüşünden dolayı, kadına muhabbet etti. Çünkü Hak, maddeden ayrı olup ebediyyen görülmez. Zira Allah, zâtı itibarıyla âlemlerden münezzehtir, onlara ihtiyacı yoktur.

Demek ki Hak'kı görüş bu bakımdan imkânsız ve görünüş ancak maddede mümkün olacağından Hak'kın kadında görünüşü, şuhud'un (gözlemin) en büyük ve mükemmel derecesidir. Vuslatın en büyüğü ise kadın ile erkeğin çiftleşmesidir. Çünkü bu, Hak'kın kendisine bir halife seçmek için kendi sureti üzere yarattığı varlığa karşı gösterdiği ilâhi yakınlığın karşılığıdır. Âdem, bu vuslatta kendi nefsinin görür.

Allah Âdem'i tesviye (düzeltme) ve tadil (doğrultma) ile kemale erdirdi. İlâhi nefsiyle kendi ruhundan ona üfledi. Böyle olunca Âdem'in zâhiri (yani görünüşü) halk (madde), bâtını (gizlisi) Hak oldu. Allah bundan ötürü, Âdem'i bu insanlık heykeli için tedbir (çare) ile övdü. Çünkü, Allah, işleri semadan tedbir eder. Sema ise Arzın üstündedir. Arz da alçak âlemin en alçağıdır. Çünkü o, esasların en aşağı tabakasıdır.

Hz. Muhammed, kadını *nisa* kelimesiyle ifade etti. Bu kelime, tekil hali olmayan bir bütündür. Bundan dolayı Hz. Peygamber "Sizin dünyanızdan bana üç şey sevdirdi" derken, *nisa* buyurdu, *mire* (yani müfret [tekil] anlamında bir kadın) demedi. Bu sözüyle, yaratılıştaki kadının erkekten sonra geldiğine işaretle düzene uydu. Çünkü Arap dilinde nüset mastarı, tehir (geciktirme) manasındadır. Allah Kur'an'da "geciktirme, küfürde çoğalmadır" buyurdu ve *nüset* kelimesini, veresiye satmak anlamında kullandı. İşte bu suretle Hz. Peygamber de, *mire* anlamında *nisa* tabirini kullandı.

Şu hale göre sevdiği şeylere, ancak derece ve mertebe sırasıyla muhabbet gösterdi. Çünkü bunları karıştırmak, kesinlikle infiale (darılma) sebep olur.

Şu halde erkek için kadın, Hak için tabiat gibidir. Öyle bir tabiat ki erkek ona irade ile yakınlık gösterdi ve Allah'ın emriyle, onda âlemin suretlerini fethetti. Bu öyle bir iradi yakınlık ve ilâhi emirdir ki, esastan ibaret suretler âleminde nikâh, nurdan meydana gelmiş ruhlar âleminde himmet (gayret, çaba) ve anlatımda, anlamı bir sonuca bağlamak için giriş düzenlemesi mahiyetindedir.

Şu hale göre her kim kadına bu anlayış içinde muhabbet ederse o muhabbet, ilâhi bir sevgidir. Her kim onlara özellikle tabii şehvet yönünden sevgi gösterirse, bu şehvetin ilmi onda eksik sayılır. Bu gibilere göre muhabbet ruhsuz bir suret (biçim) olur. Her ne kadar o suret gerçekte ruhun kendisi ise de, kendi kadınına yahut herhangi bir kadına mutlak bir zevk ve lezzet duygusuyla yaklaşan kimseler için o ruh anlaşılmaz ve bunlar kime muhabbet ettiklerini de anlayamazlar. Bunu idrak edip de kime muhabbet ettiklerini kendi dilleriyle söylemedikçe, başkalarının tattığı gerçek muhabbeti kendi nefislerinde bilemezler. Nitekim ariflerden bazıları bu gerçeği: "Hak katında benim âşık olduğum anlaşıldı. Ancak aşkımın kime karşı olduğunu bilemediler." mısralarıyla açıkladı. Bunun gibi cahil kişi de zevkte nasip almak yönünde muhabbet gösterdi. Ve bu itibarla kendisinden zevk alınacak yere karşı sevgi gösterdi ki o da kadındır. Lâkin konunun ruhu, ondan uzak kaldı. Eğer kiminle zevk duyduğunu ve zevk duyanın kim olduğunu bilseydi, gerçeğin içyüzünü anlar ve ilimde kâmil olurdu. Allah'ın "Erkekler için kadınlar üzerine bir derece vardır." mealindeki ayetiyle kadın erkekten daha aşağı bir derecede bulunduğu gibi, Hak'kın sureti (görünüşü) üzerine yaratılmış olan erkek de, suret üzerine yaratılmış olmasından dolayı, kendisini sureti üzerine yaratan Hak'kın derecesinden aşağıdadır. Hak'kın erkekten ayrı ve üstün bulunduğu o derecede Hak, âlemlerden gani (zengin) ve onlar üzerinde fail (etkili)dir. Buna göre Hak'ka ait olan başlangıç surette yoktur. Böyle oyunca ayan (görünüş), derece derece belirdi. Bu hale göre de her arif her hak sahibine kendi hakkını verdi.

İşte bunun için, kadın sevgisi de Hz. Muhammed Aleyhisselâm'a Allah'ın vermiş olduğu bir sevgidir. Kur'an'da buyurulduğu gibi "Allah her şeye yaratılışından nasibini verdi" ki, bu da onun Hak'kının aynıdır. Şu halde o hakkı herkese ancak istihkakı (hakkı olan) miktarınca verdi ki, o müstahak da ona, müsemması yani zâtıyla müstahak olmuştur.

Hz. Muhammed, kendisine sevdiren şeyleri bildirirken kadını daha önce söyledi, çünkü farklı bir sıralama, onları gücendirebilirdi. Nasıl ki, tabiat da, kendisinde suret ile var olan şeylerden daha önce yaratılmıştır. Halbuki tabiat, gerçekte ancak Rahmani nefestir. Zira nefha (üfürük), *heyulâ*'dan (madde) ibaret olan cevherde, özellikle yıldızlar âleminde yayıldı, ona âlem suretlerinin en mükemmeli ve en aşağısı birlikte üflendi.

Sonra Hz. Muhammed Aleyhisselâm bu hadiste dişiye erkek üzerine galip kıldı. Bunu yapmakla kadınlarla himmet (gayret, çaba) göstermeyi kastetti. Bu itibarla (kaide dışında) adedi, dişi çekiminde kullanarak *selâs* (üç) dedi. Erkeğe ait olan şekliyle *selâse* demedi. Halbuki bu cümlede erkeğe ait bir kelime olan *tîb* (güzel koku) kelimesi de vardır. Arapçanın nahiv kuralı ise taglip (bir kelimeyi başka manayı da içerecek şekilde kullanmak) yoluyla erkeği kadın (dişi) üzerine takdim etmektir.

Nasıl ki "Fatımalar'la Zeyd çıktılar" denildiğinde fiil erkek olarak söylenir, dişî olmaz. Her ne kadar erkek kelime dişîyle birlikte müfret (tekil) halde kullanılmış ve kalanı tümüyle dişî olsa bile, Araplar yine fiili erkek olarak söylerler. Hz. Muhammed Aleyhisselâm ise Arap kavmine mensuptur ve Arabın en fâsihidir, yani en güzel, en doğru konuşanıdır. Burada Hz. Peygamber, kadına olan sevgisini kendi nefsiyle tercih ve ihtiyar etmemiş (seçmemiş) olduğunu kastederek, bu manaya uymak için kural dışına çıkmıştır.

Bu ifadeye göre, Allah Hz. Peygamber'e bilmediği şeyi öğretti. Allah'ın onun üzerine fazileti ve iyiliği, çok büyük oldu. İşte bundan dolayı hadiste dişî çekimiyle *selâs* (üç) kelimesini kullanmakla, dişîyi erkek üzerine kaide dışı tercih ederek, galip kıldı (selâs kelimesini başka manayı da içerecek şekilde kullandı). O halde Hz. Muhammed Aleyhisselâm, hakikatleri ne kadar iyi bilir ve hakları ne kadar kuvvet ve şiddetle gözetir. Bundan sonra yine bu hadiste üçüncü ve son kelime olan *salât* (namaz)ı da birincinin karşılığı olmak üzere dişî şekline getirerek, ikisi arasına erkek bir kelime ilave etti. Yani söze *nisa* kelimesiyle başladı, *salât* kelimesiyle bitirdi.

Bu kelimelerin ikisi de dişîdir. İkisinin arasındaki *tîb* (güzel koku) kelimesi, dişî anlamında olan *Hak* ile kendisinden meydana gelen *nisa* arasında orta bir derecededir. Şu halde ki erkek, iki müennes'ten (dişî) meydana gelmiştir ki, bunlardan biri *tenisi zât* (Zât'ı dişî kılma), diğeri de tenisi hakiki (gerçeği dişî kılma)dır. Böylece nisa da gerçek dişîdir. Salât (namaz) kelimesiyse *tenisi gayri hakiki* (gerçek olmayan dişî)dir. Tîb (güzel koku) bu iki kelime arasında, kendisinden varlığını aldığı Zât ile kendi benliğinden meydana gelen Havva arasındaki Âdem gibi, erkektir. Dilersen kudrettir dersin, bu da dişîdir. Şu halde sen hangi mezhepten olursan ol, ancak dişî kalmanın (tenis) daima daha önce geldiğini görürsün. Hatta âlemin vücudunda, Hak'kı *illet* (sebe) kabul eden felsefe ehline göre de böyledir. Çünkü, *illet* de dişîdir.

Hz. Muhammed Aleyhisselâm'ın bu hadiste tîb (güzel koku)yu, nisâ (kadın)dan sonra zikretmesinin hikmetine gelince bu, kadında tekvin (yaratış) kokusu olduğu içindir. Nasıl ki bir atasözünde "Kokuların en güzeli, dostun gerdanının kokusudur" derler. Hz. Muhammed Aleyhisselâm, asaleten kul olarak yaratıldı ve asla Efendilik davasıyla başkaldırmadı. Belki münfail (pasif) bir varlık olmasıyla beraber hep ibadet ve secdeye devam etti. Allah, ondan yaratacağı şeyi yaratıncaya kadar bu yolda sebat etti. Allah ona failiyet (aktiflik) rütbesini ve latif kokuların canlılar âlemindeki tesirini bahşetti. Dolayısıyla, ona nefis kokular sevdirdi. İşte bu sebepten ötürü, güzel kokuyu, hemen kadından sonra söyledi. Şu hale göre Hak'kın Kur'an'da *Refîüd derecatı ilâhi* (derecelerin en yücesi), *Zevîl arş* (Arş sahibi) sözleriyle anlatmak istediği ilâhi derecelere riayet etti. Çünkü arş üzerine Hak'kın üstünlüğü ve saltanatı, Rahman ismiyledir.

Şu halde arşın kapladığı hiçbir kimse yoktur ki, ona Allah'ın rahmeti isabet etmesin. Bunun delili de Allah'ın "Rahmetim her şeyi kapladı" mealindeki kelimeleridir. Arş her şeyi kaplamıştır. Onda hüküm ve saltanatı kurmuş olan da Rahman'dır. Öyleyse, âlemde rahmet, Rahman isminin hakikatiyle yayılır.

Hak, erkek ile kadın arasındaki kaynaşmaya, Hz. Ayşe'nin aklanması hakkındaki şu ayeti şahit kıldı: "Habis kadınlar habis erkeklerle, habis erkekler habis kadınlara, temiz kadınlar temiz erkeklerle ve temiz erkekler de temiz kadınlara yaraşırlar. Onlar (Peygamber eşleri), haklarında söylenilen şeylerden temizdirler." Allah, bu sözüyle, namuslu kadınların kokularının latif olduğuna işaret buyurdu.

Söz, nefestir. Nefes de kokunun aynıdır. Şu hale göre nefes, konuşma şeklinde anlatılıyorsa, ona göre ağızdan iyi veya kötü olarak çıkar. Fakat nefes ilâhi olduğu yönle hepsi iyi ve güzeldir. Ancak beğenilmesi veya hoş gitmemesi bakımından iyi veya fenâ olur. Nasıl ki sarımsak hakkında Hz. Peygamber, "O bir bitkidir ki ben onun kokusunu çirkin görürüm" buyurmuştur. "Ben onu çirkin görürüm" dememiştir. Böyle olunca, bir şeyin kendisi çirkin ya da iğrenç sayılmaz. Ancak ondan görünen, ortaya çıkan şey iğrenç olur. Bundan dolayı, nedene bağlı olarak men edilme (*kerahat*) ya örf ve âdetle, yahut bir şeyin aslına uygun olmamasında, veya bir maksatla ya da şerri ile, veyahut bir şeyin kemal derecesinden noksan derecesine düşmesiyle olur. Saydığımız bu ihtimallerden başka bir sebep yoktur.

Mesela, bizim anlattığımız gibi iyi ve kötü olmak üzere ikiye ayrılınca, Hz. Muhammed'e kötü şeyler değil, iyi ve güzel şeyler sevdirdi. İnsanın esaslarından meydana gelen yaratılışında *taaffün* (fenâ koku) olduğu için Hz. Peygamber, melekleri fenâ kokulardan tiksirmekle vafetti. Çünkü insan, kokmuş çamurdan yaratılmıştır ki, melekler bunu bizzat *kerih* (çirkin) görür. Nasıl ki gübre böceğinin mizacı da gül kokusundan hoşlanmaz. Halbuki gül kokusu güzel kokulardandır. Bu mizaç ayrılığına göre, gül kokusu gübre böceğinin nazarında güzel koku değildir. Suret ve manada böyle aykırı bir mizaca sahip olan kimse de Hak sözü dinlediğinde tiksindir ve bâtıldan hoşlanır. Bu nükte, Allah'ın, "O kimseler ki, bâtıla inandılar. Ve Allah'ı inkâr ettiler" mealindeki ayetine uygundur. Allah bu gibileri hüsrân ile vafeyledi ve bundan ötürü, "İşte onlar nefslerine ziyan veren, beklediğini bulamamış kişilerdir." dedi. Çünkü iyiyi kötünden, güzeli çirkinden ayıramayan kimsenin anlayışı yoktur. Şu halde Hz. Peygamber'e, her şeyin ancak iyisi sevdirdi. Halbuki âlemdeki her varlık ancak Hak'kın varlığıdır. Âlemde öyle bir mizaç (huy) mevcut olsun ki, her şeyde ancak iyiyi ve güzeli bulsun da, kötü ve çirkin hakkında bilgisi olmasın. Böyle bir huy acaba tasavvur olunur mu, olunmaz mı? diye sorulsa, biz bu olmaz deriz. Çünkü biz, kendisinden âlemin görüldüğü asılda, Hak'tan başka bir şey bulmadık. Yani biz, Hak'kı hem *kerih* (çirkin) görücü, hem de muhabbet edici bulduk.

Halbuki çirkin, ancak kerih görülen, güzel ise ancak sevilen şeydir. Âlem ise, Hak'kın sıfatı üzerindedir. İnsanın da böylece iki sureti vardır. Şu halde âlemde, her şeyde ancak tek bir mizaç bulunmaz. Belki zevkle bir şeyin güzel veya zevksizlik ile çirkin olduğunu bilmekle beraber, çirkinden güzeli seçebilen bir mizaç bulunur. İş böyle olunca, bunlardan güzelin idraki, çirkinini duymaktan alıkoyar. Bu da pek seyrek olur. Ama âlemde yani varlıktan kötü ve çirkinin yok edilmesi doğru değildir. Çünkü çirkinde de, güzeldede Allah'ın rahmeti vardır. Çirkin kendi nazarında güzeldir. Güzeldede çirkinin nazarında çirkindir. Şu halde varlıkta herhangi bir mizaca göre çirkin olmayan şey yoktur. Bunun aksi de böyledir.

Hız. Peygamber'e sevdiren üç şeyin üçüncüsü, ki ferdiyyet (fertle ilgili olan) hikmeti onunla tamam olmaktadır, bu da namazdır. Nasıl ki, "Benim göz aydınlığım namazda oldu" buyurdu. Çünkü namaz, *müşahede* (Allah âlemini görme)dir. Bu *müşahede* ise Allah ile kulu arasında *münacat* (Allah'a dua etmek)tir. Nitekim ayette "beni zikredin ki ben de sizi zikredeyim" buyurdu.

Namaz, Allah ile kulu arasında ikiye bölünmüş ortak bir ibadettir. Şu halde yarısı, Allah'a, yarısı da kula aittir. Nasıl ki gerçek bir hadiste, Allah'tan gelen bir vahiy ile şöyle buyuruldu: "Ben namazı, benim ile kulum arasında ikiye böldüm. Onun yarısı bana, yarısı da kula aittir ve kulumun dilediği şey verilecektir. Kul, *Bismillahirrahmanirrahim* der, Allah da "Kulum beni andı" der.

Kul; *Elhamdülillâhi Rabbilâlemin* der, Allah "Kulum bana hamdetti" der. Kul; *Errahman errahim* der, Allah "Kulum beni sena etti" der. Kul; *Mâlikî yevmiddîn* der, Allahu Teâlâ "Kulum beni temcit etti (ululadı), işini bana bıraktı" der. Fatiha'nın yarısı olan bu üç ayet, Allah'a mahsustur. Bundan sonra kul; *İyyake nabüdü ve iyyâke nestain* der, Allah buna karşı, "Bu benimle kulum arasında bir münasebettir, kulumun dilediği şey olacaktır" buyurur. Şu halde bu ayette bir ortaklık vardır. Kul; *İhdinas sıratel müstakim*, sonra *Sıratel lezine enamte aleyhim*. Gayril mağdubi aleyhim *veled dâllin* der. (*) Allah buyurur ki, "bunlar kuluma aittir ve kulum dilediğinde ihlas (halis) ehlidir." Şu halde Fatiha Suresi'nin ilk yarısını Allah kendisi için halis kıldığı gibi, son yarısını da kulu için halis kılmıştır. Bu takdirde namazda

(*) Fatiha suresi, Besmele ile birlikte 7 ayettir. Bundan dolayı sebül mesânî de denir. Zâhiri anlamda meali şudur: "Rahman ve Râhim olan Allah'ın ismiyle başlarım. 1-3: Hamd, âlemlerin Rabbi, Rahman ve Rahim (yani rahmeti genelde bütün varlıklara ve özelde bütün mümin kullara şamil) olan Allah'a mahsustur. 4: Ya rabbi, yalnız sana kulluk eder, yalnız senden yardım dileriz. 5: Bizi doğru yola hidayet buyur. 6: O yol, kendilerini nimetlendirmiş olduğun kullarının yoludur; üzerine gazap eylediğin ve sapkınlığa düşmüş olanların yolu değildir." Âmin.

Bu ayetlerin Besmele ile birlikte ilk üçü, Allah'a mahsustur. Ortadaki dördüncü ayet Berzah'tır ve Allah'la kul arasında ortaktır. Son üç ayet de kulum dileklerinden ibaret olup, kula aittir.

Fatiha okunmasının vacip kılınması bundan anlaşılır. Şu halde namazda Fatiha okumayan kimse, Allah ile kulu arasında ikiye ayrılan namaz ibadetini yerine getirmemiş olur. Namaz (Hak ile kul arasında) Allah'a dua etmek (münacat) olunca, o, zikir'dir. Hak'kı zikreden kimse ise muhakkak Hak'kın yoldaşı olur.

Çünkü ilâhi haberde (kutsi hadiste) buyuruldu ki, "Ben, beni zikreden yoldaşıyım." Bir kimse gözü olduğu halde kendisini andığı kimseye yoldaş olsa, birlikte bulunduğu o kimseyi müşahade eder. İşte yanında bulunmak ve görmek, budur. Şu halde gözü olmayan göremez. Bu taktirde namaz kılan kimse, kıldığı bu namazda Hak'kı görür mü göremez mi? Kendi mertebesini ancak buradan bilir. Eğer Hak'kı müşahade etmezse onu görür gibi iman ederek ibadet etsin ve duası esnasında onu kıblesinde tahayyül etsin ve kulağını, Hak'kın kendisine vereceği cevaba çevirsin. Namaz kılan kul, eğer kendi özel âlemine ve kendisiyle birlikte namaz kılan kimselere imam olacak olursa (ki, gerçek hadiste buyurulduğuna göre, her namaz kılan muhakkak imamdır; çünkü melekler kulun arkasında namaz kılar) bu halde o kul için namazda resûl rütbesi meydana gelir. Bu rütbeyse Allah'tan vekilliktir. *Semiallahü limen hamideh* (Allah kendisine hamd eden iştir) dediği vakit, hem kendi nefsinde hem de arkasındaki meleklerle Allah'ın iştirici olduğunu haber vermiş olur. Melekler ve onlarla birlikte bulunanlar da *Rabbena lekel hamd* (Ey Rabbimiz, hamd sana mahsustur) derler. Çünkü Allah muhakkak kulunun diliyle *Semiallahu limen hamideh* buyurdu. Şu halde namazın mertebesinin yüceliğine ve sahibini nereye götürdüğüne nazar et; buna göre namazda görüş ve müşahade derecesini elde etmeyen kimse, onun gayesine eremez. Bu nedenle de onda göz aydınlığı hasıl olmaz. Çünkü o, kendisine duada bulunduğu kimseyi görememiştir.

Bununla beraber namazda Hak'tan kendisine gelen cevabı işitmeyecek olursa o kimse Hak'ka kulak veren sınıftan değildir. Sağır ve kör olmakla beraber namazda Rabbi ile beraber olmayan kimse, asla namaz kılmış olamaz. O kimse Hak'kı gören ve ona kulak veren sınıftan sayılmaz. Devamı müddetince insanı başka şeylerde tasarruftan men eden, namazdan başka bir ibadet yoktur. Namazdaki Allah zikri, onun içinde bulunan bütün dua ve hareketlerin hepsinden büyüktür.

Allah, Kur'an'da: "Namaz insanı kötü ve bâtıl şeylerden yasak eder." buyurmuştur. Zira Allah, namazda olan kuluna bu ibadetten başka hiçbir şeyde tasarruf etmemeyi emretti. İşte bu nedenle o kula *musalli* (vakit namazı kılan) denir. Allah'ın zikri ise, namazda en büyük ibadettir. Yani kulun dileğini Allah kabul ettiği sırada, O'nun da kuluna karşı *sena* (övme) de bulunması suretiyle olan zikri, namazda kulun Rabbini zikretmesinden daha büyük bir zikirdir. Çünkü *Kibriya* (Ululuk), Allah'a mahsustur. "Allah işlediğiniz şeyleri bilir. O kimse Hak'kı müşahade edici olduğu halde kulak verdi" mealindeki ayetlerde işaret buyurulduğu gibi, kulun Allah tarafından gelen

hitaba kulak vermesi namazda Allah'ın kulunu zikretmiş olmasındadır.

Vücut, makul bir hareketin eseri olduğuna göre, yokluktan varlığa geçti. Namaz da bütün hareketleri içinde toplayan bir ibadet oldu. Hareket ise üç türdür. Biri *müstakim* (düz hareket)tir ki, namaz kılan kimsenin *kıyam* (ayaktaki) halidir. İkincisi yatay harekettir. Bu da namaz kılanın *rüku* (eğilme) hâlidir. Üçüncüsü *Menkus* (tersine) harekettir ki, bu da secdedeki hâlidir. Nasıl ki insanın hareketi Müstakim, hayvanın hareketi yatay ve bitkinin hareketi ise Menkus'tur. Halbuki cemâd'ın (cansız) kendi nefsinden hareketi yoktur. Şu halde taş, yerini değiştirirken başka bir tesirle hareket eder. Hz. Muhammed'in "Benim göz aydınlığım namazda kılındı" sözüne gelince, bu oluş keyfiyetini kendi nefesine bağlamadı. Çünkü Hak'kın namaz kılan kimseye tecellisi, namazı kılanı değil, ancak yine kendisine döner. Çünkü, Hak, tecelli ve müşahede sıfatının kendi nefsinden olduğunu bildirmemiş olsaydı, şüphesiz Hak'tan kuluna bir tecelli olmadan (doğrudan doğruya) kula namaz kılmasını emrederdi. Halbuki bu tecelli kula imtihan (yani ona karşı bir lütuf ve ihsanda bulunmak) yoluyla olunca, müşahede de imtihan yoluyla olur. Buna göre Hz. Peygamber "Benim göz aydınlığım namazda kılındı" buyurmakla, bu gerçeği açıkladı. Halbuki namaz, ancak sevgilinin müşahedesidir ki, âşıkın gözü onunla istikrar masterından gelen karar ile karar bulur ve şu hale göre de göz, sevgili görmekle ona takılır kalır. Bu müşahede de Hak ile beraberdir, Hak'tan başka bir şeye bakmaz. İşte bundan dolayı Allah, namazda başka bir şeye iltifattan kulunu men etti. Çünkü iltifat (başka bir yöne bakmak) kulun namazından şeytanın kapıldığı bir hissedir. Bu nedenle kulu sevgilisinin müşahedesinden mahrum kılar. Eğer Hak, iltifat eden kimsenin sevgilisi olsaydı, namazda kendi yönünden ve kiblesinden başka tarafa bakmazdı. Halbuki insan, bu özel ibadeti sırasında böyle bir durumda mıdır, değil midir? Kendi nefsinde hâlini bilir. Çünkü insan *basiret* (seziş) üzere hareket eder. Kendi nefsinde birtakım mazeretler bulsa bile bu mazeretler gerçek midir, değil midir? Anlar. Çünkü hiç kimse kendi halinin cahili değildir ve hareket, kendi hâline, kendi zevkine göredir.

Sonra, *salât* (namaz) dediğimiz ibadetin, başka bir taksimi daha vardır. Çünkü Allah, bize kendisi için namaz kılmamızı emretti. Kendisi de, bizim üzerimize *musallî* olduğunu (yani bizim için namaz ve duada bulunduğunu) haber verdi. Şu halde, namaz hem bizden, hem de Hak'tandır. Ancak o *musallî* olduğunda başka bir isimle *musalla* olur. Bu takdirde de Hak'kın huzuru, kulun vücudundan sonra gelir. O kulun kiblesinde hayal ve düşüncesiyle canlandırmak istediği, Hak'tır ki *O'na İlâhi Mutekad* (inanılan ilâh) denir. Bu hayali ve *mutekad* ilâh, tecelli ettiği yerin istidadına göre değişir. Nasıl ki Tanrı bilgisinden ve ariften sorulduğunda, Cüneydi Bağdadî (Allah ondan hoşnut olsun), "Suyun rengi kabının rengi gibidir" dedi. Bu olgun cevap Hak'kı, kendi hâl ve şanıyla haber vermiş oldu. İşte, bu Allah, bizim için *musalla* olan Allah'tır.

Halbuki biz *musallî* mevkiinde bulunduğumuz zaman, bize başka bir isim verilir.

Bu hale göre de biz, bu isimde gerçekleşiriz. Nasıl ki kendisinde bu isim hasıl olan kimsenin halini biz daha önce andık. Şu halde biz Hak'kın yanında, kendi halimize göre oluruz. Hak da bize, ancak bizim hayalimizde bulundurduğumuz suret ile görünür. Çünkü *musalli*'nin lügat manası, "at koşusunda önce gelenin gerisinde kalan ikinci at" demektir. Allah'ın "Her bir şey salâtını ve tesbihini bilir" mealindeki ayeti, her varlık Rabbine ibadette geriliğinin derecesini ve Allah'ın noksansızlığına (tenzih) inanmak konusunda kendi yeteneğinin gerektirdiği tesbihi bilir demektir. Hiçbir mahluk yoktur ki, sabırlı ve yarlıgayıcı olan Rabbini tesbih etmesin. İşte bunun için biz, âlemin tesbihini ayrı ayrı ve detayıyla anlayamayız. "Hiçbir varlık yoktur ki, O Hak'kı kendi hamdi ile tesbih etmesin" mealindeki ayetin sonundaki gaip zamiri, varlıkla ilgilidir. Yani o varlık, Allah'ı kendi hamdi ile tesbih eder demektir. Şu halde, bu son kelimedeki zamir tesbih eden varlığa ait olur. Yani o şey, hangi hâl üzerindeyse, o hâl üzerine sena eder (över), demektir. Nasıl ki biz, Hak'ka iman eden kimse hakkında, muhakkak o kendi inandığı ilâha sena eder demiştik. Çünkü o, inanan nefsinin kendi hayalinde inandığı ilâha bağlamıştır. İşlediği amel de (iş) ona aittir. Şu halde bu inanan, ancak kendi nefsine sena etmiş olur. Nasıl ki, bir sanatı metheden kimse, herhalde onun sanatkârını övmüş olur. Çünkü, sanatın güzelliği veya çirkinliği sanatkâra aittir. Oysa hayalde tasavvur edilip inanılan ilâh, onu tahayyül eden kimsenin yarattığı bir eserdir. Yani o, inanç sahibi şahsın sanatıdır. Şu halde onun inandığı şeyi övmesi, kendi nefsinin övmesidir. Bundan dolayı kendi inandığı ilâh'tan başkasını yerer. Eğer insaf etseydi iş böyle olmazdı.

Şu kadar var ki, bu özel mabud'a inanan kimse, Allah hakkındaki inancında kendinden başkasının inanışına itiraz etmesinden dolayı, bunda şüphesiz bilgisizdir. Eğer, Cüneyd'in dediği "Suyun rengi kabının rengidir" nüktesini anlayabilseydi, her inanç sahibinin inandığı ilâh'ı da teslim eder ve sonuçta, Allah'ı her surette ve her türlü inanışa göre bilmiş olurdu. Şu halde böyle özel bir mabud'a inanan kimse, zan ve şüphe ehlidir; âlim değildir. Bundan dolayı Allah, "Ben kulumun zannettiği gibiyim" buyurdu. Yani Hak'kı isteyen kul mutlak surette bilsin ki, kayıtlıdır. Bunun anlamı Allah, kuluna ancak onun inandığı surette görünür demektir.

(Hayalde yaratılarak) inanılan ilâhlar bir sınırla sınırlandırıldılar. Bu ilâhlar kendi kullarının kalbine sığabilen ilâhlardır. Halbuki Mutlak İlâh hiçbir şeye sığmaz. Çünkü O, eşyanın aynı olduğu gibi kendi nefsinde de aynıdır. Oysa ki herhangi bir şey hakkında, o kendi nefsine sığar veya sığmaz denilemez. Bunu iyi anla. Allah, gerçeği söyler ve doğru yolu gösterir.

(Muhyiddin İbn Arabi,
Füsusül Hikem'den)

EVRAĞI ŞERİFE (SALATÜ SELAM)

(Aşağıdaki yazının abdestli olarak, mümkünse iki rekât namaz ile okunması rica olunur. Aşk ve muhabbet ile ruhunuza aksetmesi için, dikkatle okunması gerekir.)

Euzü billahi mineŝŝeytanirracim. Bismillahirrahmanirrahim.

Elhamdülillahi Rabbil âlemiyn. Errahman, errahiym. Mâlimi yevmiddiyn. İyyake na'büdü ve iyyake nesta'tyn. İhdinassıratel müstakıym. Sıratel leziyne en'amte aleyhim, ğayril mağdubi aleyhim veled dalliyn. (Âmin ya Muin)

İnnallahe ve melâiketehu yusallüne alennebiy. Yâ eyyühel leziyne amenû, sallû aleyhi ve sellimû teslimâ.

Allahümme salli ve sellim ve bârik alâ seyyidina Muhammedin ve alâ âlihi ve sahabihi ecmaiyn.

Sübhane Rabbike Rabbil izzeti amma yesifun, ve selâmün alel mürseliyn, velhamdülillahi Rabbil âlemiyn.

Esselatü vesselamü aleyke ya Resûlallah
Esselatü vesselamü aleyke ya Habiballah
Esselatü vesselamü aleyke ya Halilallah
Esselatü vesselamü aleyke ya Nebiyallah
Esselatü vesselamü aleyke ya Safiyallah
Esselatü vesselamü aleyke ya Hayra Halkillah
Esselatü vesselamü aleyke ya Nûre Arşillah
Esselatü vesselamü aleyke ya Emiyme Vahyillah
Esselatü vesselamü aleyke ya men Zeyyenehullah
Esselatü vesselamü aleyke ya men Őerrefehullah
Esselatü vesselamü aleyke ya men Kerremehullah
Esselatü vesselamü aleyke ya men Azzemehullah
Esselatü vesselamü aleyke ya men Allemehullah
Esselatü vesselamü aleyke ya Seyyidel Mürseliyn
Esselatü vesselamü aleyke ya İmamel Müttakiyn
Esselatü vesselamü aleyke ya Hatemen Nebiyyin
Esselatü vesselamü aleyke ya Rahmeten Lilâlemiyn
Esselatü vesselamü aleyke ya Őefiyal Müznibiyn
Esselatü vesselamü aleyke ya Resûlü Zışan

Salavatullahi ve melâiketihî ve enbiyaihî ve hameleti arşihî ve cemîyyi halkihî alâ seyyidina Muhammedin ve âlihî ve sahbihî ecmaiyn.

Allahümme salli alâ seyyidina Muhammedin abdike ve nebiyyike ve habibike ve resuliken nebiyyil ümmiyyi ve alâ âlihî ve sahbihî ve sellim. (3 kere)

Allahümmec'al efdale salavatike ebeden
Ve enma berekâtike sermeden
Ve ezkâ tahiyyatike fadlen ve adeden
Alâ eşrefil halâikıl insaniyeti
Ve mecmail hakayıkıl imaniyeti
Ve turit tecelliyatil ihsaniyyeti
Ve mehbitil esrarir Rahmaniyyeti
Ve arûsil memleketir Rabbaniyeti
Ve vasıtati ikdin nebiyyine
Ve mukaddimi ceyşil mürseliyne
Ve kaadi rekbil enbiyail mükerrerremiye
Ve efdalil halkı ecmaiyne
Hamilil livail izzil âlâ
Ve maliki ezimmeti mecdil esnâ
Şahidi esraril ezeli
Ve müşahidi envarı sevabıkıl üveli
Ve tercümanı lisanil kıdemi
Ve menbail ilmi ve hilmi ve hikemi
Mazharı sırrıl cûdil cüziyyi vel külliyyi
Ve insani aynıl vücudil ulviyyi vessüfliyyi
Ruhi cesedil kevneyni (3 kere, her defasında vücuda mesh)
Ve ayni hayatiddâreyni
El mütehakkıkı bi alerrütebil ubudiyyeti
Vel mütehallıkı biahlâkıl makamatil ıstıfaiyyeti
El halilil âzam, vel habibil ekrem,
Seyyidina Muhammed İbni Abdillâh İbni Abdülmuttalib.
Ve alâ sairil enbiyail mürseliyne.
Ve alâ melâiketikel mukarrebîyne
Ve alâ ibadullahis salihîyne
Min ehli semavati ve ehli ardiyne
Küllemâ zekerez zâkirûne
Ve gafele an zikrikel gaafilûne
Ve sellim ve radyallahü anh,
Eshabı Resûlillâhi ecmaiyne.

EVRAĞI ŞERİFENİN AÇIKLAMASI

Fatiha Suresi (1:1-7)

Euzü billahi mineş Őeytanırracıym. Bismillahir Rahmanir Rahiym.

Cenabı Hak buyuruyor ki:

– Benim ilâhi sıfatım olan Allah Kelamını, yani Kitabı'mı okumak istediğın an, ona muhatab olmaya niyet ettiğın zaman, "Ben Allah'ın rahmetine sığınır, kalbimi, nefsimi Allah'ımın fazilet ve rahmetine kavuştururum" diye, ilâhi rahmetten kovulmuş, uzaklaştırılmış Şeytan'dan bana sığın.

İnsanın, Rabbine şahit olma (*müşahede*) huzurunda, onun ilâhi feyzlerine (*bereket, irfan*) gark olmuş kalmasına engel olan her Şeyden Hak'ka iltica etmesi, Allah'a sığınmadır (*İstiaze*). Bu da marifetullah ile olur. Çünkü Şeytan, ancak arifin kalbinden korkar. Arifin kalbinin ufuklarından doğan Muhammedî hakikat güneş, Şeytan'ı yakar ve uzaklaştırır.

Kul Rabbine bu şekilde içten, duyarak sığındığında, Cenabı Hak, "Korkma! İsmimi an, yani 'Rahman ve Rahiym olan Allah'ın ismi ile başlıyorum' de" buyuruyor.

Bu yüzdendir ki, besmelesiz işe sonsuz iş denir.

Besmelede üç ismin, yani Allah, Rahman ve Rahiym isimlerinin bir arada anılmasında üç cins kula işaret vardır:

1. Nefslerine zulmedenler (*Fe minhüm zâlimün linefsihi*),
2. Nefslerini frenleyenler (*Ve minhüm muktesid*),
3. Hayırlı iş sahipleri (*Ve minhüm sâbıkun bil hayrat*: Fâtır, 35:32)

Evet, Besmele, kalbin kandili, Allah Kelamının anahtarıdır.

Azametini kalemlerin değil, çağların tefsir etmiş olduğu, imanın düzenleyicisi; anlamını kavrayanları bile, okunduğu vakit dinlemekten usandırtmayan, ilimlere konu, sanatlara model veren Kur'an'ı Kerim'in esrarının anahtarı da, Fatiha'dır.

Elhamdülillahi rabbil âlemiyn.

Evrenin bütün varlıkları ve zerrelerinden gerek söz, gerekse hareket olarak ortaya çıkan bütün sonsuz hamd ve övgüler, Rab'lık makamına Sübhanî tenezzül ile tenezzül eden, âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur.

İnsanın, kendisinin başlıbaşına bir âlem olduğunu ve kendisinde var olan gerçekleri düşünerek: "Ben kimim? Nereden geldim, nereye götürüleceğim? Gelmemde, gitmemde karar sahibi ben değilim" diye düşünmesi, insanlık (Âdemiyyet) makamına ayak basmasıdır. Âdemiyyette teklif yer alır: "Aslını ara" emri verilir, bu arayışa da hamd ile başlanır.

Hamdin lisanı üç türdür:

- İnsani dil ile hamd,
- Ruhani dil ile hamd
- Rabbani dil ile hamd.

İnsanî dil ile hamd, umumun (avamın) hamdidir ki, bu Allah'ın nimetlerine karşı yapılan hamddir. Kişi, Hak'kın o ikramını kalbiyle tasdik edecek, onu yerli yerince sarf edecektir.

Ruhani dil ile hamd, seçkinlerin (havassın) hamdidir ki, kalb zikri ile olur. O kimsenin hali terbiye edilir, davranışları temizlenir.

Rabbani dil ile hamd, arifin hamdidir.

Muhabbet ehli hamdederler, o hamdleriyle keşif ışıklarına nail olurlar.

Marifet ehli hamdederler, o hamdleriyle cemalin müşahedelerine nail olurlar.

Kısacası hamdetmek, Hak Teâlâ'nın zâtını övmek, yüceltmektir. Onun için hayatın evveli de hamd, sonu da hamddir.

Allahu Teâlâ'nın zatına layık olan övgüyü, hürmeti hiç kimse layıkıyla bilemez, ona güç yetiremez. Onun için imdat, Allah'tandır. Bu nedenle hamdü sena, Zâtı ile, Sıfatı ile, Efali ile yaratıkları derece derece meydana getirip, imdad eden *Rabbil Âlemiyn*'e mahsustur.

Rabbil Âlemiyn'dir: Müminlerin kalbini sabır ve ihlas ile, sadakat ve vefa ile terbiye eder.

Rabbil Âlemiyn'dir: Cisimleri, nimetler vücuda getirerek terbiye eder.

Rabbil Âlemiyn'dir: Ruhları, keremini (cömertlik) göstererek terbiye eder.

Şu da iyi bilinmelidir ki, yaratıkların öncesi, karanlığın zıddı olmayan Muhammedî Nur (ışık), Muhammedî Ruh'tur ki, O Akıl Küll'dür (Tümel Akıl), âlem de onun açıklaması, ayrıntılarıdır.

Errahman, errahiym.

Âlemi yaratan Rahman, ona imdad eden Rahiym'dir.

Rahman Kıdem (ezeliyyet) ismi, Rahiym Bekâ (ebediyyet) ismidir.

Mâliki yevmiddiyn.

Din gününün, kıyamet gününün sahibi Allah'dır. Kıyamet günü, haşr (derleniş) ve neşrdir (dağılış), yani hesap günüdür. Her sınıfın maksatları ve çabalarının hesab edildiği gündür.

Ariflerin Vechi Kerim'e (Soylu Yüz) baktıkları, amel sahiplerinin iyiliklerle karşılaştıkları, zalimlerin kahrı tecellilerinde kaldıkları gündür.

O günde, bu dünyada kullandığımız küçük tasarruflar kaldırılır. O günde tam izin, Makamı Mahmud'un sahibi, "Elbette Rabbim sana ihsan edecek, sen de hoşnut olacaksın" fermanının (*) mazharı, Hz. Muhammed Aleyhisselâm'ın zâtından başkasına verilmemiştir.

Şimdi, ruhun bağımsızlığını ve sevinçlerini ilan eden, önce ibadet, sonra yardım istemeye işaret eden ayetler geliyor.

İyyake nabüdü ve iyyake nestaiyn.

"Ya Rabbi! Her konuda yardımı senden dilenir ve senden aldığımız varlıkla, ancak sana ibadet ederiz. İbadetimiz, bizim varlığımızla değildir. Güç ve kuvvet senindir. Sen yardım ettin de sana kulluk ettik. Biz senin lütfuna bakıyoruz, kendi amellerimize bakmıyoruz. Ne amellerimize bakıyoruz, ne de ödül taleb ediyoruz; ancak sana kulluk ediyoruz. Çok çok ihsan etmeni istiyoruz. Bütün gazezlerden, ilgi ve ilişkilerden soyunduk. Bu halimizde bize yardım et. Bu halimizin devamını yalvarıyoruz. Emrin ile kulluk ediyoruz, lütfunla yardım dileniyoruz. Bütün varlıklar geçici, sen kalıcısın (bâki)."

Allah'a kulluk dört türlü olur:

1. Arzu (rağbet) ile,
2. Korku (rehbet) ile,
3. Utanç (hayâ) ile,
4. Sevgi (muhabbet) ile.

İbadetin en güzeli, sevgi ile olanıdır. İşte tevhid, bu ayetin işlemesiyle olur. Resûllük huzuruna tam bağlanmadıkça, yardım dileme olmaz.

İhdinas sıratel müstakiym.

"Ya Rabbi! Bizi yardımlarınla bizzat doğru yola eriştir. Senin muradın ne ise, ona hidayet et. Tevhid zirvene giden yolu hediye etmeni dileniriz."

Sıratelleziyne en'amte aleyhim, ğayril mağdûbi aleyhim veledalliyin.

"O yol, peygamberin, şehitlerin, sıddıkların ve kâmillerin yoludur. Gerçeklerin keşfedildiği yoldur, marifet, güzel edeb menzilidir. Onlara ihsan etmişsin. Gazabına hak kazananlardan, sapkınlıkta kalanlardan, Rab'lık lütuflarını unutanlardan,

(*) *Ve lesevfe yutiyke rabbüke feterda*: Duha, 93:5

gerçekleştirmeyi (tahkiki) bırakıp şekilde (taklidde) kalanlardan, kulluk kapısından kovulanlardan, mekr (hile, aldatma) ve istidracı (hak edilmemiş ilerleme, sahte keramet) mazhar olanlardan olmamayı yalvarırız."

(Bu yalvarmamızı kabul et, Ya Rabbi!)

İnnallahe ve melâiketehu yusallune alennebiy, ya eyyühel leziyne âmenû, sallû aleyhi ve sellimû tesliyma. (Ahzab Suresi, 33:56)

Allahu Teâlâ ve Melekler, Makâmı Mahmud ve şefaât makamıyla yüceltilmiş olan Nebiyyi Ekrem Hazreti Muhammed Aleyhisselâm'a salat ve selam ederler.

Rahmet ve kerametın her türlüşü ile, Ahmedî erdemini yücelterek, saygı ile överler.

Ey inananlar ve geleceğın, inananların olduğuna inananlar!

Gayeleri Hak olanlar!

Hak'kın "mümin" ismine mazhar olanlar!

Siz de O'na, o Ulu Peygamber'e salat ve selam edin, onu güzel zikir ile anın.

Gerek melek, gerek insan, ona salat ve selamda bulunmakla yükselir.

Ey talib!

Muhammedî Zât o kadar nazik bir manadır ki, Cenabı Hak, Habibi'ne (sevgilisine) yapılacak salavatı kendisine havale ettiriyor da: *Allahümme sallı alâ Muhammedin* buyuruluyor.

Bir dini emirde de:

"Kim benim Resûlü Ekrem'ime bir salavat getirirse, ben o kimseye on salavat getiririm" diye ferman ediliyor.

Söz olarak salat ve selam: *Allahümme sallı alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammed*, anlam ve gerçeğı itibariyle de, Resûlü Zışan'a sevgiyle tabi olmak, izinden yürümek, bu kötülük dünyasında ayak kayacak yerlere çakılmış olan semavi işaretlere, gören bir gözle bakarak sayılı nefesini haksız tüketmemektir.

Bu nedenle dualarımızın da hakkımızda hayırlı olarak kabul edilmesi için, duadan önce salavat ile başlamak ve sonunu salavat ile bitirmek lâzımdır.

Sübhane rabbike rabbil izzeti amma yesifun, ve selâmün alel mürseliyn, velhamdü lillahi Rabbil âlemiyn. (Saffat, 37:180-182)

(İmamı Ali Keremallahu Zatehu Hazretleri, "Her kim ahirette Cenabı Hak'tan özel bir ikram isterse, bu üç ayeti her meclisin sonunda okusun," buyurmuşlardır.)

Ey resûllerin en mükemmeli! Müşriklerin (Allah'a ortak koşanların) şirklerine, yalanlarına göğsün daralmasın, asla önem verme. (Hak kuvvette değil, kuvvet Hak'tadır. *Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billah*: Allah'tan gelen dışında güç ve kuvvet yoktur.)

Her emrine galip, kudret ve kuvvet sahibi olan Rabbin, müşriklerin O'nu, şan ve azametine layık olmayan sıfatlarla vasıflandırmalarından münezzehtir.

Nebiler ve mürsellere, veliler ve siddıklara, imanehline, irfan ehline selam olsun.

Gerek hâl (oluş), gerekse kâl (söz) olarak hamdû sena, âlemlerin Rabbi olan Allahu Teâlâ'ya olsun.

Ey Allah'ın Resûlü! Salatü selam senin üzerine olsun.

Ey Allah'ın sevgilisi! Salatü selam senin üzerine olsun.

Ey Allah'ın dostu! Salatü selam senin üzerine olsun.

Ey Allah'ın Peygamberi! Salatü selam senin üzerine olsun.

Ey Allah'ın saf kıldığı! Salatü selam senin üzerine olsun.

Ey Allah'ın hayırlı yarattığı! Salatü selam senin üzerine olsun.

Ey Allah arşının ışığı! Salatü selam senin üzerine olsun.

Ey Allah vahyinin emîni! Salatü selam senin üzerine olsun.

Ey Allah'ın birlik zatını Cenabı Ahmediyyete fethederek süslediği, şereflerin tümüyle şereflendirdiği, sureti Hak, siyreti Rahman Habibi Kibriya! Salatü selam senin üzerine olsun.

Ey Hak'kın seçkinlik kanunu ile yücelttiği, Sübhani saygısına mazhar kıldığı Resûller Şahı! Salatü selam senin üzerine olsun.

Ey öncenin ve sonranın bütün ilimleri ile teçhiz edilen Resûller Sultanı, hayır ve şerri gösteren, bütün salavatların üzerine olduğu! Salatü selam senin üzerine olsun.

Ey peygamberlerin seyyidi (önderi)!

Ve ey takva sahiplerinin imamı!

Salatü selam senin üzerine olsun.

Ey âlemlere rahmet olan!

Ey nebilerin sonuncusu!

Ey günahkârların şefaâtçisi!

Ey en alçağı en yüksek yapmak hakkını alan En Şanlı Resûl, Âlemlerin Rabbinin Resûlü!

Salatü selam senin üzerine olsun.

Allah'ın, meleklerin, peygamberlerin, Arş'ı taşıyan meleklerin, bütün halkın selamları, salavatı, hürmetleri, yüceltmeleri, güzelliikleri, bizim Efendimiz Muhammed Mustafa Hazretleri ile, onun ailesi ve eshabının üzerindedir.

Allah'ım!

Salatü selam, tam, halis kulun olan Habibin ve Resûlün, Nebiyyi Ekrem'in, her şeyin kaynağı olan Muhammed'in (Sallallahü Aleyhi Vesellem) üzerine olsun.

Ya İlâhi!

Efendimize, başımızın tacı, özümüzün nuru, gönlümüzün sevinci olan En Şanlı Resûlümüze, O, zâtından zâtına tecellinde beliren, Hak aynası bulunan ışıklar ışığına, en yüksek makamın sahibine, her güzelliğin aslına, açık ve anlaşılır bir dile sahip kıldığın Resûlü Ekrem'ine salatü selam olsun.

Allah'ım!

Ebedi, sürekli lütuf ve ihsanın, hayır ve bereketin, selamın, lütuf ve sayı açısından temiz olan şeylerin:

İnsan yaratılışının en şerefli, iman hakikatlerinin toplamı, ihsan tecellilerinin Tûr dağı, rahman sırlarının iniş yeri, Mirac'daki gece uçuşunun (*) misafiri, "kendi keyfine göre konuşmayan", (**) Birlik (Ahadiyet) sarayının sırlarına mahrem olan, yaratıkların en üstünü, Hamd Sancağı'nın sahibi, nebilerin imamı (öncüsü), yüksek ululuk dizginlerinin sahibi, ezel sırlarının şahidi, asli sevap nurlarının müşahidi, kıdem (önce olma) dilinin has tercümanı, ilmin, yumuşaklığın ve hikmetlerin kaynağı, hem cüzi (parça), hem külli (bütün) kerem (cömertlik) sırlarının mazharı, Kâinat'ın Nefsi Natika'sının kalbi, yüce ve alçak vücutların aslının insanı, iki cihan cesedinin ruhu, dünya ve ahiret hayatının özü, rütbelerin en üstünü olan kulluk (ubudiyet) rütbesiyle rütbeli, ilâhi ahlakla ahlaklanmış, Halili Azam, Habibi Ekrem, Seyyidimiz Muhammed İbni Abdillâh ibni Abdülmuttalib Hazretleri'nin üzerine olsun.

Ve diğer peygamber ve habercilerinin, sana yakın olan meleklerin, göklerdeki ve yerdeki ehlerinden salih kullarının üzerine olsun.

Ya Rabbi!

Seni zikredenlerin zikri, zikrinden gafil olanların da gafleti devam ettiği müddetçe salatü selamın, onların üzerine olsun.

İlâhi! Selam, senin Peygamberinin bütün dostlarının üzerine olsun.

(*) *Sübhanelleziy Esra*: İsra, 17:1

(**) *Vê ma yentiku anil heva*: Necm, 53:3

ALLAH İNSANI NİÇİN YARATMIŞTIR?

(*Bismillahirrahmanirrahim.*)

"Ben cinleri ve insanları ancak bana ibadet etsinler diye yarattım."

(*Ve mâ halaktül cinne vel inse illâ liyâbüdun.*)

– Zâriyat, 51:56

Ayetin Ledünnî Tefsiri:

Mutasavvıfını kiram hazerâtı ile zâhir ehli ulemasının bu ayeti anlayışları arasında, büyük fark vardır.

Tefsirciler sultanı İbni Abbas Hz., *liyâbidün*'u *liyârifün* şeklinde tercüme etmekle, ayetin bâtın anlamını ifşa etmişlerdir. Bu durumda çıkan yüce anlam, "biz insanı bizi bilsin diye yarattık" olmaktadır. Buna böylece işaret ettikten sonra, ledün deryasının eşsiz dalgıcı, tevhid akidesinin eşsiz kâşifi, Şeyhül Ekber Muhiddini Arabî Hz.'nin *Fütuhâtül Mekkiye*'sinin 664. babına bir bakalım.

Allahu Zülcelâl, bütün âlemleri birtakım sebeplerle birbirine bağladı. Bizimle kendi zâtı arasında bir ilişki ve bir rabıta yarattı. İlâhi esmasını üzerimize tecelli buyurdu. Her birini, tecelliyatının gereği ile amel ettirdi.

"Ben gizli bir hazine idim, bilinmek istedim. Sevdim ve bütün cevherlerimi bu âlemlere saçtım."

(*Ve küntü kenzen mahfiyyen fe ahbebtü en urefe*)

buyurdu. Arif bir şair, bu sırra işaretle şöyle buyurmaktadır:

Küntü kenz esrarını saçtın cihan pazarına,
Her biri götündü bir suretle ki, mânâsı biziz.

Allah, *Küntü kenzen mahfiyyen* hadisi kudsisinde, "Ben gizli bir hazine idim. Bilinmeyi murad ettim. Muhabbetimden halkı yarattım", buyuruyor. Böylece, zâtının bilinmesine, bizi vasıta kıldı. Bizi bilinmekliğinin şerefi ile şerefleştirdiği için ve zâtına benzer hiçbir varlık yaratmadığı için, insanları da varlıklara benzetmeyerek, onlara bir şeref daha verdi.

Yaratılışının kemali, hem bizimle, hem de Allah'ın Esmâül Hüsna'sı ile. Ancak, O, nefsi itibarıyla kâmil ve zâtı itibarıyla mükemmeldir. Tekâmül etmek için hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. Her şey O'na muhtaçtır. Bütün âlemleri icat ederek bize tarif

etti ve bu suretle bize kendisini bildirdi. Aşağıdaki beyit, bu gerçeklerin şiir dilindeki ifadesidir.

Himmetin bu ola kim daim Hakkı anlayasın,
Hakkı bilmekten yeğ olmaz iki âlemde sevap.

Yani: Gayretin daima, Hak Teâlâ'yı anlamaya yönelik olmalıdır. Zira Hak Teâlâ'nın katında hiçbir sevap, onun mukaddes zâtını bilmek kadar yüce olamaz.

Gene *Fütuhâtül Mekkiye*'nin 271. babında, Muhiddin İbni Arabi Hz. şöyle diyor: Aralarında ilişki olmayan insanlar bile, birbirleriyle dostluk, arkadaşlık edemezler. Çünkü dostluk, ahabplık, insan için birleşme noktası ve aralarındaki bağıdır. Hâlik ile insan arasındaki dostluğun bağı ise, Hâlik'in insanı, kendi sureti üzerine halk etmiş (yaratmış) olmasıdır. Ancak gene bu bağ dolayısı ile ki, yalnız insan uluhiyet davasında bulunmuştur. Firavun: "Ben sizin en büyük Rabbinizim" (*Ene Rabbikümül âlâ*: Naziat, 79:24) demiştir.

Hiçbir yaratığa nasip olmayan İlâhi Esmâ ve âlemin yaratılışının esas kaynağı olan Hayat, Kudret ve İrade ile, ancak insan nitelenebiliyor. Bu şekilde gerçekleşen dostluk nedeniyle, insanla yaratıcısı arasında karşılıklı muhabbetler, rabitalar ortaya çıkıyor. Uluhiyetten (ilâhlık) arınmış olan ubudiyet (kulluk) ancak insanda, kulluk kokusu olmayan Rubûbiyet (Rab'lık) ancak Allah'da bulunduğundan, her iki taraf da kendilerinde, aralarındaki bağı ve dostluğu toplamışlardır. "Allah, Âdem'i kendi suretinde yarattı" (*Innallahe halake Âdeme alâ suretihi*) manası, buradan kaynaklanmaktadır.

Aşağıdaki beyit, bu sırrı benzerlerinden daha açık bir şekilde dile getirmektedir:

Nefhai Ruhül Kudüs'tür, sureti insanı gör,
Hakkı ispat eyleyen ol hücceti bürhanı gör.

Cidden öyledir: Hak Celle Celâlûhu'yu ispat eden en açık hüccet (delil), insanı kâmilin sureti ve pak vechidir. Yine aşağıdaki şiirde bu konu, başka bir açıdan dile getirilmektedir: Ehlullah için, yani Hak Celle Celâlûhu'nun eksiksizliğine mazhar olan yüce veliler için, en korkulacak yol kesici, bu cihan halkı ile dostluk ve ahabplıktır.

Kaç hücumu cin ve insandan, mekânın halvet et,
Ki ehli halvet dostudur hemen Perverdigâr (Yaradan, Rızıklandırıcı)

Anlamı şudur: Hak Celle Celâlûhu'nun kendi suretinde yarattığı Âdem'den kasıt, bir cansız suret olan avam halkı değildir. Zira "Her cansız surete denilmez Âdem" ledünni sırrı, bir an bile akıldan çıkarılmamalıdır. Seyrû süluk erbabı, insanlardan, yani bu cihan halkı olan avamdan, cin ve periden kaçır gibi kaçmalıdır. Yüce Mevla Celle Celâlûhu, halvet erbabının arkadaşısıdır.

İnnallahe halake Âdeme alâ suretihi kutsal kelamının en yüce tecellisi,
"Reeytü Rabbi fî sureti şabı emred"

(Ben Rabbimi genç bir delikanlı suretinde gördüm)

Hadisi şerifinde ifadesini bulmuştur. Bu konu, Abdülkerim Ciyli Hz.'nin *İnsanı Kâmil* adlı ünlü eserinin, özellikle ikinci cildindeki Naleyn ve Kademeyn (nalınlar ve ayaklar) bahsinde ayrıntılı olarak anlatılmıştır. (Burada "ayaklar", zâta ait zıtlıkları; "nalınlar" ise, yaratıklara kadar aşırıp gelen zıtlıkları belirtir.)

EY ÂDEMOĞLU

Bismillahirrahmanirrahim.

Lâ ilâhe illallah, Muhammedün Resulallah.

Ey Âdemoğlu; Ey insanoğlu, bizi yaratan Allah'ın emirlerini tutmak mecburiyetindeyiz. Çok nazikâne dikkat edelim.

EY ÂDEMOĞLU:

- Ey insanlar, sizler sizi yaratan Allah'ınızdan korkuyor musunuz?
- Evet, O'ndan başka gidecek yerimiz yok.
- Allah'ınızı bildiğinizden dolayı teşekkür ederim. Bizi yaratan Allah'ın insan olarak bize birçok emirleri var. Emirlerle nasılsınız?
- Biz onları yapmıyoruz. Emirlerini gerektiği gibi yerine getiremiyoruz.
- Peki bizi yaratan Allah'ı seviyor musunuz?
- Allah'tan başka sevilecek ne vardır?
- Emirleri ile nasılsınız?
- Biz onları gerektiği gibi yerine getiremiyoruz.
- Öyleyse her iki noktada yalan söylemiş oluyorsunuz. Allah'tan korkan ve Allah'ı sevenin Allah'a secde etmesi gerekir. Allah'a secde etmeyen bir kimsenin iman ve itikadı zayıftır. Hayali olarak, bir meyveyi yemeden lezzetini anlayabilir misiniz? Boş kalple, kuru lafla Allah'ı bilmek, anlamak boşuna bir hayaldir. Allah'a iman edip inanmak, İslam'ın beş, iman'ın altı şartını yerine getirmek genel olarak gereklidir. Allah ve Allah'ın Resûlü Hz. Muhammed Mustafa yardımcımız olsun. Âmin.

Hz. Âdem Aleyhisselâm'dan Kâinatın Efendisi Hz. Muhammed Mustafa'ya kadar insanlık âlemine, her zamana, her kavime birer Peygamber gönderilmiştir. Cenabı Allah Celle Celalühu yarattığı insanlara emirlerini bildirmek için Peygamberler vasıtasıyla, insanlarla özlü sohbetler etmiştir. Sohbetin özünü ve emirlerini kullarına, yaratıklarına 4 muazzam kitap ve 100 suhuf ile bildirmiştir. Her kavime peygamberler vasıtasıyla, Cenabı Allah'a hulusü kalp ile inanıp Cenabı Allah'ın ilâhi emirlerini maddi manevi yerine getirmesi zorunluluğu doğmuştur. Zebur, Tevrat, İncil, Kur'anı Azimüşşan'da insanlık üzerine olan emirler bildirilmiştir. Cenabı Allah maddi manevi özünü ve gerçeğini kullarından esirgememiştir. İnsan olarak yaşamak, biraz dikkat ve tefekkür etmemiz gerekmektedir.

Lillahil Fatiha

DUA

Allah'ım, lûtfet ki gittiğimiz her yere barış götürelim; bölücü değil,
Bağdaştırıcı, birleştirici olabilelim.
Nefret olan yere sevgi,
Yaralanma olan yere affedicilik,
Kuşku olan yere inanç,
Ümitsizlik olan yere ümit,
Karanlık olan yere aydınlık
Ve üzüntü olan yere sevinç saçıcı olmayı bize lûtfet.
Yarabbi,
Kusurları gören değil, kusurları örtenlerden;
Teselli arayanlardan değil, teselli edenlerden;
Anlayış bekleyenlerden değil, anlayış gösterenlerden;
Yalnız sevmeyi isteyenlerden değil, sevenlerden olmamıza yardım et.
Yağmur gibi, hiçbir şeyi ayırt etmeyip aktığı her yere canlılık bahşedenlerden;
Güneş gibi hiçbir şey ayırt etmeyip ışıyla tüm varlıkları aydınlatanlardan;
Toprak gibi, her şey üstüne bastığı halde hiçbir şeyini esirgemeyip
Nimetlerini herkese verenlerden olmayı bize lûtfet.
Alan değil, veren ellerin;
Affedici olduğu için affedilenlerin,
Hak ile doğan, hak ile yaşayan,
Hak ile ölenlerin
Ve sonsuz yaşamda yeniden doğanların
Safına katılmayı bize nasip eyle.

ÂMİN.

BUGÜN ALLAH İÇİN NE YAPTIN?

Mutlak kudret sahibi Allah'ın yüzbinlerce yıl süren jeolojik evrimlerden geçirerek yaşanabilir mesken haline koyduğu yeryüzüne, kendisine vekil kılarak buyur ettiği "insan" denen yaratığın; lütfedilen bu ilâhi şeref ve yükümlülüğün ve bunları taşımasını sağlayacak mükemmellikte fiziki beden, akıl ve ruh ile donatıldığının farkında olmaksızın sürdürdüğü yalın hayat; bir kompüter sisteminin sadece ilkökul problemlerini çözmeye mahkûm edilişi kadar şaşırtıcı, kendisinin özellikle yiyip içip zevk peşinde oyalanmak için yaratıldığı sanısına kapılışını gösterecek kadar düşündürücü, ilâhi kanunlara meydan okurcasına işlemekte olduğu suç ve hatalar karşısında dehşet vericidir.

Allah, "insan"ı yarattığından beri ona her an yakın olmuş, onu gözetmiş, hayatın labirentleri içinde yolunu kaybetmemesi için işaretlerde bulunmuş, her dönemde örnek insan olarak yetiştirdiği peygamberleri ile insanlara ve içinde bulunduğu topluma "kalıcı kurallarını" ve beşeriyetin her dönemdeki seviyesine ve ihtiyaçlarına uygun "değişken kurallarını" tebliğ etmiş, bu kurallara insanın kendi aklını ve iradesini kullanarak bilinçli bir şekilde uymasını arzu etmiştir; ta ki içtenlikle inanmanın esas olduğu ortaya çıksın...

Allah hiçbir kavmi (milli toplum) peygambersiz, uyarıcısız bırakmamıştır. Tüm insanlara, uyulması gereken mükemmel insan örneği olarak da en son peygamberi Hz. Muhammed (Sallallahü Aleyhi Vesellem)'i, Kitabullah'ı (Allah'ın kitabı) ile beraber, âlemlere rahmet olsun diye göndermiştir.

Kalıcı kuralların ilki ve en kesini ve "inanç"ın baş göstergesi, "kelime-i tevhid"dir (birleme sözü). Bunun bilincine varmak ve onu benliğine mal etmek, onunla bütünleşmek çok önemli, önemli olduğu kadar da zordur. Tüm peygamberlerin ilk duyurusu, birleme (Allah'tan başka ibadet edilecek tanrı yoktur) sözü olmuştur. Bunun önemi gayet açıktır; birden fazla baş olan yerde kargaşa çıkacak, gayeler çeşitli olursa hiçbirinde karar kılınmayacak, kılavuzu çok olan yolunu şaşıracaktır. İkincisi insanların birbirini sevip yardımda bulunması, üçüncüsü terazinin doğru tutulması (adalette olsun, ekonomik faaliyetlerde olsun, idari tasarruflarda olsun), dördüncüsü her türden taşkınlıklar ve iffetsizliklerden kaçınılması, beşincisi haram olan şeylere yaklaşılmamasıdır.

Evren, yeryüzü ve üzerindeki yaratıklar; rastlantılarla, gelişigüzel, kendi kendine ortaya çıkmış gayesiz şeyler değildir. İnsan dünyaya; sebepsiz, bir maceranın, bir tesadüfün eseri olarak gelmediği gibi, hayatta başı boş da değildir. Kadiri mutlak Allah'ın insanı yaratmakta ilâhi bir maksadı vardır. Bu, kendi güzelliğini ve iyiliğini

insanda tecelli ettirmek ve yeryüzünü bir güzellik ve iyilik sergisi kılmaktır. Bu bakımdan insan o kadar önemli bir yaratıktır ki, öteki yaratıklar, insanı yaşatmak için yaratılmışlardır. Ve Allah'ın insanı yaşatmaktaki gayesi; onu yetiştirip, manevi rüşde erdirmek, kemale erdirmektir. Böylece "Allah'ın insanları ve cinleri kulluk etsinler diye yarattığı"na dair Kur'an hükmü gerçekleşecek, insan yeryüzünü imar, ıslah etmek ve güzelleştirmekte Allah için çalışmış olacaktır. Cenabı Hak, Tevrat'ın Tekvin kitabında da bunu şöyle buyurmuştur: "Allah Âdem'i, vücudunun yaratıldığı toprağı tımar (imar) etmesi için yeryüzüne indirdi."

Allah insanı, yeryüzünde vazifelerle memur ve onu kendine vekil kıldı. Bu vekalet pek tabii yeryüzünde yalnız tüketicilik için yaşayanlara değil, Allah için, Allah'ın kulları ve diğer yaratıklar için (kafası ile, kolu ile çalışarak) üretici, verici durumunda olan fedakâr insanlara lütfedilmiş bir vekalettir. Bu duruma yükselenler yeryüzünde Allah'ın eli, gözü, kulağı mesabesine gelmişlerdir. Bu nedenledir ki, şehitlik Allah katında erişilecek en üstün makamlardan biri oldu.

İnsanlar sadece, kendi nefisleri için yaşamının ötesinde, "Bugün Allah için ne yaptın" bilincine ermedikçe yeryüzünde özlemi çekilen kalıcı barışa ve mutluluğa asla kavuşamayacaklardır. Tarihin derinliklerinden akıp gelen olaylar, bunu açıkça göstermiştir.

Bu özlemi gerçekleştirmek için, çağımızda girilen iki büyük teşebbüs (Milletler Cemiyeti ve Birleşmiş Milletler) bencil duygular ve kaba kuvvet karşısında âciz kalmış, ülkeler birbirlerine hasım bloklar içinde kutuplaşmışlardır. Görev bilincine erdirilemeyen insanlar "İnsan Hakları" ideali ile oyalanırken, yeryüzü ağzına kadar dolu silah deposuna çevrilmiştir.

Şimdi insanlık için, Allah'ın tek dini olan (tüm dinlerin son aşaması) İslam ve onun özündeki tasavvuf gayesinde birleşmekten başka seçenek kalmamıştır:

"İnsanları ayıran her şeyin üstünde, Allah katında birleşmek."

Kendi kendine her an;

"Bugün Allah için ne yaptın?" sorusunu sormak.

Allah, sizi yaratmışken; Allah, sizi severken, sizler niçin Allah'tan kaçırıyorsunuz?

CÜZ VE KÜL (PARÇA VE BÜTÜN)

(Hakikat ehlini maddi, manevi çok sevmek lâzımdır. Hakikati bulmak için tefekkür ile, çok dikkatli hareket etmek gerekir. Bir Kitap'la, bir Hak ile ruhen, bedenlen tatbikat olmadıkça, eksik kalır.)

1. CÜZ (PARÇA)

Zaman – Mekân

Arayan, aradığı nispette ayrı düştü. Aradığını, varmak istediği yere beraberinde taşıdığından, onun kazancı sadece çektiği zahmet oldu.

Noktadan başlayan daire aynı noktada devrini tamamlayınca, dairenin her hattı noktadır. O nokta hem ezel, hem ebed olur. Başlangıcı ile sonu iç içe geçer. Başlangıcı yoktur ki sonu olsun, sonu yoktur ki başlangıcı olsun. Dairenin muhiti (çevreleyen, sınırlayan) zâtı, muhatı (sınırlananı) da sıfatı olur ki, ikisi de birbirine asıldır. İçine bakan dışını, dışına bakan içini görür. Gören de kendisidir görünen de, hem ân içinde.

Zaman yok! Zaman, toptan inkârdır. Aynı anda cesedinle dünyada, nefsinle berzahta ve ruhunla da ahirettesin. Bütün bunlar ne birbirine duhul etmiştir (iç içe girmiştir), ne de ayrıdır. Birinden diğerine geçiş yoktur ki mekân olsun, geçmek için zaman olsun. Seni ayıran, zannındır. Cesedini, nefsin ve ruhunu birbirine asıl edersen görürsün ki, her üç âlemde aynı anda mevcutsun, an içinde her üç âlemi birden yaşarsın, zaman ortadan kalkar. Var zannettiğin senin mevcudiyetin de ortadan kalkmış olur. Vâcibül Vücud (*) ışık olan gerçek bedeni ile senden belirir ve seninle, sende, senden saltanatını icra eder.

Can – Canan

Artık sen yoksun, O var. Senden gören, işiten, işleyen O'dur. Sen aslına rücu etmiş oldun. Fakat ölüm tabir edilen tabii helak seni yakalamadan. Aşk alevi ile kendini özlemle helake saldın. Bu makamda, bir gazelde dile getirildiği gibi, gördün ki:

Mahşer günü geldi bil, sûru İsrâfil öter
Âlem halkına kıyamet, bize gülistan olmada

(*) Vacibül Vücud: Varlığı zorunlu olan (Allah.)

Zerreler kalkar, dirilir, can dayanmaz saf tutar
Canını feda edenler, şimdi Sultan olmada
Kendi ölüsünü yıkayanlar, tekbîr alır el bağlar
Ol İmâm'a kîm, ezeli Kitâb'a Ümm olmada
Ol Zât ki Hak Cemâl, Beyt'den nûrunu saçar
Candan eser kalmayıp, şimdi Cânân olmada
Allah arslanının keremi, bize aşîkar gelir
Çün *Kemâlî* cümle var'dan, bugün üryan olmada

Böylece helak olduğun mertebedeki İlâhi tecelli, senin canan'ın olarak can evinde belirdi. Zaten, insan olarak senin üzerinden bir zaman geçmedi mi ki sen, o zamanda anılan şey değildin. Geçti zannettiğin zaman kavramı silindi, ânı vâhid'de (bir tek an) "Kün" (ol) emriyle İlâhi ilimde sabit olan hakikatinle beka buldun ve gördün ki, aslında tek ve eşsiz olan âlemlerin Rabbi'nin, muhtelif helak mertebelerinde ayrı ayrı cananlık etmesinden doğan ilâhi sır basamaklarından birinde zuhur eden, İlâhi tecelli olan bir nursun. Semanın ve arzın nuru olan Allah'ın nurundan başka bir şey değilsin. Fakat ne sen O'sun, ne de O sana duhul etti. Vahdet (Birlik) Denizi'nden su buharı olarak ayrılmıştın, yağmur oldun çiseledin, kar oldun tipiledin, arz'a düştün. Şekilden şekle girdin, kâh dere oldun aktın, kâh nehir oldun çağladın. Sonunda tekrar o deryaya ulaştın. Sen derya olmadın, derya da sen olmadı. Zaten özde ayrılık yoktu ki, gayrılık olsun.

Ruh

Ebül Ervah'dan (Ruhların Babası, aslı) derece derece tecelli ettirilen ve nur olan ışınlar, hissedilmeyecek saflıkta huzmeler halinde yine derece derece aşağı mertebelere indirilip belirli mahallerde, ayanı sabitelerindeki imkânları nispetinde toplanarak zuhura gelen ruhların (ki, zâhir olan şekilleri ile adlandırılırlar) nispet ve kıyasını kendi bilgine göre yapmakta olduğundan, dirilerin ve ölülerin var olduklarını zannederdin. Halbuki gördün ki âlemde hiçbir yer yoktur ki, Ebül Ervah'ın nur (ışık) olan ışınlarından yoksun kalmış olsun. Kendi hakikatine hangi vechinden bakarsan bak, ister ruh de, istersen can de, nurdan gayrı yok ki seyreyleyesin. O'ndan gayrı yok ki ayreyleyesin.

Madem ki âlemde ten gözünle müşahede ettiğin ve mevcut olduklarını zannettiğin her suret Ebül Ervah, yani Rûhül Âzam'dan (En Büyük Ruh) başka bir şey değil, sen de âlem ile muamelende, fetih sahibi arifler gibi hareket et. Bütün muamelelerini, ten gözünle gördüğün suretlerle yaparcasına değil, kalp gözünle göremediğin Ebül Ervah ile yapıyormuşçasına davran. İşte Salâtı Dâimûn, (*) budur.

(*) Salâtı Dâimûn: Daimi namaz hali (Mearic, 70:23).

Bunu hâl edinebilirsen salâtı dâimûn üzre olursun, yani daimi yönelmiş olursun. Böylece senin Ruhül Âzam'a daimi yönelmiş olman, Ruhül Âzam da Hak'tan Hak'ka yönelmiş olduğundan, O'na döner.

Nefs

Âlemde gördüğün ve görmediğin her şey nefis sahibidir ve bu nefisler, bir bütün olarak Allah'ın nefsidir. Öyleyse şimdi bildin ki nefis, bütün olan Allah'ın nefsinden zâhir olan şeylerin aslı ve kendinden zâhir olan şeylerin üzerinde hâkim olan kuvvettir.

Tasvir edici olan Allah, daha gelişmiş tasvirlere yönelince, beden, İlâhi ahid gereği ahseni takvim üzre aynı kalsa da, nefis gelişerek, âlemde var olan bütün varlıkların aslı olmaya istidat kazanmaya başlar. Bu hal giderek asılların aslı olan ilk tecelliye kadar ilerler. İşte izzeti nefis, budur. İzzeti nefis sahibi olan, Hu'dur, yani O'nun kendinden kendine tecelli buyurup, kendini zuhur âleminde belli ettiği ilk tecellisine ait Külli Nefs halidir.

Senin, kendine ait sandığın ve kendi zannınca çeşitli perdeler arkasında görmen dolayısıyla, her perdesine ayrı bir isim verdiğin nefis, bir bütün olarak Allah'a aittir.

Nefsin kime ait olduğunu bildikten sonra, gel şimdi nefsini terbiye etmek yerine zanlardan kurtulmaya bak ki salat edesin, yani Hak'ka yönelebilesin. Böylece nur olan aslına rücu eder, nur olursun, aksi halde vehmedilen vücut zannında kalırsan, aslın olan izzeti nefsine zulmetmiş olursun, çünkü izzeti nefis vehim kabul etmez.

Vücut

Şunu iyi bil ki, en büyük küfr (örtme), senin kendine ait zannettiğin vücutundur. Çünkü Hak'kı örten en büyük perde bu vücutundur ki, vücutunun küfr olması, senin onu var sanmandan dolayıdır. Hakikatte, Hak'kın karşısında ne olabilir ki, onun Hak'kı örtmeye kudret ve kuvveti olabilsin?

Senin indinde halk zâhirdir, histedir ve gözlenir, Hak ise akli bir kavramdır veya nasıl zannedersen öyledir. Sen varlık âleminde eşyadan gayrı bir şey göremiyorsun. Hakikatte ise Hak zâhirdir, histedir ve gözlenir, akli bir kavram olan, halktır. Çünkü, "Kün" (Ol) emri ile İlâhi ilimde sabit olan varlıkların, ayanı sabitelerinin hakikatlerine bürünen Hak'kın vücutundan başka vücutları yoktur. Öyle ise senin bağımsız vücutun, olmayacak şeydir. Varlığın ise, ancak ayanı sabitedeki hakikatindir ki, onun suretine bürünen de Hak'tır.

Osman Kemâli Hazretleri'nin buyurdukları gibi:

Hak'kî zâhir, Hak'kî bâtın, Hak'kî kaim görmeyen
Ol ne bilsin Âdem'in Hak, Hak'kın Âdem olduğun
Kendilerinin aşağıdaki gazelini aktararak, bu hakikate nazmen yaklaşmış olalım:
Ârif kişinin gör, Allah zatıyla kaim olduğun
Kend'özünden gayriye her ne var oruçlu olduğun
Bilesin ki, Vahdet Deryası'nda dâim olduğun
Akıllı olmaz bilmeyen Âdemliğin dem olduğun
Hak Zâtının her nefes sırrında hemdem olduğun
Kend'özüne nazar et gör, aşk alevi olduğun
Sevgilinin cemâline, sırrın içre asl olduğun
Geç İllâ'ya sormadan Lâ âleminin n'oldüğün
Akıllı olmaz Lâ denizinde vücudunu mahvetmeyen
Arif olmaz bilmeyen İllâ'ya mahrem olduğun
Seyreyle her cihetten zâhir Hak Vechi olduğun
Âdem'in cemâlinden kastın, Hak cemâli olduğun
Ârifsen idrâk et şüphesiz Âdem'in n'oldüğün
Hak'kî zâhir, Hak'kî bâtın, Hak'kî kaim görmeyen
O ne bilsin Âdem'in Hak, Hak'kın Âdem olduğun
Görmez misin her ne var, Rahman nefesi olduğun
Bilmez misin gönlümün, Sübhan mahzeni olduğun
Bu sırta ermeyenin iki âlemde rezil olduğun
"Men aref" (*) sırrın duyan Allah nefsiyle kaimdir
Nefsini fehmeylemeyen bilmez ham, kötü olduğun
Kemal bilir Kemali, aşkına hemdem olduğun
Canı teslim etmenin, sırrına tek yol olduğun
Ayağının tozunda kurulu, can pazarı olduğun
Varlıktan geçmeden varlıkta bir var olmadan
Anlamaz sırrın Kemâlî, bir müphem sır olduğun

2. KÜL (BÜTÜN) HAZRETİ İNSANİ KÂMİL

Varlıkların kökü olan ve övmekte değil dilimizin, özümüzün bile âciz kaldığı
Fahri Kâinat Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz, bir hadisi şeriflerinde buyurmak-
tadırlar ki: "Allahü Teâlâ'nın on sekiz bin âlemi vardır, sizin şu dünyanız, o âlemlerden
ancak biri sayılır."

(*) Men arefe nefsehu fekad arefe Rabbehu (Nefsini bilen, Rabbini bilir.) Hadisi şerif.

Zât'ının yok edici nurundan, güneşi beyaz bir bulutla koruyan Efendimiz'in (*) hakikatiyle hakikatlenerek, bizlere kadar şerefli haberlerini ileten Efendi'lerimizin bildirdiklerine göre, on sekiz âlem esastır. Bunlar: Külli Akıl, Külli Nefs, Arş, Kürs, yedi kat Sema, dört Unsur ve üç Mevâlid'dir. Her bir âlemin de biner tafsilatı bulunması dolayısıyla, toplam on sekiz bin âlem mevcuttur.

Kendi zâtı, bütün esmayı toplayıcı olan insan, âlemin sırrıdır. Sırrına yol bulan insan ise, âlemi kendi zâtında müşahede eder. Âlemin varlığı, bütün olarak Allah'ın gayrı olmadığına göre, bu makamda şahit (gören, özne, süje) ve meşhudun (görülen, nesne, obje) bir olması gerekir ki bu, "Allah şahittir ki, O'ndan başka tapacak yoktur"(**) ayetinin insanda tecellisidir. Demek ki *âlemi sagir* (küçük âlem) denilen insanla, *âlemi ekber* (büyük âlem) birbirlerine asıldılar. İki varlığın birbirine asıl olması halinde ise, o iki şeyin biri, diğerinin aynısı olması gerekir. O halde bildik ve iman ettik ki büyük âlem, Hazreti İnsan suretindedir. Delil istersen Hazreti Kur'an sana yeter, çünkü Allah seni kendi sureti üzere yarattı. Hakikatte ise, senin kendine atfettiğin vücudun, ayanı sabitedeki hakikatine bürünen Hak'kın vücudundan gayrı olmadığına göre, büyük âlem, Hak sureti üzere zâhir oldu. Yani Allah, kendini kendi sureti üzere zâhir etti.

Burada akla şu soru gelebilir: Zamandan, mekândan ve suretten münezzeh olan Allah, nasıl suret kabul edip zâhir olabilir? Biz deriz ki: Suret, cisim, isim ve akla gelen ve gelmeyen her şeyden münezzeh olan, Zâtının makamında her şeyin yok edilmiş ve harcanmış olduğu Mutlak Zât (ki arifler, bu makama bir isim veremediklerinden hiçbir şeye taalluk etmeyen Kenzi Mahfi [Gizli Hazine], Gaybül Guyûb [Gizliler Gizlisi], Lâ Taayyün [Belirmemişlik], Ümmül Kitab [Ana Kitab], Gaybı Mutlak [Mutlak Görünmezlik], Ahadiyet [Teklik] gibi adlarla adlandırmışlardır), bilinmekliği için kendinden kendine tecelli buyurup Allah adıyla zâhir oldu. Âlem ve bilinen-bilinmeyen bütün esma bu ilk tecelli makamında zuhura geldi. Dikkat et, Zâtı ile zâhir olmadı, tecellisi ile belirdi.

Ahadiyet makamında ne esma, ne sıfat, ne eşya ve ne de yaratılış yoktur. Zuhuru, sadece O'nun ilk tecelli makamıdır. İster akli maaş sahibi ol, ister akli mead, gördüğün ve bildiğin veya zannettiğin görünen âlem, Vahdet Deryası değil, o deryanın dalgalarının köpükleridir.

Burada hakikati, yine Osman Kemâlî Hazretleri'nden dinleyelim:

(*) Asrı Saadet'te Fahri Âlem Efendimiz'in üzerinde semada dolaşan bulut, Efendimiz'i güneşin sıcaklığından değil, güneşi Efendimiz'in yok edici nurundan korumakta idi. Zira bu bulut aradan çekilseydi, Efendimiz'in nuru karşısında güneş ifna olurdu.

(**) *Şehidallahu ennehu lâ ilâhe illa hu* (Âli İmran, 3:18)

Dalgalanmış Vahdet denizi
Çoğalmış dalgalar her yana düşmüş
Köpürmüş kaynamış o Kudret denizi
Anın bir damlası imkâna (*) düşmüş
O büyük Derya'dan bir cevher çıkmış
Ne cihet, ne zaman, ne mekân yokmuş
Cevheri bilen yok, yalnız Hak'mış
Onun tam sureti İnsâna düşmüş

Ve şimdi bildik ki, varlıklar âlemi, bilinen bilinmeyen ne varsa, Vahdet Denizi'nin sadece bir damlasıdır.

Aklımıza, fikrimize hatta vehmimize bile sığdıramadığımız bu varoluş, o Derya'dan yalnızca bir damla. Bu azamet karşısında vücudunu mahvetmek bile, acz halinden öte bir şey değil.

En büyük âlem olan Hazreti İnsanı Kâmil'in zâhiri muhat (sınırlanmış), O'nun Zât'ı da âlemi muhittir (sınırlayıcı); yani yine kendi görünüşünü sınırlar. On sekiz bin âlemin terkihi, Hazreti İnsanı Kâmil'dir. Kül, O'dur. İsmi Azam, O'dur. On sekiz bin âlemin, hepsini bir arada Hazreti İnsanı Kâmil'in gönlüne koysanız, varlığını bile hissetmez. Çünkü O'nun zâhiri, Zât'ına kıyasla denizden bir damladır.

Hazreti İnsanı Kâmil, Kâinat ve Hazreti Kur'an, birbirlerine asıldılar. Temel olan Hazreti İnsanı Kâmil'dir, çünkü âlem O'nun tafsilatı, Kur'an ise O'nun tefsiridir.

Hazreti İnsanı Kâmil, Zât'ıyla ve zâhiriyle, özümüzün nuru Hazreti Fahri Âlem Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz'den başkası değildir. On sekiz bin âlemin efendisi O'dur. On sekiz bin âlemin zuhuru, Efendimizin mübarek vücutlarıdır. Kendi Zât'ı ile kendi zâhirine hükmeden ve efendisi olan, yine O'dur. Bu gerçeği şiir halinde, gene Osman Kemâlî Hz.'den dinleyelim:

1. Kendi hüsnün seyr kılmak istedi sultanı aşk
Eyledi keşfi cemal yani açıldı kânı aşk
2. Çıktı bir gevher o kândan bîmisalü bîkıyas
Zerrei nurunda kılmış bin güneş pinhan aşk
3. Gevher nûru Muhammed, mâyei tohmi vücûd
Kim anınla âşikâr oldu bilindi şanı aşk
4. Aşk edip andan zuhur, ol aşkın oldu mazharı
Eyledi tazim ü tekrim, nice bin yıl anı aşk

(*) Allah, varlığı zorunlu olan (vücub), evren ise varlığı mümkün, fakat zorunlu olmayandır (imkân). Allah'ın varlığı vaciptir (mecburidir), çünkü bütün diğer varlıklar, O'nun varlığıyla mümkün olur.

5. Öyle bir gevher ki, mâkân mâyekûn'un kânesi
Öyle bir gevher ki olmuş vasfının hayranı aşk
6. Aklı kül etti zuhur hem şulei nur oldu ruh
Neşri camı feyzi akdesle kılıp devran aşk
7. Nur içinden bir kalem çıktı cihan bir noktası
Levh olup cümle yazıldı ser-be-ser fermanı aşk
8. Sabit oldu suhfi âlem kıldı aşk sırrın ayan
Ahmedi Muhtâr'ı mahbub eyledi ilân aşk
9. Oldu bir derya Muhammed'le mehabbet pür hikem
Kaynayıp âlemleri oldu muhît ummanı aşk
10. Ol cemali hüsne karşı neşesinden aşkı pâk
Hâki pâye nezr kıldı âlemi imkânı aşk
11. Ziyri payine döşendi nüh felek arz u sema
Eyledi zâhir sırat ü mahşer ü miyzanı aşk
12. Haymegahı arş olup kürsî ana bir tahtgâh
Nur içinde kendi kendin eyledi seyran aşk
13. Çok sıfat verdi ana çok isim ile kıldı nida
Metni hüsnünde kırâat eyledi Kur'anı aşk
14. Aştan geldi zuhura âb ü ateş, hâk ü bâd
Açtı esrarı vilâdı rahmeti bârânı aşk
15. Oldu ol nûrun şuaatı melâik bî hisab
Oldular fermanberi tesbih ü medhihanı aşk
16. Doğdu ol nurdan nice eflâk ü eşbah ü nücüm
Eyledi pür zevk ü pür şevk âlemi ekvanı aşk
17. Cem olup ruh ü melâik kıldılar aşka sücud
Tard edüp ol aştan vehmeyleyen şeytanı aşk
18. Kendi kendine hicab olunca gördü nuru nâr
Ol sebepten kıldı zâhir cennet ü niyranı aşk
19. Nurdan vehmeyleyen nâra düşüp çekti azab
Nurunu fehmeyleyenler oldular cânânı aşk
20. Sureti ziybâsını izhar için aşk âleme
İntihab etti Cenabı ekmelül insanı aşk
21. Döndürür dâim Muîd ismi Muhammed aynını
Perdei aşkı açanlar oldular kurbanı aşk
22. Âşık u maşuk u mahbub u habib bir nur iken
Kesreti esma sıfatta kaldılar nâdânı aşk

23. Kenzi aşkın masdarı Ahmed Muhammed Mustafa
Cemü tafsilinde anın nezzelel fûrkanı aşk
24. Aşkile olsun salât ile selâm ol nura kim
Nuru vechini görenler oldular sûzânı aşk
25. Hem Raûf u hem Rahîm ü sahibül hulkı azîm
Şemsi hüsnünde ayandır hüsni bî pââyânı aşk
26. Hâki pâyinde *Kemâlî* can veren aşıkların
Hâki pâyinde kurulmuş çeşmei hayvanı aşk

Şiirin Açıklaması:

1. Aşk sultanı, kendi güzelliğini seyretmek istedi.
Cemalini açtı, yani aşk kaynağı açıldı.
2. O kaynaktan eşsiz ve benzersiz bir cevher çıktı ki,
Aşk, onun ışığının zerresinde bin güneş gizlemiş.
3. Muhammed nurunun cevheri, vücut tohumunun mayası ki,
Aşkın şanı onunla bilindi, aşikâr oldu.
4. Aşk ondan zuhur etti, o aşkın mazharı (beliriş yeri) oldu,
Aşk ona nice bin yıl saygı ve ikram eyledi.
5. Öyle bir cevher ki, başlangıç ve sonun kaynağı
Öyle bir cevher ki, aşk onun vasıflarının hayranı olmuş.
6. Akı küle belirdi, ruh ışık âlemi oldu
Mukaddes feyz aynasından aşk yayılıp devran etti.
7. Nur içinden bir Kalem çıktı, cihan bir noktası
Her şey Levh olup, baştanbaşa aşk fermanı yazıldı.
8. Âlem sahifesi yazıldı, aşk sırrını ortaya koydu.
Aşk, seçilmiş Ahmed'i sevgili ilan eyledi.
9. Muhabbet, Muhammed'le hikmet dolu bir deniz oldu.
Aşk okyanusu kaynayıp, evrenleri çevreledi.
10. O güzel yüze karşı temiz aşk, sevincinden
Aşk, imkân âlemini (görünen evreni) ayağının toprağına yemin (ahd) kıldı.
11. Ayağının altına döşendi dokuz felek, yer ve gök
Aşk, Sırat köprüsünü, mahşeri ve teraziye meydana çıkardı.
12. Arş ona çadır yeri, Kürsü taht yeri oldu.
Aşk, ışık içinde kendi kendini seyreyledi.
13. Ona çok sıfat verdi, çok isimle seslendi
Aşk, güzel metninde Kur'an'ı okudu.

14. Aşktan çıktı ortaya su, ateş, toprak, hava
Aşk yağmurunun rahmeti, doğum sırlarını açtı.
15. O ışığın ışınları, sayısız melek oldu.
Aldıkları emri yerine getiren, Aşk'ın tesbihçisi ve övücüleri oldular.
16. O ışıktan nice gökler, yıldız cisimleri doğdu.
Aşk, evrenleri sırf zevk ve şevk âlemi eyledi.
17. Ruhlar, melekler toplanıp, Aşk'a secde kıldılar.
Aşk, o aşktan vehme düşen Şeytan'ı kovdu.
18. Kendi kendine perde olunca, ışığı ateş gördü
O yüzden aşk, cenneti ve cehennemi zâhir kıldı.
19. Işıktan vehmeden, ateşe düşüp azap çekti.
Işığını kavrayanlar, Aşk'ın sevgilisi oldular.
20. Aşk, güzel biçimini âleme göstermek için
En mükemmel aşk insanını seçti.
21. Muhammed'in özünü, *Muid* (iade eden) ismi daima döndürür
Aşk'ın perdesini açanlar, Aşk'ın kurbanı oldular.
22. Aşk ve sevilen, seven ve Habib bir ışık iken,
Aşk'ı bilmeyenler, esma ve sıfatların çokluğunda kaldılar.
23. Aşk hazinesinin kaynağı, Ahmed Muhammed Mustafa
Onun toplamını açıklamak için Aşk, Kur'an'ı indirdi.
24. O ışığa aşk ile salat ve selam olsun ki,
Onun yüzünün aydınlığını görenler, aşk ateşiyle yandılar.
25. Hem Rauf'dur (çok rahmetli), hem Rahim'dir (acıyan), en üstün ahlaka sahiptir.
Güzelliğinin güneşinde, Aşk'ın sınırsız güzelliği görünür.
26. Ayağının tozuna can veren âşıkların
Ayaklarının tozunda Aşk'ın hayat suyu çeşmesi kurulmuştur.

NİYAZ

Ya Rabbel Âlemin, bizleri Hazreti Fahri Âlem Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz'in hakikatiyle hakikatlandır. Mürşidimiz Efendimiz'in himmet kapısını bizlere aç da, bu kapıdan o hakikate erişebilelim.

Vücut vehmini bizlerden kaldır ki, hakikati, yarım avuç toprak olan ten gözümüzle değil, gönlümüzün gözü ile müşahade edelim.

Ne çare ki, gönül gözü bile ışık deryası karşısında erimeye mahkûm. Erisek de, hiç olmazsa Efendimiz'in bastığı toprağın tozu oluruz da, bu şerefle bile namımız, yedi kat semayı aşar.

Elhamdülillâhi Rabbil Âlemin.

ÂH EDEB

(Ey İnsanoğlu! Allah'ı sevmek, Allah'a gitmek istiyorsan, maddi ve manevi her işinde edeb ile gir, irfan ile çıkmaya çalış.)

- Beni Rabbim edeblendirdi. Ve ne güzel edebledi.
- Âdemoğlunun edebden nasibi yoksa, insan değildir.
- İnsanla hayvan arasındaki fark, edebdir.
- Edeble süslenmeyen akıl, silahsız kahramandır.
- Edeb: Aklın dıştan görünüşüdür.
- Edeb: Eline, diline ve beline sahip olmaktır.
- Edeble varan, lütufla döner.
- Edeblerin anası, az konuşmaktır.
- Edeb, evliyaullahın delilidir. Allah'a kavuşma sebebidir.
- Edeb olmadıkça asalet düzelmez.
- Edeb, şeytanı öldüren bir silahtır.
- Edeb, en hayırlı sanattır. Hak'ka giden yolun azığıdır.
- Edeb, her şeyin başıdır. Tasavvufun tamamı, edebdir.
- Edeb, olgunlaşmanın ilk şartıdır.
- Edebi terk eden, arif değildir.
- Edebi terk et! Her şeyi terk et!
- Edebden mahrum olanlar. Hak dergâhından kovulurlar.
- Edebi olmayanın güvenilir ilmi yoktur.
- Emir, edebin üstündedir.
- Hakikat'ten maksat, ancak edebdir.
- Hakiki edeb, nefsi terk etmektir.
- Ayıplarınızı edeble örtünüz.
- Hakiki güzellik; ilim ve edeb güzelliğidir.
- İnsanın ziyneti, edebin tamamıdır.

- Babası ölen değil, ilim ve edebi olmayan yetimdir.
- Evladına edeb öğretmeyen, düşmanlarını sevindirir.
- Ruhen yükselmek, ancak edeble mümkündür.
- Akıllı, edebi edebsizden öğrenir.
- İlim şerefi ve edeble Âdem, melekten üstün oldu.
- Şeytan Allah'ın huzurundan, edebi terk ettiği için kovulmuştur.
- Edeb dışı hareketler, feyzi keser. Ve sahibini sultanın gönlünden uzaklaştırır.
- Sohbet bir cesettir. Edeb ise, o cesedin ruhudur.
- İmanın hakikatına ermek için, yakın bilgi; yakın bilgi için, ihlâslı amel; ihlâslı amel için, farzları edâ; farzları edâ için, sünneti tatbik; sünneti tatbik etmek için de, edebi korumak lâzımdır.
- Edeb; insanı her türlü hatadan koruyan bilgi ve prensiplere sahip olmaktır.
- Sofilerin terbiye etmediği kimse, edebin hakikatini anlayamaz.
- Her şey çoğaldıkça ucuzlar. Fakat edeb çoğaldıkça, değeri artar.
- Edeb, kendisinden yükseğini çok görmemek, kendisinden aşağısını da hor görmemektir.
- Üstadının edebi ile edebilenmeyen, sünnet ve hadisle edebilenemez. Sünnet ve hadisle edebilenemeyen de ayet ve Kur'an'la edebilenemez.
- Üstadının meclisine edeble girenler, ondan nihayetsiz feyizlere erişirler.
- Üstadına edeble hizmet edenler, ondan Arş derecesinde mertebeye kavuşurlar.
- Şeyhlerin edebi ile edebilenmedikçe, şeyhlerden nasip almak mümkün değildir.
- Edeb güzelliği, kişiyi nesebe muhtaç etmez.
- Edeb, insanı kalpten sevdirebilir.
- Edeb, insanı utanılacak şeylerden koruyan melekedir.
- Edeb, sünneti Resûlullah'a uygun hareket etmektir.
- Edebden daha üstün şeref yoktur.
- Edeb kaidelerinin en alt derecesi, bir kimsenin, cehaletini sezdiği yerde durup, onu gidermesidir.
- İlim elde etmek isteyen, edebli olsun.

- İyi amel sahibi olmak isteyen, edebli bir şekilde ilim sahibi olmaya baksın.
- Muhabbet ehli, sevgi işinde iyi niyete sahip oldukça, edebleri artmaya başlar.
- Edeb, nefsi gerektiği şekilde terbiye etmek ve güzel ahlak ile süslemektir.
- Edeb, insanın mutlak bir fazilet kaynağıdır.
- Cennetteki makamlara, amel ve edeble ulaşılır.
- Edebin dostları: Hayâ, Samimiyet, Teslimiyet, Muhabbet, Niyet, İtaat, Gayret, Sohbet ve Hizmettir.

İlim meclisinde aradım, kıldım taleb,
İlim en geridedir, illâ edeb, illâ edeb.

Setreder ayıbını insanın hep:
Ne güzel elbiseymiş esvabı edeb.

Ehil diller arasında aradım, kıldım taleb,
Her hüner makbûl imiş: illâ edeb, illâ edeb.

Edeb bir tâc imiş nûru Hüdâ'dan
Giy ol tacı, emin ol her belâdan.

MÜKEMMEL İNSAN

(Mükemmel insan olmak için, mükemmel insanlarla konuşmak, dini vazifeleri harfiyyen yerine getirmek, Ahlakı Muhammedî ile ahlaklanmak gerekir.)

Cenabı Halik Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, milyarlarca yaratık ve varlık içinde "insan"ı en güzel kıvamda, mümtaz (seçkin) ve mükemmel olarak yaratmıştır.

Ayeti kerime: "Hakikaten biz insanı ahseni takvim (en güzel biçim) üzere yarattık" buyurulmuştur. (*)

Keza: "Biz Âdem oğullarını şerefli kıldık" buyuruluyor. (**)

Bu mükemmellik, insana takva çerçevesinde ihsan olunmuştur. O da:

"Sizin Allah içinde en üstünüüz, en müttakî olanınızdır" (***) ayetiyle belirtilmiştir.

İttikâ, Allah'a şüphesiz inanmak, emirlerini tutmak, yasakladıklarını yapmamak, iyi sakınmak, tam korunmak, onun koruması altına girmektir.

Yaratılış kanunlarına uygun hareket etmek, musahhar kılınan eşya ve kanunlardan meşru olarak istifade etmek, haramdan kaçınmak, helale rağbet eylemek; aksi halde, azaba duçar olunacağını bilmek ve dehşetli hallerin zuhurundan korkmaktır.

En çok ittika eden olabilmek için, insanın bütün varlığıyla Hak'ka yönelmesi, her an Allah ile olmak şuuruna ermesi gerekmektedir.

"İşte bu insan en mükemmeldir. Yoksa topraktan yaratılmış, hayvani ve ışıksız bir cesetten ibaret olan, 'konuşan hayvan' tabir edilen varlığa, mükemmel demek caiz değildir. Bu vücut, koyun gibi yer, içer, uyur ve ölür.

Mükemmel denmeye lâıyk olacak âdemoğlu, ancak nefs terbiyesi ve ahlakını güzelleştirmekle dışını ve içini süsleyen, şariat sarayının hizmetçisi ve tarikat cilvelerinin mahremi olan, ümmetin bahtiyarıdır." (****)

Böyle bir varlık, insani, ruhani, nurani vasıflara haiz, ilâhi hitaba mazhar bir varlıktır. Sübhan'ın ayetteki muradı, budur.

(*) Tin, 95:4.

(**) İsrâ, 17:70.

(***) Hucurat, 59:13.

(****) Muhammed Esad Erbili (Kuddise Sirruh), *Mektubat*, Birinci Mektup'tan.

Böylece en güzel kıvamda ve mükemmel sıfatta yaratılan insanın nefsini tezkiye (arıtma), kalbini tasfiye (doğrultma) etmesi lâzımdır.

Kur'anı Kerim'in beyanına göre, insanda altı nefis mertebesi vardır:

1. *Nefsi Emmâre*, Yusuf Suresi'nde;
2. *Nefsi Levvâme*, Kıyâme Suresi'nde;
3. *Nefsi Mülhime*, Şems Suresi'nde;
4. *Nefsi Mutmainne*, Fecr Suresi'nde;
5. *Nefsi Râziye*, Fecr Suresi'nde;
6. *Nefsi Merdiyye*, Fecr suresinde

beyan olunmuşlardır.

Bunların tarifleri:

1. *Nefsi Emmâre*:

Hak'kın emirlerine uymayan, menettiklerini fütursuzca yapan, şeytana uyan, keyfine, zevkine, günaha düşkün nefistir. Cahillerin, sefahat düşkünlerinin ve günah erbabının nefsidir.

2. *Nefsi Levvâme*:

Hak'kın emirlerine kısmen uymayan, menettiklerini bazen yapan ve yaptığı zaman da pişman olan, kendini zaman zaman kınayan, levm eden nefistir. İyi işlerine, davranışlarına sevinen, hata ve günahlarına üzülen nefistir.

3. *Nefsi Mülhime*:

Hak'kın emirlerine mümkün mertebe uyan, menettiklerinden mümkün mertebe sakınan ve bu hallerinden dolayı bazı ilâhi ilhamlara nail olan nefistir.

4. *Nefsi Mutmainne*:

Hak'kın emirlerine tam uyan, menettiklerinden sakınan, kuvvetli iman ve itminan (tatmin) sahibi nefistir. Arifi billâh olan, takva ve yakîn sahiplerinin nefsidir. Bunlar ilâhi hitaba mazhardırlar.

Ayeti kerimede:

"Ey itminana ermiş nefis: Sen Rabbinden, Rabbin de senden razı olarak Rabbine dön. Kullanımın arasına katıl. Ve cennetime gir." buyurulmuştur. (*)

Görülüyor ki, Mutmainne'den aşağı derecedeki nefisler ilâhi hitaba layık olamamışlardır. Ancak itminana ermiş olan Nefsi Mutmainne, Râziye ve Merdiyye nefisleri Allah'ın hitabına mazhar olmuşlardır. Ve Allah, Mutmainne nefis sahiplerini,

(*) Fecr, 89: 27-30.

Râziye ve Merdiyye makamlarına davet buyurmuştur. Bu davete uymak, insana talim, terbiye ve seyrü süluk (Hak'ka yolculuk) gerektirir.

5. *Nefsi Râziye:*

Her bakımdan Hak'ka yönelen, daima Allah ile olmak şuuruna eren, hikmetine ve hükmüne ram olarak Hak'tan razı olan nefistir.

Ayeti kerimede:

"And olsun sizi biraz korku, biraz açlık; biraz da mallardan, canlardan ve mahsullerden yana noksanlaştırma ile imtihan edeceğiz. Sabredenlere (rıza)mı müjdele" buyurulmuştur. (*)

6. *Nefsi Merdiyye:*

Bütün varlığıyla hakkani durum ve taatta bulunan, böylece Hak'kın kendisinden razı olduğu nefistir.

İnsanın mükemmel olabilmesi için nefsinin tezkiye edilmesi şarttır.

Nefsi tezkiye etmeye çalışmak ve bu uğurda seyrü süluk girmek, cihadı ekberdir (en büyük savaş).

Bu tabiri Peygamberimiz Hazreti Muhammed Mustafa Sallallahu Teâlâ Aleyhi Vesellem Efendimiz Tebük Seferi'nden dönüşlerinde bizzat kullanmışlar ve ashabına:

– Şimdi küçük cihattan (muharebeden), en büyük cihada (nefsi ıslah etmeye, kâmil insan olmak cihadına) dönüyoruz, buyurmuşlardır. (**)

Tebük Seferi'nde mühim bir safha:

Resûlû Ekrem Sallallahu Teâlâ Aleyhi Vesellem Efendimiz 30.000 kişilik askerle (mücahit ashabla) Tebük Seferi'ne hazırlanıp çıktılar...

Ordu epeyce yol aldıktan sonra sordular:

– Sefere katılmayan var mı?

Cevaben:

– Ka'b ibni Malik, Mirare, Hilal cihada katılmadılar, denilince:

– Mazeretleri nedir? buyuruldu. Hastalık, körlük, ihtiyarlık mı?

– Hayır... Hasat zamanı olmasından dolayı meyve toplama ve sair dünya işleri ağır basarak harp hazırlığına iştirak edememişler, ordu hareket etmiş; gecikmişler, yetişememişler, şehirde kalmışlar... denilince:

– Bunlara selam verilmesin ve selamları alınmasın, emri sudur etti. Ashabı Kiram da Medine'ye döndüklerinde bunlara selam vermediler.

Bunun üzerine bu üç sahabiye dünya zindan oldu.

(*) Bakara, 2:155.

(**) Beyhaki.

Öyle bir devirde selamlaşmaktan mahrum kalmaları da onlara büyük azap oldu. Sonra ailelerine de yakın olmamaları emrolundu. Öyle ki, aileleri, Resûlü Ekrem Sallallahu Aleyhi Vesellem'e gelerek, kocalarının takatsız ve perişan olduklarını, ve fakat zâhiri hizmete muhtaç bulunduklarını arz ettiler. Bunun üzerine uzaktan yardım edilmesine müsaade edildi.

Bu haller bunlara çok ızdırap verdi. Hatta bir gün Ka'b ibni Malik, ahababı olan, çok ihtiyarlığı dolayısıyla şehirde kalan Ebu Katade Radiyallahu Anh'ı ziyarete gitti. Duvardan atlayarak bahçesine girdi, yanına vardı. Selam verdi... Ebu Katade selamını almadı. Bunun üzerine Ka'b ibni Malik:

- Benim Resûlullah'ın dostu olduğumu bilmiyor musun? dedi... Ebu Katade:
- Allah ve Resûlü bilir, dedi ve hiç konuşmadı.

Ka'b, beyninden vurulmuşa döndü. Hüsrân içinde evine geldi.

Bu hâl elli gün devam etti. Yemeden, içmeden ve işten kesildiler.

Pişmanlıkları, tevbeleri etrafa yayıldı. Nihayet haklarında ayeti celile indirildi de, tövbeleri kabul olundu:

"Ey iman edenler! Allah'tan korkun (emir ve kanunlarına uyun) da sadıklarla beraber olun" (*) ilâhi emri ile biten ayetlerle ilâhi affa mazhar oldular da, bir daha böyle hâller tekerrür etmedi.

Bu, Ashabı Kîram ve ümmete büyük bir ders oldu.

Dikkat:

Küçük cihat denilen muharebeden geri kalmanın sonu böyle utanç ve hüsrân olursa, en büyük cihat olan *nefis tezkiyesi* ve *kâmil insan* yolu terk edilirse hüsrân ve azap ne kadar büyük olur? Düşünelim...

Bu hüsrân ve azap hem dünyada, hem ahirette vuku bulur.

Zira hadisi şerifte:

"Nasıl yaşarsanız öyle ölürsünüz. Nasıl ölürseniz, öyle diriltilirsiniz" buyuruluyor.

Ahirette mahşer günü, herkesin hesaba çekileceği bir gündür... Her şahıs yaptıklarından sorulacaktır. Geçirilen her dakikanın hesabını Allah'a mutlaka vereceğiz...

Ayeti kerimede:

"O günde ki nice yüzler bembeyaz (nurlu) olacak, niceleri de kara yüzlü olacak... Kara yüzlü olanlara gelince, onlara "imanınızdan sonra küfrettiniz ha? İşte o küfretmenize mukabil, tadın azabı" denilecek... Yüzleri bembeyaz (nurlu) olanlar ise Allah'ın rahmeti içindedirler. Onlar orada ebedi kalıcıdır" buyurulmuştur. (**)

(*) Tevbe, 9:119.

(**) Âli İmran, 3:106-107.

Keza o gün mücrimler hakkında:

"Günahkârlar simalarıyla tanınacak da alınlarından ve ayaklarından yakalanacak (sürüklenecekler)" buyurulmuştur. (*)

İnsanın en şerefli yeri nâsiyesi (alrı)dır. Oradan yakalanmanın ve ayaklarından sürüklenmenin ne kadar mühim olduğunu düşünmek lâzımdır.

Kıyamette, en büyük korku günü, herkes çok telaşlı ve korkulu olacaktır. Öyle ki:

"Eğer siz küfrederseniz, çocukları ak saçlı ihtiyarlara çevirecek olan bir günden kendinizi nasıl koruyabileceksiniz?" (**)

O gün çocukların saçları (korkudan bir anda) ağaracaktır.

Keza:

"Ey insanlar! Rabbinizin azabından sakının! Çünkü o kıyamet saatinin zelzelesi büyük bir şeydir. Onu göreceğiniz gün her kadın kendi başının derdiyle emzirdiği çocuğu unutup geçer, her hamile çocuğunu düşürür... İnsanları sarhoş olarak görürsün, halbuki onlar sarhoş değildirler; fakat Allah'ın azabı pek şiddetlidir" buyuruluyor. (***)

O gün, sarhoşluk verecek bir şey içtiler de mi sarhoş oldular?

Hayır, Allah'ın azabının şiddetinden korktular da, kendilerinden geçtiler, sarhoş gibi oldular...

Durum böyle olunca, Cenabı Hak Rahman ve Rahim olarak, dünyada kullarını kurtarmak üzere: "Gafillerden olma!" buyuruyor. (****)

Keza bütün insanlara:

"Hem kendileri Allah'ı unutmuş, hem de Allah'ın kendilerini kendilerine unutturduğu kimseler gibi olmayın; onlar fâsıkların ta kendileridir." (*****)

Ve sonra: "Ateş yârânı ile, cennet yârânı bir olmaz. Cennet yârânı, ancak onlar kurtuluşa erenlerdir." (*****)

Ve Kur'anı Azimüşşan'ın tefsirini beyanla devamın:

"Eğer biz bu Kur'an'ı bir dağ başına indirse idik, muhakkak ki onu Allah korkusundan baş eğmiş, parça parça olmuş görürdün. İşte biz bu misalleri insanlar tefekkür etsinler diye veriyoruz." buyuruyor. (*****)

(*) Rahman, 55:41.

(**) Müzzemmil, 73:17.

(***) A'râf, 7:205.

(****) Hacc, 22:1-2.

(*****) Haşr, 59:19.

(*****) Haşr, 59:20.

(*****) Haşr, 59:21.

Cenabı Hak, eşrefi mahlukat (yaratıkların en şerefli) olarak yarattığı insanlara hitaben:

"Sizi abes olarak mı yarattık zannediyorsunuz?" (*)

Ve: "İnsan başı boş bırakılacağını mı zannediyor?" buyurmuştur. (**)

Kâinatta hiçbir şey abes yaratılmamıştır. Her varlığın ve zerrenin bir hizmeti, bir hikmeti vardır.

Hele insan, asla başı boş bırakılmayacaktır. Bazı çiftçilerin, ihtiyarlamış, zayıflamış öküzünü artık bir iş göremez diye kırlara "Hoo!" diyerek salması gibi, sizler de öyle bırakıldınız mı sanırsınız? Öyle değil Vallahi!

Kendi durumunu idrak eden akıl sahibi insanın iliklerine işleyen bu ilâhi sualler, aynı zamanda –büyük bir açıklıkla– cevabını da ihtiva etmektedirler:

- Elbette abes yaratılmadınız.
- Muhakkak başı boş bırakılmayacaksınız,

diye ilâhi ihtar ile ikazları bildiriyor. Ve insanlığın ve İslamlığın icaplarının yapılmasını, kesinlikle emrediyor.

Bu icapların başında nefis tezkiyesi (terbiyesi) geliyor... Bunun için de mümin ve müslim olarak:

- İman
- İlim
- Salih amel
- Güzel ahlak ehli

bulunarak; şer'i, fikri ve ahlaki bilgilerimizi artırmakla beraber, uymamız gereken beş esas vardır.

Birinci Esas: Helal Gıda Almak, Az Yemek, Oruçtan Faydalanmak

Midneyi tıka basa doldurmamak, biraz boş bulundurmak, maddi bünyede uzuvların yorulmaması, manevi melekelerin gelişmesi için zorunludur.

Seyrû sülûkte, meşhur deyişte söylendiği gibi;

- Az yemek,
- Az konuşmak,
- Az uyumak,
- Uzlet etmek (tenhaya çekilmek),

rahat ve huzur için şarttır.

"Devaların başı az yemektir" buyurulmuştur. Keza hadisi şeriflerde:

"Bir insan Allah için az yerse; kalbi nur ile dolar." (***)

(*) Mü'minun, 23:115.

(**) Kıyame, 75:36.

(***) *Kenzül İrfan*.

"Çok yiyip içmeyi alışkanlık haline getiren kimsenin kalbi kasvetli olur (katılaşıp, Zikrullah yapamaz)" buyurulmuştur. (*)

Orucun (açlığın) veya az yemenin on güzel hassası:

1. Açlıkta kalp sefası, hafıza kuvveti; toklukta ahmaklık, unutkanlık olur.
2. Açlıkta kalp rikkati olur. Dua ve ibadetle feyz bulunur. Toklukta, kalp katı olur, ibadetten zevk alınamaz.
3. Açlıkta kalpte açılma, kırıklık ve tevazu olur. Toklukta isyan, böbürlenme ve kibir olur.
4. Açlıkta fakir ve açlar düşünülür. Toklukta unutulur, düşünülmez olur.
5. Açlıkta şehvi, nefsanî istekler kırılır. Toklukta nefsi emmare kuvvet bulur.
6. Açlıkta vücutta uyanıklık ve zindelik olur. Toklukta uyku ve gaflet olur.
7. Açlıkta ibadet ve taate devam kolay olur. Toklukta, tembellik ve gevşeklik olur.
8. Açlıkta beden sıhhatli olur. Hastalık defolur. Toklukta vücut yıpranır, hasta olur.
9. Açlıkta, bedende hafiflik, ferahlık olur. Toklukta, ağırlık, atalet olur.
10. Açlıkta sadaka vermeye, cömertlik ve infaka şevk gelir. Kıyamet günü sadakanın gölgesinde oturur.

Oruç tutmak tertibini ehlullah şöyle yaparlar:

- Kameri aylarda evvela on günde bir oruç tutarlar. Bir ayda üç oruç olur. Bu birkaç ay devam ettikten sonra vücut bunun feyzine, rahatına alışır. Sonra:
- Eyyamı Biyz'de (Kameri ayın 13, 14, 15. günlerinde) peşpeşe 3 gün oruç tutulur. Ve birkaç ay sonra da bu haller tekâmül edince,
- Haftada iki gün (pazartesi, perşembe günleri) ihtiyari olarak oruç tutulur.

Bu oruçlardan manen ve maddeten yararlanılması ve feyz alınması için, evvela Allah'ın rızasını gözetmek lâzımdır.

Bu istifadeye göre manevî dersin de yükselmesi gerekir. Bunu derse nezaret eden Zat görür ve icap edeni tavsiye eder.

Bütün mesele ihlasla, Hak rızası için, vücudu yıpratmadan oruçla (az yemekle) vücuttaki letaifi, melekeleri çalıştırmak; böylece nefis tezkiyesinde başarılı olmaktır.

(*) *Kenzül İrfan.*

İzinsiz olarak kendi kendine riyazet yaparak vücudu büsbütün takatten düşürmek, acayip hayallere maruz kalmak da doğru değildir. Her hâlükârda itidal üzere bulunmak, gelişme için şarttır.

Haddinden fazla gıda, vücuda yükür. Maddi ve manevi mahzuru büyüktür. Haddinden noksan gıda da zayıflık, hastalık yapar. Bu işe dikkat gerektir.

Meşhurdur:

Hekimlere, devanın en şifalıdır nedir, diye sormuşlar:

– Az yemektir, diye cevap vermişler.

Hikmet ehline, ibadete en fazla şevk veren nedir? diye sormuşlar:

– Az yemektir, buyurmuşlar.

Zahidlere, Hak'ka bağılılığı en çok takviye eden nedir? diye sormuşlar:

– Az yemektir, buyurmuşlar.

Âlimlere, ilim kazanmada en faydalı şey nedir? diye sormuşlar:

– Az yemektir, demişler.

Amirlere, en lezzetli ve gıdalı taam nedir? diye sormuşlar:

– Az yemektir, diye cevap vermişler...

Peygamberlerden sonra en faziletli insan olan Hazreti Ebu Bekir Radıyallahu Anh'a, Hazreti Keremallahu Veche sormuş:

– Her zaman bize tekaddüm ediyorsun (hayır işlerinde bizden önde geliyorsun), bu üstün fazileti kazanmana sebep nedir?

Ebu Bekir Sıddık Radıyallahu Anh:

– Allah bilir ya, beş şeyi yapmayı kendime prensip edinmişim:

1. İnsanları iki kısım gördüm: Bir kısmı dünyayı ister, bir kısmı ahireti. Ben Mevla'yı istedim.

2. İslam'a girdiğim günden beri doyasıya yemek yemedim. Marifetullah (Allah'ı bilmek ve düşünmek) zevki ve lezzeti, bana dünya taamından daha lezzetli geldi.

3. İslam'a girdiğim günden beri kanasıya su ve şerbetlerden içmedim. Muhabbetullah zevki, bana dünya şerbetinden daha lezzetli geldi.

(Dikkat:

Bu yememek ve içmemek yirmi, otuz gün değil, bir ömür devam etmiştir. O iklimde, o sıcak günlerde bunu yapmak nefis terbiyesine ne kadar itina etmektir. Bu ne sabır... Hele tasaddukta, yani sadaka verirken, yiyeceğinin birini yiyor, ikisini veriyordu.)

4. İslam'a dahil olduğumdan beri, karşılaştığım iki amelden, yani dünya ve ahiret amellerinden, ahiret amelini tercih ettim.

5. Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'e sımsıkı bağlandım. Ondan bir saat bile ayrılmamaya gayret ettim. Hicreti seniyyede, Sevr mağarasında onunla beraber bulundum.

İkinci Esas: Kur'anı Kerim'i, Manasını Bilerek Okumak ve O'na Uymak; Namazı Huşu ile Kılmak

Cenabı Hak diyor ki:

"Elif lâm mim. İşte bu kitap, kendinde hiç şüphe olmayan (Kur'an)dır. Allah'a ittika edenlere (ona tam uyan ve tam korunmayı dileyenlere) hidayettir (yol gösterir, irşad eder). Onlar ki gaybe iman ederler (Allah'a, meleklerle, kader ve kazaya, takdire inanırlar) ve namazı dürüst kılarlar. Ve kendilerine ihsan eylediğimiz rızıklardan infak ederler, muhtacına verirler. (Ve ey Resûlüm) onlar ki, hem sana indirilene (Kur'an) iman ederler, hem senden evvel indirilen (bildirdiğimiz vahiyler)e ve ahirete (kıyamete, haşre [derleniş] ve gelecek ebedi hayata) yakînen iman ederler. İşte yalnız bunlar, Rab'lerinden bir hidayet üzerindedirler. Ancak bunlar, felaha (huzur ve muratlarına) erenlerdir." (*)

Dikkat:

Felaha ermek, en yüksek amaç, son mertebedir.

Bunun rükünleri şu esas sıra ile beyan edilmiştir:

- Kur'an'ın muhakkak ve ancak muttakilere hidayet vereceğini bilmek.

O muttakiler ise:

- Gaybe iman edenler,
- Namazı dosdoğru kılanlar,
- Allah'ın verdiklerinden infak edenler (bölüşdürüp başkalarına verenler),
- Peygamberimize indirilen ve ondan önceki peygamberlere indirilen vahiylerle iman edenler,
- Ahirete yakînen inananlar,

Ancak bunlar felaha (muratlarına) erenlerdir.

Ayeti kerime'de buyuruluyor ki:

"Elif lâm ra. Bunlar o mübin (açık ve doğru) kitabın ayetleridir. Şüphesiz ki biz, onu manasına akıl erdiresiniz diye Arapça bir Kur'an olarak indirdik." (**)

(*) Bakara, 2: 1 - 5.

(**) Yusuf, 12: 1 - 2.

"Bundan anlaşılır ki Allah'ın arzusu, Kur'anı Kerim'in manasının iyi anlaşılması ve onun anlam ve tafsilatına göre düşünülüp tedbir alınmasıdır. Bu yüzden Arapça bilmeyenler için, mümkün olduğu kadar kendi dilleri ile beyan olması şarttır. Böylelikle ayeti kerimelerin manasına vakıf olarak, gereğini yerine getirmek lazımdır." (*)

"Kur'an, insanlığın mutluluğunun esas temeli ve özlemi çekilen medeniyetin (uygarlığın) ruhunun ruhu durumundadır. Kur'an'ın ilkelerine ve tefrik etmeyi sağlayıcı ulu hükümlerinin özüne vâkıf olup ona uyanların, ilerlemenin ana caddesinde hedefe ve amaçlarına ulaşacakları tabiidir." (**)

Huşu ile Namaz Kılmak:

Ayeti kerime: "Namazlarında huşu sahibi olan (Allah'tan korkarak huzurda olduğunu bilen) müminler muhakkak felah bulurlar (huzur ve muratlarına ererler)" buyuruyor. (***)

Bunun tersi, namazlarındaki huşu sahibi olmayanlar, felah bulamazlar demektir.

Dikkat:

Namaz, ibadetlerin başında gelir. Hadisi şerifte: "Namaz dinin direğidir", buyurulmuştur.

İnsanın maddi, manevi hayatını tanzim eden, Allah'ın azametini her rükün başında *Allahu Ekber* diyerek zikrettiren, temizlik ve arınma, bireysel ve toplumsal düzen sağlayan, dini ve ilmi gelişme ile ruhi yükselmeye yol açan bir ibadettir.

Ayeti kerime: "Ben, cinleri ve insanları muhakkak bana ibadet etsinler diye yarattım." (****)

Böylece bu ibadetler, Allah'ın izniyle bizim kurtuluşumuzu, dünya ve ahiret saadetini, selametini sağlıyor... Huşu ile edâ edilirse mutlaka Şanlı Yaradan, mahlukatın kurtuluşunu temin buyuruyor. Elhamdülillâh.

Üçüncü Esas: Zikrullah'a Devam Etmek

Ayeti kerimede:

"Ey iman edenler! Allah'ı çok çok zikredin." (*****)

(*) Elmalılı Tefsiri, Cilt: 4, sayfa: 2844.

(**) Muhammed Esad (Kuddise Sırruh), *Mektubat*, Birinci Mektup.

(***) Mü'minun, 23: 1 - 2.

(****) Zariyat, 51:56.

(*****) Bakara, Ahzab (33:41), Cuma surelerinde mükerreren.

"Zâtı ulûhiyetime yemin ederim ki, Allah'ın Resûlünde sizin için, Allah'ı ve ahiret gününü arzulayanlar için ve Allah'ı çok zikredenler için, güzel bir örnek vardır." (*)

Yani Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'de istifade edilecek, uyulması gereken güzel ahlaklar vardır ki, o güzel hasletlerden faydalanmak, ancak Cenabı Allah'tan korkan ve ondan sevap ümit eden ve Allah'ı çok zikreden kimselere mahsustur.

Çünkü ahiret gününe imanı olmayan, Cenabı Allah'ı arzulamayan ve O'nu çok zikretmeyi hatırına getirmeyen kimseler, Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'e uymuş sayılamayacağından, onun güzel ahlakından da istifade edemeyeceklerdir.

Ayeti kerimede:

"Sabah ve akşam Rabbinin ismini zikret, gecenin bir kısmında rabbine secde et (namaz kıl). Ve gecenin uzun bir kısmında da O'nu tesbih eyle" (**) buyuruluyor.

Yukarıdaki ayetlerde Allah'ın çok çok zikredilmesi emrolunuyor.

Hak ehlinin ve tefsircilerin tefsirlerinde beyanlarına göre, ulu "çok zikir" emri, kemalin (olgunluğun) elde edilmesi için sarf edilmiştir ve ona yöneliktir. Bu da yükümlü insanın daimi zikir'e mazhar olmasıdır.

Ömür boyu *Kün maallah* (Allah ile ol) emrine uyarak, her anında Allah ile olmak şuuruna ermek için, çok zikir yaparak *zikri daimi*'ye ulaşmak şarttır. Bu da hiçbir ânını veya nefesini Hak'tan gafil olarak geçirmemektir.

– Bu, nasıl mümkün olur?

– Bir kâmil mürşidin irşadıyla, şariat ve tarikat esaslarına göre talim, terbiye ve seyrü süluk gören mürit, nefis terbiyesi ile birlikte kalp tasfiyesini halis olarak talep eder; güçlü bir azim ve sürekli bir tefekkür ile, rabîta ve teslimiyet göstererek, mürşidinin nezaretinde hafî olarak (yani içinden) *zikri kalbi*'ye başlar. *Veledi kalp* zuhur eder. Allah zikrinin seyri yetenekli gönüllerin *letâifi aşere*'sinde (***) tekamül eder gider...

Allah'ın yardımıyla, bu halin devamı ve korunması ile daimi zikir, elde edilmiş olur.

İş görürken de, uyurken de bu devam eyler. Artık "El kârda, gönül yârda" ve "Dışın halk ile, için Hak ile" (****) olur.

Geminin kaptanı ile makinisti, insan vücudundaki akıl ile kalbe benzetilir.

(*) Ahzab: 33 - 21.

(**) İnsan, 76: 25 - 26.

(***) Letaifi Hamse (Beş İncelik): Kalp, Ruh, Sır, Hafî, Ahfa.

Letaifi Seba (Yedi Letaif): Kalp, Ruh, Sır, Hafî, Ahfa, Nefs (i Natika), (Akıl) Küll.

Letaifi Aşere (On Letaif): Nefs, Kalp, Ruh, Sır, Hafî, Ahfa, Nefsi Natika, Akıl Küll, Kürs, Arş.

(****) Muhammed Pârisâ (Kuddise Sırruh) ve Muhammed Bahaeddin Nakşibend (Kuddise Sırruh)'a ait sözler.

Kaptan, dimağ gibi, dış işlerini, seyrü seferi idare eder.
Makinist, kalp gibi iç işlerini, hareket gücünü düzenler.
Birinin işi diğerine engel değildir, yardımcıdır.

Ayeti kerime:

"Yedi sema ve arz bunların içinde bulunanlar, Allah'ı tesbih ederler. Hiçbir şey yoktur ki ona hamd ile tesbih etmesin. Fakat siz onların tesbihini anlamazsınız. O hakikaten, Halim'dir, Gafur'dur." (*)

Muhyiddin İbni Arabi Hazretleri'nin beyanına göre:

Bütün varlıklar hal dili ile Allah'ı zikir ve tesbih ederler. Yalnız, bunların uyanıklık dereceleri farklıdır. Şöyle ki:

1. *Cemâdât (Cansızlar):*

Hak'kı zikir ve tesbih etmekte en uyanık olanlardır. Hiçbir geçim ve dünya düşüncesi olmadan Hak'ka uyan, hükmüne ram olan, emre itaatli ve kayıtlı bulunan varlıklardır. Taş, toprak, su ve madenler ve saire gibi.

2. *Nebâtât (Bitkiler):*

Bunlar, Hak'kı zikir ve tesbih etmekte cemadattan bir derece noksandırlar. Zira, yetişip büyümek veya hayatını sürdürmek, meyvesini (tohumunu) yetiştirmek için, suya, toprağa, güneşe, havaya... ihtiyaçları vardır. Bu ihtiyaçları temin sırasında gaflete düşebilirler.

3. *Hayvanlar:*

Bunların Cenabı Hak'kı zikir ve tesbih etmekte dereceleri, bitkilerden aşağıdır. Çünkü büyümeleri, doğum ve çoğalmaları, hastalıkları, hareketleri, geçim çabaları, uyumsuzlukları ve çeşitli ihtiyaçları, bunları daha çok gaflete uğrattırıyor.

4. *İnsanlar:*

Bitkiler ve hayvanlarda olan bütün ihtiyaçların yanı sıra, akılları itibarıyla da, benlik, hayaller, hatıralar, hafıza, şüphe ve vesveseleri ve dünyevi hırsları, hareket ve uyumsuzlukları, onları devamlı gaflete düşürür. Bunun için Cenabı Hak insanları irşad kastıyla Vahiy inzal buyurmuş, nebi ve resûl göndermiş, hakkı bildirmiş, hidayet yolunu göstermiştir. Varlıkların içinde en çok gaflete maruz olanlar, insanlardır.

Ayeti kerimede:

"O salim akıl sahipleri, öyle insanlardır ki, ayakta iken, otururken, yanları üstünde (yatar) iken, Allah'ı hatırlayıp zikrederler. Göklerin ve yerin yaratılışı hakkında inceden inceye düşünürler ve 'Ey Rabbimiz, Sen bunları boşuna yaratmadın, Seni tesbih ederiz, bizi ateşin azabından koru', derler" (**) buyuruluyor.

(*) İsra, 17:44.

(**) Ali İmran, 3: 191.

Keza ayeti kerimede:

"Öyle rical vardır ki, onları Allah'ın zikrinden ne ticaret alıkoyar, ne alışveriş" buyuruluyor. (*)

Muhammed Bahaeddin Nakşibend Hazretleri'nin yanında yetişen Muhammed Pârisâ Hazretleri (**) Buhara'dan Hicaz'a giderken, yolda bir şehirde sarraf dükkânına rastlamış; dükkân sahibi gencin, birçok müşteriyle altın alışverişi yaptığını görmüş...

Üç cihetten dünyevi durumunu müşahade eden Muhammed Pârisâ, dükkân sahibi gencin kalbine teveccüh etmiş. Keşfen, kalbinin Hak zikri ile meşgul olduğunu hayretle anlamış.

– Maşallah! El kârda, gönül yârda (kalp Allah'da),
buyurmuş.

Sonra Hicaz'a vardığında, Beytullah'ı tavaf esnasında bir ak sakallı piri fâninin, Kâbe'nin örtüsüne sarılıp ağlayarak dua ettiğini, gözyaşlarının orayı ıslattığını görmüş. Gıpta etmiş:

– Keşke ben de böyle iltica etsem, ağlayabilsem demiş. Bir de piri fâninin kalbine teveccüh etmiş: Keşfen, onun içinden dünyalık istediğine vâkıf olmuş, üzülmüş.

Buhari ve Müslim'deki hadisi şerifte:

"İçinde Allah zikredilen beyt (ev) ile Allah zikredilmeyen evin misali ölü ve dirinin misali gibidir." buyurulmuştur.

Burada Beyt, iki manaya gelmektedir. Biri bildiğimiz "ev"dir (insan evi), diğeri "Kalp"tir. Kalp, mecazi anlamda Allah'ın evidir.

Yani, "Allah'ın çok zikir emrine uyarak ibadet, taat ve güzel ahlak ile zikir daimi'ye mazhar olmuş insan (kalbi) ile, bunlardan mahrum insan (kalbi) arasındaki fark, ceset dirisi ile ceset ölüsü arasındaki fark gibidir." Görünüşte diri gibi, fakat kalbi manen ölüdür.

Sekizinci Hicri asırda yaşayan büyük velilerden Necmeddin Isfahani Hazretleri, sevdiklerinden ve ehlullahdan birinin vefatında, mezarı başında murakabe halinde dururken, o esnada imam efendinin ölüye telkin verdiğini görür.

Necmeddin Hazretleri'nin güleceği gelir.

Her zaman vakur ve ciddi olan hazretin, hiç mutadı olmayan bu gülüşüne orada bulunanlar hayret ederler... Ve sorarlar:

– Efendi Hazretleri, böyle bir yerde neden güldünüz?

(*) Nur, 24:37.

(**) Muhammed Pârisâ, Hicri 8. asırda Buhara'da yaşamış, Medinei Münevvere'de Cennetül Baki'de gömülü, *Risalei Kudsiye* ve *Faslül Hitab* kitaplarının yazarıdır. İnsanı Kâmil'dir. Sözleri hüccettir (Kuddise Sırruh).

Necmeddin Isfahânî, keşf hali olduğu için, söylemekten çekinir. Fakat ısrar ederler, mecbur kalır. Buyurur ki:

– Telkini, diri ölüye yapar. Bu mezardaki zatın kalbi manen diridir. O, hayret etti ve manen dedi ki: "Elhamdülillah, benim kalbim diridir. Bana telkin veren imamın kalbi ölüdür. Ölüünün diriye telkinine hayret ettim" demesi üzerine, gayrı ihtiyari güldüm. (*)

Ayeti kerimede:

"Gerçek müminler, Allah'ın zikri ile kalpleri itminana (tam inanmaya) kavuşarak iman edenlerdir.

Uyanık olun (iyi bilin ki) kalpler, ancak Allah'ı zikretmekle mutmain olur (tam inanır, yatıştır, huzur bulur)" buyuruluyor. (**)

Hadisi şeriflerde ise:

"Allah'ı sevmenin alameti, Allah'ı zikretmeyi sevmektir."

"Kim bir şeyi severse, onu çok zikreder."

Ayeti kerimede:

"Yazıklar olsun o kimselere ki, Allah'ı az zikretmekten dolayı, kalpleri kasvete düşmüştür," buyuruluyor. (***)

Keza ayeti kerimede:

"Allah'ı zikretmek elbette en büyük ibadettir" buyuruluyor. (****)

Muhakkak ki zikrullahın hassası, en büyüktür.

Allahu Teâlâ'nın, zikrin büyüklüğünü ve devamlılığını hükmetmesi, zikrin Allah indinde en faydalı amel olduğunu gerektirir.

"Bir kötülük ve inkâr işlemek üzere iken Allah'ı hatırlamanın, O'nun bunları yasakladığını ve vaadini düşünmenin, önleme ve men hususunda tesiri her şeyden büyüktür." (*****)

İbni Abbas Radıyallahu Anhümâ, bu ayete şöyle mana vermiştir:

"Allah'ın sizi anması, sizin O'nu anmanızdan daha büyüktür." (*****)

Ayeti kerimede:

(*) *Rûhül Beyan.*

(**) Ra'd, 13:28.

(***) Zümer, 39:22.

(****) Ankebut, 29:25.

(*****) Medarik ve Ebus Suud Tefsirleri.

(*****) Hâzin Tefsiri.

"Öyle ise siz beni zikredin, ben de sizi zikredeyim. Bir de bana zikir ile şükredin, bana küfranı nimet (nankörlük) etmeyin" buyuruluyor. (*)

Tefsirlerin beyanına göre:

Ey Kullarım: Siz beni kusurunuzla zikredin. Ben sizi mağfiretimle zikredeyim.

Ey Kullarım: Siz beni dünyada zikredin. Ben sizi ahirette zikredeyim.

Ey Kullarım: Siz beni tövbe ile zikredin, ben sizi affımla zikredeyim.

Ey Kullarım: Siz beni, itaatle zikredin. Ben sizi rahmetle zikredeyim, demektir.

Ayeti kerime:

"İman edenlere daha vakit gelmedi mi ki, zikrullah ile ve indirilen Kur'an ile kalpleri huşu (korku, yakınlık ve huzur) bulsun?"

Veya:

"İman edenlerin zikrullah ile ve Hak'tan nazil olan Kur'an ile kalplerinin huşu bulacağı, titreyeceği zaman daha gelmedi mi?" (***) hitabı da var.

Hadisi şerifte buyrulduğuna göre:

"Cennet ehli, Allah'ın zikrinden gafil olarak geçirdikleri vakitlerden başka hiçbir şeye hasret ve pişmanlık duymayacaklardır."

Yani cennet ehli, ancak zikrullahdan gafil olarak geçirdikleri dünya zamanına hasret ve pişmanlık duyacaklardır.

Dikkat:

İnsanın, İnsanı Kâmil olabilmesi için Hak'kın emirlerini tutarak sürekli fikir ve sürekli zikirde bulunması gerekir. Bunda hiçbir mazeret olamaz.

Hadisi şerifte:

"Hesap günü:

– Neden zikirden gafil bulundun? diye sorulunca:

– Dünya işlerini çevirmek beni meşgul etti, diyene:

– İşin, Süleyman Aleyhisselâm kulumunkinden daha mı çoktu? O hem dünya hükümdarı, hem de peygamberi idi... Bir an Hak'tan gafil olmadı.

Keza bir başkası:

– Hastalığım engel oldu, deyince:

– Eyyub Aleyhisselâm kulumdan da mı daha hasta idin? Vücudunun her tarafını hastalık sarmıştı. Bir an Hak'kın zikrinden uzak kalmadı.

Bir diğeri:

– Sıkıntıda, darda idim, diyecek, cevaben:

(*) Bakara, 2:152.

(**) Hadid, 57:16.

– Yunus Aleyhisselâm kulumdan da mı daha darda idin? O, balığın karnında bile, yine Hak'kın tesbihine devam etti.

Keza bir başkası:

– Kuyulara, zindanlara düştüm de zikredemedim, deyince:

– Yusuf Aleyhisselâm kulumdan da mı daha zor durumda idin? O, oralarda bir an Hak'kın zikrini, fikrini, hikmetini unutmadı, denilecektir."

Böylece itiraz edenler hep susturulacaklar; mahcup ve pişman olacaklardır.

Dünyada halis insanı Allah'ın zikrinden alıkoyacak bir engel yoktur. Engel olan, nefsin azıtması ve şeytanın ayartmasıdır.

En büyük günahlardan biri de, hakkani düşünce ve işleri bırakıp hırsla dünyaya sarılmaktır. Bundan Allah'a sığınmalıdır.

Müslümanlar daima Allah'ın emirlerine uymalı, O'na dayanmalıdır. Ve kalbi daima ferah olmalıdır.

İç genişliğine ait ayetler:

"Allah Teâlâ kimi hidayete erdirmeyi murat ederse, İslam'a karşı onun sadrına bir inşirah (genişlik) verir." (*)

"Allah'ın İslamiyet için sadrına inşirah verdiği bir kimse, Rabbinden bir nur üzerindedir. (Kalbi mühürlü kişi gibi midir?)" (**)

"Ey Rabbim! Benim sadrıma genişlik ver (inşirah ver)." (***)

"Ey Habibim! Senin sadrını (göğsünü, senin faydan için açıp da) genişletmedik mi (inşirah vermedik mi?)" (****)

Dördüncü Esas: Gece Az Uyumak

- Namaz kılmak,
- Tövbe etmek,
- Allah'ı zikretmek,
- Hak'kı tesbih etmek.

Ayeti kerimelerde buyuruluyor:

"Sabah ve akşam Rabbinin ismini zikret. Gecenin bir kısmında Rabbine secde et. (Namaz kıl) ve gecenin uzun bir kısmında da O'nu tesbih et." (****)

(*) En'am, 6:125.

(**) Zümer, 39:22.

(***) Tâhâ, 20:25.

(****) İnşirah, 94:1.

(*****) İnsan, 76: 25-26.

"(Gerçekten takva sahibi olanlar) gecenin az bir kısmında uyurlar. Seher vakitlerinde hep istiğfar ederler." (*)

"(O müttaki kimseler, geceleri namaz kılmak ve istiğfar etmek için) yanlarını (tatlı) yataklardan kaldırırlar; Rablerine, azabından korkarak ve rahmetini umarak dua ederler (muratlarını isterler, yalvarırlar). Kendilerine verdiğimiz rızıklardan da hayır yollarına infak ederler (verirler)." (**)

Dikkat:

Cenabı Hak kullarına aşırı merhametinden dolayı, müttaki kulların böyle olduklarını hikâye yollu anlatıyor. Emir şeklinde değil de, "Halis kullarım böyle yaparlar" diye, beyan buyuruyor... Arife bu işaret, kâfidir.

Ayeti kerimede:

"Gecenin bir kısmında da uyanıp kendin için nafil (fazla bir ibadet) olmak üzere, namaz kıl" buyuruluyor. (***)

Dikkat:

Bu ayeti kerimenin beyanından anlaşılıyor ki, gece kalkmak, teheccüd namazı kılmak, Peygamber Sallallahu Teâlâ Aleyhi Vesellem'e vaciptir. Bizlere de müekked (devamlı yapılacak) sünnettir. (2, 4, 6... rekat)

Beşinci Esas: Sâlihlerle Oturmak, Sadıklarla Beraber Olmak

Ayeti kerimede:

"Ey iman edenler: Allah'tan korkun (emirlerine uyun, korunun) da sadıklarla (imanında ve sözünde doğru olanlarla) beraber olun" buyuruluyor. (****)

Sâlihlerle oturmak, iyi niyetli insanlarla sohbet etmek, insanın yetişmesi için elzemdir. İslam dini, sohbetle gelişmiştir. Ashab sohbetle yetişmiştir. Yolumuz, sohbet yoludur.

Meşru olarak en lüzumlu şey ne ise, sohbetin de konusu odur.

Sohbette:

- Zikir,
- Fikir,
- Şükür,
- İlim,
- Edep,
- Hizmet,
- Himmet ve yardım vardır.

(*) Zâriyat, 51: 17-18.

(**) Secde, 32:16.

(***) İsrâ, 17:79.

(****) Tevbe, 9:119.

Dikkat:

Sohbeti bırakan bunları bırakmış olur.

Sakınmak emri:

"Zalimlerden olan kavim ile (maslahatı, işi) görüştüktan sonra, daha oturmayın (hemen ayrılın.)" (*)

Kalpten kalbe yansımalar olur. Karşındakinin kasvet hali, sana geçer. Sirke küpünden sirke sızar; bal küpünden bal sızar.

Sohbet, meşveret, iş; sadık ve sâlih kişilerle olmalıdır. Sadık ve sâlih olmayanlar nefislerine zulmetmişlerdir. Onlarda hayra bir eğilim görülmediği takdirde, zaruri olan görüşmeyi yapıp, oturmadan derhal uzaklaşmalıdır.

1922 yılında İstanbul'da Ayasofya Camii'nde mevlid okunuyor. Cami mahfellerine kadar dolu. Âlimler ve talebeler hep birlikte camide bulunuyorlar. O zamanki müslüman cemaatin ilim ehli olarak, çeşitli durumları, topluluğa başka bir heybet veriyor. Zamanın güzide hafızları Kur'anı Kerim ve mevlidi şerif okumaya başlıyorlar.

Beylerbeyli Âdil Bey isminde, manevi hal sahibi, keşfi açık bir zat da kürsüye yakın bir yerde oturmuş, dinliyor.

Biraz sonra, Âdil Bey'e bir bunalma hali gelir... Sıkılır, bunalır, daralır. Halbuki Ayasofya gibi bir camide, cemaati müslimin içinde, Kur'an ve mevlid okunurken, böyle kabz (daralma) ve sıkılma hali olmaması gerekir.

Merakla sebebini araştırır. Bir de ne görsün? Karşısında, kasvete müptela bir adam var... Göğsü göğsüne karşı gelmiş. Oradan yansıma alarak sıkıldığını anlar ve yerini değiştirir. Biraz ferahlar. Fakat onun tesirini bir hafta kadar üzerinden atamaz.

Böyle haller birçok müminlerin de başlarından geçmektedir. Onun için insanın, yanında veya karşısında oturanların sâlih, sadık ve kalbi saf kimseler olmalarına dikkat etmesi lâzımdır.

Mecelle kaidelerindendir:

1. Fesadın defedilmesi, menfaatin sağlanmasından daha önemlidir.
2. Engel ile ihtiyaç bir araya geldiğinde, engelin kaldırılması öne alınır.

Yolu kapatan engel kaldırılır, sonra yoldan geçilir.

Yaranın önce mikrobu temizlenir, sonra merhem sürülür.

Netice

Mükemmel insanın yetişmesi için gerekli bu beş esasa halisane itaat ederek ve neticede "sadıklarla beraber olmak" ilâhi emrine uyularak, insan Allah'ın izniyle insanı kâmil olur.

(*) En'am, 6:68.

Evvelki hallere; talim-terbiye;

Sonrakine, seyrü süluk tabir olunur.

Seyrü sülukun sırası şöyledir:

Peygamber varisi olan, şariat, tarikat, marifet ve hakikat ehli bulunan bir Kâmil Mürşid'e intisab edilir, vereceği vird'ler (evrad), zikirler (ezkâr) ve niyazlara ihlasla devam olunur. Sohbet ve hizmetine devamla, bütün öğütlerine harfiyyen uyulur.

Özellikle zikrullah telkinine dikkat ve gayret ile, merhale katedilir.

Şöyle ki:

Yumuşak huylu ve teslimiyetli olanlara, vacip olan istiharenin ardından, zikrullah telkini yapılır:

Allah zikrinin Kalp'te yer etmesi, Veledi Kalb zuhur etmesi lâzımdır.

Sonra Ruh'a, oradan Sırr'a, oradan da Hafi'ye, oradan Ahfa'ya, oradan Nefsi Nâtika'ya, oradan da vücudun Zikri Küll'e yani Zikri Sultani'ye intikali gerekir.

Böylece bütün sadrı (göğsü) ve vücudu, hücrelerine kadar zikrullahın feyzi sarmalıdır. Bu, aynı zamanda sadrın inşirahıdır.

Bunlardan sonra;

"Nefy (red) üs isbat" dersleri gelir.

Bu, kelime-i tevhid ile nefes almadan usulüne göre yapılır.

Sonra sıra ile:

- *Murakabei ahadiyet* (Bir'lik murakabesi):
Kul hu vallahü ahad, Allahus Samed, lemyelid, velem yuled, velem yektin lehu, küfüven ahad (İhlas Suresi)
- *Murakabei maıyyet* (Beraberlik murakabesi):
Ve hüve maaküm, eyne maküntüm. (*)
- *Murakabei akrabiyet* (Yakınlık murakabesi):
Ve nahnü akrebü ileyhim min hablil verid. (**)
- *Murakabei muhabbet* (Sevgi murakabesi):
Yuhibbuhüm ve yuhibbunehu. (***)

ayetlerinin manalarını derin düşünce, tefekkür, kabul ve murakabe ile yapılır.

(*) "Nerede olsanız O, sizinle beraberdir." Hadid, 57:4.

(**) "Biz ona şah damarından daha yakınız." Kaf, 50:16.

(***) "O onları sever, onlar da O'nu severler." Maide, 5:54.

Dikkat:

1- Bu dersler, olgun ihlas ve tam bir teslimiyet üzere bulunan yetenekli müridlere, bizzat üstadının talimi ile olur.

Her dersin bir müddet devam etmesi ve gereken işaret, yansıma ve halin üzerinde görülmesiyle, diğer derse geçilir.

Kendi kendine, nazari bilgilerle bunları yapmak mahzurludur.

2- Bu dersler sâlikte yükseldikçe, ahlak güzelliğinin de beraber yükselmesi şarttır. Sabır, gönül huzuru, istikamet, dostluk, hikmet, cömertlik, yumuşaklık gibi bütün güzel ahlak ile ahlaklanmış olmalıdır.

Allah'ın yardımıyla İnsanı Kâmil mertebesine, felah'a ermelidir.

İlâhi davet:

"Allah (insanı) selam evine (huzur ve felaha, cennete) davet eder. Ve dilediğini ve dileyeni sıratı müstakime (doğru yola) hidayet eder (iletir)." (*)

İlâhi müjde:

"Bizim uğrumuzda cihat (**) edenlere bütün yollarımızı gösteririz. Muhakkak Allah (bu cihadı) en güzel yapanlarla beraberdir." (***)

Bu anlatılan esaslara kâmil ihlas, teslimiyet ve gayretle devam eden ve Allah'ın yardımıyla muvaffak olan müminde, mükemmel insan olarak şu vasıfların bulunması lâzımdır.

Mükemmel insan, Allah'a inanır, Kur'an'a sarılır, emirlerini tutar, yasaklarından kaçır; Hak'kın rızasını kazanmaya çalışır.

Mükemmel insan, Peygamber'e tâbi olur. Hadislere bağlanır. Gereklerine uyar. Onun işlediğini işler, işlemediğini işlemez; sünnetini tutmaya, sevgisini kazanmaya halisane çalışır.

Mükemmel insan, İslami bilgisini artırır, hakkı bâtıldan ayırt etme melekesini kuvvetlendirir. Zekâsı, irfanı daima doğruyu ve hayrı seçer. Hak yolunda yürür, hataya düşmez, kendi fitratını (yaradılış özelliklerini) anlar, tabii kanunların gereklerine uyar, hakikatleri idrak eder. Durumlara, özlerini kavrayarak vâkıf olur.

Yaradan'ına ibadet ve itaati ön plana alır ve sadıkane devam eder. Melekelerini ve diğer bütün kabiliyetlerini yerli yerince kullanır.

Gözlerini, gerçeği görmek için, kulaklarını doğruyu işitmek için, aklını doğruyu bulmak için kullanır.

(*) Yunus, 10:25.

(**) *Cihadı Asgar (küçük savaş)*: Kâfirle muharebe. *Cihadı Ekber (en büyük savaş)*: Nefs tezkiyesi. Burada her ikisi de kastedilmektedir.

(***) Ankebut, 29:69.

Mükemmel insan, Hak yoluna bütün kalbiyle, kalıbıyla, ruhuyla bağlanır. Hak ehlidir. O, artık hakkı bilir, doğruyu görür. Rabbine, Hâlik'ına can ve gönülden teslim olur.

Mükemmel insan, değer bilir, vazifesini tam yapar, dürüsttür. Bütün güzel ahlak, yani Kur'an ahlakı, onun huyu olmuştur.

Bu halleriyle o, iyiyi kötüden, hayrı şerden, nuru zulmetten (aydınlığı karanlıktan), helali haramdan, daha önemliyi önemliden ayırt eder. Müspet yolda gider. Felaha erer.

O, ilmini, hizmetini, takvasını artırdıkça, Allah'ın izniyle yükselecektir:

Allahü Zülcelâl'i bütün esma ve sıfatlarıyla bilir. Tecellilerinin manasını anlar. Hükmüne ram olur. Olayların sonuçlarını sabırla gözetir. İşin önünü, sonunu düşünür. Hayat yolculuğunun nereye varacağını bilir.

Kâinatın sırları hakkında derin bir görüşe sahiptir. Tabiatın esrarına, yeteneği ölçüsünde vâkıftır. İlâhi ilhamlara mazhurdur.

Her attığı adımı, her tuttuğu işi bilir, hayırlı neticesine erer.

İlim sahasında tabii kanunların icaplarına uyar. İnsana müsahhar kılınan eşyayı meşru yollardan hizmetlerde kullanır. Yerde, gökte mevcut olan her şeyi insanlığın hayrına, menfaatine kullanmak için gayret sarf eder.

İlmi, eşyayı, imkânı hep hayra alet eder. Şerre alet etmez.

Fenni, sanatı, hizmeti daima iyiye, faydaya düzene, sefaya hasreder.

Bitmez tükenmez kudret, kuvvet ve imkân sahibi olan Allah'a dayanır, güvenir; O'nunla olur. Olayların esbabına tevessülde (*) meşru yollardan teşebbüste bulunur; başarılı olur. Ve daima huzur içindedir.

Bu dünyanın bir geçit, bir tarla olduğunu bilir. Burada ne ekerse, ahirette o biçilir düşüncesiyle en iyiyi ekmeğe, yapmaya çalışır.

İnsanlığa hizmet duygusu, onda en tabii bir haldir. Kendisi için arzu ettiği hayrı, herkes için de arzu eder.

İlâhi tebliğler, sünnetler ve İslam ahlakı, onun rehberidir.

Allah bu iman ve imkânı ona verdiği için daima Yaradan'ına minnettar ve her vesile ile, hamd ve şükrünü arttırmakta uyanıktır... Her azasının hakkını, şükrünü fiilleriyle yerine getirir.

Marifetullah ve manevi ilimlerini ilerletmekle beraber, mesleğine ve meşrebine göre faydalı ilimlerin her şubesinde en yüksek rütbeyi elde etmeye çalışır:

(*) Esbaba tevessül (sebeplere başvurma): Sonuçları elde etmek için, her şeyi Allah'tan beklemeksizin, bu dünyada o sonuçları doğuracak sebepleri, çalışıp, gayret edip oluşturmaya çalışmak.

Her faydalı bilgiyi öğrenmek ona farzdır. Onu insanlığın hayrına kullanmayı prensip edinir.

Geçmişin bütün iyilik ve kötülüklerinden ibret alır, faydalanır. Daima insanlığın barış ve huzuru için dua ve hizmet eder.

Siyasette, ilerleme, adalet, danışma ve fazilete dayalı düzenleri takdir ve teşvik eder. Devletin, insana bir Allah emaneti olduğunu bilir ve her işi ehillerine tevdi eder. Böylece insanları iyi idarede hakkı, hukuku gözeterek, toplumda huzur ve refahı sağlar.

Ahlak bakımından mükemmel insan, daima ihlas ve takva, samimiyet ve hakikat aşkı ile "Allah'ın has kulu" olarak vazife görür ve onun emirlerine uyar, rızasını gözetir.

Kendisine verilen bu mükemmellik ve takva halinin, İzzet Sahibi tarafından bir ihsan, Sübhani bir bağış olduğunu daima düşünerek ve şükrederek, bundan yoksun olan birçok insanlara da dua ve telkinde bulunarak, onların da bu oluşa ermelerini ister ve bunun için hikmetle, ikna edici hikmetli sözlerle, güzel konular ve hikâyelerle ve en güzel tarzda tartışmalarla Hak'ka davet eder.

Fıkıh (İslam hukuku) bilgisini artırır. Gereklerine daima uyar.

Allahu Teâlâ'nın emirlerine uygun yaşamının, mutlaka insanların da menfaatine uygun olacağını idrak ile hayatını sürdürür. Ve diğer insanları da bu yola teşvike çalışır, yani cihat eyler...

Mükemmel insan, bütün hayatının hesabını bir gün Allah'a vereceğini hiç aklından çıkarmaz. Ve büyük hesaba çekilmeden, kendi nefsinin hesabına çekilmez.

Sorumluluk hissi ve ümitle korku arasında olmak duygusu, daima fikrini sarar. Bir an bile gaflete düşmemeye, nefse ve şeytana uymamaya gayret eder.

Sağlığının kıymetini bilir; itidal üzere gıdasını alır, vücudunu korur. Boş zamanlarını daima değerlendirir.

Bu vaziyette yaşayan, artık mükemmellik ve takva merhalelerinde durmadan ilerlemekte ve beka sırlarına vâkıf olarak, Ahadiyet deryasında yüzmektedir.

Onun ahlakındaki mükemmellik, hayatındaki düzen, diğer insanlara örnek olacaktır.

Doğru inanç, salih amel, hayırlı iş, onun genel vasfıdır.

Müslümanları sevmek, gayrı müslimlere acımak, bütün yaratık ve varlıkların boşa yaratılmadığını bilmek ve ona göre davranmak, mükemmel insan'ın ölçüsüdür.

İyilikte, ihsanda ve yardımda, güzel ve faydalı şeyi duyurmakta büyük gayret sahibidir. Bu hususta fedakârlığı hiç elden bırakmaz.

Ona kötü fikirler gelmez, kimseye fenalığı dokunmaz. O, hırs ve sapıklık bilmez ve asla yalan söylemez, hiçbir fikri, şahsı ve eşyayı istismar etmez.

İnsanlar arasında ırk, renk, bölge, cins, kabile, zümre, sınıf farkı gözetmez.

İlim, fazilet, takva, çalışma ehillerine layık oldukları alakayı, hürmeti ve takdiri gösterir.

Fakir, zengin, miskin ve yardıma muhtaç olanların hallerine göre gereken yardımı ve hizmeti yapar. Daima cömertlik ehli olduğunu ispatlar.

Yaptıklarını hep Allah için yapar; karşılık gözetmez. Ve her yaptığını Kur'an'a, hadise ve ehlullah âdetine ve meşru nizama uygun olarak, tam yapar.

Fikrin ve işin kötüsünü, bâtilını, tefrika (ayrılık) ve fitne doğurmasını asla kabul etmez; icap eden uyarmada bulunur.

Açık olarak, Hak'ka, Kur'an'a, Şanlı Peygamber'e ve mükemmel insana karşı gelenleri, gereken biçimde uyarır.

Dinsizlik, ahlaksızlık ve fesat erbabının ve zulüm ehillerinin baskılarına, sataşmalarına, yaygaralarına meydan vermez. Şayet kötülüklerin tazyiki şiddetlenir, artarsa, Allah'a ve Allah'ın tabii kanun ve emirlerine dayanarak mukabelede bulunur, mücahede eder, ölümü de göze alarak hakkı, hukuku savunur.

Onu bu dünyada hiçbir kötü baskı ve tesir, bu İslam yolundan çeviremez. Zira kıyamete kadar baki olan Hak dinin emaneti, mükemmel insanın sırtındadır. Baskı gördükçe tazelenir.

Mükemmel insan, en şerefli ve en muhterem insandır.

Dünyada hiç kimse ondan üstün olamaz. Onu Allahü Zülcelâl, Kur'an'ında övmüştür. O, Kadiri Mutlak'tan başkasına boyun eğmez, el açmaz, o kendini varlığın hizmetine vermiştir. *Fenâ fir Resûl* olmuştur.

Mükemmel insan, en kudretlidir, en nüfuzludur.

Dünyada hiç kimse ondan daha kuvvetli ve nüfuzlu olamaz. O, Allahü Zülcelâl'e dayanmıştır, güvenmiştir. Allah ki, tükenmez kudret ve kuvvetlerin mutlak sahibidir. Mükemmel insan da O'nun yeryüzünde vekilidir.

Mükemmel insan, zühd, takva ve kanaat ehli olmasıyla da en müreffektir, en zengindir.

Dünyada hiçbir insan ondan daha refah içinde ve zengin olamaz. Çünkü o makul bir zühd ve takva içinde hizmet ve kanaat ehlidir. Hakimi Mutlak'ın kuludur, yani Abdül-Hâkim'dir. Aynı zamanda Abdül-Hakîm'dir de (yani Hikmet Sahibi'nin kuludur). Onun her hüküm ve hikmetine uyma şuuruna sahiptir. Ve her olayda bir hikmet olduğunu bilir, hüznü ve kedere düşmez. Refah içindedir.

Mükemmel insan, en muhteremdir. En sevilen kimsedir.

Dünyada hiç kimse ondan daha merhamete layık ve sevgili olamaz. Çünkü hep hayır ve hasenat içinde hayat sürmektedir. Toplumda her ferde yardım ve hizmet için kendini vakfetmiştir. Bu işi sırf Allah rızası için halisane yaptığından dolayı ve herkese faydası olmasına binaen, onu sevmemek, ona hürmet etmemek, bir sapıklıktır ve gaflettir.

Mükemmel insan, en itimat edilen, en hayırlı insandır.

Dünyada ondan emin, ondan hayırlı bir insan olamaz. Zira Allah'a imanı ve Allah'ın emirlerine uyması itibarıyla, daima doğru ve sadıkane hareket eder ve bundan elbette ki, emniyet ve hayır doğar. O her an Allahü Zülcelâl'in hazır ve nazır olduğunun ve her niyet ve işimize vâkıf ve gözetici bulunduğunun idraki içindedir. Onun rızasını kazanmak yolunda tenhada ve kalabalıkta hep salih amellerle meşguldür.

Bu itibarla insan olarak, mükemmel insan yeryüzünün yüz akıdır. Mahlukun en şereflişidir. İslam'ın temsilcisidir. Rahmete memurdur. Her insanın, her şeyin iyiliğini düşünür. O, kötülöklere ve kötölüğünden dolayı derde düşmüşlere de duacıdır. Âlemin hayrını isteyen bir tıynete sahiptir.

Bu sıfatla o, dünyada da en huzurlu yaşama hakkına sahiptir. Hiçbir insan ondan daha huzurlu yaşama hakkına sahip değildir.

Gayrı müslimlerin geçici, muvakkat, hırslı ve nefsanî yaşamlarının sonu hep hüsrandır. Mükemmel insanın bekaya kanat açan huzurlu yaşaması ile diğerleri, kıyas bile olunamaz.

Bu kadar süslü ve güzel vasıfların sahibi olan mükemmel insan, bu durumlardan dolayı asla kibir ve böbürlenmeye düşmez. Bu güzel hallerin sırf ilâhî ihsan olduğunu idrak ederek, tevazu ve hatta mahviyet (aşırı alçakgönüllölük) ehli olarak hayat sürer.

Gayrı müslimlere, sapıklara, gafil ve cahillere karşı Allah'a hamd ederek iftihar, durum icabı zorunlu bir beyandır. İslam şerefının belirtilmesidir. Şahsî ve nefsi değildir. Bu, gerçek müslümanın sıfatıdır.

Bir de mükemmel insan, dünyevî her ne meslekte, meşrepte ve vazifede bulunursa bulunsun, bu mübarek vasfa erdikten sonra da o vazifesini daha dürüst, daha zevkli yapması mümkün olacaktır. Erdiği maddî ve manevî hal, onu asla böbürlenmeye, başkalarından kendini üstün görmeye sevk etmez.

O, ilmi, eşyayı, alet ve teknik imkânları hep hayra kullanan ve bu hayırda bütün insanlığı, hatta bütün varlığı düşünen bir ölkü ve kişilik sahibidir.

Mükemmel insan, Cenabı Hak'kın âlemlere rahmet olarak gönderdiği, Resûllerin Seyyidi (Önderi) ve Peygamberlerin sonuncusu (Mührü) olan Hazreti Muhammed Mustafa Sallallahu Teâlâ ve Aleyhi Vesellem'in bu zamandaki vekilidir.

Bir insan mükemmellik mertebesine eriştikten sonra dünyada hürmete şayan, şerefli bir hayat sürerek, yüz akıyla hakka kavuşmasını, ahiret âleminde de rahmete mazhar olmasını, Allah'ın izniyle sağlayacaktır.

O, beka âleminde, Yaradan'ın tükenmez nimetlerine gark olmuş olarak, en büyük nimet olan Allah'ın cemalini görmeye nail olacak, ebediyetlere intikal edecek ve daima huzur, neşe ve saadet, felah içinde bulunacaktır.

İşte fitrat (yaratılış) dini olan İslâm'ın insanoğluna gösterdiği yol, ereceği hakikat budur. Elhamdülillah.

Mevla cümlemize nasip buyursun. Âmin!

ALLAH HU DİYEN

1. Tende canım, canda cananımdır Allah Hu diyen
Dilde sırrım, serde sübhanımdır Allah Hu diyen
2. Desti kudretle yazılmış yüzüne ayatı Hak
Gönlümün tahtında sultanımdır Allah Hu diyen
3. Cümle azadan gelir zikri "Enel Hak" naresi
Cism içinde zârı efgânımdır Allah Hu diyen
4. Gîceler tâ subh olunca inletir bu dert beni
Derdimin içinde dermanımdır Allah Hu diyen
5. Yere göğe sığmayan, bir müminin kalbindedir
Katremın içinde ummanımdır Allah Hu diyen
6. Kisvei tenden muarra seyreder bu gökleri
Çark uran abdalı üryanımdır Allah Hu diyen
7. Her kişiye kendinden akreb olan dost zâtıdır
Ey *Niyazi* dilde mihmanımdır Allah Hu diyen.

Niyazi Mısırî

1. Canan: Sevgili. Dil: Gönül. Ser: Baş.
2. Dest: El. Ayat: Ayetler.
3. Cümle: Bütün. Aza: Uzuvar. *Enel Hak*: Hallacı Mansur'u astıran "Ben Hak'kım" sözü. Nare: Nara. Zârı efgân: Ağlayış.
4. Gîce: Gece. Subh: Sabah. Olunca: Oluncaya kadar.
5. "Yere ve göklere sığmam, ancak mümin kulumun kalbine sığarım." Kudsi Hadis. Katre: Damla. Umman: Deniz.
6. Kisve: Kıyafet. Muarra: Soyunmuş. Çark urmak: Dönmek. Abdal: Derviş, ermiş. Üryan: Çıplak.
7. Akreb: Yakın. Mihman: Misafir.

İLÂHÎ

Şol benim Şeyhimi görmeye kim gelir,
Zevk ile sefalar sürmeğe kim gelir ya Hu,

Şeyhimin illeri, uzaktır yolları,
Açılmış gülleri, görmeğe kim gelir ya Hu.

Şeyhimin özünü, severim gözünü,
Mübarek yüzünü, görmeğe kim gelir ya Hu.

Şeyhimin ilini, sorarım evini,
Ol sevgili elini, öpmeğe kim gelir ya Hu.

Şeyhimin ilinde, asası elinde,
Ol mübarek elinden, öpmeğe kim gelir ya Hu.

Şeyhimin evinde, bir kadeh elinde,
Susamış âşıklar, içmeye kim gelir ya Hu.

Ahd ile vefalar, zevk ile safalar,
Bu yolda cefalar, çekmeğe kim gelir ya Hu.

Şeyhimin mumuna, bu canım pervane
Selâ âşıklara, yanmaya kim gelir ya Hu.

Şehidin yamanı, yumazlar kanını
Dost için canını, vermeye kim gelir ya Hu.

Hak için malını, vermeğe varını
Aşk için arını, dökmeğe kim gelir ya Hu.

Ah ile gözyaşı, *Yunus*'un haldaşı
Zehirle pişen aşı, yemeye kim gelir ya Hu.

DOKSAN DOKUZ ESMÂÜL HÜSNA

(Esmâül Hüsnâ, Allah'ın "güzel isimleri" olup, bunlar 99 tanedir. Hepsinin başı, lâfzayı celâl, yani "Allah" adıdır. Aşağıda Esmâül Hüsnâ ve bunların faydalı etkileri açıklanmıştır.)

1- Yâ Allahü

(Allah adı.)

Bütün sıfatları nefsinde toplamıştır.

*Sahihi Buhari'*de Ebu Hureyre Radıyallahu Anh'tan rivayet olunur ki, Fahri Âlem Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz:

"Allahu Teâlâ'nın doksandokuz ismi vardır. Bu isimleri sayan ve söyleyenler, gerçekten cennete girerler" buyurmuşlardır.

2- Yâ Rahmanü

(Ey dünyada ve ahirette, Rahmet edici.)

3- Yâ Rahimü

(Ey ahirette Rahmet edici.)

Dünya rahmeti, mümine ve kâfire şamildir. Ahiret rahmeti ise, yalnız müminlere mahsustur. Bu ismi şerifi, her farz namazdan sonra 100 kere okuyan kimseler, gaflet ve unutkanlıktan ve gönül pekliğinden emin olurlar. Her kim, Rahim ismini sabah namazından sonra 100 kere okusa, bütün yaratılanlar o kimse üzerine rahim ve dost olurlar.

4- Yâ Melikü

(Ey padişah.)

Bu ismi şerifin hassası çoktur. Buna devam edenler dünya ve ahiret reisliğinden emin olur, halk nazarında hürmetli ve heybetli görünür.

Hızır Aleyhisselâm'dan nakledilmiştir ki, hastanın hatırını sormaya giden bir kimse, şifa niyetine yüz kere:

Allahümme entel Melikül Hakkullezi lâ ilâhe illâ ente ya Allahü ya Selâmü ya Kafi ya Şafi dese ve üç kere de:

Ya Şifael Kulûb

İlave etse, o hastanın hastalığı geçer ve Allahu Teâlâ'nın inayetiyle sıhhatine kavuşur.

5- Yâ Kuddûsü

(Ey her türlü ayıptan ve noksanlıklardan pak ve uzak olan.)

Bir kimse, bu ismi şerifi her gün 100 kere okusa, o kimsenin gönlü bütün kederlerden saf ve pak olur.

6- Yâ Selâmü

(Ey her türlü afetlerden ve noksanlıklardan sâlim olan.)

Her kim bu ismi şerifi 160 kere bir hastanın üzerine okusa, o hasta sıhhat bulur.

7- Yâ Müminü

(Ey kullarını zulümden emin edici olan.)

Hak Sübhanehu ve Teâlâ'nın kullarına muamelesi, ya iyiliği veya adaleti ile olur.

Her kim bu ismi şerife devam ederse, Hak Sübhanehu ve Teâlâ o kimseyi düşman şerrinden emin eder.

8- Yâ Müheminü

(Ey gözleyici ve koruyucu.)

Her kim yazıp üzerinde bulundursa, bütün malı ve erzakı Hak Teâlâ'nın koruması altında olur.

9- Yâ Azizü

(Ey her şey üzerine galip ve aziz olan.)

Her kim bu ismi şerifi 40 gün sabah namazlarından sonra 40 kere okursa, Hak ve Celle ve Âlâ hazretleri onu hiç kimseye muhtaç etmez.

10- Yâ Cebbarü

(Ey halkı dilediği her şeye zorlayan ve halkın halini ıslah eden.)

11- Yâ Mütekebbirü

(Her türlü ihtiyaçlardan ve noksanlıklardan münezzeh ve yüce olan.)

Her kim, bu ismi şerifi helâline yakınlık etmeden önce on kere okursa, Hak Teâlâ hazretleri o kimseye salih bir evlat ihsan buyurur.

12- Yâ Hâlıkü

(Ey bütün eşyayı hikmeti gereğince takdir edici.)

Her kim bu ismi şerifi gece okursa, Hak Sübhanehu ve Teâlâ bir melek yaratır. O melek kıyamet gününe kadar taat eder ve sevabı o kimsenin üzerine olur.

13- Yâ Bâriu

(Ey eşyayı yaratıcı.)

14- Yâ Musavvirü

(Ey eşyanın suret ve keyfiyetini yaratıcı.)

Bu üç ismi şerifin hassası şudur: Doğurmayan bir kadın çocuğu olmasını isterse, yedi gün oruç tutmalı, iftar vaktinde bu üç ismi şerifi su üzerine 21 kere okuyup üfledikten sonra bu su ile orucunu bozmalıdır. Hak Sübhanehu ve Teâlâ bu isimler berekâtı ile o kadına bir çocuk ihsan buyurur.

15- Yâ Gaffâru

(Ey gayet yarlıgayıcı.)

Her kim, bu ismi şerife devam ederse, Hak teâlâ onun günahlarını yarlıgar.

16- Ya Kahharu

(Ey her şeye ve her şey üzerine galip.)

Salık bu ismi şerife devam ederse, nefsinin hevası kırılır, gönlünden dünya muhabbeti çıkar ve bâtın safasına erişir. *Yâ Kahhar* ismi şerifini okumak, zulmün def'i sebebidir.

17- Yâ Vehhâbu

(Ey zahir nimetlerini ve her türlü hediyeleri mübalağa ile bağışlayıcı.)

Bu ismi şerifin birçok hassaları vardır, bereketleri büyüktür ve duaların çabuk kabul olunmasına sebeptir. Büyükler demişlerdir ki, her kim dua ettiği zaman, yedi kere *Yâ Vehhâb* derse, o kimsenin duasını, Hak Sübhanehu ve Teâlâ mutlaka kabul buyurur. Bir kimse bir şey isterse veya düşman elinde bağlı kalsa, yahut rızıkında darlık olsa, salike sülukünde bir fetih zahir olmasa, bu gibi kimseler, üç ve yedi gece, gece yarısından sonra abdest alarak 2 rekât namaz kıldıktan sonra, yüz kere *Yâ Vehhab* derse ve ondan sonra Allahu Teâlâ'ya hâcetini arz ederse, Hak Sübhanehu ve Teâlâ onun ihtiyacını ihsan buyurur.

18- Yâ Rezzaku

(Ey kullarına bol bol rızık verici.)

Her kim bu ismi şerife devam ederse, ona rızık kapıları açılır.

19- Yâ Fettahu

(Ey son derece Fâtih.)

Bu ismi şerife sürekli olarak devam edenlere Fetih ve fetihler müyesser olur.

20- Yâ Alimü

(Ey son derece bilici.)

Her kim bu ismi şerife devam ederse onun gönlü parlak olur ve bâtınında türlü ışıklar belirir.

21- Yâ Kâbıdu

(Ey hikmeti gereği, dilediği kimse üzerine rızık ve her şeyi dar eyleyici.)

Her kim bu ismi şerifi 40 gün 40 lokma üzerine okuyup yese, o kimse açlık mihnetinden emin olur.

22- Yâ Bâsıtı

(Ey hikmeti gereği, dilediği kimse üzerine rızkı ve her şeyi açık edici.)

Her kim bu ismi şerifi seher vaktinde ellerini yukarıya kaldırarak 10 kere okuduktan sonra ellerini yüzüne sürerse, o kimse hiç kimseye muhtaç olmaz.

23- Yâ Hâfıdu

(Ey alçak eyleyici.)

Her kim, bu ismi şerifi üç gün oruç tuttuktan sonra dördüncü günü bir mecliste yetmişbin kere okursa, Hak Sübhanehu ve Teâlâ o kimseyi düşman şerrinden korur.

24- Yâ Râfiu

(Ey yüce eyleyici.)

Her kim, bu ismi şerifi gece ve gündüz 100 kere okursa, Hak Sübhanehu ve Teâlâ o kimseyi diğer insanlardan şeref, fazilet ve zenginlik bakımından üstün eder.

25- Yâ Muizzü

(Ey Aziz eyleyici.)

Bu ismin hassası da şudur: Her kim, bu ismi şerifi Pazartesi gecesi veya Cuma gecesi yatsı namazından sonra 140 kere okursa, Hak Sübhanehu ve Teâlâ o kimseyi halkın gözünde heybetli eder ve o kimse Allahu Teâlâ'dan gayri hiç kimseden korkmaz.

26- Yâ Müzillü

(Ey hor ve hakir eyleyici.)

Her kim bir zalimden veya kıskançtan korkarsa, bu ismi şerifi 75 kere okuyup sonra secde etmeli ve secdede "İlâhi, beni filan kimsenin şerrinden emin eyle" demelidir.

27- Yâ Semiu

(Ey gayet iyi işitici.)

Bir kimse Perşembe günü Duha namazı kıldıktan sonra, kimse ile konuşmadan bu ismi şerifi 100 kere okursa ve okuduktan sonra da hacetlerini Hak Teâlâ'ya arz ederse, Allahu Teâlâ onun ihtiyaçlarını giderir.

28- Yâ Basiru

(Ey gayet iyi görücü.)

Bir kimse Cuma namazının farzı ile sünneti arasında bu ismi şerifi 100 kere okursa, Allah Celle Celâlühu o kimseyi makbul kılar.

29- Yâ Hakemü

(Hâkim veya hakem o kimseye derler ki, hüküm ona bırakılır ve onun hükmüne razı olunur.)

Bir kimse bu ismi şerifi gece yarısı o kadar okusa ki, uyku bastırıp elinde olmaksızın uykuya dalsa, Hak Sübhanehu ve Teâlâ o kimsenin bâtınını kendi sırlarına mahrem eder.

30- Yâ Adlû

(Ey Âdil.)

Her kim, Cuma gecesi bu ismi şerifi bir lokma ekmek üzerine yazarak yese, Allahu Teâlâ insanları ona muti kılar.

31- Yâ Lâtifü

(Ey kullarına lütuf ve dostluk edici.)

Bir kimsenin hali değişse, fakir, garip veya kimsesiz kalsa, abdest alarak iki rekât namaz kıldıktan sonra, bu ismi şerifi 100 kere okuyarak hacet edilse, ihtiyacı giderilir.

32- Yâ Hâbiru

(Ey her şeyden haberdar olan.)

Bu ismin hassası şudur: Bir kimse kendi kötü huylarından zahmet çekse, bu ismi şerifi çok okursa kurtulur.

33- Yâ Halimü

(Ey hilim sahibi.)

Hilmin manası, asileri cezalandırmakta acele etmeyerek geciktirmesidir. Zira kulun tövbe etmesini bekler. Her kim, bu ismi şerifi bir parça kâğıda yazarak ekinin bulunduğu yere bıraksa, Allahu Teâlâ'nın inayetiyle o ekine zarar ve afet erişmez.

34- Yâ Azimü

(Ey celal ve azamet sahibi.)

Bu ismi şerifi çok zikreden, halk arasında aziz olur.

35- Yâ Gafurü

(Ey çok yargılayıcı.)

Hummaya veya başağrısına uğrayanlar, gam ve keder içerisinde bulunanlar bu ismi şerifi üç parça kâğıda yazarak yeseler (yutsalar) şifa bulurlar.

36- Yâ Şekurü

(Ey az amele çok karşılık veren.)

Geçimlerinde darlık veya gönüllerinde bir keder, gözlerinde bir karanlık olanlar, bu ismi şerifi su üzerine 41 kere okuyarak üfürdükten sonra, o su ile yüzlerini yıkasalar, Hak Teâlâ muratlarını ihsan buyurur.

37- Yâ Aliyyü

(Ey uluhiyyet sıfat ve mahiyetinde kendisine ortak edinmekten münezze ve yüce olan.)

Her kim, bu ismi şerifi okumaya devam etse veya yazarak üzerinde taşısa, kaderi alçak ise yücelir, kısmetinde darlık varsa açılır, garip ise Hak Teâlâ onu selametle vatanına eriştirir.

38- Yâ Kebirü

(Ey tam kudret ile her şey üzerine üstün ve şanı yüce olan.)

Her kim, bu ismi şerifi günde 100 kere okursa, halk arasında izzetli olur.

39- Yâ Hafizü

(Ey halkı mekruhlardan saklayıcı.)

Bu ismin hassası da şudur: Her kim, günde 16 kere okursa, bütün afetlerden korunur.

40- Yâ Mukîtü

(Ey Kâdir)

Kötü huylu evladı bulunan bir kimse, bir boş kaba bu ismi şerifi yedi kere okusa, sonra bu kabı su ile doldurarak çocuğuna içirse, Allahu Teâlâ'nın izniyle o çocuğun huyu güzelleşir.

41- Yâ Hasibü

(Ey misafir ve zaife kifayet edici)

Hırsızdan, göz değmesinden, komşusundan yahut düşmanından korkan bir kimse, Perşembe günü gecesinden başlayarak yedi gün müddetle gece ve gündüz 70 kez *Hasbiyallahül Hasib* dese Hak Teâlâ onların şerlerinden emin eyler.

42- Yâ Celilü

(Ey kudret, celal ve azamet sahibi ki, her şey ona nisbetle hakirdir.)

Her kim, bu ismi şerifi misk ve safran ile yazdıktan sonra yıkayıp içerse, halk arasında muhterem olur.

43- Yâ Kerimü

(Ey kudret ve azametiyle hayrı ve yararı çok olan.)

Her kim, bu ismi şerife devam ederse, umulur ki, dünya ve ahirette aziz olur.

44- Yâ Rakibü

(Rakib, o koruyana derler ki, ondan hiçbir şey kaybolmaz.)

Her kim, bu ismi şerifi kendisinin, evlât ve ehlinin veya malının üzerine 7 kere okursa, Hak Teâlâ'nın âmânında olurlar.

45- Yâ Mucibü

(Ey duaya icabet edici.)

Bu ismi şerife devam eden kimselerin duaları müstecap (kabul) olur.

46- Yâ Vâsiü

(Ey rızkı ve rahmeti bütün halka ve eriştirici.)

Rızkı eksik olan kimse, bu ismi şerifi devamlı okursa, ona rızık kapıları açılır.

47- Yâ Hakimü

(Ey ilim ve hikmet sahibi.)

Bir kimse işinde yeterli olmasa veya işleri istediği gibi yürümese, bu ismi şerife devam ederse, her işi dilediği gibi olur.

48- Yâ Vedûdü

(Ey itaat eden kullarını seveci.)

Her ne zaman iki kişi arasında muhalefet olsa, bir yemek üzerine bu ismi şerifi bin kere okumalı ve ilk muhalefet eden kimseye yedirmelidir. Aralarındaki anlaşmazlık derhal kalkar.

49- Yâ Mecidü

(Ey kudret ve azamet sahibi.)

Bir kimse bu ismi şerife devam etse, ululukta daim olur. Bir kimsenin kendi akrabası arasında kadri ve izzeti olmasa, bu ismi şerifi sabah namazından sonra 99 kere okuyarak kendi üzerine üflerse, akrabası arasında aziz ve muhterem olur.

50- Yâ Bâisü

(Ey ölüleri kabirlerinden koparıcı, kıyamet gününde ölümlere hayat verici... veya peygamberler gönderici.)

Her kim, bu ismi şerife devam ederse, umulur ki, Hak Teâlâ korkusu o kimseye galip gelir.

51- Yâ Şehidü

(Ey hiçbir şey kendisinden kaybolmayan ve her yerde hazır bulunan.)

Bu ismi şerife devam edenlerin isyanlardan kaçınacağı umulur. Bir kimsenin oğlu kendisine itaat etmese, şehadet parmağını onun eli üzerine koyarak *Ya Şehit* dese, Allahu Teâlâ'nın izniyle söz dinler hale gelir.

52- Yâ Hakku

(Ey vücudu tahakkuk eden ve sabit olan.)

Bir şeyini kaybeden kimse, bir kağıt üzerine *Yâ Hak* lâfzını yazmalı ve gece olunca o kağıdı eli üzerine koyarak gökyüzüne doğru bakmalıdır. Kaybettiği şeyi, Allahu Teâlâ'nın inayeti ile bulur.

53- Yâ Vekilü

(Kulların işlerine kıyam gösterici ve rızıklarına kefil olan.)

Sudan, ateşten veya herhangi bir şeyden korkan bir kimse, bu ismi şerifi çok okursa, Hak Teâlâ'nın âmânında olur.

54- Yâ Kaviyyü

(Ey, kendisine acz erişmeyen tam kudret sahibi.)

Bir kimsenin def'ine kadir olamadığı kuvvetli bir düşman olsa, bir miktar unu hamur haline getirmeli, o hamuru nohut büyüklüğünde bin parçaya ayırmalı, o parçaları birer birer kuşlara atmalı ve her atışta düşmanının def'i niyetiyle *Yâ Kavi* demelidir ki, Hak Teâlâ düşmanının şerrinden kendisine kifayet eder.

55- Yâ Metinü

(Ey Kuvvetli.)

Bir kimse bu ismi şerifi okumaya devam ederse umulur ki, bütün çetin işler kendisine kolaylaşır. Bu ismi şerifi bir yemek üzerine yazarak, sütü az olan kadına yedirseler, sütü fazlalaşır.

56- Yâ Veliyyü

(Ey Müminleri seven ve onlara dost olan.)

Bir kimse bu ismi şerife devam etse, umulur ki o kimse veliyullahtan olur. Kötü huylu bir kadının kocası, karısıyla konuşurken bu ismi hatırına getirirse, kadının huyu düzelir.

57- Yâ Hamidü

(Ey övülen ve övülmeye kendisinden gayrı hakkı olan bulunmayan.)

Her kim bu ismi şerifi okumaya devam ederse, umulur ki, halk arasında sevilen ve övülen bir kimse olur. Eğer bir kimse dilini tutamayarak kötü sözler söylemeye alışmışsa, bu ismi şerifi su içtiği kabın içine yazmalı ve o kâsedan su içmelidir.

58- Yâ Muhsî

(Ey ilminden hiçbir şey kaybolmaksızın bütün eşyayı zaptleyici.)

Her kim bu ismi şerife devam ederse, umulur ki kendisine eşyadan hazırlanan bir nasip gelir. Kıyamet hesabından korkan bir kimse, Cuma günü bu ismi şerifi 1000 kere okursa, kıyamette hesap vermesi kolaylaşır.

59- Yâ Mübdiü

(Ey eşyayı yoktan peyda edici.)

Gebe bir kadının çocuğunu düşürmesinden korkulduğu zaman, o kadının kocası şehadet parmağını gebe kadının karnına sürerek bu ismi şerifi 99 kere okursa, Hak Sübhanehu ve Teâlâ çocuk düşmesinden ve diğer gebelik tehlikelerinden o kadını korur.

60- Yâ Muidü

(Ey mahlukatı hayattan ölüme geri döndürücü.)

Ev halkından birisi yolda olsa ve kendisinden haber alınmаса, içlerinden birisi herkes yatıp uyuduktan sonra evinin dört duvarı üzerine bu ismi şerifi 70 kere okuyarak

"*Yâ Muid*, filan kimseyi salimen geri döndür veya bize haberini ulaştır" diye dua etse, umulur ki, yakın zamanda ya kendisi ya da haberi gelir.

61- Yâ Muhyi

(Ey hayat verici.)

Her kim bu ismi şerifi vird edinse ve her seher vakti bin kere okusa, umulur ki, Hak Sübhanehu ve Teâlâ onun gönlünü diri eder.

62- Yâ Mümitü

(Ey öldürücü.)

Her kim bu ismi şerifi düşmanın helakı için devamlı okursa, umulur ki, maksadı hasıl olur.

63- Yâ Hayyu

(Ey her zaman diri olan.)

Bu ismi şerife devam eden kimsenin, uzun ömürlü olması umulur.

64- Yâ Kayyumü

(Ey her zaman halkın korunup kullanılmasına kıyam gösterici.)

Bir kimse, bu ismi şerifi seherde çok çok okursa, gönüllere mutasarrıf olur. Aleyhissalâtu Vesselâm Efendimiz, Şeyh Ebu Bekir'e rüyada buyurmuştur ki: "Bir kimse her gün 41 kere *Yâ Hayyü yâ Kayyümü yâ Allahü lâ ilâhe illâ ente* derse, bütün gönüller gaflette iken, o kimsenin gönlü gaflette olmaz, Allah korur, saklar."

65- Yâ Vâcidü

(Ey istediğini istediği vakit bulan ve kimseye muhtaç olmayan.)

Bu ismi şerifi çok okuyan kimsenin kalp zenginliğine mazhar olacağı umulur.

66- Yâ Mâcidü

(Ey kadri ve şanı büyük, kerem ve cömertliği bol olan.)

Bu ismi şerifi çok okuyan kimsenin gönlünde nurlar hasıl olur.

67- Yâ Vâhidü

(Ey uluhiyet sıfatlarında tek olan, ortağı ve benzeri bulunmayan.)

Bu ismi şerifi her kim çok okursa, temiz ahlak bakımından diğer insanlardan üstün olur. Bu ismi şerifi tenhada çok okuyan gönlünden korku ve vehim gider.

68- Yâ Ahadü

(Ey zatında tek olan.)

Vahid ile Ahad'ın farkı şudur: Vâhid, sıfattan ortağı olmayan, Ahad ise zâtında ortağı olmayandır.

Her kim tenhada oturup bu ismi şerifi 1000 kere okursa, gaibe ve bâtin hallerine dair bazı hususlar ona açılır.

69- Yâ Samedü

(Samed ona derler ki, insanlar bütün ihtiyaçlarında ve işlerinde ona muhtaçtırlar.)

Hak Sübhanehü ve Teâlâ bu ismi şerifi çok okuyan kimsenin, bütün ihtiyaçlarını karşılar, herkes ona muhtaç olur. Her kim seherde secde ederek bu ismi şerifi 115 kere okursa, düşmanları üzerine galip gelir.

70- Yâ Kâdirü

(Ey her şey üzerine kuvvet ve kudret kaynağı olan.)

Her kim bu ismi şerife devam ederse, umulur ki, onun bütün istekleri Hak Sübhanehü ve Teâlâ tarafından kabul buyrulur. Abdest aldığı zaman her uzvu üzerine bu ismi şerifi okursa, bütün düşmanlarına galip gelir.

71- Yâ Muktedirü

(Kadir manasınadır. Fakat, Muktedir'de mübalağa vardır.)

Kâdir isminin hassalarına yakındır. Her kim bu ismi şerifi çok okursa, gaflet uykusundan uyanır.

72- Yâ Mukaddimü

(Hikmet gereği, dilediği şeyi öne alıcı.)

Her kim savaş meydanında veya korkulacak başka bir yerde bulunsa ve bu ismi şerifi çok okusa, kendisine zarar erişmez.

73- Yâ Muahhirü

(Hikmeti gereği, dilediği şeyi geri bırakıcı.)

Her kim düşmanını altetmek üzere çok okursa, umulur ki, muradı hasıl olur. Her kim bu ismi şerifi bir günde 100 kere okursa, Hak Sübhanehu ve Teâlâ Hazretleri'nin muhabbetinden gayri onun gönlünde hiçbir şey karar tutmaz.

74- Yâ Evvelü

(Kendisinden gayri her şeyden önce.)

Her kim evladı olmasını istese, seferde kaybolanı olsa veya bir haceti bulunsa, bu ismi şerifi 40 Cuma günü bin kere okursa, umulur ki muradı hasıl olur.

75- Yâ Âhirü

(Ey kendinden gayri her şeyden sonra, yani her şey fenâ bulduktan sonra da baki kalan.)

Her kim bu ismi şerifi düşmanını defetmek niyetiyle okursa, muradı hasıl olur. Çok okursa akibeti hayır olur.

76- Yâ Zâhirü

(Ey vücudu zâhir.)

Her kim bu ismi şerifi çok okursa, düşmanları üzerine galip olur. Her kim Cuma namazlarından sonra 15 kere okursa, bâtını nurlanır.

77- Yâ Bâtınü

(Ey zâtının hakikatı akıldan ve duygularından örtülü olan.)

Her kim bu ismi şerifi günde 3 kere okusa, eşyanın hakikatlerine âlim ve Hak Celle ve Âlâ'nın sırlarına layık olur.

78- Yâ Vâli

(Ey mülkünde hâkim ve mutasarrıf olan padişah.)

Her kim bu ismi şerife devam ederse umulur ki, ona eşyada tasarruf nasip olur. Sahip olduğu yapıya zarar erişmemesini isteyen bir kimse, bu ismi şerifi bir kaba yazmalı ve içerisine su doldurup bu suyu yapının dört duvarına serpmelidir.

79- Yâ Müteâlî

(Ey her şeye tam kudreti ile üstün, veya mahlukat sıfatlarından yüce ve münezzeh.)

Her kim bu ismi şerife devam etse, akran ve emsali arasında üstün olur.

80- Yâ Berrü

(Ey kullarına ihsan edici.)

Bu ismi şerifi her kim çok okursa, umulur ki, Hak Sübhanehü ve Teâlâ'nın ihsanlarına mazhar olur. Bir kimse, çocuğu üzerine okusa, belalardan emin bulunur.

81- Yâ Tevvabü

(Ey tövbeleri kabul edici.)

Günahkâr olanlar, bu ismi şerifi çok okursa umulur ki, Hak Teâlâ kendilerine tövbe nasip eder.

82- Yâ Müntekimü

(Günahkârlardan dilediklerine cezasını veren.)

Her kim bu ismi şerifi çok okursa, günde bin defaya kadar çıkar ve *Kahhar* ismini de ilave ederse, düşmanlarının helak olması hususundaki muradı hasıl olur.

83- Yâ Afüvvü

(Ey günahkârları affedici.)

Her kim bu ismi şerifi okumaya devam ederse, Hak Sübhanehü ve Teâlâ onun günahlarını affeder.

Sevgili Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi Vesellem)'in Hazreti Aişe (Radiyallahu Anha) validemize tavsiye ettiği dua:

"Allah'ım, sen affedicisin, affetmeyi seversin. Beni de affet."

(Allahümme inneke afüvvün tuhibbül afve fa'fu anni)

84- Yâ Raufü

(Ey çok rahmet ve şefkat edici.)

Bu ismi şerifi çok devam eden, çok nimet sahibi olur. Bir kimse, bir mazlumu bir zalimin elinden kurtarmak isterse ve bu ismi okuyarak şefaate ederse kabul buyrulur.

85- Yâ Malikel Mülki

(Ey mülkün ebedi maliki.)

Bir kimse bu ismi şerifi çok okursa, halk arasında aziz olur.

86- Yâ Zül Celâli vel İkrâm

(Ey mutlak istiğna ve fazlı kerem sahibi.)

Bu ismi şerife devam eden kimse, zengin olur.

87- Yâ Muksitü

(Ey âdil şekilde paylaştırıcı.)

Bu ismi şerifi devamlı okuyan kimse şeytanın şerrinden emin olur.

88- Yâ Câmiü

(Ey kıyamet günü halkı toplayıcı.)

Bir kimsenin bir şeyi kaybolursa o kimse:

"Yâ Câmian nâsi li yevmin lâ reybe fîhi icma aleyye dalletiy" derse, kaybolan eşya Allahu Teâlâ'nın izniyle bulunur. Bu husus meşayih (Allah, ruhlarını kutsasın) tarafından da denenmiştir.

89- Yâ Ganiyyü

(Ey hiçbir vakit hiçbir kimseye ihtiyacı olmayan.)

Her kim bu ismi şerife devam ederse göz tokluğu ile sıfatlanır.

90- Yâ Mugni

(Ey zengin edici.)

Her kim bu ismi şerifi her defasında 10 kere olmak üzere 10 Cuma okursa, Hak Teâlâ kendisini halka muhtaç olmaktan korur. Bir illete müptela olan da bu ismi şerifi elinin üzerine okuyarak, o illetin bulunduğu yere sürerse, Allahu Teâlâ'nın izni ile kurtulur.

91- Yâ Mâniü

(Ey dilediği kimseyi, dilediği şeyden men edici.)

Eşi ile arasında düzenlik ve anlaşma olmayan kimse, bu ismi şerife devam ederse, dirlik içinde yaşar.

92- Yâ Darrü

(Ey hikmeti gereği halktan dilediği kimseye zarar eriştirici.)

Aşağı bir mertebeye düşen kimse, Cuma gecesi veya Kamerî ayların 13, 14, 15. geceleri bu ismi şerifi 100 kere okursa, yüksek mertebelere erişir.

93- Yâ Nafiü

(Ey yararlandırııcı.)

Her kim bu ismi şerifi dört gün müddetle, her gün gücü yettiği kadar okursa, kendisine hiçbir zarar ve elem erişmez.

94- Yâ Nûru

(Ey iman ve marifetle yeryüzünü, gökyüzünü, güneşi, ayı aydınlatıcı.)

Her kim önce Nûr sûresini ve daha sonra da 1000 kere bu ismi şerifi okursa, bâtını (içi) nurlanır.

95- Yâ Hâdi

(Ey doğru yolu gösterici.)

Her kim gökyüzüne bakarak, bu ismi şerifi okur ve eline üfleyerek yüzüne sürerse, o kimse marifet bulur.

96- Yâ Bediu

(Mübdi manasınadır. Yani, ey her şeyi yaratıcı, misli görülmemiş şeyleri meydana getirici.)

Bir müşkül işi olan, bu ismi şerifi *Yâ Bediüs semavâti vel ard* şeklinde 70 kere okursa, Hak Celle ve Âlâ Hazretleri onun müşkül işini kolaylaştırır.

97- Yâ Bâki

(Ey fenâ kabul etmeyen daimi vücut.)

Her kim güneş doğmadan önce, 100 kere bu ismi şerifi okursa, ömrü boyunca felaket görmez ve ahirette de Hak Teâlâ onu affeder.

98- Yâ Vârisü

(Ey dünya ehlinin fenâsından sonra, yerleri ve gökleri mirası ile tutucu.)

Her kim bu ismi şerifi çok okursa, umulur ki ömrü uzun olur.

99- Yâ Reşidü

(Ey her türlü işlerinde halka yol göstererek irşad eyleyici.)

Bir kimsenin mühim ve karanlık bir işi olsa ve ne yapacağını bilmeseyse, akşam namazı ile yatsı namazı arasında bu ismi şerifi 1000 kere okursa, o işinin tedbiri kendisine kolaylaşır ve bâtını parlak olur.

100- Yâ Saburü

(Ey asilerin cezalandırılmasında acele etmeyen, onların tövbe etmelerini bekleyen, cezasını geciktiren ve dilediği zaman azap eden.)

Bir kimse bir derde veya bir karışık işe düşse, bu ismi şerifi 3000 kere okursa, kurtulur.

(Yukarıda verilen Esmâül Hüsnâ dışında, Allah'ın birçok başka ismi de vardır. Bunlardan bazıları aşağıda verilmiştir. Esmâül Hüsnâ'dan sayılmamakla birlikte, Allah'ın diğer bütün isimleri de güzeldir.)

101- Yâ Rabbi

(Ey Rabbimiz.)

Bu ismi şerife devam eden kimsenin, Cenabı Rabbül İzzе'nin lütuflarına mazhar olacağı umulur. Bir kimsenin oğlu veya kızı, başka bir kimsenin elinde bulunsa, bulundukları evin çevresine bir hat çekerek, bu ismi şerifi 100 kere okursa, kurtulurlar.

102- Yâ Münimü

(Ey nimet verici.)

Her kim bu ismi şerifi çok okursa, Hak Sübhanehu ve Teâlâ Hazretlerinin nimetlerine mazhar olur.

103- Yâ Sâdıku

(Ey haber verdiği her şeyde doğru söyleyici.)

Yalancılığı âdet edinmiş bir kimse, bu ismi şerife devam etmek suretiyle bu kötü huyundan kurtulur.

104- Yâ Settârü

(Ey, asilerin günahlarını örtücü.)

Bu ismi şerifi çok okuyan, başkalarının şerrinden ve kendi günahlarından emin olur.

105- Yâ mütiy

(Ey hediye verici.)

Duası kabul olunmayanlar, bu ismi şerife devam etseler, duaları müstecap (kabul) olur.

ARİFLERİN MAKSADI

1. Maksadı ariflerin, hikmeti Yazdan olur
Matlabı dervişlerin, mesleki iman olur
2. Gönül evin bekleyen, mürşidini Hak'layan
Nefsini pak eyleyen zahidi Gılan olur.
3. Sırrına sâlik olan, kalbine mâlik olan,
Şehveti Hâlik olan, âleme sultan olur.
4. Marifete ar eden, gülşenini har eden
Mürşidi inkâr eden, tâbii Mervan olur
5. Şehvete mail olan, hikmete cahil olan,
Hizmete kahil olan, mazharı hızlan olur.
6. Fani vücuttan geçen, vahdet iline göçen,
Marifet abın içen daima sekran olur.
7. Âdem'i bil Âdem'i, nefhayı Hak'tır demi
Bulmayan Âdem demi, matlaı şeytan olur.
8. Meşhedi canı gören, Âli Aba'ya eren,
Zevki tevella süren Kamber ü Selman olur.
9. Nuru hakikat eğer *Haşim*'e etse eser,
Kâfire kılsa nazar, mazharı iman olur.

Haşim

1. Yazdan: Tanrı. Matlab: Özlem.
2. Zahidi Gılan: Geylan'lı Zâhid (Abdülkâdir Geylanî Hz.)
3. Sâlik: Yolcu. Hâlik: Yaratan. Şehvet: Şiddetli özlem.
4. Ar: Utanmak. Gülşen: Gül bahçesi. Har: Ateş. Tabi: Uyan. Mervan: Davranışlarıyla. 3. Halife Hz. Osman'ın şehit edilmesine sebep olan hain Medine valisi.
5. Mail: Meyilli. Kahil: Tembel. Hızlan: Yalnızlık, sefalet.
6. Fani: Ölümlü. Vahdet: Birlik. Ab: Su. Sekran: Sarhoş.
7. Nefha: Soluk. Dem: Ruh. Matla: Doğum yeri.
8. Meşhed: Şehitlik, ölüm. Âli Aba: Peygamber Efendimizin ev halkı; bir defasında abası altında topladığı Hz. Fatma, Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin. Tevella: Dostluk. Kamber: Hz. Ali'nin azat ettiği köle. Selman: Selmanı Farisî, (ayrıca) derviş.

FETHİYE EVRADI

Bismillahirrahmanirrahim.

Lâ ilâhe İllallah ve Lâ Havle ve Lâ Kuvvete İllâ Billah.

(Allahu Teâlâ Hazretleri'nin tevfiği olmaksızın isyandan yüz çevirmek, ibadet ve taatte sebat ve karar etmek yoktur.)

Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh, 99 derde devâdır.

Bir hadisi şerifte, Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz Hazretleri, Ebu Musa Eş'ari Radıyallahu Anh'a hitaben:

– *Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh*'ı sık sık tekrar et. O, cennet hazinelerinden bir hazinedir, buyurmuşlardır.

Bir diğer hadisi şerifte de:

– *Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh*, cennet kapılarından bir kapıdır, buyrulmuştur.

Yine buyurulmuştur ki, o cennet fidanıdır. Unutulmamalıdır ki bu kelimeyi şerifin, güç işlerin kolaylaşmasında, ağır işlerin çabuklaşmasında ve hafifleşmesinde, fakrû zarurette büyük tesiri vardır.

Allahu Teâlâ arştan sonra, arşı götüren melekleri yarattı. O melekler:

- Bizi niçin yarattın? diye sordular. Cenabı Bâri buyurdu ki,
- Arşı götürmeniz için.

Melekler tekrar sordular:

– Ya Rab! Arşı götürmeye kimin kuvveti yeter? Halbuki, senin azamet ve Celalin, arşın üzerindedir.

Hazreti Bâri buyurdu ki:

- *Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billah* deyiniz, kaldırırsınız.

Melekler: *Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh* dediler ve arşı kaldırdılar.

Bir hadisi şerifte de:

– Her kim, günde 100 kere *lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh* derse, o kimseye fakirlik erişmez, buyrulmuştur.

Lâ ilâhe illallahu ve lâ nâ'budü illâ iyyahu

(Mabudu bil hak yoktur, yani başka gerçek ilâh yoktur. Allahu Teâlâ'dan gayriye ibadet etmeyiz, illâ Allahu Teâlâ'ya ibadet ederiz.)

Lâ ilâhe illallahu hakkan hakka

(Doğru ve haklı bildiğim için *Lâ ilâhe illallah* derim.)

Lâ ilâhe illallahu iymanen ve sıdkan

(*Lâ ilâhe illallah* kelimesini iman ve tasdik ettiğim ve sadık olduğum için söylerim.)

Lâ ilâhe illallahu taabbüden ve rikkan

(*Lâ ilâhe illallah* kelimesini ibadet ve kulluk olduğu için söylerim.)

Lâ ilâhe illallah talâttufen ve rifkan

(*Lâ ilâhe illallah* kelimesini, Hak Sübhanehu ve Teâlâ bana dostluk ve iyilik ettiği için söylerim.)

İmamı Caferi Sadık Radyallahu Anh hazretleri buyurmuşlardır ki:

"İlâhi" Lütfettin ve dostluk gösterdin müminlere ki, dostlarındır. Düşmanların olan kâfirlere de dostluk gösterseydin inkâr edemezlerdi, senin birliğini kabul ederlerdi."

Lâ ilâhe illallahu kable külli şeyin

(Mabudu bil hak yoktur, illâ Allahu Teâlâ vardır ve her şeyden öncedir. Ondan başka evvel yoktur.)

Lâ ilâhe illallahu bade külli şeyin

(Mabudu bil hak yoktur, illâ Allahu Teâlâ vardır. Ondan sonra hiçbir şey yoktur, her şeyin sonu O'dur. Bütün eşya fâni olduktan sonra, O bakidir.)

Lâ ilâhe illallahu yebka rabbünâ ve yefnâ ve yemûtü külli şeyin

(Mabudu bil hak yoktur, illâ Allahu Teâlâ vardır. Bizim Rabbimiz, her şey fâni olup gittikten sonra yine de bakidir.)

Lâ ilâhe illallahül melikül hakkül mübiyn

(Mabudu bil hak yoktur, illâ Allahu Sübhanehu ve Teâlâ vardır ki, padişaktır, padişahlığa layıktır, istihkakı padişahlığı ile zâhirdir.)

Lâ ilâhe illallahül melikül hakkül yakiyn

(Mabudu bil hak yoktur, illâ Allahu Teâlâ vardır ki, padişahlığa layıktır, padişahlığı *hakkul yakiyn* zâhir olmuştur.)

Lâ ilâhe illallahül Aliyyül Aziym

(Mabudu bil hak yoktur, illâ Allahu Teâlâ vardır, uluhiyette ortağı ve benzeri yoktur. Öylesine yüce ve uludur ki, ona nispetle her şey hakirdir.)

Lâ ilâhe illallahül Hakimül Kerim

(Mabudu bil hak yoktur, illâ Allahu Teâlâ vardır ki, hikmet ve cömertlik sahibidir.)

Lâ ilâhe illallahü rabbüs semâvatis sebi ve rabbül arşil azim

(Mabudu bil hak yoktur, illâ Allahu Teâlâ vardır ki, yedi kat göklerin sahibi ve malikidir. O büyük arşın sahibi ve malikidir.)

Lâ ilâhe illallahü ekremül ekremiyn

(Mabudu bil hak yoktur, illâ Allahu Teâlâ vardır ki, kerim olanların hepsinden daha kerimdir. Kerem bakımından hepsinden üstündür.)

Lâ ilâhe illallahü Erhamer Rahimiyn

(Mabudu bil hak yoktur, illâ Allahu Teâlâ vardır ki, O'nun rahmeti, rahmet edicilerin rahmetinden ziyadedir.)

Sahihi Müstedrik'te belirtildiğine göre, Peygamber Sallallahu Teâlâ Aleyhi Vesellem Hazretleri buyurmuştur ki:

– Allahu Teâlâ, bir meleğini *Ya Erhamer Rahimîn* diyen kullarına vekil tayin buyurmuştur. Bir kimse ne zaman *Ya Erhamer Rahimiyn* derse, o melek kendisine hemen cevap verir:

"*Erhamer Rahimiyn* sana yüz tuttu. Şimdi isteyeceğini iste" der.

Lâ ilâhe illallahu habibüt tevvabin

(Mabudu bil hak yoktur, illâ Allahu Teâlâ vardır ki, tövbe edenleri sevicidir.)

Nitekim, Kur'an'ı Kerim'de: "Allahu Teâlâ, tövbe edenleri sever" buyrulmuştur. (Bakara, 222)

Bir hadisi kudside denmiştir ki:

– Benim zikir ehlim, meclisimde bulunanlardır. Benim taat ehlim, keramet ehlimdir. Ben günah ehlimi de umutsuz ve üzgün bırakmam. Tövbe ederlerse onların da sevgilisiyim. Eğer tövbe etmezlerse, onların tabibi olurum. Onlara belâlar ile müptela ederim ve ayıplarından pak eylerim.

Lâ ilâhe illallahü Rahimül mesakiyn

(Mabudu bil hak yoktur, illâ Allahu Teâlâ vardır ki, miskinlere rahmet edicidir.)

Hak Teâlâ'nın Rahmeti, nimet ve ikramından ibarettir. Haberde vârid olmuştur ki, hayatlarını fakirlikle geçirenler kıyamet günü Hak Sübhanehu ve Teâlâ Hazretleri'ne kavuşurlar. Bir kimsenin, herhangi bir dostunun haklarına riayette kusur ettiği zaman özür dilemesi gibi Hak Celle ve Âlâ Hazretleri de bu kullarına nimet ve lütufla şöyle buyurur:

– Sizler, dünyaya layık değildiniz. Dünya, sizler için hakir bir şey ve az bir mal gibi idi. Bugün, size derecenizin yüksekliğini açıklayacağım. Size ikram ve nimetim şu olacaktır: Arafat meydanına bir bakınız. Dünyada iken, sizlere bir lokma ekmek verenleri, size bağışladım. Onun elinden tutup cennete götürünüz.

Lâ ilâhe illallahü Hâdiyül mudilliyn

(Mabudu bil hak yoktur, illâ Allahu Teâlâ vardır ki, azgınlara yol göstericidir.)

Lâ ilâhe illallahü Delilül Hâiriyn

(Mabudu bil hak yoktur, illâ Allahu Teâlâ vardır ki, hayret sahiplerine yol göstericidir.)

Lâ ilâhe illallahü emânül hâifiyn

(Mabudu bil hak yoktur, illâ Allahu Teâlâ vardır ki, korkanları, korkularından emin kılıcıdır.)

Lâ ilâhe illallahü gıyasül müstagsiyn

(Mabudu bil hak yoktur, illâ Allahu Teâlâ vardır ki, medet isteyenlerin imdadına erişicidir.)

Lâ ilâhe illallahü hayrün nasiriyn

(Mabudu bil hak yoktur, illâ Allahu Teâlâ vardır ki, yardım edenlerin en değerlisidir.)

Lâ ilâhe illallahü hayrül hâfiziyn

(Mabudu bil hak yoktur, illâ Allahu Teâlâ vardır ki, koruyucuların en değerlisidir.)

Allahu Teâlâ'nın hıfzı altında bulunan, bütün afetlerden korunmuş olur. Ona işlemeye kimsenin mecali kalmaz. Bu sebeptendir ki, "Bunların hıfzı, O'na ağırlık ve meşakkat vermez." (Bakara, 255)

Lâ ilâhe illallahü hayrül vârisiyn

(Mabudu bil hak yoktur, illâ Allahu Teâlâ vardır ki, vârislerin en değerlisidir.)

Hak Teâlâ Hazretleri'ne şu sebeple vâris derler ki, vâris bir ölüden kendisine mal kalan kimseye derler. Bütün mal ve mülk sahipleri fâni olduğundan, malları ve mülkleri Allahu Teâlâ'ya kalsa gerektir. Nitekim Kur'anı Kerim'de:

"Göklerin ve yerin mirası, Allahu Teâlâ'nındır." (Âli İmran, 180)

"Göklerde ve yerde ne varsa, hepsi Allahu Teâlâ'nındır." (Âli İmran, 129)

Lâ ilâhe illallahü hayrül hâkimiyn

(Mabudu bil hak yoktur, illâ Allahu Teâlâ vardır ki, hâkimlerin en değerlisidir, hayırlısıdır.)

Şu bakımdan ki, onun hükümlerinde hata ve yanlışlık bulunmaz. Hak Sübhanehu ve Teâlâ, ahiret gününde iki kimse arasında hükmeder. Onlardan hangisi zalim ise, zulmünü kendisine açıklar. Bununla beraber, mazluma cennette o kadar dereceler verir ki, onu razı eder ve zalimi de kurtarır.

Lâ ilâhe illallahü hayrür razıkıyn

(Mabudu bil hak yoktur, illâ Allahu Teâlâ vardır ki, bütün rızık verenlerin hayırlısı ve değerlisidir.)

Ondan gayrı herkes, zâhiren rızık verendir. Allahu Teâlâ, hakiki rızık vericidir. Hak'tan gayrı rızık verenlerin hepsi, Allahu Teâlâ'nın malından verir. Allahu Zülcelâl öyle bir rızık vericidir ki, kâfirlerden, fasıklardan bile rızkını esirgemez.

Lâ ilâhe illallahü hayrül fâtihiyn

(Mabudu bil hak yoktur, illâ Allahu Teâlâ vardır ki, fatihlerin hayırlısı ve değerlisidir.)

Kur'anı Azimüşşan'da:

"Ya Rab! Bizimle kavmimiz arasında sen hakla hükmet ki, hükmedicilerin hayırlısısın" ayeti kerimesinde Fatih'i iki şekilde tefsir etmişlerdir. Birisi: Fatih, Fettah'tan gelir ki, fatih demek hâkim demek olur. İkincisi ise, fatih fetihten gelir ki, müşküllerin fethi manasınadır. Bu taktirde fatih, beyan ve temyiz edici anlamına gelir. Bir de fatih, açmak manasına gelir ki, en uygunu da budur. Nitekim:

"Ya Fettah! Kalbimizin kapısını aç." derler. Kur'anı Kerim'de de Fetih, bu manaya gelmiştir.

"Biz de gök kapılarını açtık." (Kamer, 11) Bu manaya göre, Allahu Teâlâ *Hayrül fâtihiyn* olarak, saliklere *melekût* yolunu, *ceberut* kapısını ve *lâhut* kapısını açar ve Hak Teâlâ Hazretleri'nden başka hiçbir fatihin fethi, bu mertebeye kadar yükselemez. Hiç kimse de, Allahu Teâlâ'nın fethini değiştiremez. Fetihte, Hak Subhanehu ve Teâlâ kimseye muhtaç değildir amma, herkes fetihte Allah'a muhtaçtır.

Lâ ilâhe illallahü hayrül gafiriyn

(Mabudu bil hak yoktur, illâ Allahu Teâlâ vardır ki, yarlıgayıcıların en hayırlısıdır.)

Günahları yarlıgamak yalnız Allahu Teâlâ'ya mahsustur. Nitekim, Kur'anı Azimüşşan'da:

"Allahu Teâlâ'dan gayrı günahları mağfiret eden kim var?" (Âli İmran, 135) Bu ayeti celiledeki soru, hiç kimse günahları yarlıgayamaz, ancak Allahu Teâlâ yarlıgar manasınadır. Nitekim, dualarımızda da:

Fağfirli zünûbi feinnehu lâ yağfirüz zünûbe illâ ente.

(Beni yarlıga, senden gayrı kimse günahları yarlıgayamaz) denilmektedir.

Bilindiği gibi, günahlar iki kısımdır:

Birincisi: Kul ile Allahu Teâlâ arasında olur.

İkincisi: Kul ile kul arasında olur.

Mağfiret, birinci kısım günahlara mahsustur. İkinci kısım günahların mağfiretini, Allahu Sübhanehu ve Teâlâ, sahibine bırakmıştır. Ona izin vermiş ve kendisini serbest bırakmıştır. Dilerse zalimi bağışlar. Nitekim:

"Düşmanın eza ve cefasına sabreden ve onun günahlarından vazgeçip, intikam almaktan geçen kimsenin bu sabrı ve vazgeçmesi, azmedilecek işlerdendir" (Şûra, 43) buyrulmuştur.

Lâ ilâhe illallahü hayrür rahimiyn

(Mabudu bil hak yoktur, illâ Allahu Teâlâ vardır ki, rahmet edenlerin en hayırlısıdır.)

Hak'kın Rahmeti, ihsan ve nimetten ibarettir.

Hak Subhanehu ve Teâlâ Hazretleri'nin bağışları ve nimetleri, sayılamayacak kadar çoktur.

Nitekim, Kur'anı Kerim'de de:

"Allahu Teâlâ'nın nimetlerini sayayım dersiniz, sayamazsınız" buyurulmuştur (Nahl, 18).

Lâ ilâhe illallahu vahdehu

(Mabudu bil hak yoktur, illâ Allahu Teâlâ vardır ki, tektir.)

Ve sadaka vaadehu

(Vaadinde sadıktır.)

Ve nasare abdehu

(Kullarına yardım etti.)

Ve Eazze cündehu

(Kendi askerlerini galip eyledi.)

Ve hezemel ahzabe vahdehu

(Kâfirlerin cemaatlerine bozgunluk ve kırgınlık verdi.)

Ahzâb, hizbin çoğuludur. Burada kâfirler kastedilmiştir. Bilindiği gibi, Kureyş ve Gatfan kabileleriyle bazı Yahudiler ve Nasraniler, Fahri Âlem Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz Hazretleri'yle muharebe için Medinei Münevvere'ye yöneldiler. Aleyhissalâtu Vesselâm Efendimiz, Ashabı Kiram ile müşavere ederek, Medinei Münevvere'nin etrafına hendek kazdılar. Muhasara bir ay kadar sürdü. Habibi Ekrem Sallallahu Teâlâ Aleyhi Vesellem Efendimiz, bunlar hakkında şöyle dua ettiler:

"Ey Kitab'ı indiren, hesabı çabuk olan, kâfir taifelerini hezimete uğratan Allah'ım! Bu kâfirleri de bozguna uğrat ve darmadağın et, Allah'ım!"

Bir gece, Hak Subhanehu ve Teâlâ, kâfirlerin üzerine soğuk bir rüzgâr dalgası gönderdi. Çadırları yıkıldı, ateşleri söndü, bütün malzemeleri harap oldu. Mümin saflarından melekler tekbir ettiler. Kâfirlerin kalplerine korku düştü, çarpışmadan bozguna uğradılar. Kur'anı Azimüşşan'da:

"Ey iman edenler! Allahu Teâlâ'nın üzerinizdeki nimetini anın... Kureys, Gatfan, Kurayza ordularının askerleri, size hücum ettiği zaman, üzerlerine şiddetli bir rüzgâr ve meleklerden görmediğiniz askerler göndermiştik" buyrulmaktadır (Ahzâb, 9).

Ve lâ şeye badehû

(O'ndan sonra hiçbir şey yoktur. Bütün mahlukatın fenâsından sonra, baki kalan ancak O'dur.)

Lâ ilâhe illallahü ehlün nimeti

(Mabudu bil hak yoktur, illâ Allahu Teâlâ vardır ki, bütün nimetlerin sahibidir.)

Ve lehül fadlû

(Fadl dahi O'nun içindir.)

Burada fadlın manası şudur:

Kullarının bazılarına, dünyada ve ahirette fadl yolu ile muamele eder, adl ile muamele etmez. Ehli sünnet vel cemaatin mezhebi de budur.

Allahu Teâlâ'nın, müminlere taatleri karşılığında sevap vermesi, fadlındandır. Kulun ona istihkakı yoktur. Allahu Teâlâ üzerine vacip yoktur, günahlara karşılık ceza verirse, adli yolu iledir.

Ve lehüs senaül hasenü

(En güzel senaya, ancak Allahu Teâlâ müstehaktır. Başkaları değildir.)

Övülen kimsenin övülmesi faziletindendir ki, o fazilet de o kula Allahu Teâlâ tarafından ihsan buyurulmuştur. O halde senâya yalnız Allahu Teâlâ müstehak olur, başkaları olamaz.

Lâ ilâhe illallahü adede halkihi

(*Lâ ilâhe illallah* kelimesini, Allahu Teâlâ'nın mahlukatı adedince söylerim.)

Ve zînete arşihî

(O'nun arşının süsü ve ağırlığı miktarınca.)

Ve ridâe nefsihi

(*Lâ ilâhe illallah* kelimesini, Allahu Teâlâ razı oluncaya kadar söylerim.)

Yani, onun rızası kadar söylerim ki, rızası Rahmeti gibi sonsuzdur.

Ve midâde kelimatihî

(*Lâ ilâhe illallah* kelimesini, Allahu Teâlâ'nın malumatı miktarınca söylerim.)

İbn Melek, *Meşarîk* şerhinde:

"Midat'tan murat, denizlerin damlalarıdır" buyurmuştur. Nitekim Kur'anı Kerim'de:

"De ki: Rabbim Celle Şâne'nin ilim ve hikmetine ait sözlerini yazmak için, denizlerin suyu mürekkep olsa, yardımcı olarak bir misli de ona ilave edilse, herhalde Rabbimin sözleri tükenmeden, denizler tükenirdi" (Kehf, 109).

Lâ il he illallahü sahibül vahdaniyyetil ferdaniyyeti

(Mabudu bil hak yoktur, illâ Allahu Teâlâ vardır ki, Vahdaniyet ve Ferdaniyet sahibidir.)

Bu iki lafız, aynı manaya gelmektedir. Burada tekrarı desteklemek içindir. Tekrardan sakınılırsa biri zât ve biri sıfat itibarıyla olabilir.

El kadimiyetil ezeliyyeti

(Kıdem, öncelik ve ezeliyet sahibidir. Burada da, biri zât ve biri sıfat itibarıyla olabilir.)

El Ebediyyeti

(Ebediyet sahibidir. Zâtı ve sıfatı ebedidir.)

Kadim ve ezeli O'dur. O'nun vücuduna başlangıç yoktur. Ebedi O'dur, O'nun vücuduna son yoktur.

Ellezi leyse lehu siddün

(O Allahu Teâlâ ki, O'nun için ulûhiyet emrinde karşı gelecek zıt yoktur.)

Ve lâ niddün

(O'nun işlerine ve isteklerine muhalefet edebilecek benzeri ve eşiti yoktur.)

Ve lâ şibhün

(O'nun benzeri yoktur. Hiçbir şey sıfatında O'na benzetilemez, zira Hak Sübhanehu ve Teâlâ Hazretleri'nin ilim ve kudreti ve diğer sıfatları, kemali ecel ve âlâdır. Bizim ilmimiz ise, kıttır ve kısırır.)

Ve lâ şerikün

(Uluhiyette ortağı yoktur.)

Yuhyi ve yümiytü

(O Allahu Teâlâ diriltir ve öldürür.)

Ve hüve hayyün lâ yemûtü

(O Allahu Teâlâ daima diridir, O'na ölüm ârız olmaz.)

Biyedihil hayrû

(Bütün hayırlar onun kudret elindedir.)

Ve hüve alâ külli şeyin Kadir

(O Allahu Teâlâ her şey üzerine kadirdir.)

Ve ileyhil masiyr

(Ölümünden sonra herkes ona dönecektir.)

Hüvel Evvelü

(O Allahu Teâlâ bütün mevcudat üzerinde evveldir ve sabıktır.)

Vel Âhirü

(Mahlukatın fenâsından sonra da âhirdir, bâkidir.)

Vez Zahirü

(Onun vücudu zâhirdir ve aşikârdır. Zira, her zerre onun vücuduna en kuvvetli şahit ve en parlak delildir.)

Vel Bâtınü

(Mahiyeti, gizlenmiş ve örtülmüştür. Zira, zâtının hakikatı, Kibriya perdesi ile perdelenmiştir.)

Ve hüve biküllî şeyin aliym

(O Allahu Teâlâ aza veya çoğa, olana olmayana, bütün eşyaya âlimdir.)

Leyse kemislihi şeyün

(Hiçbir şey, Allahu Teâlâ'nın misli değildir.)

Ve hüves semiul basiyr

(O Allahu Teâlâ bütün işitilenleri işitici ve bütün görünenleri görücüdür.)

Hasbinallahü

(O Allahu Teâlâ bütün işlerimizde bize kâfidir.)

Ve nimel vekil

(Allahu Teâlâ, en iyi vekildir.)

Nimel Mevlâ

(Allahu Teâlâ, en iyi Mevla'dır. Burada mevla, seyyid manasınadır.)

Ve Nimen nasiyr

(Allahu Teâlâ, en iyi yardım edicidir.)

Hasbinallahü ve nimel vekil nimel mevlâ ve nimen nasiyr

Bu kelimeleri üç kere söylemenin sırrı şudur: Tecrübe ile bilinmiştir ki, bütün güç işlerin kolaylaşmasında bu kelimelerin tekrarlanmasının büyük tesiri vardır.

Rivayet olunur ki, Hazreti İbrahim Salâvatullahi Alânebiyyinâ ve Aleyh, Nemrut ateşe attırdığı zaman: *Hasbinallahü ve nimel vekil* kelimesini söylemiş, Hak Teâlâ, ona ateşi gül bahçesi eylemiştir. Süneni Ebu Davud'da belirtildiğine göre, Aleyhissalâtu Vesselâm Efendimiz Hazretleri:

"Her ne zaman sana bir şey üstün gelirse, *Hasbinallah ve nimel vekil* de" buyurmuşlardır.

Gufraneke Rabbenâ

(Ey Kudret ve azamet sahibi Rabbimiz! Senin mağfiretini isteriz.)

Ve ileykel masiyr

(Ölümünden sonra dönüşümüz sanadır.)

Allahümme lâ mânîa lima ateyte

(Allah'ım! Senin verdiğin şeye hiçbir mani yoktur. Yani, senin ezelde takdir ederek verdiklerine engel olunamaz.)

Ve lâ mutîye lima menate

(Senin menettiğin ve vermediğini de verecek yoktur.)

Ve lâ radde lima kadayte

(Senin kaza ettiğin şeyi reddedebilecek de yoktur.)

Ve lâ yenfâu zel ceddî minkel ceddü

Muhtarı Sihha'da belirtildiğine göre, bu hadisi şerifteki Ced, zenginlik manasıdır. O halde demek olur ki: "Allahım! Varlık sahibinin varlığı, senin katında hiç fayda vermez. Faydalı olan salih amellerdir."

Sübthane Rabbiyel aliyîl âlel Vehhâb

(Rabbimi tenzih ederim. O yücelerden yüce ve şeriki olmaktan münezzehtir, çok bağışlayıcıdır.)

İki kere okunur. Üçüncü seferinde şöyle okunur:

Sübthane Rabbiyel aliyîl âlel Kerimil Vehhâb sübhaneke mâ abednâke hakka ibadetike

(Seni tenzih ederiz, sana layık hakiki ibadet ile ibadet edemedik.)

Subhaneke mâ arefnâke hakka mârifetike

(Seni tenzih ederiz, seni layık olduğun şekilde bilemedik.)

Subhaneke mâ zekernâke hakka zikrike

(Seni tenzih ederiz, seni layık olduğun şekilde zikredemedik.)

Subhaneke mâ şekernâke hakka şükrike

(Seni tenzih ederiz, sena layık olduğun şekilde şükredemedik.)

Subhanallahil ebediyyil ebed

(Allahu Teâlâ Hazretleri'ni tenzih ederim, ebedi O'dur.)

Subhanallahil Vahidil Ahad

(Allahu Teâlâ Hazretleri'ni tenzih ederim, sıfatında birdir, mahiyette ve hakikatte birdir. Yani, sıfatında ve hakikatte ortağı, benzeri yoktur.)

Subhanallahil ferdis samed

(Allahu Teâlâ Hazretleri'ni tenzih ederim, birdir ve uludur, bütün hacetlerde ona kastolunur.)

Subhanallahi Râfîs semâvati bigayri amed

(Allahu Teâlâ Hazretleri'ni tenzih ederim, gökleri yükselten, direksiz ve dayanaksız tutan odur.)

Subhanallahi Basitil aradeyne bilâ sened

(Allahu Teâlâ Hazretleri'ni tenzih ederim, yerleri dayanaksız döşeyen de odur.)

Subhanallahillezi lem yettahiz sahibeten ve lâ veled

(Allahu Teâlâ Hazretleri'ni tenzih ederim, O eş ve çocuk edinmemiştir.)

Subhanallahillezi lem yelid ve lem yüled ve lem yekün lehu küfüven ahad

(Allahu Teâlâ Hazretleri'ni tenzih ederim, hiç kimse ondan doğmamıştır, kendisi de kimseden doğmamıştır, doğmaktan ve doğurmaktan münezzehtir. Hiç kimse ona eş olamamıştır.)

Subhanel melikil kuddüs

(Allahu Teâlâ Hazretleri'ni tenzih ederim, öylesine bir padişaktır ki, her türlü ayıplardan pakdır.)

Subhanezil mülki vel melekût

(Allahu Teâlâ Hazretleri'ni tenzih ederim, mülk ve melekût sahibidir.)

Âlemler iki cinstir: 1- Zâhiri âlem, 2- Bâtını âlem.

Zâhiri âlemin üç adı vardır: Zâhiri âlem, Mülk âlemi, Şahadet âlemi. Bâtını âlemin de üç adı vardır: Bâtın âlemi, Melekût âlemi ve Gaib âlemi.

Bâtın âlemi 2 kısımdır: Birinci kısmını Allah Celle Celalühu, idrakine delil göstermemiştir.

"Gaibin anahtarları onun yanındadır. Onları, ondan gayrı kimse bilmez" (En'am, 59).

İkinci kısım ise, idrakine delil gösterilmiştir. Kıyamet, cennet, cehennem ve bunlarda olacak haller ki, Kur'an ayetleriyle delillendirilmişlerdir. Allahu Teâlâ, takva sahiplerine yol göstericidir. Onlar, gaibi tasdik ederler.

Subhanezil izzeti

(Allahu Teâlâ Hazretleri'ni tenzih ederim, o İzzet sahibidir.)

Vel azameti, Vel kudreti, Vel heybeti

(Azamet, kudret ve heybet sahibidir.)

Vel Celâli vel Cemali

(Celal ve Cemal sahibidir.)

Lügatta Celal, ululuk, Cemal ise güzellik manasına gelir. Tasavvufta Celal, kahr sıfatlarından, Cemal ise lütuf sıfatlarından ibarettir.

Vel Kemali vel Bekai vessenâi vezziyâi

(Kemal, beka, sena ve ziya sahibidir.)

Vel Âlâi ven nuamai

(Nimet sahibidir. Burada âlâ, ilâ'nın çoğuludur. Nimet manasındır.)

Vel Kibriyâi vel ceberut

(Zâtında ve sıfatında ululuk sahibidir.)

Sübhanel melikil mabud

(Tenzih ederim o padişahı ki, mabudumdur.)

Subhanel melikil vücud

(Tenzih ederim o padişahı ki, mevcuttur.)

Subhanel melikil hâlık

(Tenzih ederim o padişahı ki, bütün âlemlerin yaratıcısıdır.)

El Hayyillezi lâ yenâmü velâ yemût

(Ö öyle bir padişaktır ki, daima diridir, uyumaz ve ölmez.)

Subbûhün Kuddüsün

(Her türlü noksanlıklardan ve ayıplardan pakdır, münezzehtir ve uzaktır.)

Rabbünâ ve Rabbül melâiketi verruh

(Celal ve azamet sahibi Rabbimizdir. Bütün meleklerin ve ruhların da Rabbidir.)

Subhanallahi velhamdülillahi

(Allahu Teâlâ Hazretleri'ni her türlü ayıplardan ve noksanlıklardan tenzih ederim. Hamd, ancak Allahu Teâlâ'ya mahsustur.)

Ve lâ ilâhe illallahü

(Mabudu bil hak yoktur, illâ Allahu Teâlâ vardır.)

Vallahü Ekber

(Allahü Teâlâ en büyüktür ve çok uludur.)

Ve lâ havle ve lâ kuvvete illâ billahil aliyyil azim

(Yüce ve azim olan Allahu Teâlâ Hazretleri'nin yardımı olmaksızın isyandan yüz çevirmek, ibadet ve taatte sebat ve karar etmek yoktur.)

Allahümme entel melikül Hakkullezi lâ ilâhe illâ ente

(Allahım! Sen padişahsın, padişahlığa layıksın. Senden gayrı mabudu bil hak yoktur, illâ sen varsın.)

TEVHİD ÜZERİNE

"Lâ ilâhe illallah, Muhammedün resulallah."

Peygamber Efendimiz buyuruyorlar ki: "*Lâ ilâhe illallah* diyen cennete girer." "İnsanlarla *Lâ ilâhe illallah* deyinceye kadar savaşmakla emrolundum."

Bu hadisi şerifler sahihtir. Ve Allah Resûlü şüphesiz ki doğru söylemiştir. Sorun, kişinin, "*Lâ ilâhe illallah, Muhammedün resûlallah*" tevhidini nasıl söylediğidir. "*Lâ ilâhe illallah*" dediği zaman şu anlayış içinde olmalıdır: Beni, anamı, babamı, bütün insanlığı, kâinatı, zerreten küreye bütün arzı, semayı Allah yarattı. Bana organlar verdi. Akıl verdi. Rızık ve nimetlere boğdu. Yeryüzünün idaresini kendi adına bana emanet etti. Bu emanetin korunmasında, Resûller ve ilâhi kitaplarla beni aydınlattı. Kendinden başka Rab, Resûlü'nden başka önder ve lider, Kur'anı Mübin'den başka rehber ve hüküm kabul etmememi emretti. Onun hükmüne göre davranınca, melekleriyle doğrulayacağını bildirdi.

Nahl suresinin 36. ayetinde şöyle buyuruluyor: "And olsun ki, biz, her millet içinde Allah'a kulluk edin, şeytana tapmaktan kaçının diye bir elçi gönderdik. Onlardan kimine Allah hidayet etti. Kimine de sapıklık hak oldu. İşte, yeryüzünde gezin de görün. Yalanlayanların sonu nasıl olmuş." Öyleyse Tevhid, insanın temel düşüncelerinden (akide) başlayarak, günlük hayatındaki her tavrına kadar Allah'ın belirlediği sınırlara uyması, o sınırların korunması için mücadele etmesi ve Allah'ın koyduğu ölçü ve onun uygulamadaki şekli olan Sünnet'in yaşanmasıdır. Tevhid'in özü, onun söylenmesinden çok, verdiği mesajın anlaşılmasıdır. Yani Tevhid'in bize yüklediği sorumlulukları anlayarak, Tevhidî bir dünya görüşüne teslim olmaktır.

Bir müslümanın kişi ya da toplum olarak Tevhid'i hayatta yaşaması gerekir. Bu, vazgeçilecek ya da ertelenecek bir durum değildir. Tevbe suresi 24. ayette şöyle buyuruluyor: "De ki: Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, hısım ve akrabalarınız, kazandığınız mallar, düşmesinden korktuğunuz ticaret, hoşlandığınız meskenler, size Allah'tan ve Resûlünden daha sevgili ise, o halde Allah emrini getirinceye kadar gözetleyin. Başınıza gelecekleri göreceksiniz. Allah yoldan çıkmış toplumu doğru yola iletmez." Bu ayetle, kitap ve sünnetin yolundan, Tevhid'in yolundan ayrılmanın sonucu açıkça bildirilmektedir.

Tevhid: Birlik, beraberlik, dayanışma, diyalog yani Vahdet demektir. *Lâ ilâhe illallah* kelimeyi tevhidi, *Esmâi Hüsnâ* sayısınca tevhid çeşidini kapsar. Çünkü Allah sözü bütün esmayı kendinde toplayan, uluhiyetin has sancağı olan bir ünvandır. Bunun için Tevhid'le, "Allah'tan başka tanrı yoktur, Allah'tan başka yaratıcı yoktur, Allah'tan

başka rızık veren yoktur. Allah'tan başka hayat veren yoktur, Allah'tan başka maksut yoktur, Allah'tan başka sevmeye değer yoktur" denmektedir. Tevhid, daha çok ilim, daha çok çalışma, daha çok sevgi ve birbirimize rahmet nazarıyla bakmak demektir.

İslam dini Tevhid dinidir denilmektedir. Rabbimiz, Kur'an'ın iniş döneminde Tevhid'den bahsedildiğinde, müşriklerin durumlarını şu ayetlerle bildiriyor: Zümer Suresi, 45. ayette: "Allah bir olarak anıldığında ahirete inanmayanların kalbi öfke ile kabarıır." İsra Suresi, 46. ayette: "Sen Kur'an'da Rabbini bir olarak andığın zaman nefretle, kaçır vaziyette gerisingeriye giderler." Âraf Suresi, 70. ayette ise: "Dediler ki, sen bize yalnızca Allah'a kulluk etmemiz ve atalarımızın tapmakta olduklarını bırakmamız için mi geldin" denilmektedir. Özetle, Allah'ın birlenmesini temel edinen inanç birliğinin adı olan tevhid, Allah inancını kalplere yerleştirmek, İslam'ı kitap ve sünnet ölçüsünde yaşamaktır. Tevhid, varlığımızın hiçbir parçasının Allah'ın rızasının, hükmünün dışına çıkamayacağı biçimde düzenlenmesidir.

Allah, Ahir'dir, yani bütün rabitaların yöneldiği ve durduğu sondur. Her şey bir başka şeye, o da bir üçüncüye muhtaçtır. Bu zincir uzayıp gider ve nihai son olan Allah'a ulaşır. Allah, sonlar zincirinin sonudur. Bu da Allah'ın tekliğinde ortaya çıkar. Sevgili Peygamberimiz Sallallahu Aleyhi Vesellem'in gerçekleştirmeye çalıştığı da budur: İnsanları tek bir Allah'a inandırmak, Tevhid inancını pekiştirmek. Çünkü Tevhid, zulme karşı direniş gücünün kaynağıdır. Doğum ile ölüm arasında bulunan bir nizamdır. Dünya görüşü olarak Tevhid incelendiğinde, kültürün, tarihin, medeniyetin bütünlüğünde, hakikate, dünyaya, mekâna ve zamana, insanlık tarihine ve kadere yönelik genel bir bakış açısı olduğu görülür.

Tevhid'de gerçeklik, iki gruba ayrılır. Birinci inançta Allah Subhaneke ve Teâlâ vardır. Yalnız o tanrıdır. Ölümsüzdür. Yaratıcıdır ve yücedir. O ebediyyen mutlak tek olarak, yardımcıdan ve ortaktan münezze olarak kalacaktır. İkincisi ise, zaman ve mekânın, deneyimin ve yaratıkların nizamıdır. Bütün yaratıkları, eşyalar dünyasını, bitkileri ve hayvanları, insanları, cinleri, melekleri, gökleri, yeryüzünü, cenneti, cehennemi ve var olduktan sonra bütün bunların varoluşlarını içerir. Yaratıcının ve yaratığın ikili yapısı, mutlak olarak farklıdır. Ne Yaratıcı, yaratığa dönüşebilir, ne de yaratık, Yaratıcı'ya dönüşebilir. İşte Tevhid inancı da burada başlar. Allah'ın varlığı, birliği, doğmadığı, doğurulmadığı, zaman ve mekândan münezze olduğu, yaratılan her şeyin onun emri ile olduğu, her şeyin bir amaç için yaratıldığı, insanın Allah'ın halifesi olarak sorumluluk duygusu ile yaratıldığı fikrinin, inancının hiçbir şüpheye yer bırakmayacak şekilde kabul edilmesidir. Allah'a itaat etmek, yani emirlerini yerine getirmek, felaha ya da başarıya, mutluluğa ya da huzura ermek demektir.

Tevhid'in özünü ve İslam'ın esasını, farz olan emirler oluşturur. Bu emirler tüm semavi Vahyin de özüdür. Bütün peygamberler bu ilkeleri öğretmiş ve bütün hareketlerini de bunların üstüne bina etmişlerdir. Zaten İslam medeniyetinin özü de

İslam'dır. İslam'ın özü Tevhid'dir. Tevhid'in de, Allah'ın Birliğini, tek, mutlak, yüce yaratıcı ve her şeyin sahibi ve yöneticisi olduğunu kabul etmek olduğu şüphesizdir. İslam medeniyetine kişiliğini veren, bütün unsurlarını bir araya getirerek onları bir bütün haline getiren, Tevhid'dir. Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Ben cinleri de, insanları da, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım. And olsun ki biz her ümmete, Allah'a kulluk edin, putlardan kaçının diye tebliğ yapması için bir peygamber göndermişizdir." "Rabbin, kendinden başkasına kulluk etmeyin diye hükmetti. Allah'a ibadet edin. O'na hiçbir şeyi eş tutmayın. Gelin, üzerinize Rabbinizin neleri haram kıldığını söyleyeyim: Yani, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın."

Kur'anı Kerim'den alınan bu ayetler, insanın yaratılış amacının sırf Allah'a hizmet etmek olduğunu açıkça bildirir. Bu, Hz. Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem'in Allah kelamıyla bize bildirdiği tüm mesajın özüdür. Demek ki, İslam'da hiçbir emir, Tevhid olmadan sabit, kalıcı olamaz. Dinin tamamı, insanın Allah'a hizmet etme, emirlerini yerine getirme ve yasaklarına uyma zorunluluğu, Tevhid'den sapıldığı an hükmünü yitirir. Çünkü Tevhid'den sapmak, Allah'ın bir ve tek olduğundan şüphe etmektir. Tevhid olmadan İslam da olmaz. Tevhid olmasaydı Hz. Peygamberimiz Sallallahu Aleyhi Vesellem'in sünneti de şüpheyle karşılanır, buyrukları sarsılır, peygamberlik kurumları da değerini kaybederdi. Onun için Tevhid ilkesine sarılmak, bütün takva, dindarlık ve faziletin aslıdır. Cenabı Allah ve Sevgili Peygamberimiz Sallallahu Aleyhi Vesellem bu yüzden Tevhidin yerine getirilmesini yüceltmişler ve bunu en büyük mükâfatın nedeni saymışlardır.

Cenabı Allah, Kur'anı Kerim'de şöyle buyuruyor: "İman edenler, bununla beraber imanlarını haksızlıkla da bulaştırmayanlar, işte onlardır ki emin olmak hakkı kendilerininindir. Onlar, doğru yolu bulmuş kimselerdir." Bunun gibi Übeyde İbn el Samit'ten rivayetle sevgili Peygamberimiz Sallallahu Aleyhi Vesellem buyuruyorlar: "Kim, tek ve ortaksız olan Allah'tan başka tanrı olmadığına, Muhammed'in onun elçisi ve kulu olduğuna, Allah'ın Hz. Meryem'in ve Hz. İsa'nın Rabbi olduğuna, cennetin ve cehennemin gerçek olduğuna şahitlik ederse, Allah onu cennetine koyar." Böylece müslüman şahadeti ikrar ederek, Tevhid'e bağlılığı, Mutlak Bir'i ve Allah'ın yüceliğini, bütün yaradılışın, bütün varlıkların, hayatın ve bütün dinlerin en büyük prensibi olarak kabul ve tarif etmiş olur.

Kur'an, Allah hakkında şöyle der: "O, göklerin ve yerin yaratıcısıdır. O bir şeye hükmetti mi ona ancak ol der, o da oluverir. O bir tek Tanrıdır, yücedir. Kendinden başka hiçbir Tanrı yoktur. Diridir. Zâtıyla, kemaliyle kaimdir. O'nun zâtı ise vasfedilenlerden çok uzaktır. O'na gözler erişemez." Demek ki Tevhid, müslümanın kendisini tarihin mihveri olarak görmesine imkân verir. Çünkü o, Tanrı'nın isteğini tarihte yerine getirebilecek tek halifedir. İslam'ın imanı, aklına verilen hakikattir.

Cenabı Zülcelâl İslam'ın haklılığını Kur'an'da şöyle açıklar: "Bu vahiyle hak geldi, bâtıl zail oldu. Muhakkak ki bâtıl daima zail olucudur. İman ile küfür apaçık meydana çıkmıştır." Bu da bizi, bilginin ilkesi açısından Tevhid'in (Allah'ın gerçek *[El Hak]* ve tek olduğunun) bilinmesine götürür. İnsanın bu gerçeğe ulaşabilecek şekilde yaratıldığı da ayetlerle, hadislerle bildirilmektedir.

Yaratılan her şeyin sebebi, amacı, Tevhid ilmiyle kavranır. İslam, hurafeyi, büyücülüğü, bâtılı, ruhçuluğu, Tevhid'le yok eder. Gerçek, Tevhid kapısından girerek elde edilir. Bu kapıdan giren, kendisinin Allah tarafından tayin edilen iyi bir kiracı gibi, yaratıcının mülkünü korumak zorunda olduğunu anlar. Yaradılışın gözcüsü sıfatındaki insan, ölümünde Allah'ın kendisine olan güvenini, aldığı zamana göre daha iyi bir durumda teslim etmek zorundadır. Yaratılan her şey, insana göredir. Güneşler, aylar, yıldızlar, gökkubbesi, denizler, içindeki tüm varlıklarıyla insanın araştırması, incelemesi, kullanması, faydalanması, haz duyması, rahat etmesi ve tefekkür etmesi için insana verilmiştir. Yaradılış insan içindir. Ama bu kadar armağan, aynı zamanda insanın sorumluluğu içindedir. Bu sorumluluğun, ahlaki ve dini sınırlarını da Tevhid çizer. Çünkü Kur'an'a göre Allah, insanı göklerin ve yerin yüklenmeye yeterli olmayıp şiddetle kaçındığı emanetine memur kılmıştır. Allah, insanın halifelik görevini yerine getirebilmesi için, onu duyular, akıl ve anlayışla donatmış, gerçekte ona kendi nefsinden üfleyip kusursuz biçimde yaratmıştır. Bunun için, insanın görevi evrenseldir. Bu görev hüküm gününde sona erecektir.

Tevhid, Allah'ın kulları üzerindeki hakkıdır. Onun sınırlarını belirlemek de yalnız Allah'a aittir. Maide Suresi, 50. ayette buyruluyor ki: "Onlar hâlâ cahiliyenin hükmünü mü arıyorlar? Halbuki sağlam bir imana sahip olan bir topluluk için hükmü Allah'tan daha güzel kim olabilir?" Gene, Bakara Suresi 163. ayette şöyle buyruluyor: "Hepinizin ilâhı tek bir ilâhtır. Ondan başka hiçbir ilâh yoktur. Hem Rahman, hem de Rahim'dir." Bu ayetlerin ışığında Tevhid, Allah'ı zatında, sıfatlarında, fiillerinde eşsiz, ortaksız, bir bilmektir. Allah'ın birliği, hakimiyetin birliği, uluhiyetin birliği, hüküm ve yetki kaynağının birliği, hayat nizamının birliği, insanların bağlandıkları dinin birliğidir.

Tevhid, akılcılıktır. Madde ve mana âleminin Kur'an ve sünnet çerçevesinde değerlendirilmesidir. Tevhid ilkesi, bilimin gereğidir. Tevhid ahlaktır, hukuktur, sosyal adalettir, iman, inanç ve eylemdir, selim olmaktır, İslami yaşamaktır. Güçleştirmemek, kolaylaştırmaktır. Sevmektir, hoşgörüdür, Allah'ın nimetlerinden meşru yoldan yararlanmaktır, şükrü eda etmektir, zamanı değerlendirmektir. Aile bütünlüğüdür. İnsanların eşit olmasıdır, içinde yaşadığımız dünyanın korunmasıdır. Vicdan hürriyetidir.

Allah'ın halifesi olarak yaratılmış olan insan, bu görevleri yerine getirebilecek yetenekte ve özellikle yaratılmıştır. Kâinatın yaratıcısı olan Cenabı Zülcelal kendi sırrını ilk insan ve ilk peygamber Hz. Âdem'e Tevhid akidesiyle bildirmiş, bu bildirimi peygamberler yoluyla zaman zaman yenilemiştir. Her seferinde daha da kemale

erdirmiştir. Yüce Allah Kur'anı Kerim'inde Tevhid'i öylesine işlemiştir ki, her inceleyeni derin bir hayranlık kaplamıştır. Tevhid tüm insanları kapsar, tüm hayatı kapsar, tüm kâinatı kapsar. Âli İmran Suresi 2. ayette şöyle buyuruluyor: "Allah; başka ilâh yok. Ancak O, Hayy ve Kayyum'dur."

Bütün bu nedenlerle, Tevhid'i anlamak için Kur'anı Kerim'i, Kur'an'ı anlamak için de Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'i anlamak, onun sünneti seniyelerini yaşamak gerekir. Tevhid şeriatın, ya da kanunun, kültürün ve medeniyetin özüdür. Müslümanlar buna, Allah'ın, hakikatin ve hayatın üç birliği demişlerdir. Gerçekten, Tevhid'i bu üç birlik kapsamında anlamak gerekir. Tevhid, insanların kapasitesine göre tasnif edilemez. Kur'an'ın bahsettiği bütün konularda ve olaylarda, beraberlik, ortaklık ve benzerlik olması zarureti vardır. Yani İslam'ı sınıflara ayırmak, derecelendirmek mümkün değildir. Aralarındaki fark ise, kişinin aklı, takvası, inancı, iman ve Tevhidi bir yaşam biçimine uyması yönündendir. Kimse Cenabı Allah'ı, Allah'ın istediğinden fazla razı edemez. Allah cümlemizi, ihlasla ibadet eden, şirkin her çeşidinden sakınan, tek sığınağı Kur'an ve sünnet olan müslümanlardan eylesin.

Ey insanlar, ey Âdemoğulları: Uyanalım, zaman geçiyor, dönüşümüz Allah'adır. Allah'tan geldik, gene Allah'a döneceğiz.

Allah'ın selamı, rahmeti, bereketi dünyadaki tüm müslümanların üzerine olsun. Âmin.

PADİŞAH MİHMAN OLMAZ

1. Vasil olmaz kimse Hak'ka cümleden dur olmadan
Kenz açılmaz bir gönülde, ta ki pür nur olmadan
2. Sür çıkar ağyarı dilden ta tecelli ede Hak
Padişah konmaz saraya, hane mamur olmadan
3. Mestolan mestane gelmiş ta ezelden ta ebed
İçtiler aşkın şarabın abı engür olmadan
4. "Ölmeden evvel ölünüz" sırrına mazhar olan
Haşrı neşri gördü burda, nefhayı sur olmadan
5. Hak cemali Kâbesin kıldılar âşıklar tavaf
Yerde Kâbe, gökyüzünde Beyti Mamur olmadan
6. Arif olanın kelamı gayriden gelmez amma
Pes "Enel Hak" nice desün kişi Mansur olmadan
7. Bir muhal sevdaya düşmüş gün, gece *Şem'i* daim
Hak'ka vasil olmak ister halka menfur olmadan.

Şem'i

1. Cümleden dur: Her şeyden uzak. Kenz: Hazine. Pür nur: Salt ışık.
2. Ağyar: Yabancılar.
3. Abı engür: Üzüm suyu.
5. Beyti Mamur: Kâbe'nin yedinci kat gökteki prototipi. Kâbe, bu Beyt'in (ev) yeryüzündeki izdüşümü olarak düşünülür.
6. Kelâm: Söz. Pes: İmdi. Enel Hak: Ben Hak'kım. Mansur: Hallacı Mansur.
7. Muhal: Olmayacak, imkânsız. Menfur: Nefret edilen.

İDRİS KELİMESİNDEKİ KUDDUSİ HİKMET (*)

Yücelik iki türdür. Birincisi *mekân* yüksekliği, ikincisi *mekânet*, yani mertebe ve makam yüksekliğidir. Mekân yüksekliği "Onu yüksek mekâna ref ettik" ayetinin delili gibidir.

Mekânetteki yüceliğe gelince, o bizim içindir. Yani Muhammedilere mahsustur. Ulu Tanrı, "Siz yücesiniz" buyurdu. Allah bu yücelikte sizinle beraberdir. Halbuki O, mekâna muhtaç olmaktan uzaktır, yücedir, fakat mekânetten uzak değildir. Bizden amel (iş, niyet) sahipleri, "Siz yücesiniz ve Allah da sizinle beraberdir" mealindeki ayet hükmü, bizim Allah ile beraberliğimizi ispat edince korktular. (Buradaki yücelikten ancak Mekânet'in kastedildiğini anladılar.) Allah, "Amellerinizin sevabından bir şey noksan kılmaz" mealindeki ayeti de evvelki ayetten sonra beyan etti. Halbuki amel (niyet) Mekân ister, ilim ise Mekânet arar. Böyle olunca Allah bizim için iki türlü yücelik arasını birleştirdi. Bunlardan biri amel ile mekân yüceliği, öteki de ilim ile mekânet yüksekliğidir. Daha sonra Şirk'ten korumak için "Sen yüce Tanrı'nı bu manevi ortaklıktan tespih ve tenzih et" buyurdu.

İnsanın, yani İnsanı Kâmil'in varlıkların en yücesi olması, acaip işlerdendir. Halbuki ister Mekân'da, isterse mertebeden ibaret olan mekânet'te yükseklik, ancak ona tâbi olarak nispet olundu. Böyle olunca onun yüksekliği zatından olmadı. O ancak Mekân ve Mekânet'inin yüceliği bakımından yüksektir. Çünkü bu yücelik, Mekân ve Mekânet'inin her ikisi için de sabittir. Mekâna yücelik "Rahman Arş üzerine buyurdu" ayetinde işaret buyrulduğu gibidir. Arş ise mekânların en yücesidir. Mekânet yüceliğine gelince, bu da "Her şey helak olur, ancak onun vechi (yüzü), bakidir (daimi). Her iş ona rücû eder (döner)" ve "Allah ile beraber ilâh var mıdır?" gibi ayetlerde işaret buyrulmuştur.

Allah, İdris hakkında "Onu yüce mekâna ref ettik" buyurmakla, "Yüce" vasfını mekâna sıfat olarak zikretti. Yine, "Rabbin meleklere, yeryüzünde bir halife kılacağım (yaratacağım) dediği vakit" mealindeki ayette bahsettiği halife ile, bu Mekânet yüceliğine işaret buyurdu. Melekler hakkında (İblis'e hitaben) "Âdem'e secde etmemekle ululanır mısın? Yoksa sen yüce meleklerden misin?" buyurdu. Bu nedenle yüceliği, âlî meleklerle tahsis kıldı. Eğer bu yorum, onların sadece melek olmalarından

(*) Kuddüs, Mukaddes anlamına ve Takdis çıkışıdır. Lugat manası temizlemektir. Terim olması bakımından ifade ettiği mana, Hak'kı her türlü noksan sıfatlardan ifrat derecede âri bilmektir. Tesbih masterından gelen *Sübbuh* kelimesine nazaran daha özel bir mana taşır. İdris Peygamber'in bu hikmete nispet edilmesi, ağır perhizlerle nefsini terbiye ederek her türlü hayvani davranışlardan arınmış, ruhani varlığı cismani varlığa galip gelerek miraca mazhar olmuş bulunmasındandır. On altı sene yiyip içmeden, uyumadan çetin bir perhize devam ettiği rivayet edilmektedir.

dolayı yapılmış olsaydı, bu yücelikte meleklerin hepsi dahil olurdu. Onların Melek tarifinde dahil ve müşterek olmalarına rağmen, bu yorumu genelleştirmedir. Biz anladık ki, bu ancak Allah katında, Mekânet ve Mertebe yüceliğidir. İnsandan gelen halifeler de böyledir. Eğer onların halifelik sıfatları itibarıyla yücelikleri kendilerine ait bir üstünlük olsaydı, bu her insan için geçerli olurdu. Tam olarak detayı anılmadığı için biz bildik ki, bu yücelik yalnız Mekânet ve Mertebedir. Âlî, Allah'ın güzel isimlerinden biridir. Kimin üzerine yücelik etmektir? Halbuki Vücut âleminde ancak O vardır. Şu halde o kendi Zâtı için "Âlî", yani yücedir. Yahut O neden ve kimden yücedir? Halbuki bu ne ve kim dediğimiz şey de ancak O'dur. Bu itibarla O'nun yüceliği ancak kendi nefsi içindir. O, Vücut bakımından mevcut varlığın aynıdır. Böyle olunca muhdesat, yani sonradan var olan eşya diye isim verdiğimiz şeye de kendi Zâtı için "Âlî" denir. Halbuki Muhdesat denilen şey de yine O'dur. Şu halde "Hak", izafî bir üstünlük ve yücelik olmaksızın "Âlî"dir. Çünkü, kendileri için adem (yokluk) sabit olan eşya, varlık kokusunu duymadan o yokluk içindedir. Varlıklar da suretlerin çokluğu ile beraber, yokluk hali üzere sabit bulunmaktadır.

Halbuki Mecmû'da (tüm, toplanmış) görünen Ayn (kendisi, aslı) birdir. O halde bu çokluk Esmâ'dadır (isimlerde). O da nispetlerdir. Nispetler (ölçü) ise, yok olan şeylerdir. Ve ancak Zât olan Ayn vardır. Şu halde o, ilgiyle değil, kendi nefsi için "Âlî"dir. O halde âlemde bu yönden ilgili yükseklik yoktur. Fakat varlığın büyüklükleri çeşitli ve değişiktir. Böyle olunca ilgili yükseklik, çeşitli yönleri bakımından tek bir Ayn'da mevcuttur. İşte biz bunun için, âlem hakkında odur veya değildir, sensin veya sen değilsin deriz. Ebu Said bin Harraz (Ölm. M.S. 892) diyor ki, Âlem, Hak'kın vecihlerinden (yüzlerinden) bir vecih, lisanlardan bir lisandır. Kendi nefsinden bahsederken de: "Muhakkak Allah'ı bilmek, ancak O'nu zıtlar arasında birleştirmekle ve O'nun üzerine yine O'nunla hükmetmekle mümkündür." Böyle olunca Hak, başlangıçtır, sondur, aşikârdır, gizlidir. Şu halde o, görünen şeyin kendisidir ve belirmesi halinde bâtın (gizli) olan şeyin aynıdır. Varlıkta O'nu gören, O'ndan başkası değildir. Varlıkta O'ndan gizli kalan kimse yoktur. Demek ki O, kendi nefesine zâhir ve nefsinden bâtındır. (Kendi nefesine görünür ve nefsinden gizlidir.) Ebu Saidi Harraz ile ve başkaca insan ve eşya isimleriyle anılan hep O'dur. (*) Zâhir "Ben" dediği vakit, Bâtın "Hayır" der. Bâtın "Ben" deyince de, Zâhir yine "Hayır" der. İşte her zıt böyledir. Halbuki konuşan birdir ve O da dinleyenin aynıdır.

Hiz. Peygamber buyurur ki: "Allah, muhakkak benim ümmetlerimi nefislerinin söylediği şeyden yargıladı." Şu halde nefis, kendi sözünü söyler ve dinler. Nefis kendi

(*) Allah'tan başka bir varlık olmadığına göre insan, eşya ve her şey, ancak onun *Zâhir* isminin çeşitli şekillerde belirmesinden başka bir şey olmamak lâzım gelir. Halik ile mahluku ayırmak, biri aktif, diğeri pasif iki varlık kabul etmeyi gerektirir ki bu, imkânsızdır. O halde Mahluk, Halik'in zâhiri, Halik de Mahluk'un bâtını oluyor ve bu şekilde vücuttaki ikilik kalkıyor demektir. (Mahluk: Yaratılmış, yaratık; Halik: Yaratan, Allah.)

söylediği şeyi bilir. Hükümler her ne kadar değişik olsa da Ayn, birdir. Bunun benzerinin bilinmemesine imkân yoktur. Çünkü, her insan kendi nefsinden bunu anlar. İnsan ise Hak'kın suretidir. (*)

Şimdi iş karıştı, sayılar malum mertebelerde Vahid (tek) ile ortaya çıktı. Böyle olunca da vahid, yani bir sayısı diğer sayıları icat etti, sayılar da vahidi genişletti. Sayının hükmü ancak sayılan şeyle belirdi. (**)

Mesela, iki sayısı tek bir hakikattir. Üç de öyledir. Bu mertebeler gideceği yere kadar böyledir. Sayıların her bir mertebesi tek bir hakikat ise de, onlardan her bir mertebe aynı değildir. Böyle olunca, vahid'lerin toplamı, bütün sayıların mertebesini alır. Şu halde her toplam kendini teşkil eden vahid'lerden ibaret olur ve bu vahid'lerle onlar üzerine hükmederiz. Sayı bahsinde yirmi mertebe meydana çıktı, terkipler de bu yirmi mertebeye dahil olur. Böyle olunca da sen kendi nazarında, kendiliğinden negatif olan şeyin aynını ispat etmekten geri kalmadın. (***) Her kim sayılar hakkında söylediklerimizi ve onların bir taraftan negatif, bir taraftan pozitif oluşlarındaki tezadı anlarsa Halik'ten (yaratana) ayrı görülen varlığı, varlığa benzemekten uzak olan Hak'kın, aynı zamanda benzetilen varlık olduğunu bilir. Hakikat budur ki Halik, varlıktır ve yine hakikat budur ki varlık, Halik'tir.

Bunların hepsi tek bir varlıktandır. Hayır, belki O tek varlıktır. Ve yine O, çokluk halinde olan varlıklardır. (****) Şimdi bak ne göreceksin. Küllü tek bir varlık olarak mı,

(*) Bir hadiste "Allah, Âdem'i kendi sureti üzerine halk etti", başka bir rivayete göre "Allah, Âdem'i Rahman suretinde yarattı" buyurulmuştur. Allah ve Rahman isimleri Tanrı'nın bütün isim ve sıfatlarını içine alan toplu birer isimdir. Bunlara, Zât ismi de denir.

(**) Sayılar, Vahid'in tekrarından ve parçalanmasından çoğalır. Bunlara 'tam sayı' veya 'kesir' deriz. Sayı ile ifade edilen şeylerden bazıları adem (yokluk), bazıları da vücut (varlık)tır. Zaman olur ki bir şey his'te Mâdum (yok) ve akılda var olabilir. Şu hale göre, sayı ve sayılan şey lâzımdır. Böyle olunca da, Vahid'in sayıyı inşa etmesi gereklidir. Demek oluyor ki sayı, Vahid'den meydana gelir. Her ne kadar mesela dokuzdan aşağıya ve ondan yukarıya ve sonsuza doğru olan sayıların her bir mertebesi tek bir hakikat ise de, diğer mertebelerin tamamı değildir.

(***) Şeyhül Ekber demek istiyor ki, sayılar bir rakamının tekrarlanmasından meydana geliyor. Fakat her sayıda ayrı bir özellik vardır. Mesela iki rakamının mertebesi üçten ayrıdır. Her sayı kendi nefsinde tek bir hakikattir ve diğer sayılardan ayrılır. Fakat her mertebedeki sayı nihayet vahid'ler tamamı olmakta müşterektir. Mesela sekiz sayısı, sekiz tane vahid'den, 25 sayısı 25 tane vahid'in toplamından başka bir şey değildir.

(****) Hak ile halk (yaratılan) arasındaki bağlantı, İslâm düşünürlerine göre iki türlü izah edilmiştir. Bir grup, "her şey O'dur" diyerek, Allah'tan başka bir varlık tanımaz ve Yaratıcı'la yaratılanı mutlak varlığın görünürü ve gizlisi olarak görür. İkinci grup, "Her şey O'ndandır" diyerek eşyayı Allah'a bağlamakla beraber, iki vücut kabul eder. Birinci gruba göre Allah hakiki varlık, eşya ise onun ortaya çıkması ve Allah'ın lütfuna erişmiş bir Şen'i, bir hâlidir. Ebül Hasan Gorî diyor ki: "O yüce zâtı tenzih ederim ki nefsinin latif (Allah adlarından) kılıp O'na Hak dedi. kesif kılınca da (yoğunlaştırınca) Halk ismini verdi." Bunlara göre Mahluk (varlık) Zâtı Mutlak'ın letafetten (incelik), kesafet (yoğunluk) mertebesine inmesidir. İkinci grup diyor ki, "Güneşin ışığı güneşendir, fakat güneş değildir. Işık güneşe bağlı ve ondan parlamakta ise de, onun aynı değildir."

yoksa birçok varlıklar halinde mi bulacaksın? Hz. İbrahim'in oğlu, "Ey babacığım, emir olunduğun şeyi yap, inşallah beni sabırlılardan bulacaksın" dedi. Burada oğul, babasının aynıdır. Baba, kendi nefsinden başka kimseyi kestiğini görmedi ve ona büyük kurbanı feda etti. Rüyasında insan suretinde beliren kimse, his âleminde koç kılığında göründü. Böyle olunca oğlu suretinde zâhir oldu (göründü), belki babanın aynı olan kimse oğul hükmünde belirdi. Nasıl ki Âdem'den kendi eşini yarattı. Şu hale göre Âdem, nefsinden başkasını nikâh etmedi. Demek ki eşi ve oğlu ondandır. Halbuki varlık, sayıda Vahid'dir. (*)

Şu halde tabiat kimdir? Ondan zâhir (görünür) olan kimdir? Biz onun, kendisinden meydana gelen şeyle eksildiğini ve meydana gelen şeyin yok olmasıyla arttığını görmedik. Tabiattan meydana gelen şey, ondan başka değildir. Suretlerin değişik olması bakımından bu soğuk ve kuru, şu sıcak ve kurudur diye hükmediyoruz. Demek ki o şey, tabiatın tam aynı değildir. Hükümlerimiz, onu kuruluk vasfında birleştirdi, fakat soğukluk ve sıcaklık vasfında ayırdı. Halbuki, tabiat bütün unsurları birleştirir. Hayır, belki de bu karşıtlar tabiatın aynıdır. (**) Demek oluyor ki, tabiat âlemi, bir aynada beliren suretlerdir. Hayır, belki de çeşitli aynalarda görünen tek bir surettir. Söylediğimiz bu hakikatleri bilen bir kimse, her ne kadar ilimde ilerlemiş olsa da hayrete düşmez. Bu hakikatler ancak mahallin (yer, mekân) hükmündedir. Halbuki mahal, *Âyânı Sabite*'nin, yani Tanrı bilgisindeki suretlerin aynıdır. Bu itibarla Hak, o mahallin kabiliyetine göre belirlediği yerde çeşitli görünür. Böyle olunca da Hak üzerine hükümler türlü türlü olur. Buna göre O, her hükmü kabul eder. Halbuki Hak'ka ancak, kendisine tecelli ettiği yer hükmeder. Hakikat de ancak budur.

Şiir:

- Halk bu bakıma göre Hak'tır; ibret alın. O bakıma göre de Halk değildir; iyi düşünün.
- Söylediğim şeyi anlayanın basireti (kalp gözü) aldanmaz. Onu ancak görüşü sağlam olanlar bilirler.

(*) Kutlu kitaplara göre Âdem balçıktan yaratılmış, eşi Havva onun sol ege kemiğinden ayrılmıştır. Âdemoğulları da her ikisinin birleşmesinden meydana gelmiştir. O halde, Âdem, Havva ve evladı, tek bir varlığın parçalanıp birleşmesinden başka bir şey değildir. Ana, baba, oğul bir asıldan olduğuna göre, babanın oğlunu kurban etmesi, kendi parçasını ve dolayısıyla kendi nefsini kurban etmesi demek oluyor. Oğlu babasına rüyada insan, fakat his âleminde koç şeklinde gösterildi. Halbuki bu, İbrahim'in nefsiydi.

(**) Tabiat, kuru, yaş, sıcak ve soğuk olmak üzere birbirine zıt 4 unsurun birleşmesidir demek istiyor.

- Ayır, birleştir; çünkü asıl birdir. O, çokluktur. Fakat birliği ile tecelli edince, çokluğundan bir eser bırakmaz.

Nefsinde yüce olan varlık ancak O'dur ki, kendisinde bütün varlık ve yokluk nispetlerini içine alan bir kemal ola; öyle bir yüce topluluk kudretiyle ki, hiçbir vasfın onun dışında kalması mümkün olmaya. Bu vasıflar, ister akıl ve şeriat bakımından beğenilmiş, isterse beğenilmemiş olsun, eşittir. Halbuki bu olgunluk ancak ve özellikle Allah adıyla anılan Zât'a mahsustur. (*)

Eğer biri çıkar da, "Bütün güzel ve çirkin şeylere hangi gözle bakalım? Pislik ve leşi gördüğümüzde onlara Ulu Tanrı mı diyelim" yolunda bir soru soracak olursa, biz deriz ki: Allah bunlardan bir şey olmaktan arı ve yücedir. Bizim sözümüz, pisliliği pislik, leşi leşi olarak görmeyen kimseyedir. Belki konuşmamız, Kalp gözü açık olup kör olmayanlarıdır. Fakat bilhassa Allah adıyla anılan isimlerden başka olanlar, Allah için birer ulaşma yeridir, yahut O'ndan bir görünüştür. Ortaya çıkan görünüş ile, onu aksettiren yer arasında fark bulunmak lâzımdır. Eğer başka isimlerde bir görünüş varsa, o da Zâti Kemal'in aynıdır. Çünkü o görünüş de kendisinde beliren şeyin aynı ve kendisidir. Böyle olunca Allah adıyla adlanan Zât için sabit olan şey, bu görünüş için de sabit olur. Halbuki o suret O'dur ve O'ndan başkadır denilemez.

Ebül Kasım bin Kussî, *Halün Naleyin* adlı eserinde, "Her ilâhi isim, Allah'ın bütün isimleriyle vasıflanmış olur" sözü ile, buna değinmiştir. Buradaki incelik şudur ki, her isim hem Zât'a hem de kendisi için vaz olunan manaya delalet eder ve o mana, o ismi ister. Şu halde o ismin Zât'a delil olması ve bütün ilâhi isimlerin de Zât'a delalet etmesi yönünden, o isimde aynı zamanda bütün ilâhi isimler vardır. Tek başına işaret ettiği manaya göre de Rabb, Halik, Musavvir gibi ve bunlardan başka ilâhi adlardan farklıdır. Demek ki isim Zât yönünden Müsemma'dır (adlanmış) ve kullanıldığı manadaki özellik bakımından Müsemma'dan farklıdır. Şu halde sen, yukarda bahsettiğimiz Âlî'nin manasını anladınsa, muhakkak ki onun mekân ve mekânet yüksekliği olmadığını bilirsin. Çünkü mekân ve mekânet, yani yer ve mevki yüceliği, sultan, hâkimler, vezirler ve bu mevkilere yetkili olsun olmasın, her bir makam sahibi gibi emir ve kumanda mevkiinde olanlara mahsustur. Halbuki sıfatlardaki yücelik böyle değildir. Çünkü emir veren mevkiinde bulunan kimseler, halkın en cahil

(*) Bütün iyilik ve fenalıkların Hak'ka nispeti, hikmet icabıdır. Çünkü iyi ve fena kararlar, halkın algılamasına göredir. Dikenden gül, gübreden buğday çıktığı zaman güzel ve kötü kararlar değışir. Bu kararlar nisbi ve izafidir (kıyaslanabilir ve değışebilir).

tabakalarından olsalar bile bazen en âlim kimselere emrederler. Böyle olunca da ancak emretmesi bakımından mekânet ile yüksektir, yoksa kendi nefsinde böyle değildir. O mevkiini terk ettiğinde, yüceliğini kaybeder, halbuki âlim bunun aksinedir.

(Muhyiddini Arabî,
Füsusul Hikem'den)

ZİKRİN HAKİKATTEKİ TEFSİRİ

Gavsül Azam Abdülkadir Geylani Kadesallahu Sırrehu, Allah zikrine dair aşağıdaki ayeti, şu şekilde tefsir etmişlerdir.

"Beni hatırlayınız ki, ben de sizi hatırlayayım" (*fezkurunîy ezkürküm*: Bakara, 2:152).

Risaletül Gavsîyye'nin yüce yazarı Abdülkadir Geylani Hz.'nin bu ayeti kerimeyi yalnız şerait mertebesinde tefsir buyurmuş olması, elbette bir hikmete dayanır.

Bu hikmet şudur ki, Yüce Gavs daha ziyade hitap ettiği zatın mertebesinde Kur'anı Kerim ayetlerini tefsir buyurmayı tercih etmişlerdir. Böylelikle iki cihan serveri Resûlü Kibriya Sallallahu Aleyhi Vesellem'in şu iyi bilinen hadisi şerifine uymuşlardır. "İnsanlara, akılları miktarınca hitap ediniz" (*Keliminnas alâ kadrin ukulihim*).

Zikrullah, Cenabı Hak'ka vuslat (kavuşmak) için en kısa yoldur. Nitekim: "*Fezkuruni ezkürküm*" ayeti kerimesiyle ilgili olarak, Resûlü Kibriya Sallallahu Aleyhi Vesellem'in kudret diliyle buyurdıkları kutsi hadisi şerifleri şöyledir:

"Ey kullarım: Beni ihlasla ve halis bir dille zikredin ki; ben de kudret dilimle sizi zikredere, sizde tecelli etmiş olayım."

Bir manada, hadisi şerifte şu ledünni esrar da dile getirilmektedir:

"Ben, Azimüşşan (şanı büyük olan) Allah, kulumun bana olan zannı katındayım. Yani bana her ne ki zannederse, onu halk ederim. Kulumla, beni zikrettiği vakit beraberim. Eğer bir kulum beni gizli zikr ederse, ben de onu gizli zikr ederim. Eğer beni aleni zikr ederse, ben de onu insanlardan hayırlı olan Melaikei Mukarrebîn (Yakîn melekleri) içinde zikr ederim. Eğer kulum bana bir karış yaklaşırsa, ben ona bir arşın yaklaşıyorum. Eğer bir kulum bana yürüyerek gelirse, ben ona koşarak varırım. (Yani bana zikirle yaklaşmak isteyenlerden daha fazla, aradan perde imkânını kaldırarak onlara yaklaşır ve nurlarını arz ederek tecelli ederim.)"

Zikrin vakitle bağlı olmaması ve her an ve zaman edâ edilmesini emir buyuran şu ayeti celile, bu hakikati en açık şekilde ifade buyurmaktadır:

"*Fezkurullaha kıyamen ve kuuda*" (Onlar ki, ayakta da, otururken de Allah'ı zikrederler.)

Yine: "*Ya eyyühellezine amenu ezkurullaha zikren kesira*" (Ey iman edenler! Allah'ı çok zikrediniz) ayeti kerimesi de bu ledün sırrına işaret etmektedir. Bu konudaki güzel sözlerden, İmam Mücahid Hazretleri'nin şu kelimelerini alabiliriz:

"Zikri kesirden (çok zikirden) murat, Hak Celle Celâluhu'yu hiç unutmamaktır." Nitekim, Cenabı Resûlullah Efendimiz bu konuda şöyle buyurmuşlardır:

"Zikrullahı o kadar çok söyleyiniz ki, sizi görenler mecnun sansınlar."

Şu halde iman ehline gereken, bütün ahval ve zamanında Allah'ı çok zikr ederek, gaflet çirkefinden feyiz deryasına dalmak ve zikr ile kendini temizlemektir. Ancak şu nokta, hiç unutulmamalıdır: Zikir iki türdür.

1. Zâhir âlimlerinin ve avamı nas (halk) ile beraber seyrü süluk erbabı olmayanların, bildiğimiz zikridir.

2. Bir de evliyaullahın son mertebelerinde bulunan ahassın (seçkinlerin) zikri vardır ki, burada zikren masivadan (dünya sevgisi, Allah'tan gayrısı) tamamen ayrıldığından, artık onun zikri lisanla olmaz. Nitekim Kur'anı Kerim'de mealen: "Masivallahı unuttuğunuz zaman, zikr edin ki, hakiki zikr ile mütehakkik olasınız" ayeti celilesinin manası budur. Bunun sebebi şudur ki, o makamda o yüce velinin dili kesilmiştir. Yani zikri, kalp diliyledir. Kendisi Hak'kın vücudunda kendisinden geçmiş olduğundan, kalbi Hak Celle Celâluhu'nun tecelli yeri olmuştur. Bu sebeptendir ki, yüce velilerden İmamı Vasıtî (Kadesallahu Sırrehu) şöyle buyurmuştur:

"Zikri Yezdan ehli, zikri Hüda'yı unutanlardan fazla gafil ve sağlam bilişten yoksundur."

Yukarıdaki cümle, hem anlam, hem de üslup bakımından derinliğine ve zevkine inilmesi güç olmakla beraber, biraz açıklama yapmakta fayda görmekteyiz.

Manası şudur:

Öyle bir mertebeye gelinir ki, orada dil ile Cenabı Hak'kı zikredenler, O'nu hiç zikr etmeyenlerden daha gafil duruma düşerler. Bunun ancak Nefsi Sâfiye erbabının zikri olduğunu söylemeye bilmem lüzum var mıdır?

Zikrin dahi masiva sayılabilmesi için, o velinin bilâ nefis (nefissiz) olması şarttır. Yani Ferdaniyet'e gark olmuştur. Tek olan Cenabı Hak'kın varlığında erimiş, bitmiştir. Bu durumu hiçbir şiir, aşağıdaki beyit kadar güzel dile getiremez:

Tevhid ehli eylemez illâ ki şirk ehli söyler

Vahdeti Hak'kı duyanın dili lâl (sessiz)dir, akli mat

Burada asla bir hulül ve ittihadın söz konusu olmadığını söylemeye gerek var mıdır? Ehlullah indinde hulül ve ittihat, reddedilmiştir. Yani Hak Celle Celâluhu ile birleşme bahse konu değildir. Şu sebeple ki, birleşme, yani ittihadın olabilmesi için, iki varlık mevcut olabilmelidir. Halbuki hakiki varlık olarak Allahu Zülcelâl'in varlığından başka bir şey yoktur ki, birleşme bahse konu olabilsin.

Gavsül Âzâm Abdülkadir Geylani Hz.'nin bazı sözleri, şariat mertebesinde söylenilmiştir.

Öncelikle şuna işaret edelim ki, Gavsül Âzâm Abdülkadir Geylani Kaddesallahü Sırrehu, evliyaullahın büyüklerindendir. Onun kendisine ve yüce kelimalarına mesnet yapacağı ayeti kerimeler ve hadisi şerifler, hakikat mertebesine dayanak olan temellerdir. Yazımızın başında da söylediğimiz gibi, bunları açıklamaması, muhatabın seviyesine uymak arzusundandır.

Bu ayeti kerimelerin bazılarına işaret edelim:

1. *"Felen taktülühüm velâkinallahe katelehüm ve maremeyte izremeyte velâkin allahe rema"* (Onları siz katletmediniz, ancak Allah katletti ve attığın vakit de sen atmadın, Allah attı. Enfal, 8:17).

Resûlü Kibriya Sallallahu Aleyhi Vesellem, Bedir Muharebesi'nde kâfirlerin üzerine bir avuç toprak atmış bu hadiseyle ilgili olarak Cenabı Hak Celle Celâluhu, bu ayeti kerimeyi inzal etmiştir (indirmiştir).

2. *"İnnelleziyne yubaiyuneke innema yubayiunallahe yedullahe fevka eydihim"* (Habibim, sana biat edenler, Allah'a biat ederler. Allah'ın eli onların elleri üzerindedir: Fetih, 48:10).

Bu ayeti kerime, Gavsül Âzâm'ın *Risaletül Gavsıyye*'sinde sık sık dayandıkları ayeti kerimelerdendir.

Şimdi yukarıdaki ayetin iniş sebebini açıklayalım: Bu ayeti kerime, Hudeybiye'de bir ağaç altında Resûlü Kibriya Sallallahu Aleyhi Vesellem'e biat eden 1400 ashab hakkında varit olmuştur.

Mutasavvıfını Kiram ve ehlullahın en büyüklerinden olan Gavsül Âzâm, bu ayeti kerimeyi şöyle tefsir buyurmuşlardır:

"Cenabı Hak Celle Celalühu, Resûlü Kibriya'nın elini kendine nispet ediyor. Zira Peygamber Efendimiz, kendi nefsinde fâni ve Rabbiyle bakidir. Cenabı Allah'ın vekili ve İsmi Âzâm'ın mazharıdır."

Bu tarzda bir beyanla ledünni hakikati açıklayan Gavsül Âzâm'ın, bu esrarı ifşadan vazgeçerek şariat mertebesinde tefsirle yetineceğini düşünmek, hayal bile edilemez.

3. Üçüncü ayeti kerime, ki bütün ehlullah, bu ayeti kerimeden de tasavvuf esrarını çıkarmaktadır:

"Küllü şeyin hâlıkı illâ vecheh" (Her şey fenâ bulur, yalnız O'nun yüzü bakidir. Kasas, 28:88).

4. *"Velillâhil maşrikil vel mağrip feeyne matüvellu fesemme vechullah, innallahe vasiun aliym"* (O, doğuların ve batıların Allah'ıdır. Her ne tarafa dönseniz, Allah'ın yüzü oradadır. Allah Vasi'dir, Alim'dir. Bakara, 2:115).

Zâhir bilginleri bu ayet için, kıblenin bulunmadığı vakitlerde insanların herhangi bir tarafa yönelerek namaz kılabileceklerini söylerlerse de, başta Abdülkadir Geylani Hz. olmak üzere mutasavvıfını kirama göre bundan murat, İlâhi Zât'tır. İnsan her yerde, mekândan münezzeh olan Allahu Teâlâ'ya teveccüh edebilir. Çünkü geçici gölge (zıllı zâil) olan her şey helak edilecek, ancak Allahü Zülcelal baki kalacaktır.

5. *"Venahnu akrebü ileyhi min hablil verid"* (O, yani Hüda, size şah damarınızdan yakındır. Kaf, 50:16).

6. *"Ve hüve maaküm eynema küntüm"* (Siz nerede olsanız, O sizin yanınızdadır. Hadid, 57:4).

Yukarıdaki ayeti kerimelerle sanırsınız ki, Gavsül Âzâm'ın bütün eserlerinde kendisine mesnet yaptığı ayeti kerimeleri özetlemiş oluyoruz. Mevlana Celaleddin Rumi'nin dediği gibi, "Benim sırrım, feryadımdan aşikârdır. Yeter ki onu işitecek kulak, görececek göz olsun."

Şimdi tekrar Bakara Suresi'nin 152. ayetine dönerek, bu bahsi bitirmek isteriz. Bu konuda cidden çok arif bir veli, zikrin fayda ve feyizlerinden bahsederken şu emsalsiz şiiri irat eylemiştir:

Bulmuyorsan da ey dil huzur
Zikri Mevla'dan sakın olma dûr

Zikri Hak'tan gâfil olmak bir zaman
Zikri Hak'ta gaflet etmekten yaman

Çün Hüda gafletle zikrinden sana
İntibah üzre eder zikrin atâ

Zikri Mevlâ'da huzuru kalb ile
Masivaül mezkûrû kalbden siler

İşbu ihsanı ilâhî işbu hâl
Olmadı Allah için asla muhal (*)

(*) Dil: Gönül. Dûr: Uzak. İntibah: Uyanıklık. Atâ: Hediye. Masivaül mezkûrû: Zikredilenin gayrısı. Muhal: Olmayacak şey.

GAVSİYYE (KUTSAL BAĞIŞ)

Bismillahirrahmanirrahim.

Allah bana buyurdu ki:

Ey Gavs, (*)

Biz mekânın mekânıyız. Bize mekân (uzay) yoktur. (**) Ve biz insanın sırrıyız, insan da bizim sırrımızdır. İnsan yoktur, biz varız ve biz, insanın gayrı değiliz.

İnsanda belirlediğimiz gibi, hiçbir şeyde belirmedik. İnsan bizim bineğimizdir. Diğer yaratıklar ve tüm evren de insanın bineğidir.

Biz ne güzel isteyeniz, insan ne güzel istenendir. (***) İnsan ne güzel binicidir; bütün kâinat ona ne güzel binektir.

İnsan bizim sırrımızdır, biz de insanın sırrıyız. Eğer insan öldükten sonra (****) durumunun ne olacağını bilseydi, dünyada asla dünya yaşamını istemez, her an, "Ya Rabbi, beni öldür, beni öldür" diye yakarırdı.

Mülk, bir ve belirişleri sona erdirici olanın, yani Rabbindir. Eğer insan bizim indimizde olan mertebesini bilseydi, her nefeste "bugün mülk yalnız benimdir" sözünü söylerdi.

"Yaratıkların hepsi, yaratılış özelliklerine göre eylem (amel) ve davranışlarda bulunurlar." (****) Yaratılış özellikleri (fitrat), ortaya çıkacak belirişlerin (tecellilerin) tohumudur. Bu tohum yaratılışından itibaren, kendine en uygun belirişlerle beslenir, büyür, yeşerir, tâ ki yaratılışındaki amaca uygun hizmeti gerçekleştirene dek. "Kuşku yok ki biz, her şeyi kaderle yarattık." (*****)

İnsanın cismi, nefsi, kalbi, ruhu, kulağı, gözü, dili, ayağı, eli ve buna benzer nesi varsa hepsini kendi nefsimiz için kendi nefsimize, yani kendi zâtımız (özümüz) ile kendi zâtımıza biz belirgin kıldık (izhar ettik). İnsanın yemesi, içmesi, bir iş işlemesi, bir şeye yönelmesi ve bir şeyden uzaklaşması gibi bütün durumlarında biz gizliyiz,

(*) Gavs: Kutup, dalgıç, yardımcı.

(**) "Bir yerde hiçbir yerde, hiçbir yerde her yerde."

(***) "Allah dilediğini kendine seçer." (Şura, 42:13)

(****) "Ölmeden önce ölünüz." Kutsal Hadis.

(*****) İsra, 17:84.

(******) Kamer, 54:49.

onu eyleme iten ve yatıştırır biziz. İnsanda ne belirirse bizim nefsimizdir, bizden ayrı ve gayrı değildir. Ve biz de onun gayrı değiliz.

İnsanı kendi belirişimizin ışığında (nurundan) yarattık. Melekleri de insanın ışığından yarattık.

Uzaklık sahibi nasıl uzaklıktan yakınır, yakınlık sahibi de bize yakınlıktan şikayet eder. Sıradan insanları yarattık, cemalimizin (güzelliğimizin) ışığına dayanamadılar. Bizimle aralarına karanlık perdesini koyduk. Seçkin insanları da yarattık, yakınlığımıza dayanamadılar. Onlarla da aramıza ışıktan bir perde koyduk.

Değerli veya değersiz ayrımı, deyişleri yaratılanlar arasında ve onlara göredir. Yaradan'ın indindeyse sadece yarattıkları vardır. İnsanlar nefislerine hoş gelen şeyler için iyi, güzel; gelmeyen şeyler için de kötü veya çirkin deyimlerini kullanırlar. Gerçeği bilen kişi içinse yaratılmışlar arasında kesinlikle ayrım yoktur; her yaratılan değerlidir.

İyilik ve kötülük, yaradılanın indindedir. Yaratan'ın indinde ise hepsi birdir. İnsan, indini; yani bana göre, bence, bana kalırsa gibi başlıklar altında kişisel görüş ve düşüncelerini terk edip, aslına yönelişi ve kendini Rab indinde eritişi ölçüsünde ilerler. Bu nedenlerden ötürüdür ki, gerçekleri algılamada (idrakte) olgunluk düzeyine erişmiş kişi, yaratıklarda kusur ya da hata görmez.

Herkes düşünebildiği, kavrayıp algılayabildiği ölçüde eylemlerde bulunur ve sonucunda da, hak ettiği ile karşılaşır.

Her durum ve koşulda, mutlaka, verenden olmaya çalış. Eğer yaratıklarımıza rahmet edip acırsan ve onların hatalarını affedip bağışlarsan, ne mutlu sana.

Sıcak bir günde susuz bir kimse gelip senden su istese ve sende de soğuk su olup, kendini feda etmek pahasına o suyu ona vermezsen, cimrilerin en cimrisinden olursun. (*) Böyle olunca biz, rahmetimizi kullarımızdan nasıl esirgeriz? Oysa biz, kendi nefsimize tanıklık ettik: "*Erhamerrahimin*" (acıyanların en acıyanı, bağışlayanların en bağışlayıcısı) niteliği ile nitelenmiş olduğumuzu, kendi nefsimize tescil ve kaydet-tik.

Bize "*Rabbül Kerim*", ya da "*Ya Rabber Rahim*" diye hitap et. Çünkü biz, her kerimden (soylu, cömert) daha kerimiz ve her rahimden (merhametli, acıyan) daha rahimiz. Bizden kerim ve bizden rahim hiç kimse yoktur; kerem ve rahmet yalnız bizimdir.

Taat (ibadet ve hayırlı iş) sahipleri nimetimizi anarlar, günah sahipleri de rahmetimizi anarlar. Taat sahipleri bereketimize alçalıp zikirde bulunurlar, günah sahipleri de acımamıza alçalıp zikirde bulunurlar. Cennetlik kişiler cennetle, cehennemlik kişiler

(*) "Kıskançlarla cimriler cennete giremez." Hadis.

de cehennemle ve bizimle meşguldürler. Ancak, biz cennette belirdikten sonra cennetliklere dostluk ve nimet yoktur, biz cehennemde belirdikten sonra da cehennem halkına yanma, korku ve yalnızlık yoktur. Bizim belirlediğimiz yerde ne cennet kalır, ne cehennem; ne esma yani isimlerimiz, ne sıfatlar, yani niteliklerimiz kalır.

Bizi aracısız olarak, doğrudan doğruya görmek istersen, ne cennete ve cennette olan şeylere bak, ne de cehenneme ve oradaki şeylere. Yalnız bizimle meşgul ol. Çünkü bir kimse bizden başkasıyla meşgul olursa, kıyamet gününde arkadaşı ateş olur.

Bizim cennetlik bazı kullarımız vardır ki, cehennem halkının cehennemden bize sığındıkları gibi, cennet nimetlerinden geçip bize sığınır. (*)

Günahkârlar günahları ile, taat sahipleri de taatleri ile perdelidir. Fakat bunların ötesinde bizim diğer bir topluluğumuz vardır ki, onlar ne günaha kastederler, ne de taate güvenirler. Çünkü biz isyancı kulumuza o günahlardan geçtikten sonra yakınız, bize bağlı kulumuzu da, o taatlerden geçtikten sonra yakınız. Ve çünkü hiçbir kimse günahlarla bizden uzak olmadığı gibi, hiçbir kimse de vaatlerle (alakalarla) bize yakın değildir.

Bizim nebi (peygamber) ve resûllerden (habercilerden) başka birtakım kullarımız vardır ki, onların durumundan ne dünya halkı, ne ahiret halkı, ne cennet ehli, ne cehennem ehlinden bir kimse ve ne de bir melek haberli değildir. Onları cennet, cehennem, sevap, günah, huriler, köşkler, gılman ve köleler için de yaratmadık. Her ne kadar tanıyıp bilmese de, onların dünyada varlığına inananlara ne mutlu.

Bizim nazar ve iltifat ettiğimiz gönüle asla yalnızlık gelmez ve ateşte yanıp acı çekmez.

Bize âşık ol, bizim için âşık ol: o aşk biziz. (**) Kalbini ve bütün durumlarını da bizden başkasından uzak kıl.

Aşkın dışını bulup bildiğin zaman, aşktan fâni (yok) olmalısın; çünkü aşk, âşık (seven) ve mâşuk (sevgili) arasında bir perdedir. Âşık, aşktan fena bulduğu (yok olduğu) zaman sevgiliye kavuşur. Gayrından da fâni olmalısın, çünkü aşkın gayrı da seven ve sevilen arasında bir perdedir.

(*) Cennet cennet dedikleri
Birkaç köşkle birkaç huri
İsteyene ver sen onu
Bana seni gerek, seni. (Yunus Emre)

(**) "Ben gizli bir hazine idim, bilinmek istedim. Kendimden kendime muhabbet ederek, sevgiyle evreni yarattım." *Kutsal Hadis*.

Birlik (vahdet), dille ve sözcüklerle anlatılmayan bir durumdur. Bizi gören kişinin soruya gereksinmesi kalmaz. Bizi görmeyen kişi için de soruların yararı yoktur. Çünkü o, sözde kalmış, sözle perdelenmiştir. Bizi bilmek, görmektir. Bir kimse bizi bildikten sonra görmeyi isterse, gerçekte görmemiş demektir; perdelidir. Görmeyi bilmekten farklı sanan kimse, Rabbi görmekten gururdadır.

Buna karşılık, bize kavuşmak isteyen kimse bizim yolumuzda cehdetmeli, yani çaba göstermeli, savaşmalıdır. "Bizim uğrumuzda mücahede edeni, yollarımızda ilerletip gerçeğe erdiririz." (*) "Kendini arıtan kişi mutlaka umduğuna ermiş, kurtuluşa ve mutluluğa kavuşmuştur." (**)

Savaş ve çaba (mücahede), gözlem ve algı (müşahede) denizlerinden bir denizdir. Balıkları da vâkıflar, yani esrar sahipleridir. Algı denizine girmek isteyen kimseye çaba gereklidir. Çünkü savaş ve çaba, müşahedenin tohumudur. Yani ekip de çaba sahibi olan, algı ve gözlemimize ulaşır.

Bir kimse bizim için çaba sarf ederse, ona gözlemimiz vardır; istese de, istemese de. Mücahededen yoksun olan için, müşahedeye yol yoktur. Bizi isteyenlere çaba (cehd) gereklidir.

Kalbi cehde eğilimli olan kula ne mutlu, kalbi şehvetlere eğilimli olan kulun da vay haline.

Cehdin, yani çabanın amacı, fakirlik ve yoksulluktur. Fakirlik ve yoksulluğu insanın bineği kıldık. O fakirlik ve yoksulluğa binen kimse, eğri yol, ıssız dere ve çöller yürüyüp yorulmadan amacına ulaşır.

Bizim yanımızda fakir, hiçbir şeyi olmayan değil, her şeyde buyruğu olandır. Bir şeyi dileyip olmasını istediği zaman, hemen olur. Fakir, elinde parası, malı ve mülkü olmayan değil, dediği olandır.

Hazreti Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem buyurmuştur ki: "Fakirlik övüncümdür, iftiharımdır. Ben onunla diğer nebi ve resûllere karşı övünürüm."

Bize kavuşmak isteyenler fakrı, yani boşluğu, yokluğu ve hiçliği arzulasınlar; tüm isteklerinden geçsinler. Hatta bu yolda, istememeyi istemek bile bir istektir. Ve bu bile istenemez. Böylece fakrın fakrına, ondan sonra da fakrın fakrından fakra ersinler. Bu şekilde fakr tamam olunca artık onlar yok, ancak biz varız. O zaman, "sen bundan gaflette (habersiz) idin. İşte senden perdeni kaldırdık" (***) denir. Çünkü, fakirlik (hiçlik, belirmemişlik) tamam olunca, o Allah'tır. Bizim yememiz fakirlerin yemesidir, içtiğimiz de fakirlerin içmesidir.

(*) Ankebut, 28:69.

(**) Şems, 91:9.

(***) Kaf, 50:22.

Fakirlik ateşiyile yanan ve şiddetli yoksulluktan kıvranan kırık kalpli birisini gördüğünde, hemen ona yakınlaş. Çünkü bizimle onun arasında hiçbir perde yoktur. Sana bağlananlara söyle, fakirlerin duasını ganimet bilsinler; çünkü onlar bizim indimizdedir, biz de onların indindeyiz. Biz fakirlerleyiz, fakirler de bizimledir. Biz fakirlerin sığınağı, meskeni ve nazargâhıyız. Hem de dönüşleri bizedir (bizimle olur). Onların dünyadaki görünüşleri, bedenleri, az yemekten, az içmekten; nefsleri, şehvetlerin engelinden; kalpleri kuruntulardan ve ruhları kötülüklerden yanmıştır. Kalplerinde arzu ve isteklerden bir şey kalmamış, kötü düşünceler tamamen kaybolmuştur. Bunlar, bizim yüzümüzün ışıyla (lika nuruyla) yanmış, beka (kalıcılık) sahipleridir.

Bize yaratıkların en sevgilisi, sağır, dilsiz, kör, (*) şaşkın ve ağlayandır. Bize bakmak istediğinde, bizim gayrımızdan uzak olan hüznü bir kalp ara.

Kim bize kavuşmak, vasıl olmak isterse, bizim gayrımız olan her şeyden çıkıp sıyrılmalıdır.

Dünya yokuşundan çık ki, ahiret yokuşuna kavuşasın. Ahiret yokuşundan da çık ki, bize kavuşasın.

Biz, dindarlar yolunu nefis içinde, arifler yolunu kalp içinde, vâkıflar (sırları bilenler) yolunu da ruh içinde kıldık. Nefsi de özgürler beldesi kıldık. Bu yüzden "özgürlerin yürekleri, sırların mezarlarıdır" demişlerdir. (Bilen demez, diyen bilmez: Hakikate erenler deniz gibi susarlar, bir şeyden haberi olmayanlarsa dalga gibi gürlerler.)

Kişi gelenlere sabrettiği zaman kulluk düzeyine, arzularını terk ettiği zaman da emrin âlemine yükselir. Çünkü Emir âleminde ne yemek, ne içmek, ne uyumak; kısacası istekle ve madde ile ilgili olan hiçbir şey yoktur.

Cisimlerden, nefslerden; sonra kalplerden ve ruhlardan; sonra da hüküm ve emirden sıyrıl ki, bize erişsin.

Dıştaki beş duyuyla algılanan fiziksel dünya, (Âlemi Mülk, Âlemi Nâsût) ile, içteki beş duyu ile algılanan ruhsal dünya (Âlemi Melekût) arasında olan her tavır, şeriat tavrıdır. Tanrı niteliklerinden (sıfatlarından) oluşan ruhsal dünya ile, ululuk dünyası (Âlemi Ceberût) arasında olan her tavır, tarikat tavrıdır. Ululuk dünyası ile birlik dünyası (Vahdet, âlemi Lâhût) arasında olan her tavır da hakikat tavrıdır.

Bizim haremimize girmek istediğinde, ne Mülk'e, ne Melekût'a ve ne de Ceberût'a iltifat etme. Çünkü Mülk, âlimin; Melekût arifin. Ceberût da vâkıfın (esrar sahibinin) şeytanıdır. Bir kimse bunların birisiyle yetinse, bizim indimizde o, kovulmuşlardandır.

(*) "... onun gözü, kulağı, dili, eli, ayağı ben olurum." *Kutsal Hadis*.

İlim sahibi için bizim indimizde yol, ancak ilmini terk ettikten sonradır. İlmin ilmi, ilimden cehildir. (*) Eğer ilmini (güvenir de) terk etmezse, o, şeytanın mertebesindedir.

Bizce kullarımızın en erdemlisi ve en sevgilisi, ana-babası ve evladı olup da, kalbi onlardan geçmiş olan, yalnız bize bağlı bulunandır. Eğer ana-babası ölse onların ölümüne üzülmeyiz, evladı ölse onların ölümüyle de kederlenmeyiz. Böylece o kulumuz bu düzeye vardığında bizim indimizde o, lem yelid ve lemyuled (O, doğmadı, doğurmadı). (**) "Anasız, babasız ve evlatsız" makamında olur. Bizim sevgimiz, muhabbetimiz yüzünden ana-babasının ve evladının yokluğunu algılamamış kimse, birlik ve teklik (vahdaniyet ve ferdaniyet) lezzetini bulamaz.

Ancak bizim yanımızda ye, iç ve uyu; hazır (uyanık) bir yürek ve nazır (gören) bir gözle.

Bizim yanımızda, sıradan kişilerin uykusu gibi uyuma, bizi görürsün. Cismin lezzetlerden, nefsin şehvetlerden ve gönlün kuruntulardan, ruhun kötülüklerden (gönüle ve ruha ansızın inen ters fikirler ve kuruntulardan) uzak olup, zâtın (özün) bizim zâtımızda (özümüzde) yok olmak suretiyle uyu.

Bizim indimizde erdemli (faziletli) olan eylem, cennet ve cehennem gibi bizim gayrımız olan hiçbir şeyin arzulanmadığı ve yapanın da ondan kaybolduğu (uzak bulunduğu) eylemdir.

Bizim yanımızda daha üstün olan masumluk, tövbe edicilerin masumluluğudur.

Bizim indimizde erdemli (efdal) olan tövbe, günah işlemediği halde daima istiğfarda bulunan masumların tövbesidir.

Bizim indimizde erdemli olan gülme, tövbe edici ağlayanların gülmesidir.

Tövbe etmek istediğin zaman, önce nefsinden günaha kastı çıkarmalısın. Sonra da kalbinden günah düşüncelerini çıkarmalısın. O zaman tövbe ettiğinde bize kavuşursun; yoksa alaycılardan olursun.

Bize yakın kişi, günahını bilen kişidir. En büyük günah ise, bireyselliktir. Günahını bilen kişiler, güçsüz ve pişmanlık sahibi kimselerdir; işlerine pişman ve âcizdirler. Acz (beceriksizliğinin, güçsüzlüğünün bilincinde olmak) ıstık kaynağıdır. Kibir de karanlıklar, kederler ve günahlar kaynağıdır. Pişman olan kullarımıza iyilik ve cömertliğimizi müjdele; kibirli olan kullarımıza da adalet ve intikamımızı bildir.

(*) *Değişler:*

"Unut bildiklerini kamu; dönüştür ilmini cehle!"

"Bilmek, bilmemektir; bilmemek bilmektir." *Upaşıad'lar (Kena).*

"Nice yol gidersen, onca azalır bildiklerin." *Lao Tse.*

"Bu bilgisiz bilgiyi kim biliyor?" *Çuang Tse.*

"Ey özüne (zâtına) ait bilginin doruğu, bilememek olan Allah!" *Hız. Ebubekir.*

(**) İhlas, 112:3.

Bize yakın olan oruç, kendisinde bizden başkasının bulunmadığı ve oruçlunun da ondan kaybolduğu (uzak olduğu) oruçtur.

Bize yakın olan namaz, kendisinde bizden başkasının olmadığı ve kılanın da ondan kaybolduğu, uzak olduğu namazdır.

Bizim indimizde, miracı (*) olmayanın namazı yoktur. Ve o, namazdan yoksundur. Zira namazdan yoksun olan, bizim indimizde miraçtan yoksun olandır. (**)

Miraç, bizim gayrımız olan her şeyden yükselmektir ve miracın kemali, doruğu da, *mazagalbasariü ve matega*: "O'nun (***) gözü sapmadı, kaymadı"nın, (****) dikkatini bizden başka hiçbir şey üzerine yoğunlaştırmamanın sırrıdır.

Abdülkadir Geylani Hazretleri,
Risâletül Gavsiyye (İlâhi İhsan)'dan.

(*) Miraç: "Merdiven", yükselme.

(**) *Hadisler:*

"Namaz, müminlerin miracıdır."

"İnsan namaza başlayınca Allah ile kul arasındaki perde kalkar."

"İnsanın yüce Allah'a en yakın olması namazdadır."

(***) Hazreti Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem'in.

(****) Necm, 53:17.

ZİKRULLAH – 1

Aşıkı Yezdan der Allah Allah,
Talibi irfan, der Allah Allah.

İnsan, cin dâim kullukta kâim,
Dört ayaklı, hayvan der Allah Allah.

Karıncalar, kuşlar zikr eder her dem,
Sözlü ve sözsüz, der Allah Allah.

Yerler felekler, cümle melekler,
Suda balıklar der Allah Allah.

Canlılar, cansızlar eyler ibâdet,
Cümle mahlûkat der Allah Allah.

Allah de ey yâr, her zaman, her bâr
Cemali özleyen der Allah Allah.

Her derde derman zikri Hak ey can,
İsteyen Rıdvan der Allah Allah.

Et hemen tekrar bu ismi her bâr
Sâliki Cebbar, der Allah Allah.

Zikr eyle âşık, ol vasla lâyık
Talibi sadık, der Allah Allah.

Gel yan bu nâre, git Girdügâre
Arayan çare, der Allah Allah.

Olma *Kuddusi* bu isme nasi (unutkan)
Hak aşinası, der Allah Allah.

Kuddusî Baba

TASAVVUF VE BASAMAKLARI

(Maddi ve manevi Cenabı Allah'a, Allah'ın Habibi Fahri Kâinat Efendimiz'e vasıl olmak isteyenler için, Nefsi Emmare'den, Nefsi Raziye'ye kadar, birinci basamaktan, Şeriat, Tarikat, Tasavvuf, ilmi ledünne kadar burada izah edilmiştir. Hidayet Cenabı Allah'tan, çalışmak inanan ve iman edenlerdendir. Çok dikkat ile okumanız rica olunur.)

Din, Allah'ın ahlakıyla ahlaklanmaktır. Noksansızlığa ermektir. Bu yüzden din, ilâhi hükümler bütünüdür. Bu ilâhi hükümler, dört esasa yöneliktir. Birincisi, kişinin ahlakına yönelik hükümlerdir. İkincisi, kişinin oluşumuna ait hükümlerdir. Üçüncüsü, nefsin gerçeğini bilmeye yarayan ilâhi hükümlerdir. Dördüncüsü de, zâtını (kendini, asıl özünü, cevherini) bildiren ilâhi hükümlerdir. Dördüncü hüküm sadece Ümmeti Muhammed'e, yani Hz. Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem'in ümmetine gelmiş hükümlerdir. Bu lütufa ulaşan kişiler, Hz. Muhammed'in ümmetidir. Diğer hükümler öbür peygamberlerde var olan olgunluktur.

İman ise, Allah'ı, Peygamber'i ve Peygamber'in getirdiği bütün hükümleri kabul etmek, o hükümlere ait emirleri tutmak, yerine getirmektir. Sadece kabul ettim demenin yeterli olmadığını din uluları ve Geylani Hazretleri açıklamakta, "yerine gelmeyen hükümler insanı günah yoluna (delalet) götürür" diyerek, sapmış insanın iman ehli sayılamayacağını bildirmektedirler. İslam'ın hükümleri yerine gelmiyorsa, o zaman iman da yoktur.

İman üç mertebedir:

1. Herkesin, her çeşit insanın imanı (avâmın imanı) ki, bu en aşağı seviyedeki imandır. Dil ile ikrar, kalp ile tasdiktir. Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz, "İman, Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, öldükten sonra dirileceğine, cennete ve cehenneme, hayır ve şerrin Allah'ın takdiri olduğuna gönülden inanmak, dil ile de söylemektir" buyurmuşlardır. İnanmak, yerine getirmektir. Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz buyuruyor ki, "Kalbinde zerre kadar iman olan, ateşten çıkarılır."

2. İkinci derecedeki iman ise, imanı has'tır. Bu iman sahipleri avâmın imanına sahip olduktan başka, amel'de, fiil'de ve ibadet'te Allahu Teâlâ kendilerini görüyormuşçasına davranır. Cenabı Zülcelâl'in kendilerini gördüğünü bilir, bütün davranışlarını ona göre ayarlar ve öylesine ibadet ederler. Cenabı Zülcelâl'in her yerde, her an hazır ve nazır olduğuna, noksansız bir imanla huzurunda hazır olmak

gerektiğine inanırlar. Bu imana, imanı ihsan da denir. Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz, "En büyük ihsan, Allahu Teâlâ'yı görür gibi ibadet etmendir. Sen O'nu görmesen bile, o seni görür" buyurmuşlardır.

3. Üçüncü mertebedeki imana, Hassül Has denir. Bu mertebeye ulaşanların imanları ihlaslı, gönülleri her şeyden arınmış ve basiret gözleri açıktır. Cenabı Zülcelâl o kişilerin ruhlarında, sıfatlarından biri ile tecelli eder. Bu tecelliyi kalp gözü ile görür, iman ederler. Hassül Has imanı sınırsızdır. Allahü Teâlâ Kur'anı Kerim'in Kehf Suresi, 110. ayetinde buyuruyor ki, "Kim Rabbine kavuşmayı dilerse, O'nun rızasını isteyerek salih bir amel işlesin ve Rabbinin ibadetine kimseyi ortak etmesin." Demek ki salih ameller, Allah'ın cemalini görmeye sebeptir. Kalbi zâhiri (görünür) ve bâtnı (gizli) ibadetlerle yüceltmek ve nefsi Emmare'likten, Mutmain'liğe yüceltmek gerekmektedir. Zâhiri amelle bütün farzlar, sünnetler, şer'i emirler imanla, edeple, noksansız olarak yerine getirilmelidir. Bâtnı amelle de, nefsi fesattan kurtarıp, iyiliğe götürmek için gerekenleri yapmalıdır. Böylece nefis, Emmare'likten Mutmain'liğe yücelerek Allah'ın rızasını kazanır ve veliliğe ulaşma yolları açılmış olur. Fecr Suresi 27. ve 28. ayetlerinde haber verildiği gibi, Allah'a dönülür: "Ey emin ve mutmain olan nefis, O'ndan razı olarak ve rızasını kazanmış bulunarak Rabbine dön." Nefis, bütün kirlerinden arınarak Rabbini bilme şerefine ulaşır.

Allahü Teâlâ hikmetiyle, kendine ait sırları, insan aklının ulaşamayacağı semalardan bütün varlıkların düzen ve kurallarına saçmıştır. İsim ve sıfatlarındaki özellikleri göstermek için, sırları damlaların sedeflerinde gizleyince, ruhlar nefsin karanlık perdelerinin gerisinde kalmışlar, sahibi oldukları yüksek değerleri unutarak, en aşağı mertebelere düşmüşlerdir. İlk geldikleri ve son gidecekleri asıl ülkelerini unutmuşlar ve özyetlerini terk etmişlerdir. Zamanla Cenabı Allah, peygamberler, elçiler göndermiş, insanların dış dünyalarını ıslah ederken, iç dünyalarında da birçok tecelliler oluşmaya başlamıştır. Yani Allah'ın güç ve sırları, kişilerde ve eşyalarda görünmüştür. Böylece insanların içinde bulunduğu karanlıklar, yanlışlıklar, sapıklıklar kendilerine gösterilmiştir. Ve insanın en üstün manevi değerlere ulaşabileceği de kendisine bildirilmiştir.

Haşr Suresi, 18. ayette, "Ey insanlar, Allah'tan korkun. Herkes kıyamet günü için önceden ne göndermiş olduğuna baksın. Allah'tan korkun. Çünkü Allah, ne yaparsanız hakkıyla bilendir" buyurulmaktadır. İnsanın hem karanlık, hem de nur perdelerinin açılmasına çaba harcaması ve o ilk geldiği ülkeye en kâmil şekilde dönmesi, dönmeye hazırlanması arzusunun uyandırılmasına çalışılmıştır. İnsana uzanan bu lütuf elleri, insanı öyle büyük bir cazibeyle çekmiş ve huzura getirmiştir ki, insan her şeyi unutup, iman ve ihlasla Mevla'ya ulaşmıştır. Bu imandaki ulular, kendi sıfatlarını Allah'ın sıfatında yok ederek, kulluğun en üstün derecesine ermişlerdir. İlâhi huzuru bulan bu ulular ne dünya, ne ahiret nimetlerine değer vermeyerek, kemal sıfatına ulaşmışlardır.

Nefsin Basamakları

İlâhi tecellinin şekillerine gelince, Allah'ın kullarına ikram ettiği ilâhi tecelliler iki türdür. Dünyada yaşanan ilâhi tecelliler, nefsin Emmâre'likten kurtulmasıyla mümkündür. Emmâre, emreden demektir. Bu basamakta insan şehvani arzularına uyar, onun hükmünün dışına çıkamaz. En alt basamak budur. Nefsi Levvâme'de ise, insan kendisinin Allah'ın kulu olduğunu, bu dünyaya geliş sebebinin Allah'a kulluk etmek için olduğunu bilir. Kulluk görevini hakkıyla yapamamaktan ötürü pişmanlık duyar, sürekli olarak kendini tenkit ederek, noksanlıklardan kurtulmaya çalışır. Bu hallerden geçerek daha ileri bir noktaya gelir. Belli çalışmalar yapar, gerçeği anlama noktasına ulaşır. Böylece Nefsi Levvâme'nin son perdesini aşarak, Nefsi Mülhime'ye ulaşır. Bu basamaktaki kişi belli ilhamlar alır. Kendi varlığının Allah'ın varlığı ile mümkün olduğunu kavrar. Benliğinin, ilâhi isimlerin bileşimi olduğunu anlar. Hak'kın var olduğunu, 'Ben' diye bir şey olmadığını idrak eder. Nefsi Mülhime'nin son basamağından Nefsi Mutmaine'ye ulaşır.

Bu basamaktaki insan, nefsin emrinden çıkmıştır. Gerçek kulluk makamına ulaşmıştır. Nefsten ileri gelen acıları tükenmiştir. Dünyaya olan ilgisi yok olmuştur. En büyük zenginlik olan kulluk makamına oturmuştur. Onun velisi Allah'tır. Allah'ın ahlakıyla ahlaklanmaya başlamıştır. Bu hallerin sonucunda, Nefsi Radiye'ye ulaşır. Bu makamda bulunan insan, bütün makamları gözden çıkarmış, bütün istekler arınmış ve "ölmeden önce ölünüz" emrinin özüne ulaşmış, fâni olmuştur. Rahmaniyet yönünden kendini tanımıştır. Böylece Merdiye makamına gelmiş, Allah yanında sevgili olan insanların yanında sevgili olmuştur. Ve artık bütün kemal sıfatları ile donanarak insanları da kemale erdirmekle emrolunmuş, halka dönmüştür. Bu hale de sıfatı kâmile denir. Bu mertebe zât mertebesidir. Bunun açıklanması, tarifi mümkün değildir.

Velâyet (velilik), Allah'ı tanıma işidir. Allah'ı tanımanın tek yolu da, Vahdet (Birlik) sırrına ermektir. Çünkü, rıza, fakr (yoksulluk), aşk, vahdet sırrına ulaşmak için geçilecek basamaklardır. Vahdet olunca, velilik kapısı açılır. Bu sırra ulaşmayan, veli olmaz. Tasavvuf, bütünü ile vahdet sırrına yönelme işidir. Kişilikten, benlikten, kendini birey olarak kabullenme halinden kurtulup, vahdet deryasına gark olmadan Allah bilinmez. Allah böylece bilinmeyince de, velilik oluşmaz.

Ruhun Basamakları

Ruh, Cenabı Allah'a ait bir varlıktır. Onun üstün makamlara yükselerek kendi gerçeğini bilmesi, o gerçekten Allah'a ulaşabilmesi ve sevgi, bağlılık, dostluk ve ilâhi huzuru bulabilmesi için, yapılacak işler ve gidilecek yollar vardır. Bu yolun yolcuları arasında belli mesafeler, basamaklar bulunur. Bu yola girenler başarılı oldukça, bu basamakları art arda aşar. Birinden ötekine geçer. Basamaklar tükenir ama, ilâhi tecelliler tükenmez. Çünkü ilâhi tecellilerin sonu yoktur.

Bu yola koyulan kişiye bir mürşit, yol gösterici, aydınlatıcı gerekir. Bu yolun incelikleri, çilesi, sabrı, mürşitle ve onun yardımı ile geçilir. Bu yoldaki kişiye takva (din emirlerine uyma, Allah korkusu) lâzımdır ki, azığı budur. Binek lâzımdır, bu da himmettir (ermiş kişinin etkisi). Aynı yola baş koymuş arkadaşlar lâzımdır. Onlar onun gönül yoldaşlarıdır. Silah lâzımdır. O da Allah'ı zikretmektir. Böylece nefsin ve şeytanın tehlikelerinden korunmuş olur. Bunlara sahip olan insan, Allah dostları arasında bilinen makamları aşar, gider. Ve insan bulunduğu basamakların, makamların tecellilerini yaşar. Bir sonraki makam ve tecellileri onun meçhulüdür. En üstün makam, Allah'ın isim ve sıfatlarının makamıdır. Bütün Allah dostları, yakınları, "Allah, varlık âlemine pak zâtıyla tecelli etmez. Ancak isimlerinin perdesi gerisinde tecelli eder..." hikmetine ulaşmışlardır. Bir hadiste, "Allah'la kul arasında aydınlık ve karanlık yetmiş perde vardır ki, eğer o perdeleri açsa, yüzünün aydınlığının şiddeti şüphesiz yaratıklarından O'na ulaşan gözleri yakardı" buyurulmuştur.

Kul ile Allah arasındaki perdeler, tümüyle kul tarafına aittir. Allah'ı hiçbir şey perdeleyemez. Perde gerisinde kalan, kulun kendisidir. Perdeden amaç, ilişki uzaklığıdır. Yoksa duyusal bir olay ya da zaman ve yer uzaklığına ait bir perde söz konusu değildir. Çünkü Allah, uzaklık/yakınlık hissinden, zaman, mekân, yön keyfiyetinden arınmıştır. İrfan yolu, yedi makamı ve her makamda bulunan onar perdeyi aşarak yetmiş perdenin üstüne çıkar. Nefsi Natıka (doğruyu, yanlış idrak edici nefis), Nefsi Kemaliye'ye ulaşır. Kulun Allah'ına en uzak kaldığı makam, ilk makam olan Nefsi Emmare'dir. Bu basamağın perdeleri karanlık perdelerdir. Bu makamın dışındaki perdeler ise, aydınlık perdelerdir.

Marifet yoluna giren kişi, *lâ ilâhe illallah* kelime-i tevhidini, gece gündüz, gizlice, otururken kalkarken, her durumda tekrarlarsa, Allah bu tevhidin bereketi ile kişinin iç âleminde ruhani bir kandil yakar ki, bu aydınlık içinde işlediği bütün suçları gönül gözü ile görür, onlardan tiksindir, yitirdiği zamana üzülüp pişman olur. O kandil Rahmani bir cezbedir. Nefse direnmeyi, kemal derecelerine ulaşp emaneti yüklenme kuvvetini kazandırır. Fakirlik ve fânîlik devletiyle ilâhî tecellilere ulaşır. Kemal, gönül ve ruhu arındırmak, iyi ve güzel değerlerle donanmaktır. Hak'kın yoluna girmekten amaç, kötü ve çirkin huylardan kurtulup, üstün ve güzel ahlak ile sıfatlanmaktır. İnancını düzeltip, ehli sünnet mezhebinin gereklerini yerine getirmektir.

Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz buyuruyorlar ki, "İnsanların hepsi helaktır, ancak ilmiyle âmil olanlar hariç. İlmiyle âmil olanlar da helaktır, ancak halis olanlar hariç. Halis olanlar da pek büyük tehlike içindedir. Zira onlar da halkın kendilerinin muhlis (inancı, davranışı katıksız olan) olduğunu bilmesini isterler. Bu da gizli riyâ (ikiyüzlülük, gösteriş) demektir." sözleriyle, tasavvuf ehlinin ne ince, zor ve dikkatli bir yoldan geçtiğini bildirmişlerdir.

Cenabı Zülcelâl, "Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım" ilâhi ifadesiyle, insanoğlunu yeryüzünde kendisine halife yapmıştır. İnsan böylece yaratılanların en şerefli durumuna getirilmiştir. Demek ki Allah'ın halife olarak yarattığı insan, şu noktalara da dikkat etmek zorundadır: Allahu Teâlâ her şeye kadirdir. Cenabı Hak her şeyi bilir. Cenabı Zülcelâl her şeyi bilir, herkese çok acıyıcı ve bağışlayıcıdır. Rabbimizin bütün yaptıkları iyiliktendir. Bu ilkeleri tereddütsüz kabul eden insan, her şeyden ve herkesten emin olur. Gönül gözü nur âlemine açılır.

Şu dört önemli şeyi de gözden ırak tutmamak lâzımdır: Cenabı Hak, rızasını ibadetlerin içinde, kabulünü duaların içinde, hiddetini günahların içinde, velilerini kullarının içinde gizlemiştir. Bize düşen, Necm suresi 39. ayetinin sırrına ulaşmaya çalışmaktır: "İnsan için, kendi çalışmasından başka bir şey yoktur."

İnsanlar, ancak ilâhi dinler ile kurtuluşa erer. Allah yanında ilâhi din ise İslam'dır. Allah'ın emirlerini yerine getirmek de, İslam'ın şartlarını yerine getirmektir. Beraatimiz *Lâ ilâhe illallah*'tır. Rad Suresi 28. ayetinde, "Onlar ki iman etmişlerdir, kalpleri Allahü Teâlâ'nın zikriyle sükûn bulur" buyurulmaktadır. Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz de, "Her şeyin bir cilâlayıcısı vardır. Kalplerin cilâlayıcısı da *Lâ ilâhe illallah, Muhammedün Resulallah*'tır" buyurmuşlardır.

İbadetlerimizi Allah'ın rızasına ermek için yaparsak, *İlahi Ente Maksudi ve Rızaike Matlubi* (Allah'ım, maksudum sensin ve matlubum senin rızandır) aşkına ulaşırız. Gayret ehli sünnetten, hidayet Allah'tandır.

Allah'ım, her türlü haramdan, şirkten, fesattan sana sığınırız, kalplerimizi, cisimlerimizi, ruhlarımızı sonsuz rahmetine sunuyoruz.

ZİKRULLAH – 2

1. Zâkir sefaya erişir
Envârı zikrullah ile,
Âşık Hûda'ya erişir,
İksârı zikrullah ile.
2. Zikri mükerrer edegör,
Bir haccı ekber edegör,
Kalbin muattar edegör,
Attârı zikrullah ile.
3. Âşık olan cananına,
Girmiş fena meydanına,
Ermiş Hak'kın ihsanına,
İsârı zikrullah ile.
4. Tasdik ile ummana er,
Tahkik ile irfana er,
Bir bahri bipâyana er,
Enhârı zikrullah ile.
5. Açan hüviyetten kapu,
Zevk ile olmuş hande rû,
Zâhir olur izmarı Hu,
İzharı zikrullah ile.
6. Kesrette vahdet bul beyim,
Bâki saadet bul beyim,
Sırrı hakikat bul beyim,
Tekrarı zikrullah ile.
7. Bel bağlayanlar hizmete,
Tâlib olanlar vuslata,
Ermiş Hûdayî vahdete
Esrarı zikrullah ile.

Aziz Mahmud Hüdayi

1. Zâkir: Zikreden.
Envâr: Nurlar, ışıklar.
İksâr: Çoğaltmak.
2. Mükerrer: Tekrarlamak.
Ekber: En büyük. Muattar: Kokulu.
Attar: Koku satan (parfümcü).
3. Canan: Sevgili.
Fena: Ölüm, yokluk.
İsâr: İkrâm, cömertçe verme.
4. Tahkik: Gerçekleştirme.
Bahri bîpayan: Sınırsız deniz.
Enhar: Nehirler.
5. Hüviyet: O'luk.
Hande rû: Güler yüzlü.
Zâhir olur: Belirir.
İzmar: İçyüzü, gönülde gözleniş.
İzhar: Beliriş, ortaya çıkma.
6. Kesret: Çokluk.
Vahdet: Birlik.
Baki: Kalıcı.
7. Vuslat: Kavuşma.

VÂRİDAT

Ehlullah'ın Keşif Sırrı

Önce, "gayb" dediğimiz göze görünmeyen diye bir şey yoktur. Kur'anı Kerim ayetlerinde geçen gayb kelimesi, bize nispetledir. Yoksa Cenabı Hak'ka gizli ve görünmez diye bir şey yoktur.

Keşfin üç mertebesi vardır:

1. Mertebe: Feraset keşfi olup bu, keşfin aşağı mertebesidir. Bunun en belirgin misali, müminin ferasetidir. Hazreti Resûl Sallallahu Aleyhi Vesellem şerefli hadislerinde:

"Müminin ferasetinden sakının, zira o Allah'ın nuruyla bakar" buyurmuştur. Bu feraset vicdani ve zevkîdir.

2. Mertebe : Misali keşif olanıdır, keşfin orta mertebesidir. Bu keşif ya latif veya kesafetle görünmesinden ibaret olup, aynı Hz. Cibril'in erkek kıyafetinde görünmesi gibidir. Berzah hallerini keşif de bu misali keşif ile olanıdır. Bu keşifte Tanrı görünmesi halk görünmesine, halk görünmesi de Tanrı görünmesine engel teşkil etmez.

3. Mertebe: İyânî keşiftir ki, en âlâ ve en üstün olanıdır, gözlerle görerek keşifte bulunmadır. Bu keşfin en belirgin misali, Hazreti Ömer Radyallahu Anh'ın halifelîği sırasında Medine'de minberde hutbe okurken aniden hutbesini keserek, "Yâ Sâriye, dağa, dağa bak" diye seslenmesiyle iyânî bir keşifte bulunmasıdır. Hazreti Ömer Radyallahu Anh Medine'den, İran'da Nehavend Ovası'nda yapılan mücadeleyi görmüş ve kumandan Sâriye'yi uyarmıştır.

Küntü kenzen mahfiyyen ile başlayan kutsi hadisin açıklanması:

Kutsi hadis: "*Küntü kenzen mahfiyyen feahbebtü en urefe fehalaktel halka liuref.*" Cenabı Hak: "Ben gizli hazineydim, yani her çeşit suretten âri salt bir varlık idim, görünmeye sevgim, yani zâti meylim olduğu için bütün yaratıklarla birleşip gerçekleşerek, bilinmekliğim için zuhura geldim (halkı yarattım)", buyurmuştur.

Allah'ın zâtına gelince; orada ne bâtınlar (nesiller), ne zuhur (görünme) vardır. Allah, "Ben gizli hazineydim" buyuruyor. Görünen gerçekler, ilmi tecelli itibariyledir. Bu hususu; *Kânallahü velem yekün maahû şeyin* (Allah vardır, Allah ile birlikte başka hiçbir şey yoktur); keza *Ve hüvel ân âlâ mâ aleyhi kân*, (Şimdi de öyledir, Allah vardır, başka bir şey yoktur) şerefli hadisleri teyit eder. Kutsi hadiste geçen *Feahbebtü en urefe fehalaktel halka liurefe* (Bilinmeye muhabbet ettiğim için

halkı yarattım) sözleri çok önemlidir. Burada Tanrısal sevgi, görünenler içinde yalnız sevenlerde, yani âşık olanlarda meydana gelen sevgidir. Âşığın sevgilisine âşık olması da, işte bu sevgi iledir. Bu aşk, görüntüler aracından biri olan insanda vaki, iradi teveccühünden meydana gelen hararettir. Muhabbet, yani sevgi dediğimiz Allah'ın sevgisi de, bu hararetin adıdır. İşte bu sevgiyledir ki, işlenilen, işlenmiş ve icat olunan, icat olunmuştur; bunların adı halktır.

Kutsi hadisin devamında: *Lîurefe* (bilinmek) sözü, sevgiden beklenen sonuçtur. Ne zaman sevgi marifetin, yani bilmenin yerine başkasına kullanılacak olursa, sevgiden beklenen amaç ve sonuca ulaşılmamış olunur. Tüm amaç, Allah'ı bilmektir.

Şeyh Bedreddin'in Vâridat'ını şerh eden Seyyid Muhammed Nûrül Arabî Hazretleri, daima dualarında "Allah'ım, bizleri bu gerçek sevgi ile rızıklandır" demişlerdir.

Allah'tan Başka Yoktur

Arif hakikatte Allah'tan başka değildir, çünkü gayrı için vücut yoktur. Yalnız Hak'kın vücudu hakikatler suretiyle suretlenerek zâhir olur, yani görünür ve bu tecelliden ilmi gerçeklerin suretleri olan şahıslar, Hak'kın vücuduyla zuhura gelirler, görünürler. Burada ne hulûl (girme) ve ne de ittihat (birleşme) vardır. Çünkü girme ve birleşme iki mevcut arasında olur. Mesela, yağın süte, suyun bitkilere girip karışması gibi. Cenabı Hak'ta ise *Vahdet*'ten başka yoktur. Allah, ahadiyetinde de her şeyden münezzehtir, âlemlerden ganidir, hüviyetiyle vasıflanır.

Tecelli Yeri Gönül

Muhammed Nûr Hazretleri,

"Alevli yanan bir yağ kandili fitilinin nuru bana sefa verirse, ya bin meşale ile donatılan nurlanmış kalbin nuru acaba nasıl bir nurdur?" der. Açıklamalarında, "sefa" kelimesinin kederin yokluğu, "fitil" in misbah, yani ışık veren, meşale, nuru veren kandilin yağına bulanmış fitil, "sine", yani gönlün de tecelli yeri ve hafâ, yani gizli sır anlamına geldiğine işaret etmişlerdir. Tûru Sina'ya, sine yani gönül denilmesi de Musa Aleyhisselâm'a bu dağda, *hafâ* (gizli sır)nın vaki olmasından dolayıdır. Ancak burada, Cenabı Hak'kın Kur'anı Kerim'deki Nûr Suresi'nin 35. ayetine işaret edilmiştir. "*Allahü nurussemavâtı velardi meselü nûrihi kemişkâtin fiha misbah...*" (Allah göklerin ve yerin nurudur. O'nun nuru, içinde çırağ bulunan bir kandil gibidir. Bu billur kandil, sanki parlak bir yıldızdır...)

Ayette geçen *Miškât* kelimesinden murat edilen cisimler, *Zücace*'den murat ruhlar, *Zeyd*'den murat isimler ve sıfatlar, *Şecere*'den murat Allah'ın ilmi, *Misbâh*'tan murat edilen Allah'ın vücududur demişlerdir. Yukarıda adları bildirilen cisimler, ruhlar, isimler ve sıfatlar, ilâhi ilim ve Allah'ın vücuduna, *Hazeratı hamsei İlâhiye*, yani Beş Tanrısal Hazret denilir.

İnsana Verilen Allah'ın Emanetleri

Cenabı Hak Kur'anı Kerim'in Ahzâb Suresi'nin 72. ayetinde şöyle buyurur:

"Biz emaneti göklere, yerlere ve dağlara gösterdik. Bunlar emanetimizi taşımaktan çekindiler, şefkat isteğinde bulundular, sonra bu emaneti insan acımasız ve bilgisiz olarak yüklenip taşıdı."

Bedreddin Hazretleri: "Hakikat ehli, bu Tanrı emaneti marifetten, yani Allah'ı bilmekten ibarettir dediler. Fakat biz, bu Tanrı emanetinin Hak suretinden ibaret olması muhtemeldir deriz, çünkü Âdem Hak sureti üzere yaratılmıştır, yani Hak'kın sureti Âdem'in suretidir, o da insandadır, başka yaratıkta değildir. Göklerde ve yeryüzünde bu emanete layık yaratık aramaya hacet yoktur. Esasen onlarda emaneti yüklenmek diye bir şey yoktur. Maddesi itibariyle insan bu emaneti yüklenen olmuştur. Esasen insanın acımasız ve bilgisiz olması da, maddesi itibariyledir. Ancak bu emaneti yüklendikten sonra, insan "Rahman" suretiyle bilgili ve adil olmuştur" demişlerdir.

Cenabı Hak'kın ayette *Biz* demesi, *Cemiyeti Halkiyye* ve *Cemiyeti Halkiyye*'mizle demektir. Emanet'ten murat edilen de, insana verilen *Hilafet sırrı*'dır. Hilafet sırrı da bütün Tanrısal isimlerin insanda görünmesinden ibarettir. Bakara Suresi'nin 31. ayeti: "Allah Âdem'e eşyanın bütün isimlerini öğretti," bu gerçeği bildirir.

Ahzab Suresi'nin 72. ayetindeki *Gökler*'den murat edilen yüksek yüce âlemler, *Ard* (Dünya)'dan murat da süfli âlemlerdir. *Hayal*'den murat, yüce ve süfli âlemlerdeki tüm yaratıklardır. Bunların hepsi, istidatların bulunmaması dolayısıyla, *İlâhi Emanet*'i yüklenmekten kaçındılar, kendileri için şefkat isteğinde bulundular, yani emanetin tamamını taşıyamayız, fakat içinden bazısını taşıyabiliriz demek istediler. Ne zaman ki, Cenabı Hak, Tanrısal tüm isimlerin sırrı olan *Hilafet* sırrını insana arz etti, insan, tüm isimleri kendinde toplayan anlamına gelen *Cami* ismini yükledi. İnsan bu itibarla en yüksek derecenin sahibi oldu.

Ayetin sonunda gelen insanın *zalûm* ve *cehûl*, yani acımasız ve bilgisiz olmasına gelince:

Nasıl gece bütün eşyayı saklar ve örterse, insan da öylece kendine verilen bu Tanrısal sırları saklar ve örter. Bu bir *Hilafet Sırrı*'dır. Bütün isimlerin kendinde tecellisi anlamını taşır. Hilafet sırrının görünmemesi de şuna benzer: Dağlar, uzaktan birer karaltı ve karanlıktan ibaret görülürler. Karanlıkta, kesret denilen çoklukta, bir

şey görmek imkânı yoktur, zira her yanı karanlık ve karaltı (kesret) kaplamıştır. Ne zaman insan uzaktan bunlara yaklaşırsa, o zaman onları görmeye başlar.

Yapılan güzel işlere ait ruhların, melekler olarak şekil ve surete girmeleri vakidir. Nitekim Cenabı Hak için yapılan tesbihlerle, Hazreti Resûlü Ekrem Muhammed Mustafa Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz'e getirilecek salat ve selamların harfleri kadar melekler yaratılıp, bu gibilerin o dua ve anmalara devam ederek, sevabını namaz kılan ve ananlara armağan edecekleri, bir şerefli hadiste bildirilmiştir. Yapılan dualarla, okunacak evradı şerifenin ruhlarından zuhura gelen birtakım *Havas* da vardır ki, bu Havasın ruhları misali suretlerle göründükleri zaman, onlara melekler ve *Hüddâmül vird*, yani vird hadimleri (hademeleri) denilir.

Bir önemli husus şudur ki, imamlık ve hatiplik ile görevli kişilerin maksutları Hak'tan, yani Allah'tan başka olmamalıdır. Aksi olduğu takdirde bunlardan uzaklaşmak ve yalnız, Hak ehli olanlarla sohbet etmek icap eder. Kur'anı Kerim'de mealen: "Gönlünü zikrimizden gafil kıldığımız kimseye sakın tâbi olma, o hevasına uymuş ve işi sarpa sarmış kimsedir." Ve yine Kur'anı Kerim'de mealen: "Yalnız dünya hayatını murat ederek zikrimizden yüz çeviren kimseden uzak dur" denilmektedir. Hazreti Resûlü Zîşan Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz de bu gibiler hakkında: "Kıblesi Hak olmayan kimsenin namazı yoktur" buyurmuştur.

Allah'ın Sıfatlarının Görünmesi

Hazreti Resûl Muhammed Mustafa Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz şerefli hadislerinde: "*Men reânî fekâd reyel Hak*" (Beni gören muhakkak Hak'kı görmüş gibidir) buyurmuşlardır.

Cenabı Hak, A'raf Suresi'nin 143. ayetinde Hazreti Musa'ya hitaben sözlerine devam ederek: "Ya Musa, dağa baktığım zaman (göründüğüm zaman) dağ yerinden kalkacak olursa, beni yakınında görürsün" buyurdu. Fâni, yani yok olmayacak olursa, o zaman beni senin senliğinle görürsün, yani sen bu makama kendi senliğinle ulaşırsın demektir. Halbuki, o yüce makama bu suretle ulaşmak imkânsızdır.

Cenabı Hak aynı ayete devamla:

"Rabbin dağa tecelli eyledi" sözleriyle dağa, yani Hakikati Muhammediye suretlerinden biri olan Musa Aleyhisselâm'a göründü ki, o suret için gerçekte vücut yoktur.

Yine Cenabı Hak, "Dağı (Musa'yı) parça parça kıldı" (Yani Musa'lık diye bir şey kalmadı, yok oldu) ve "Musa bayıldı, ne ismi, ne de resmi kaldı" buyurdu. Böylece Hazreti Musa'dan, kendisinin sandığı her şey, tamamıyla kayboldu.

Hazreti Musa'nın Kur'anı Kerim'in ayetinin devamında: "Ayıldı, kendine geldi" mübarek sözleriyle kendine gelmesiyle, başına gelen baygınlıktan kurtuldu ve kendi

aslı olan Nuru Muhammedî ile tahakkuk etti. Hazreti Musa, ulaştığı bu en mükemmel makama, ancak Nuru Muhammedi ile ulaşabileceğini ve elde olunabileceğini, gerek suret gözü (basar), gerekse gönül gözü (basiret) ile gördü. İşte Hazreti Musa o zaman, Kur'anı Kerim'in aynı ayetinde: "Seni tesbih ederim (anarım) Tanrım. Bu Hakikati Muhammediye'ye kendi bencilliğim ile ulaşmayı istemekten tövbe ettim, pişman oldum ve kendi zamanımda bu yüce makama yaklaşma suretiyle onu isteyen müminlerden oldum" demiştir.

Mutlak Vücutta İki İtibar

Mutlak Vücut (Salt vücut) Allahu Teâlâ Hazretleri'dir. Mertebelerin her birinde Tanrı, iki itibardan uzak değildir.

Bunlar: *Tesir* (etki) ve *fiil* (iş)dir. Diğeri; *Teessür* (etkilenme) ve *İnfial* (işin etkisi altında bulunma)dır.

Birinci itibar ile Cenabı Hak'ka *İlâh* ve *Allah* denir.

İkinci itibar ile de *Âdem* ve *halk* ve *hadis*, yani zuhur eden, meydana gelen, ortaya çıkıp görünendir, denir.

Böylece, Tanrısal isimlerin bu itibar edilen işlerden olduğu Hak'kın vücudu ile sabit olup belirince, bunlarla Cenabı Hak'kın yaratıcılığında tasarruf eylediği, lâkin isimler için kalıcı olmadığı anlaşılmaktadır.

Allah'ı gerçek yönleriyle bilen arifler için, iki halin varlığı bahis konusudur: Bunlardan birinci hal, Tevhid'in toplam makamı olan *Cem*'dir. Cem makamında arif, Hak'kın aynı olur, lisanı, Hak'kın lisanı olur, söz de Hak'kıdır.

İkinci hal "Fark" halidir. Bu makamda arif, *Halkiyyet* denilen yaratıcılık lisanıyla söz söyler. Burada Cem, Hak'kın Hüviyeti (O'luğu), Fark da Hak'kın Eniyeti (Ben'liği)dir. Şu halde Hüviyet (Tanrının gerçek olan aslı) Hak'kın bâtını, Eniyyet (Tanrının dışta görünmesi) de Hak'kın zâhiridir. Bu hususu teşbih (benzetme) ve tenzih (benzerliği reddetme) ile ifade edecek olursak, Hak'kın bâtını tenzih, Hak'kın zâhiri de teşbihtir.

Allah'ı anan bir kimseye lâzım olan, lisanıyla, kalbiyle, sırrıyla *Allah* dediği zaman, tenzih ile teşbihi bir araya cem etmesi, yani her ikisini bir arada düşünerek söylemesidir. Allah'ı anarken his ile teşbih, kalbi ile tenzih eylemelidir ki, bu manevi izdivaç kendisinde daima zâhir olsun, yani görünsün.

Allah'ı Görme

Çalabım bir şar yaratmış iki cihan aresinde,
Bakıcak Didar görünür, ol şarın kenaresinde.
Nagihan ol şara vardım, ol şarı yapılırdı gördüm,
Ben bile yapıldım taşu toprak aresinde.

Hacı Bayram Veli

Türkçe sözlükte *Çalap*, *Allah* demektir. Şardan murat Cemül cem şehri, yani Hakikat şehridir. Yaratmış demek izhar eyledi, yani gösterdi demektir. Zira yaratmak, manevi vücuttan, görülen suret vücuduna intikal eylemektir. Zâhir ehlinin ademden, yoktan var eyledi dedikleri gibi değildir. Hüviyet cihanı cemi bâtın, yani sıfattır. Eniyet cihanı cemi zâhir, yani suretlerdir. Hakikat şehri, bu iki cihanı kendinde topladığından, ona Cemül Cem adı verildi.

Bize nispetle bâtın (gizli ve görünmeyen) Zât olmasaydı ve O'nun eserleriyle görünmesi olmasaydı, halktan olanlar da olmazdı. Çünkü halk denilen yaratıklar yukarıda açıklaması yapıldığı üzere *Hüviyet ile Eniyet*'in manevi izdivacından, yani birbirine kaynaşmasından meydana gelmiştir.

Ey insanlar! Bizler gerçekte eniyetimizle secde ederiz. İbadet ederiz. İbadet eden Hak'kın eniyetidir, ismine "Halk" (Yaratık, yaratılmış) denilir. İbadet edilen Mabud da Allah'ın Zâtı'dır, Zâtı Mutlak'tır. İbadet eden olduğu cihetle suretle kayıtlanmıştır. İbadet edilen (Mabud) olduğu cihetle de mutlak (salttır). Onun için suretle kayıtlanmış olana secde etmek ve ibadet etmek, küfürdür. Ancak Allah'ın emri ile kible ittihaz edilmiş (Kâbe) olursa, o zaman yapılan secde Allah'a mahsus olur. Hazreti Âdem'in ilk yaratılışında Allah'ın emriyle meleklerin Âdem'e secde etmesi ve bizim de Kâbe'ye doğru yönelip secdemiz, işte bu sebeptendir.

Sakın, insan ve ondan başka suretlerle Allah'ın Zâtı'ndan mahcup olma, yani gizlendiği örtüyü kaldırmış olarak görmeye bak. Çünkü Cenabı Hak, bütün bu suretlerle görünmüştür ve görünmektedir. Güzelliğine âşık olduğumuz Hazreti Allah'ın ne perdesi, ne de yüzünde nikâbı vardır. Yalnız senin bilgisizliğin bu hususta sana perde olduğundan dolayı, gözlerin göremez olmuştur.

Şibli hazretleri: "Ben Leyla'nın yüzünde duvağı, peçesi olduğunu ve bunları onun güzelliğini görmeye birer engel tasavvur eylerdim. Halbuki, ne zaman Leyla bana göründü, Allah'a yemin ederim ki, onun peçesi ve örtüsü yoktu. Anladım ki, noksanlık kendi gözlerimde imiş. Onun güzelliğini gözlerimdeki körlük sebebiyle göremiyor imişim" demiştir.

Allah'ın ispat eden sıfatları olan Kudret (güç), İrade (isteme, dileme), İlim (bilgi), Hayat (yaşam), Semi (duyma, işitme), Basar (görme), Kelam (söyleme) nitelikleri sende zâhirdir, görünmektedir. Fakat sen, ey insan; bunların Allah'ın olduğunu bilmezsin. Sen bunları kendi cüzi sıfatların sanır ve bu sıfatlarda kendinin Hak ile müşterek olduğuna inanırsın. Halbuki Cenabı Hak sana bu sıfatları kendisini tanıman için, birer delil olarak emaneten ihsan etmiştir.

Allah'ı ispat eden sıfatlarındaki müşterek olma keyfiyetini ayıran, mesela *Halik* (Yaratıcı) şerefli ismidir ki, her var olanda görülür. İşte yüce Allah'ın bu ismini insan hiçbir suretle kendisine nispet etmeye muktedir olamaz. Ben kadirim, ben irade ederim,

ben bilginim, ben görürüm, ben işitirim, ben söylerim dersin de, *ben halıkım* (ben yaratıcıyım) diyemezsin. İşte Allah'ın bu ismi, Hak ile halk (Tanrı ile yaratılan) arasındaki ayırıcı bir özelliktir.

İnsanı diğer yaratıklardan ayıran bir özellik de, onun sahip olduğu *Kelam* (söyleme) sıfatıdır. Bu yalnız insana bahşedilmiştir. Başka hiçbir yaratık söz söyleyemez, yani konuşamaz. Ne zaman insan bu açık delillerle Tanrı'yı müşahade edecek olursa, sıfatlardan, fiillerden, eserlerden insan için geriye bir şey kalmaz. Hepsinin Allah'a ait olduğunu anlayarak kendinden tamamıyla fâni, yani yok olacak olursan, o zaman Allah ile var olduğunu anlayarak Allah'a âşık olursun.

Âşıklar sultanı İbni Fâriz Hazretleri bu hali terennüm eden beyitlerinde, anlam olarak şöyle sesleniyor:

Ey insan, Bende (Allah'ta) tamamıyla yok olmadıkça bana âşık olamazsın.

Ben (Allah) sende zâhir olup tecelli etmedikçe sen bende fâni olmuş sayılmazsın.

Tanrı'nın *Halik* isminin seninle zuhurunu dikkat nazarına alarak, senin sen değil, Hak (Hak'kın bir mazharı) olduğunu bil. Çünkü gerçekte isim, isimlenenin aynıdır. Ve yine sen Tanrı için O'nun bir eseri olduğun itibarıyla de halk olduğunu unutma ki, Allah'a olan ilerleyişinde Allah ile Rahman, zamanın *Kutub*'u olasın. Kutub, *Rahman* isminin mazharıdır.

Kevn denilen evren, Allah'ın vücudundan hâli değildir; nasıl hâli, yani sahipsiz olabilir ki, evren Allah ile kaimdir. Halka rahat ol, "Reyhan ol" denildi, yani bütün âlemlerin genişlemesi senden ve seninle olsun. O zaman hiç kimseye karşı senden, nefsinden gelen herhangi bir itiraz zâhir olmaz.

Yakîn

Bir insan, Hak'kın varlığından başka yapan ve müessir (etkileyen) olmadığını hiçbir şüpheye yer bırakmayan bir inançla bilirse, o insanın bu bilgisine *İlmel Yakîn* denir. Bunu bizzat görürse, ona *Aynel Yakîn* denir. Kendisinin Hak varlığında ve tüm varlığın Hak'tan ibaret bulunduğu bilincine varırsa, bu biliş de Allah'ı *Hakkel Yakîn* ilmi ile bilmedir.

Zikir, Zakir, Mezkur

Tasavvuf ehlinin "Zikir, Zakir, Mezkur (Anma, Anan, Anılan) hepsi birdir" sözü de, Hak'kın varlığından başka bir varlık bulunmadığını ve bu üç şeyin, gerçekte tek şeyden ibaret olduğunu bildirir. Varlığın hakikat noktasından "Zikir, Zakir ve Mezkur" kelimeleri bir olunca, *İlmel Yakîn* hasıl olur. Sâlikin bunu keşif ve müşahade ile bilişi

Aynel Yakîn olup, Hakkel Yakîn ise, sâlikin o mana ile tahakkuk etmesinden, yani kendisinin o mananın aynı olduğunu gerçekten bilmesinden ibarettir.

Kanımıza göre dilden çıkan *Zâhiri Zikir* (Görünür zikir), *Hakiki Zikir*'in, yani gerçek Allah'ı anmanın suretidir. Hakiki zikir, gönlün Allah'ı anmasıyla hallenmesidir. Bundan dolayı gönüle hakiki zikir niteliği verilmiştir. Gönül ise *Hak*'tan ibaret olduğundan, Zikir, Zakir ve Mezkur, hepsi birdir.

Mesela, rüzgâr esince denizin suları şekil alarak dalgalar meydana gelir, halbuki dalgaların denizden başka bir şey olmadıkları bilinmektedir. İşte gönül de böyledir. Gönlü zikir (Allah'ı anma) kaplayınca, zakir O olur. Bu şekilde gönül anmakla hallendiği için bu, *Hakiki Zikir* namını alır, dildeki zikre de zikrin sureti denir. Her ne kadar Hakiki Zikir (Gerçek Allah'ı anma) şekilden münezzeh ise de, maksadı anlatmak için tamamıyla gönlü kaplamasından dolayı şekil ile tabir edilir.

Şu açıklamamızdan anlaşılacağı üzere, iki hatıranın gönülde aynı anda toplanamayacağı bilinir. Çünkü herhangi bir hatıra gönüle gelecek olsa, o anda gönül tamamıyla ondan ibaret olur, onunla dolar, meşgul olur. Bu hal devam ettiği sürece, diğer bir hatıranın ona girmesi imkânsızdır. Rüzgârın esmesiyle dalgalanan bir denizin ondan önceki hâli ile dalgalı olan hali başka şekillerde olduğu gibi, gönül deryası da böyle cereyan eder.

(Vâridat'ın Seyyid Muhammed Nûr Hazretleri tarafından yapılan şerh kısmı buraya kadardır. Bundan aşağısı Vâridat'ın tercüme kısmıdır.)

Müşahede (Gönül Görünümleri)

Birinci müşahede:

Bazen kendimi göze görünmeyecek derecede latif halde güzelleşmiş görür veya görünürüm. Bu görünüşümün beden suretiyle vaki olduğuna dikkat etmekteyim. Şu görünen beden halindeki suretimin, ruhun latif sureti olduğuna şüphe yoktur, çünkü latif olan ruh ile bedenim olan suretim arasında asla bir benzerlik yoktur. Zira latif, göze görünemeyen durumum, yoğunlaşmadıkça hissen müşahede olunamaz. Mesela buhar da yoğunlaşmadan önce, latif halde olduğundan görünemezdi. Ne zaman ki yoğunlaştı, önce bulut haline girince görüldü. Şu halde bulutların görünen dış sureti, görünmeyen iç suretine karşıt değil, belki onun aynıdır. Aralarındaki fark ise güzellik ve yoğunlaşma yönündendir. Gerçekte buhardan başka bir şey bulut olmuş değildir.

İşte bu misalde olduğu gibi, insanın görünen sureti, görünmeyen, latif haldeki güzel ruhunun suretidir. Latif halde ruh yoğunlaşarak suretle görünür. Yalnız şunu hemen belirtelim ki, yukarıdaki misaldeki bulut ve denizin dalgaları gibi benzerlik yoktur.

Cenabı Peygamber Hazreti Muhammed Mustafa Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz kutsi hadislerinde: "*Ervâhüküm eşbâhüküm, eşbâhüküm ervâhüküm*" (Ruhlarınız, bedenleriniz [gölgeleriniz], bedenleriniz de ruhlarınızdır) buyurmuştur. (*)

İkinci müşahede:

Bazen de okumaya veya ibadete kendimi verdiğim sırada, birdenbire bazı kimselerin suretleri gönlüme düşer ve bütün gönlümü kaplar. Onları gönlümden çıkarmaya çalışırsam da, bir türlü gücüm yetmez. Ertesi günü gördüğüm suretin sahibi beni ziyarete çıkagelir ve bana kendisini his ile de gösterir.

Resûlallah Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz şerefli hadislerinde:

"Nübüvetten (Peygamberlikten) yalnız mübeşşirât (müjde verme) kalır" buyurmuşlardır.

Bu şerefli hadisleriyle Cenabı Peygamber mübeşşirâtın nübüvvetten olduğuna, yani Allah'ın kullarına olan ilhamının (Vâridat) olduğuna işaret eylemiştir. Esasen nübüvvet de rüya ile başlamıştır.

Salih Rüya (Ehlullah'ın gördükleri rüyalar)

Salih rüya, sahibini ışıklandıran Allah'ın nurlarından bir nurdur. Rüya esasen peygamberlikten de bir parçadır. Rüyalardan, gizli bazı şeyler anlaşılabileceğinden, ne anlama geldiklerine Hak yolunda olanların önem vermesi bilhassa yararlıdır.

Yine bir gece ibadetle meşgul iken parlaklığı ile gözleri kamaştıran bir nur çevremi kapladı, kendimi kaybettim. Anladım ki bu nurla sınırlı bulunuyorum. Bana birtakım Tanrısal sırlar, gözlere görünmeyen şeyler, ızdırap ve lezzetler hasıl oldu ve bunlardan tat duydum. Ben bu manevi zevkte iken şu beyitleri söyledim:

"Ey nefsim, sonsuz olarak Allah'ı zikreyle,

Ey nefsim, Benim ölümüm, zamanla eskiyen bir elbisenin rengine ârız olan değişikliğe benzer.

Beni, yücelik ve Samedâniyetle sıfatlanan Allah'tan başka hiç kimse kavrayıp idrak edemez."

Bu beyitleri söylediğim gece, yanımda Fıkıhçılardan bir topluluk da vardı. Onlar benim bu halimden etkilenmişler, hatta çekmekte olduğum şiddetli ızdırap ve hayretimin

(*) Bu hususta değerli mutasavvıf Hasan Lütfi Şuşud Bey: "Organik hayatımız doğumla başlar ve bu hayat yıllarca sürer. Son nefesimizde bizden giden mezarda dağılıp gidendir. *Ervâhuna ve eşbâhuna* sözleri, beşer olarak söylenen sözlerin en büyüğüdür. Bizim bedenimizdeki gizli hazineleri açmak için, doğru bir anahtarla, kendi anahtar ve kilidimizle kapısını açarak kendimize kavuşmamız lâzımdır. Bu ise gerçek bir Mürşid ile olur. İşte bu gerçek Mürşid sana Hak'kı bildirir" diyerek, bizleri uyarmışlardır.

çokluğundan korkmuşlar. Bunların arasında Mısır'daki Berkukiye Medresesi müderrisi Mevlana Seyfeddin de vardı. Kendime geldiğimde onu fark ettim, fakat onu kendi suretinde değil de, başka bir müderris olarak gördüm. Buradan anlaşılır ki, bir kişinin bazen başka bir şahıs suretinde görünmesi hali, o iki kişi arasında ilgi ve uyarılığın bulunduğu gösterdiği gibi, aynı zamanda bu durum Tevhid'e (Vahdeti Vücut) delalet eder.

Olgun İnsan (İnsanı Kâmil)

Cenabı Hak Kur'anı Kerim'in Bakara Suresi'nin 31. ayetinde:

"Allah bütün eşyanın isimlerini Âdem'e öğretti, meleklerle o isimleri sordu," buyurmuştur. (*)

İnsana öğretilen ve onlarla sıfatlanmasını istediği isimler, Allah'ın isimleridir. Bu Tanrısal isimlere tam mazhar olan, olgun insanın (İnsanı Kâmil) kendisidir, melekler değildir. Onun için isimlerin hepsi İnsanı Kâmil denilen "Olgun İnsan"a öğretildi. Allah olgun insanı bu isimler ile ahlaklanmış ve mütehakkik yarattı, melekleri değil. İşte insanın asıl şerefi bu isimlerle tahalluktur (ahlaklanmadır), yoksa isimler denilince ağaçlar ve taşlar gibi harflerin ve kelimelerin bilinmesi değildir.

Bu gibi isimleri bilmek kolaydır ve bunlarda şereflenme ve övünme olamaz. İşte isimler, harfler ve adlandırılanlar ile Tanrısal isimler arasındaki fark, aynı Âdem ile Melekler arasındaki farka benzer.

Melekler, Şeytanlar

Göklere, yere, unsurlar (molekül ve atomlara) ve benzerlerine vekil olan *Melekler'* den murat edilen, bunlarda bulunan tabii kuvvetlerdir. Göklerden, yerden, unsurlardan Allah'ın ezeli olan kuvvetleri bunlarla çıkmaktadır. Bütün tabii kuvvetler onlardan daima eserleriyle zuhur etmektedir. Meleklerin Allah'a ibadet etmekten bir an geri kalmamaları, ezeli ve sonsuz olarak tesbihleri (anmaları) da, eserlerin kendilerinden sürekli olarak çıkması ve meydana gelmesinden ibarettir. Buna delil olarak Cenabı Hak, Kur'anı Kerim'in İsrâ Suresi'nin 44. ayetinde: "Hiçbir şey yoktur ki, Allah'ı şükür ile anmasın. Fakat siz onların anmalarını anlamazsınız" buyurmuştur. (**)

(*) 19. yüzyılda yaşamış Hintli Rama Krişna adındaki zât, bu konuda der ki: "Allah'ı mı arıyorsunuz, pekâlâ, O'nu insanda arayınız. Uluhiyet, yani Tanrı'lık, her şeyden çok insanda mütecellidir. Gerçekte Allah, her şeydedir ve O'nun kudreti de hemen her şeyde az veya çok görünür. İnsanda tecelli eden Allah, en mükemmel surette görünen Allah'tır. İnsan, Allah'ın mükemmel bir mazharıdır."

(**) Tasavvuf bilginlerinden Şemsi Sivâsî Hazretleri: "Ayetteki bu söz, kâfiredir. Cümlelerin işitip anlamamasından, bazılarının anlamaması lâzım gelmez ve biz anlarız" demiştir. Gerçekte maddenin hepsi Allah'ı her haliyle anmakla, çekirdek enerjisini bahşetmektedirler. Hazreti Ali Kaddesallahu Vecheh: "En ufak bir zerreyi (atomu) sonuna kadar parçalarsanız, sonunda o zerrenin ortasında güneşi bulursunuz" demiştir. Bu ise atom enerjisinden başka bir şey değildir.

Yukarıdaki ayeti celilede görüldüğü üzere, bilgisi noksan olanlar, Allah'ın Kitabı Mübin'inde beyan buyurduğu hususların gerçek anlamlarına vâkıf olamazlar. Onlar Allah'ın lisanını anlayamadıkları gibi, peygamberlerin ve velilerin sözlerini de kesin olarak kavrayamazlar.

Ey bilgisi noksan olanlar! Onların sözleri, sizin sandığınız gibi değildir. Aklınızın azlığı ve içinizdeki bulanıklık ve ahiretten gafletiniz ile, dünyaya karşı fazla sevgi ve düşkünlüğünüz, onların sözlerinden bir şey anlamamanıza yol açmaktadır. Sizin anladığınız şeylerin hiçbirisi vukua gelmemiş ve haddi zâtında, uygun da değildir. Sizler bu yolda dalalettesiniz. İstidadınızın bu gerçekleri kavramaya kabiliyeti yoktur. Sizler gerçeklerden uzaksınız.

Eğer insan, içini, yani gönlünü pak edecek olursa, o zaman Allah'ın peygamberlerinin ve (peygamberlerin ilmine varis olan) velilerin sözlerini anlar ve gerçekleri güneş gibi bilir. Bu yönde istekli olana lâzım olan şey, yaptığı hayırlarını ve olgunluğunu daima küçük ve keza, yaptığı günah ve kusurlarını (küçük de olsa), daima büyük görmesidir.

Hazreti Resûl Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz şerefli hadislerinde: "Şeytan insanların içinden akan kan damarlarında gezer" buyurmuştur. Bu şerefli hadiste insanın içindeki kan damarlarında dolaşan şeytanlardan murat, onun hayvansal nefsi, şehvete düşkünlüğü, şariat ve gerçeklere karşı kendisinde bulunan kuvvetlerinden ibarettir. İşte Hazreti Resûl, içimizdeki bu şeytanları bize bildiriyor.

Allah'ı bilmeye istekli olana gerekli olan bir husus, Kur'anı Kerim'e bakarak dünyaya ait ayetlerle ahirete ait ayetleri karşılaştırarak, aralarındaki nispeti bilmektir. Buna göre yaşam süresinin dünyaya ait zamanları ile, ahirete ait bilgi, ibadet ve görevlerini bilerek, güç ve kuvvet kazanmalıdır. Kur'an'ın otuz cüzünden bir cüzü dünyaya ait, geriye kalan yirmi dokuz cüzün tümü ahirete aittir. İşte Kur'anı Kerim'i bu nispet üzere incelemek ve bilhassa, ayetlerin inişi hakkındaki sebepleri de dikkate almak gereklidir.

Kur'anı Kerim'in nüzulü (inişi) hakkındaki bu düşünce ve mütalaa dahi Hak'kın *Vâridat*'ından bize bir varide (Allah'tan gelmiş bir veri) olup, gerçekleri hakkıyla bilen, ancak yüce Allah'tır.

(Şeyh Bedreddin, *Vâridat*
ve onun şerhinden)

ZİKRULLAH – 3

1. Handan olur mânâ gülü,
Asârı zikrullah ile,
Şevke gelir can bülbülü,
Gülzarı zikrullah ile.
2. *Kün zakirer Rabbin Râhim,*
Hâza sıratun müstakim,
Zakir bulur bâki naim,
İksarı zikrullah ile.
3. *Tûbâ likaymin zâkirîn*
Büşra bienvaril yakîn,
Kuvvet bulur ashabı din,
Ensârı zikrullah ile.
4. Ser vâsılı cânan olur,
Can mektebi irfân olur,
Kalbin baharistan olur,
Ezharı zikrullah ile.
5. Tevhid ile ağyarı sür,
Vahdet diyarında otur,
Hısnı dili hıfz edegör,
Dizdârı zikrullah ile.
6. Kılma sivaya iltifat,
Tâ kim tecelli ede zât
Dil teşneler bulur hayat,
Enhârı zikrullah ile.
7. Çün mevce geldi bahri cûd
Buldu bu âlemler vücud,
Hak'kı, *Hüdâyi* kıl şühûd,
Envârı zikrullah ile.

Aziz Mahmud Hûdayi

1. Handan: Gülen. Asar: Eserler. Gülzâr: Gül bahçesi.
2. Kün: Ol. Zakirer: Zikredici. Hâzâ: Budur. Sıratün Müstakim: Doğru yol.
Baki: Kalıcı. Naim: Nimet. İksar: Çoğalmak.
3. *Tuba likavmin zakirin*: Zikredici kavmin Tuba ağacı.
Büşra bienvaril yakîn: Kesin bilgi (yakîn) nurlarının müjdesi. Ashab: Sahipler.
Ensar: Yardımlar, yardımcıları.
4. Ser: Baş. Vasıl: Kavuşur. Canan: Sevgili. Baharistan: Bahar bahçesi.
Ezhar: Çiçekler.
5. Tevhid: Bir'leme. Ağyar: Yabancılar. Vahdet: Birlik. Hısnı dil: Gönül Kalesi.
Hıfzet: Korumak, sağlamlaştırmak. Dizdar: Kale muhafızı.
6. Siva: Gayri. Dil teşne: Gönülden istekli. Enhar: Irmaklar.
7. Çün: Madem. Mevc: Dalga. Bahri cud: Cömertlik denizi.
Şühud kıl: Gözle, tanık ol. Envar: Nurlar, ışıklar.

TEFEKKÜR (Özet Bilgi)

Dikkatin Bir Noktaya Toplanması

Kâinattaki her varlık kendine has bir dille Allah'ı tesbih eder. Varlıklar kendi üzerlerindeki Allah'ın isimlerini, Allah'ın varlığını ve birliğini duyururlar. Yaratılanların en şerefli ismi insandır. Çünkü bütün yaratılanlar ancak kendi dilini anlayabildiği halde, insan bütün yaratılanların dile getirdikleri Allah'ın isimlerinin (Esmâ-i Hüsnâ'nın) delillerini anlar. Öyleyse her şeyin değeri kendisine göre bir parçadır. İnsanın değeri ise bütündür. O, anlamada, çözmede, anlatmada, ilmin ruhundan hareketle bütünlüğe ulaşır. Allah, insanı sınırsız yeteneklerle donatmıştır. Bu yüzden insan Esmâ-i Hüsnâ'nın sonsuz hazinelerini keşfedebilir.

İnsan varlıkları tanıdıkça, onların üzerindeki Allah'ın isimlerini de tanır. Allah'ı tanımanın, onun isimlerinin varlıklardaki tecellilerini tanımakla olacağı açıktır. Rabbini tanıyıp ona ibadet etmek üzere yaratılan insan için, ilim, iman ile marifetullahın (Allah'ı bilmek) bir şartı olarak karşımıza çıkar. Bu ilim cehaletin kılık değiştirmiş şekli değildir. İnsanı inat ve kibire sevk eden ilim, imanı zedeleyen boş bir bilgi yığından başka bir şey değildir. Oysa gerçek ilim, onu hayata erdiren bir ruh gibidir. Bilgileri bütün olarak yorumlayabilmek ve gerekli sonuçları çıkarabilmek de yalnız tefekkürle (düşünmekle, zihin yormakla) mümkündür.

Tefekkürü Kur'anı Kerim, Allah'a noksansız bir imanla bağlanan kimselerin özelliği olarak belirtmektedir. Onlar yaratılan her şeyin boşa yaratılmadığını anlar ve bunun için şükrederler. Her hallerinde Allah'ı anacak kadar olgunlaşmış kişilerin, bunu tefekküre borçlu oldukları kaydedilmektedir. Tefekkür, insanı Allah'a yaklaştıran çok önemli bir olaydır. Resûlullah Efendimiz, "Bir saat tefekkür bir yıllık nafile ibadete denktir" demekle bunun değerini açıklamıştır. Tefekkürsüz insan zamanla, olaylar, varlıklar ve güzellikler karşısında hayreti unuttur, takdir duygusu kaybolur, kâinatın kitabını okuyamaz, akıl düşünceden, ruh da duygudan mahrum kalır. Yaratılanların en üstünü olan insan da cansız bir cisim durumuna düşer. "Kalpleri vardır, onunla anlamazlar; gözleri vardır, onunla görmezler; kulakları vardır, onunla duymazlar; onlar hayvan gibi, belki daha da aşağıdırlar. Onlar gafillerin ta kendileridir" mealindeki ayeti kerimenin tehdidi, bu tefekkürsüz insanlar için olsa gerekir.

İnsanın sınırlı aklı, noksan ilmi, kâinattaki olayların pek çoğuna akıl erdiremez. Kendi istekleriyle bağdaştıramaz. Hikmetleri takdir edemez ve tenkide başlar. İşte

bu noktada, dostluk ve tefekküre ihtiyaç vardır. O zaman tenkit hakka değil, maddi sebeplere yönelir. Resûlullah Efendimizin de işaret buyurdukları gibi, "Kâinat hadiselerinden insanın heva ve hevesine muhalif olan kısım, uygun olan kısımdan daha çoktur." Öyleyse aşinalık ilimle karıştırıldığı an, tehlike de başlar. Kişi olayları basit bir gözle görür, tefekküre gerek duymaz. Mesela, dünyanın çekim gücünü kuran ve çok hassas bir ölçüyle programlayan Allah'ın harikulade eserini, basit bir ad takarak sıradan bir olaymış gibi görür. Ama aynı olayda Yaratan'ın sınırsız gücünü görebilen kişi, bu olayı basitleştirmez. Allah'ın sanatı karşısında hayranlık duyarak, onun varlığına ve birliğine sayısız deliller bulur. Maneviyat büyüğü Dârânî Hazretleri, "Allah adına kâinata bakan adam her ne müşahede etse ilimdir. Eğer maddi sebepler adına bakarsa, ilim sandığı şey cehalet olur" buyurmuşlardır. Öyleyse kâinattaki her şeyi ibretle ve tefekkürle inceleyebilen insan, gerçek ilime ulaşmış demektir. Bunun için de zihni tembelliği yenmek, kazanılan her bilginin derinine inerek ilişkiler kurmak, sualler sorarak cevaplarını bulmak, insan ve iman hakkında doğru bilgiler veren kitaplardan yararlanarak, müspet ilimlerden yararlanarak çıkış noktalarını bulmak gerekir.

Tefekkürün Çeşitleri

İman ve Allah'ı tanımak için insanın;

1. Kendi iç âlemine eğilmesi,
2. Bir de kendi dışındaki tüm varlıklar üzerinde düşünmesi gerekir.

Bu iki çeşit tefekkür birbirini tamamlar. İnsan, kendi varlığı üzerindeki tefekkürü ile, vücudu üzerindeki manevi duygu ve yeteneklerle ilâhi sanatları anlamayı başarır. Bu varlıklarını yerinde kullanmayı öğrenir. Kendini yönlendirme gücünü kazanır. Varlıkların tefekküründe ise, Allah'ın isimlerini, özelliklerini tanır.

Kâinattaki bütün varlıkların üzerinde, Allah'ın isimlerinden bir kısmı tecelli etmiştir. Genel olarak cansız varlıklarda Allah'ın kudret tecellilerinden birini aramalı, canlılarda ise önce rahmet tecellilerine bakmalıdır. Tefekkür, yalnız insanın başarabileceği bir olgudur. Allah akılla donattığı insana, böyle eşsiz yetenekler bahşetmiştir. Kâinattaki en küçük varlıkta öylesine eşsiz programlama ve güzellikler vardır ki, bunu görebilmek, anlayabilmek ancak tefekkürle olur. Hiçbir şeyin yaratılışı sebepsiz değildir. Düşünen insan için, dünyadaki bütün canlıların düzenli bir şekilde nasıl beslenebildiklerini araştırmak, nasıl bir dengenin kurulduğunu kavramak, büyük bir düzen içinde çoğalıp, öldüklerini izlemek ve bu olaylardan ibretlenmek hiç de zor olmasa gerekir. Yediğimiz her lokma, içtiğimiz su, aldığımız her nefes içindeki hava, bizim için takdir edilerek hazırlanmış ve üzerine kader kalemıyla adımız yazılarak adresimize gönderilmiştir. Parmak izlerimiz ve hücrelerimizdeki genetik kodlarımız nasıl bize aitse, rızık olarak

payımıza düşen her şey de takdir ve ihsan edilmiş nimettir. Özetle, Allah'ı tanımada imanla ve ilimle tefekkür ederek şükretmeyi bilmeliyiz.

Bir Örnek

"Her bir ilim dalı Allah'ın bir ismine dayanır. Geometri ilminin, dayandığı hakikat de Allah'ın *Adl* ve *Mukaddir* isimleridir."

Her şeyin gerçeği, Hak'kın isimlerine dayanır. Kâinattaki her şeyde Allah'ın birçok güzel isimleri tecelli etmiştir. Her ilim, bir isme dayanır ve onda son bulur. Fazilet sahibi kişiler, fennin her dalını Esmâ Hüsna'ya bağlarlar. İnsanlık tarihinin üstün insanları, keşifler, icat sahipleri, her türlü buluşun Allah'ın bir ismine dayandığını bilirler. Geometri biliminde bunu açıkça görmek mümkündür.

Geometri bir fen dalıdır. Allah'ın *Mukaddir* adına dayanan ilginç bir bilim dalıdır. Ulaşacağı son nokta, kendi kanunları içinde Allah'ın *Adl* ismine ulaşmaktır. Kâinatın matematik diliyle ve geometri yazısıyla yazılmış bir kitap olduğunu söyleyen Galile, büyük bir gerçeğe parmak basmıştır. Tefekkür edersek, gerçekten kâinatta noksansız bir geometrik düzen vardır. Gezegenler küre şeklinde yaratılmış, etraflarındaki uydular elips bir yörüngede dönmektedir. Galaksiler spiral veya eliptik yaratılmıştır. Kelebek kanadındaki eşsiz desenler, balarısının peteğinden, kar tanelerinin şekline kadar her varlıkta, ilâhi geometrinin sayısız delilleri vardır. Allah varlıkları yaratırken hepsinin genel planlarını yapmış, *Adl* ismini tecelli ettirmiştir. Varlıkların genel hatlarındaki intizamda *Mukaddir*, yaradılıştaki canlılık ve dengede *Adl* isimleri tecelli etmiştir. Bu harikuladeliikleri görmek, anlamak ise, ancak ilmi bir tefekkürle gerçekleşir.

Mesela; tefekkür edersek, insanlar hem Allah'a iman edecek ve imanın neticesini alabilecek durumda yaratılmıştır, hem de isyan ve inançsızlığın karanlığına gömülmüşlerdir. Eğer insan yalnız iyilikle gelişebilecek şekilde yaratılsaydı, şeytana uyup da kötülüğe sapma kabiliyetinden mahrum olsaydı, bu hikmet ortadan kalkardı. Halbuki Allah'ın sayısız melekleri zaten bu vazifeyi yapmaktadır. Şeytana uymazlar, vazifelerini noksansız yaparlar, isyan etmezler. Böyle olunca da melekler için manevi gelişme bahis konusu olmaz. Hangi makam ve mertebede ise orada kalırlar. Halbuki insan bir tohum gibi büyüyüp gelişecek, güçlenecek, yeşerecek ve meyve verecektir. Yüz insanın içinden yetişen on hayırlı insan, doksanını kurtarabilir. Yapacağı hayırlı işler ve imanı sayesinde karanlığı aydınlatabilir, örnek olabilir, küfürden imana sürükleyebilir. Allah'ın rahmet, hikmet adları ile inançsızlığı yenebilir ve mertebeler alabilirler.

Tefekkür edenin gözünde, kâinat bir mescittir. Öyle ise kâinat mescidindeki her şeyi, bütün varlıkları görür, anlar, onların kelimelerini, zikirlerini ta can evinde işitir.

İnançsızlığın karanlığından kurtulur. Aklın gösterdiği iman, ibadet ve tefekkür yolunda, güvenlik, huzur ve iki cihan saadeti vardır. Bu da sonuçta, kişiyi şükre götürür. Şükreden insan ise Allah'ın övücü rahmetini kazanır. Tükenmez rızıklar, ezeli lezzetler ve sonsuz güzelliklere ulaşır.

Tefekkürle Allah kelamının derin anlamlarını, güzelliklerini, ilmini, ışığını görür, anlar, yaşar ve insan olarak yaratıldığımıza dua ederiz. Böylece Allah'ın zulmü yasaklayan *Adl* ismi ile, yalanı yasaklayan *Hak* isminin tecellisine kavuşuruz. Bu da bizi Sıddık makamına ulaştırır.

Allah'ı razı eden insan, en büyük hedefe ulaşmış insandır. Böylece insanın, fâni insanlarca verilecek hiçbir ödüle ihtiyacı yoktur. Allah hepimizi, onun rızasına ulaşan kişiler arasına koysun.

(İlâhiyat serisinden özetlenmiştir.)

ZİKRULLAH – 4

Dil hanesi pürnur olur,
Envarı zikrullah ile,
İklimi dil mâmur olur,
Mimarı zikrullah ile.

Her müşkül iş âsân olur,
Derdi dile derman olur,
Canın içinde can olur,
Esrarı Zikrullah ile.

Zikr eyle Hak'kı her nefes,
Allah bes bâki heves,
Pes gayriden ümidi kes,
Tekrarı zikrullah ile.

Gör ehli halin fırkasın,
Çâk etti ceybi hırkasın,
Devr eyle zikrin halkasın,
Pergârı zikrullah ile.

Ahmet seni ikrâr eder,
Hem zikrini tekrar eder,
İhlâsını işar eder,
Eşarı zikrullah ile.

Padişah 1. Sultan Ahmed

Dil: Gönül. Pürnur: Salt ışık. Envar: Işıklar. Âsân: Kolay. Bes: Yetişir. Baki: Kalıcı.
Pes: Öyleyse. Çâk etmek: Yırtmak. Ceyb: Ön, açıklık. Pergâr: Pergel. İkrar: Tasdik.
İşar: Haber verme. Eşar: Şiirler.

ARİFLERDEN MENKİBELER

Peygamberler (selam üzerlerine olsun), hep birbirlerinin tarif edeni idiler. Hz. İsa, Yahudi'ye: "Sen, Hz. Musa'yı adamakıllı tanımadın. Hz. Musa'yı anlamak için gel beni gör," dedi. Hz. Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem de bir Hristiyan ve bir Yahudi'ye: "Siz Hz. Musa ve Hz. İsa'yı iyi tanımadınız, onları tanıyabilmek için gelip beni görünüz" dedi.

Peygamberler birbirlerinin tarif edenleridir ve onların sözleri, birbirinin sözlerinin açıklayıcısı ve şerhedicisidir. Eshab, Peygamber'e, "Ey Allah'ın Elçisi, her peygamber, kendinden önce gelen peygamberin tarif edicisi idi. Sen peygamberlerin sonuncusun, senin tarif edenin kim olacak?" diye sordular. O da: "Nefsini bilen Rabbini de bilir, yani nefsimi bilen, Rabbimi de bilmiş sayılır" diye cevap verdi. Yani Hz. Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem'e mensup olanlar, her bakımdan Hz. Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem'in *Hal* ve *Kal*'ini tarif edenlerdir. Bir kimse ne kadar fazılsa, o kadar maksattan uzaktır. Onun fikri ne kadar ince olsa, o kadar uzak olur.

Şiir:

Onun kapısının toprağına, kalbinin başını koymak
Suretiyle secde et, bu kalb işidir, alın işi değildir.

Allah'ım, seni tenzih ederim, bu ne sırdır? Her şey insanoğluna feda, insanoğlu da kendi nefsine feda olmuştur. Allah, hiçbir zamanda: "Ben gökleri ve Arşı tekrim etmedim" buyurmamıştır. Eğer arşa çıksan hiç faydası olmaz. Gönül kapısının açık olması lâzımdır. Peygamberlerin, velilerin, sofilerin çalışıp canlarını çıkarmaları, hep bunun içindi ve hep bunu aradılar. Bunların hepsi insandır. Kendini bilince, her şeyi de bilir. Niyaz da, kahr sıfatı da sendedir. "Yarabbi, sen benim kavmimi hidayete ulaştır, çünkü onlar bilmiyorlar" (İsra, 17:72) ayetindeki kavimden maksat, benim kavmimi, yani cüzlerimi hidayete ulaştır demektir. Cüzler, bu kafirlerdi, fakat onun cüzleri idiler.

Şiir:

İyi kötü herkes, dervişin cüzüdür.
Eğer böyle olmazsa, derviş olmaz.

Eğer cüz olmasalardı, o ayrı, müstakil kalırdı. Kül nasıl olurdu? Allah "Külliyeti bilir, fakat cüzüyeti değil" sözünde madem ki külliyet demiştir, o halde hangi cüz, külün dışında kalabilir? Allah, gerçeği herkesten daha iyi bilir.

Peygamber, bir gün buyurdular ki: "Çoğunluğa uyun! (yani olgun ve bilgin olan şeyhin hürmeti için) ve "köylerden uzak bulunun" (yani noksanlarla sohbet etmemek için).

Şiir:

Ey arkadaş, toprağa bulanacaksan
Yüksek bir tepenin toprağına bulan.

"Kim, mağfirete mazhar olmuş bir kimse ile yemek yerse o da mağfirete mazhar olur" sözündeki yemekten maksat, ekmek yemek veya başka bir yemek yemek değildir. Bu yemek, haklarında "Ferah ve fahur Allah'ın rızkıyla rızıklandırılır" (Âli İmran, 3:163-164) ayetiyle buyurulan, boğazları kesilmiş şehitler için hazırlanmış olan öteki dünyanın gıdasını yemekdir.

Nefsi Emmare kahredildiği vakit, o da bu dünyada şehit ve gazi olmuş sayılır. Kim bu mağfirete mazhar olanla birlikte bu gıdadan yerse, o da mağfirete mazhar olur, yoksa binlerce münafık ve Yahudi de Mustafa ile yemek yediler, fakat onların, Peygamber'in mağfirete mazhar olduğuna dair itikatları yoktu. Peygamber'in mağfirete mazhar olduğuna tam itikat etmek, ancak gıdayı onunla aynı kaptan yemekle olur. İşte itikadın mükâfâtı ve doğru itikadın alâmeti, budur. Müslümanlık, heva ve hevese muhalefet, kâfirlik de heva ve hevese uymaktır. Birisi iman getirdi denildiği vakit, bunun manası, o adam: "Ben heva ve hevese muhalefet edeceğime ahdettim," dedi demektir. Şu ötekisi ise: "Ben bunu yapamam, haraç veririm ve öyle yaşarım" dediği vakit, Peygamber buna razı olup kabul etmiş ve "Kim bir haraç veren kâfire (zımmiye) eziyet ederse, bana ve ahdi içinde bulunan ahit sahibine eziyet etmiş gibidir" diye ona berat vermiştir. Fakat bir başkası, heva ve hevesten bizar olmadığı halde: "Ben heva ve hevesten bizar oldum", kara olduğu halde "beyazım", karga olduğu halde "doğanım", der. Mümine, kâfir olmadığı için; kâfire de, münâfık olmadığı için şükretmek vaciptir. Münâfık, kâfirlerden beterdir. "Münâfıklar Cehennem'in en alt tabakasındadırlar." (Nisa, 4:144)

Şöyle garip bir rivayet vardır: Cehennem ve Cehennem'in tabakaları, cehennemliklerden boşaldığında, bir temaşa için gelirler. Cehennemin tabakalarına yaklaştıkları vakit, bu tabakalarda bulunan kapıların birbirine vurduğunu ve harap, boş bir evin kapısı gibi açılıp kapandığını görür ve münâfıkların seslerini işitirler. "Siz kimlersiniz? Cehennem, cehennemliklerden boşaldığı halde, siz hâlâ burada bulunuyorsunuz" diye sorarlar. Onlar da "Biz münâfık tayfasıyız. Bizim için buradan kurtuluş yoktur" derler. Bu sözün manasını kim anlarsa, bundan kendisine bir hisse çıkarır. Şimdi, nifak nedir? Gizli ve açık nifak bizden ve dostlarımızdan ırak olsun. Yüce Allah'ın yardımı ile gizli nifakın insan mizacından gitmesi için cehd etmek lâzımdır.

Bir topluluk, âlemin ezeli (kadim)liğinden bahsediyordu. Şems: "Âlemin ezeliğinden sana ne?" buyurdu. "Sen kendi ezeliğini açıkla, sen ezeli misin, sonradan olma mı (hadis)? Sende olan şu kadarcık ömrü, âlemin ezeli olup olmadığına değil, kendi halini incelemeye harca." Âlemden maksat, iyi işlerin olmasıdır. Her iyi iş, can huzurunun (cemiyet) sebebidir. Can huzuru (cemiyeti) ise, Yüce Allah'a muhtaç olmaya ve itikada sebeptir. Sende yüz bin fenli ilim olsa da işler olmadıkça, Yüce Allah'a ihtiyaç duymadıktan, ahirete itikat etmedikten sonra, bunların hiç kıymeti yoktur. Eğer sende iyi amel olup da hiçbir ilim olmazsa, ister Arap ol, ister Türk, bu iyi amel dünya ve ahirette şeref ve izzete sebep olur. Herkes ilim ve fayda arar. Sen, dosttan iyi amel elde etmek için, kendin iyi amelin peşinden koş. Zira öz budur. Kabuk da ilimdir.

"Allah Arş'a tasarruf etti" (Taha, 20:4; Furkan, 25:60) ayeti niçin söylenmiştir? Tefsirde ne denilmiştir? "Bundan başkasına açıktır" demişler. Şairin şu şiirinde olduğu gibi tasarruf eder:

Bişr, kılıcsız ve kan dökmeksizin Irak'a tasarruf etti.

Biz, ondan başka dedikleri, "tasarruf etti" sözünün niteliğini araştırmadan, nasıl olur demeden, iman ve dikkatle araştırmaksızın itikat ettik.

Bu sözden ne anlaşılır ve bu "Taha" için tefsirde ne demişlerdir? Tefsirde zâhir ehlinin söylediğinden başka bir şey yoktur. Onlara göre Taha, Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem'in ismidir. Başka birinin sözüne göre ise onun manası, "Ey adam" demektir. Başka bir söze göre ise "Taha" ayağını yere koy demektir. Zira Allah'ın elçisi, yatsı ve teheccüd namazında bir ayak üstünde durmuştu. "Geceden bir kısmını, sana nafil olmak üzere teheccüd eyle..." (İsra, 17:79) ayeti vahyedilince, Peygamber Sallallahu Aleyhi Vesellem bir ayak üstünde o kadar durdu ki, ayakları kabardı.

Şiir:

Peygamberin ayağı, gece ayakta durmaktan kabardı.

Nihayet onun bu geceyi uykusuz geçirmesinden

Kuba halkı kabalarını yırttılar.

Sonra Allah tarafından: "Ey Muhammed, *Teh* yani diğer ayağını yere koy, bir ayak üstünde durma, çünkü biz teheccüd namazını seni incitmek için buyurmadık" diye bir emir geldi. Müfessirlerin demiş oldukları diğer zâhiri sözleri sormuyorum. Bundan başka onların ne söylediklerini sen de söylemiyorsun. O halde bunun tefsirini, *Levhi Mahfuz*'dan okumak lâzım geldiği anlaşılıyor. O levhin hududu akla sığmaz.

Padişah: "Hizmet etme, çünkü ben senden utanıyorum" dedi. O da: "Bunu bana söyleme, çünkü beni bundan men edersen sen ve sana olan sevgim gönlümde

soğursunuz." diye cevap verdi. Bunun üzerine Allah (Padişah): "Madem ki böyle oluyor, o halde söylemem" dedi. Yine bir defasında: "Başın ve canın hakkı için benim buna hiç ihtiyacım yoktur, bunu yapma" der. "Biz sana parlak bir fetih verdik." (Fetih, 148:1)

Şiir:

Bu geçmiş ve gelecekteki günahın bağışlanmış olduğu için değildir.
Bu, korku ve ümitten değil, aşkın coşmasındandır, dedi.

Fakat O: "Senin başın ve canın hakkı için ki, yapacağım" diyor. Nihayet o kadar ayakta duruyor ki, ayağı şişiyor, bunun üzerine Padişah kızarak: "Yeter artık, bu bana lâzım değildir." *Tahi*: ayağını yere koy, veya "Ey Muhammed, Biz sana Kur'an'ı zahmet çekesin diye indirmedik." (Taha, 20:1) (Seni yanıma oturtup konuşacağım. Bunun için senin zahmete girmeni istemiyorum. Allah'tan korkana vazetmek için indirdik.) "Yeri ve gökleri yaratan tarafından indirilmiştir." (Taha, 20:3-4) buyurdu. Bunun şerhi, avamın anlayışına yakındır. Arz, Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem'in vücududur. Gökler ise, O'nun düşüncesi, tasavvuru ve parlak muhayyilesidir.

"Allah tahta kuruldu." (Taha, 20:4)

Şiir:

Gönül tahtı, heva ve hevesten temiz olarak bayındır oldu.
Bunun için "Rahman olan Allah tahta kuruldu" ayeti indi.

Yine sen: "Ben Allah'a ulaşmışım, Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem'den müstağniyim," diyorsun. Fakat Allah, Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem'den müstağni değildir. Nasıl olur ki, onu huzuruna götürmüştür. Ve senin "Eğer biz isteseydik her köye bir Peygamber gönderirdik" (Furkan, 25:51) dediğin şeyi, hiç yapıp diledi mi? "İsteseydik" sözünü ancak o Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem söylüyor ve "Eğer ben istersem" diyor. Allah, Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem için "Eğer sen olmasaydın felekleri yaratmazdım" dedi. Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem de "Gözü, gördüğünden meyletmedi" (Enfal, 8:17) ayetiyle buyrulduğu gibi hareket etti ve: "Sen herkesin arasından beni seçtin. Ben de senden başkasını istemiyorum" dedi. Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem'in uyuması, O'nun miraca gitmesidir. Sen de O'nun arkasından gidersin. Yalnız gönlünde, karar kılınacak bir yer elde etmeye çalış. Böylece dille değil, sebeplere başvurmakla dünya talibi, taate sarılmakla din talibi, Allah erlerine hizmetle de Hak talibi olursun.

Şiir:

Kadrini ve mertebeni arttırmak için sana,
Senden daha iyi bir arkadaş gerektir.
Gönlü kırık kimse müslümandır.

Seleflerimiz kırık vücutlu olmuş, gönle ulaşmış ve: "Ben gerçekten Muham-medî'yim" sözünü tamamıyla bırakmışlardır. Gönlü kırık olan bir kavim, "Rabbim çok yüksektir", dedi. Bununla da kanaat etmediler. Hastaya Ayetül Kürsi okuyan bir kavim de olur. Bir kavim de vardır ki, Ayetül Kürsi'dir. Davette hem kahır hem lütuf vardır. Halvette ise sadece lütuf vardır. Allah daha iyi bilir.

Kim bir dalı tuttu ise, dal kırıldı, yere düştü. Kim ağacı tuttu ise, bütün dallar onun oldu. Nasıl olur da akıl sahipleri herkesin malik olduğu bu aklı (yani Allah'a dönmek aklını) istemezler? Filozofun biri: "Ben makul söylüyorum" diyor. Fakat onun aklında bu ilâhi akıldan bir koku bile yoktur.

Yine bir aziz, ölümünden on iki sene sonra Peygamber Sallallahü Aleyhi Vesellem'i rüyada gördü ve "Ey Allah'ın elçisi, her cuma akşamı kendini bana gösterdin. Bu on iki yıl müddet içinde beni susuz balık gibi bıraktın" dedi. Peygamber Sallallahu Aleyhi Vesellem: "Taziyetle meşguldüm" dedi. Bunun üzerine aziz, "Ne taziyetiyle?" dedi. Peygamber Sallallahu Aleyhi Vesellem: "Bu on iki yıl içinde bana, yüzü Kible'de olan yalnız yedi kişi geldi. Onlardan başka hiç kimsenin yüzü, Kible'de değildi" dedi. Şimdi bu bir manadır ve "Onun tevilini ancak Allah ve ilimde sağlam olanlar bilir" (Âli İmran, 3:7) ayeti, onun şerhidir.

Hoşluk, dostlar toplantısındadır. Birbirlerinin yanlarına sokulur, birbirlerine naz eder ve yüz gösterirler. Birbirlerinden ayrılınca, birbirlerine karşı olan meyilleri içine heva ve heves karıştır. Onların o nuru gider. Bir şeyi balın içine korsan, taze ve hoş olur. Çünkü hava onun içine giremez. Sâmböbürleniyordu, fakat Musa (Selam onun üzerine olsun), o celaletiyle Hızır Hazretleri'nin sohbetinde bulunmak ve bu lütuf sıfatının olgunlaşmasını istiyordu. Başka bir letafet elde etmek için o, tövbeler ediyordu. Dervişin bütün ömründe bir defa tövbe etmesi ve hem de: "Benim yoluma bu neden geldi?" diye pişman olması lâzımdır. Peygamber (Selam onun üzerine olsun), bütün nazeninliğine rağmen fakirlerin selamını uğur sayardı ve onlarla birlikte toprak üzerine oturur, onların sözlerini dinlerdi.

Şiir:

Sen Mustafa'nın, miskinlerinden dua talebinde
Bulunduğuna inanmıyorsun.

Kendini ele geçirdiğin zaman, başka birini bulursan, onun boğazına sarılırsın, yoksa sen ele geçirilirsin. Deve karıncaya yol arkadaşı oldu, bir suya ulaştılar. Karınca ayağını suya sokmadı. Deve: "Ne oldu? Gel, kolaydır. Su dize kadar çıkıyor" dedi. Karınca: "Evet, su senin dizine ancak çıkıyor, fakat benim üzerimden altı kez aşacak," dedi.

Eğer şeyhsiz kalsaydım, yaşamazdım. Kim bana bir kulaç yaklaşıp? Kulaçtan kulaca, karıştan karışa, denizden denize fark vardır. Muhammed Sallallahu Aleyhi

Vesellem'in adımına ulaşmak için iki adım atmak lâzımdır. Sende Firavun başgösterdi. Musa geldi onu kovdu. Tekrar Firavun geldi, Musa gitti. Bu, değişmenin ne zamana kadar olduğuna delalet eder. Musa'ya öyle sarıl ki, Firavun bir daha gelmesin.

Bu değişme hesaba gelmez. "Rabbimiz Allah'tır" diyen ve sonra doğruluk gösterenlere melekler inerler (Fussilet, 41:30; Ahkaf, 46:12). Bu devrede Uc bin Anak'ın önünde: "Dizden dize fark vardır" sözü söylenecek duruma düşer. Çünkü o da Tufan'da boğulmamış ve sular ancak dizine kadar yükselmişti, fakat Musa onu öldürdü. Bu Uc b. Anak, yalnız Âdem'in su ve kilden olan oğulları huzurunda değil, belki bir adımı da Allah'ta olan ve hakkında "iki adımda kavuştu" sözü söylenen Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem'in yanında da "dizden dize fark vardır" sözüyle anlatılan vaziyete düşer. Biz ise, dizden dize yüz adım atsak, sofanın yanına gelemeyiz. "Allah, kullarına lütuf ve ihsan edicidir" (Şura, 42:18) ayetini yalnız, nerede temiz kulları varsa onlar için söyledi.

Bir gün Ömer (Allah ondan razı olsun), vurup şeytanın bir gözünü kör etti. Bu, onların bildiği bir mana ve sırdır. O mana her şekilde gözüdür ve her şekli bağlar, yoksa bu şeytan mücessem bir şey değildir. "Şeytan insanoğlunda, kanın damarlarda dolaştığı gibi dolaşır." Şeytan, bir gün gelip Ömer'e: "Ey Ömer, gel de sana acayip bir şey göstereyim" dedi ve mescidin yarığından, mescitte bir adamın uyuduğunu, birinin de namazda olduğunu gösterip: "Aşk ateşinin korkusundan o uyuyan şahsın sinesine giremiyorum. Bu korku olmasaydı girer bir şey yapardım. Fakat o namaz kılanı harap ederdim," dedi. Bu şeytanı, Allah erlerinin aşk ateşinden başka bir şey yakmaz. Allah erinin yaptığı bütün riyazetler şeytana fayda etmez, belki bunlarla daha fazla kuvvetlenir. Çünkü onu şehvet ateşinden yaratmışlar. Ateşi nur söndürür. Nitekim "Senin nurun benim ateşimi söndürür" denilmiştir. Eğer o Ledün'den filozof ve bilgin olmasaydı, bunların işi nasıl olurdu? Onların işi kırk bin yılda düzelmezdi. Yirmi ömrü birbirine bağlasaydın, yine düzelmezdi. Diğer peygamberlerin bin yılda elde ettiklerine, Ledün'den hakim ve bilgin olan Peygamber (Selam O'nun üzerine olsun) kısa bir sürede ulaştı ve onları geçti.

Dışarı çıkalım ve bu bıyıkları aşağı sarkıtalım. Biz, kâfirler bıyığımızdan korksunlar diye gazaya gitmeyeceğiz. Bıyığımızın her bir teli mızrak olsa, yine de kendi içimizdeki kâfir onlardan korkmaz. Bunun içindeki kâfirin işi ise tamamlanmalı hayli oldu. "Bizim yolumuzda cihat edenlere doğru yolu gösteririz" (Nur, 24:69) ayetinde, önce geleni sonra okursan, "bizim için cihat ettiler" dersin, asıl maksat anlaşılır. Yoksa "Onlar bizim hidayetimiz olmaksızın herhangi bir yolda cihat ettiler, biz de onlara yol gösterdik" demek olur veya "Bizim hidayetimizle cihad ettiler," dersin o halde, "Biz onlara hidayet ederiz" sözünü tekrar etmenin manası ne? Aksi takdirde, bu sözler Allah'ın elçisi Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem'in ağzından çıkmış olabilir. Buna göre "Bizim

için, yani bizim zâhiri hizmetimiz ve bizim zâhiri cismimiz için cihad edenlere biz doğru yolumuzu, yani ruhlarımızın ve hakikatlerimizin doğru yolunu gösteririz" demek olur.

Sıra gözetmeksizin, perşembe ve pazartesi günleri oruç tut. Birdenbire nefsin canı üzerine oturup oruç tutacağım de ki, bu, nefsinin zoruna gitsin. Böylece birdenbire onun Müslüman olması umulur. Zira onun Müslüman olması çok uzaktır.

Herkesin kendine layık bir günahı vardır. Birinin günahı, rindlik fışk ü fücuru olur ve bunlar da onun haline yaraşır. Birinin de günahı, Allah kapısında bulunmamak olur. Ne mutlu ona ki, gözü uyur, kalbi uyumaz. Vay o kimseye ki, gözü uyumaz, kalbi uyur. Allah daha iyi bilir.

Gizli sadakadan sordular. Şems buyurdu ki: "İhlas ve ihlası korumak düşüncesine daldığın için, verilen sadakanın lezzetinden haberin olmaz; yani bundan daha iyi olsaydı diye eseflenmekle meşgul olmandan dolayı lezzetini bilmezsin."

Bayezidi Bestami Hz., Hacca, ekseriya yaya giderdi. Yetmiş defa Hac etmişti. Bir gün Hac yolunda halkın sudan ötürü çok âciz bir durumda bulunduklarını ve susuzluktan helak olduklarını gördü. Hacıların başında toplandıkları ve sıkıştıkları bir su kuyusunun yanında bir köpek gördü. Köpek Bayezid'e baktı. Kendisine: "Bu köpek için su bul" diye ilham geldi. Onlar: "Arı duru ve makbul bir haccı, kim bir içim suya satın alır?" diye bağırdılar. Kimse buna yanaşmadı. Bunun üzerine, "Beş defa yaya olarak makbul haccı, altı haccı, nihayet yetmiş haccı bir içim suya kim satın alır?" diye arttırma yaptılar. Biri, "Bayezid'in hatırı için ben veririm," diye bağırdı. Bunun üzerine Bayezid, "Aferin bana. Bir köpek için yetmiş yaya haccı bir içim suya sattım" dedi. Suyu kaba doldurup köpeğin önüne koyunca, köpek yüzünü çevirdi, suyu içmedi. Bunun üzerine Bayezid yüzükoyun yere kapanıp tövbe etti ve kendine, "Sen Allah için şunu yaptım, bunu yaptım diyorsun. Halbuki senin yaptığını köpeğin bile kabul etmediğini görüyorsun" diye bir nida geldi. Bayezid: "Tövbe ettim, artık böyle düşünmem" diye bir feryat kopardı. Bunun üzerine köpek hemen başını suya sokup içmeye başladı.

Şiir:

Sen, yüz şefaât dilemek, yüz defa ağlayıp sızlanmak
pahasına ayağını öpeceğim kişisin, fakat sen bırakmazsın.

Hülasa, yüzünü bir taş a veya nakışlı bir duvara çevirip, taş a tapanı kötölüyorsun. Halbuki sen de yüzünü bir duvara çeviriyorsun. O halde bu, Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem'in söylediği bir remizdir. Fakat sen anlamıyorsun.

Kâbe dünyanın ortasındadır. Onun etrafında halka olan dünyanın hepsi, yüzünü ona çevirir. Bu Kâbe'yi ortadan kaldırıncı onlar, birbirinin kalplerine secde ederler. Onun secdesi bunun, bunun secdesi de onun gönlüne karşıdır. "Bir an düşünmek, altmış sene ibadet etmekten daha hayırlıdır." Bu düşünmekten maksat, sadık dervişin huzurudur. Çünkü o ibadette hiçbir riya yoktur. Şüphesiz o, huzursuz yapılan zâhiri ibadetten daha iyidir. Namazın kazası vardır, huzurun kazası yoktur. Bazı fakirler, zâhiri terk ettiler ve: "Kalb huzuru ve Fatiha olmadan namaz olamaz," dediler. Onların yanında, Kitab'ın Fatiha'sı o huzurdur. Öyle bir huzur ki, Cebrail bile gelse tokat yer. Cebrail daha Peygamber Sallallahu Aleyhi Vesellem'in yanına ulaşmamıştı. Peygamber Sallallahu Aleyhi Vesellem ona: "Gel" dedi. Fakat O: "Bir parmak daha yaklaşırsam yanacağım" dedi.

Bir şeyhe: "Allah seni Cehenneme götürsün" dedim. O da: "Keşke götürseydi de, nurumun Cehennem'den ve Cehennem'in de müminin nurundan nasıl olacağını görseydin" dedi. Öküzü gördüler, fakat öküzün içinde olan şehzadeyi göremediler. Eğer şehzadeyi görselerdi, öküzü nasıl öldürürlerdi?

Sen nazar ve temyiz şahidi ol. Çünkü yol, birçok kollara ayrılır. Biri, bu yoldan çıkar, diğeri ötekinden. Sen sağ kaldığına dikkat et. Konya'ya bir ulaştın mı, artık temyiz ve düşünmeye ihtiyaç kalmaz. Orada öyle adil bir sultan vardır ki, kimse kimseye zulmetmez.

Hadisi kutside "Allah'tan başka tanrı yoktur, sözü benim kalemdir. Kim benim kaleme sığınırsa azabımdan kurtulur" diyor. Bu kaleye giren, kalenin adını söylesin denmiyor. "Allah'tan başka Allah yoktur" kalesine girin deniyor.

Kalenin adını söylemek kolaydır. Sen dille, ben kaleye gittim veya Şam'a gittim dersin. Eğer dille gidilebilseydi, bir anda göğe ve yere giderdim. Arş ve Kürsi'ye giderdim. Kim can ve yürekten "Allah'tan başka Allah yoktur" derse Cennet'e girer. O kimdir, sen kimsin? Sen bir ol, yoksa onun birliğinden sana ne? Sen yüz bin zerresin, her bir zerren seni bir ihtirasa, bir hayale götürmüş. O, niyetle halis ve diliyle de muhlis olarak Cennete girdi... Madem ki o böyle hareket etmiştir, o halde "Cennete girer" vaadine hacet yoktur. Madem ki öyle hareket etmiştir, o halde o, Cennet'in ta içindedir. Allah daha iyi bilir.

Bir gün Şemseddin Hazretleri bir mecliste çenk dinlemekle meşguldü. Biri, "Derviş ve çenk sesi" dedi. Şemseddin: "Görmezsin ve işitmezsin" buyurdu. Bunun üzerine bu adam elini boynuna koydu, kör ve sağır oldu. Ne kadar yalvardılarsa da imkânı olmadı. Sonra: "Bu bizim yanımızda bir zarafet, başkalarının yanında ise, keramet ve mucizedir," dedi. Biri: "Akla yakın olan mucizeyi kabul ederim," dedi. O da: "O, mucize olmaz, mucize, aklın idrakinden âciz kaldığı şeydir," buyurdu.

Yine eski arkadaşlardan nakledilmiştir ki: Sivas şehrinde Ahî Muhammed Divâne'nin şeyhi ve üstadı olan Esededdin Mütekellim (Allah her ikisine rahmet etsin), bir gün, Mevlana Şemseddin'in (Allah onun sırrını kutsasın) huzurunda, "Siz nerede olursanız olunuz, O sizinle beraberdir" (Hadid, 57:4) ayetini tefsir ediyordu. Mevlana Şemseddin buyurdu ki:

– Bütün faziletine rağmen halkın önünde ondan bir şey sorduğum vakit kızardı. Bir defa ondan: "Sen, Allah sizinle beraberdir diyorsun, bu nasıl olur?" diye sordum. O, "Tebrizli, senin bu sorudan maksadın nedir?" dedi. Fakat O ne kadar hilim gösteriyorduysa, o kadar kızıyor ve öf pöf ediyordu. Ben: "Burada gezerim, ne manası var? Bu soruda bir gazez varit değildir. Sen diliyle bağlanmış bir köpeksin ve eziyet etmeyi kendine huy etmişsin. Nasıl 'Allah sizinle beraberdir' diyorsun? Allah kulla nasıl beraber olur?" dedim. O "Evet, Allah ilmiyle kulla beraberdir." dedi. Ben de: "İlim zâtтан ayrı değildir. Hiçbir sıfat da zâtтан ayrı değildir." dedim. Bunun üzerine o; âciz kaldı. Kalktı, baş koyup tazimle meşgul oldu. Halk: "İşte kelamcı budur," derler ve çokları ona itikat ederler.

Yine bir gün buyurdu ki:

– Şam'da o köpekler, Şehabeddin Maktul'a açıkça kâfir diyorlardı. Ben şöyle dedim: "Hâşa, O Şehab, nasıl kâfir olur? Çünkü nura aittir. Evet güneşin (Şems'in) yanında yıldız (Şehab), kâfir (örtülen, kaybolan) olur. Şehab içeri girip tam bir doğrulukla Şems'e (güneşe) hizmet ederse, dolunay haline gelir, olgun olur. Ben doğrulukla niyazda bulunanlara karşı çok alçakgönüllü, başkalarına karşı ise çok kibirli ve gururlu olurum. Şehabeddin'in ilmi, aklına galipti. Halbuki aklının ilme galip ve hâkim olması lâzımdır.

Aklın yeri olan dimağ zayıflamıştı. Bir tayfa, ruh âleminde zevk buldu, oraya konup yerleşti ve ilâhi âlemde bahsetmeye başladı. Halbuki onlar orasını, ruh âlemi olduğu halde, ilâhi bir âlem sanıyorlar. Fakat ilâhi fazilet, cezbelere herhangî bir cezbe veyahut da bir Allah eri ile gelir, bunları koltuğuna alır, ruh âleminde ilâhi âleme sürükler ve ona: "Uyruğa gir, burada başka bir latife vardır, oraya ne konmuş kalmışsın" der. Mansur'a ruh tamamıyla yüzünü göstermemişti. Yoksa o, nasıl "Ben Allah'ım" derdi? Allah nerede, şu 'ene' (Ben) nerede? Bu 'ene' (ben) nedir? Bu harf nedir? Eğer o ruh âlemine gömülseydi oraya harf, nasıl sığardı? Elif nasıl sığardı?

Yine buyurdu ki:

– Ben bu şeyhlere: "Benim, Allah ile öyle vakitlerim vardır ki..." sözündeki 'vakit' süreklilik ifade eder mi? diye soruyorum. Bu budala şeyhler: "Bu, süreklilik ifade etmez" diyorlar. Nihayet ben: "Biri, Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem'in ümmetinden bir dervişe, "Allah sana huzur versin" diye dua ediyordu. Fakat derviş ona: "Haydi, böyle dua etme, bana: 'Yarabbi, huzuru ondan al, ona huzursuzluk ver'

diye dua et, çünkü ben huzur içinde âciz bir duruma düşmüş ve perişan olmuşum" dedi, diye anlattım. Biri: "Ayak yolunda Allah'ın adını söylemek ve Kur'an okumak caiz değildir. Yalnız yavaş okunabilir" dedi. Ben: "Başkasını ne yapayım? Ben O'nu kendimden uzaklaştıramıyorum. Padişah bu attan inmiyor, at ne yapsın? "Nerede olursanız sizinle beraberdir" sözü, süreklilik ifade etmez. Aslı bilinmeyen fûru'a başlarsa elbette aksine ve yanlış söyler" derim.

Yine şöyle bir hikâye anlattı:

– Bir şahıs, balığı ve onun büyüklüğünü anlatıyordu, "Sus, sen balığın ne olduğunu ne biliyorsun?" dedi. O, "Bilmez olur muyum, denizde bu kadar seyahat etmişim" dedi. Bu sefer o adam: "Eğer biliyorsan, balığın alametinin ne olduğunu söyle," dedi. O: "Balığın alameti, deve gibi iki boynuzunun olmasıdır" dedi. Bunun üzerine o adam: "Ben, senin balıktan hiç haberin olmadığını anladım, fakat bu açıklamandan, senin öküzü deveden ayırıp bilmediğin de malum oldu" dedi. Tabiat sahibi değil, gönül sahibi olmak lâzımdır. Tabiat değil, gönlü ara, gönlün yeri nerede? Gönlün yüzü kapalıdır. Onun sahibi Allah'tır. Kıskançlıklarından ona gönül sahibi derler.

Yine bir gün Mevlana'nın medresesinde, Mevlana Hazretleri'nin huzurunda, irticalen gönlünde bulunan ilâhi bilgilerden saçıyordu. Devrin büyükleri de orada idiler. Buyurdu ki:

Fahrettin Râzi şöyle söylüyor: Bu devrin mürtedi ve mutlak kâfiri olmaz mı? O tövbe edecekse niçin onu incitiyorlar ve kendilerini keskin kılıcın üzerine atıyorlar? Sonra hangi kılıcın? Allah kulu onlara şefkat ediyor, fakat onların kendilerine hiç şefkatleri yoktur. Nitekim Şeyh Muhammed b. Arabi, Şam'da "Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem bizim perdedarımızdır," diyordu. Ben de: "Kendinde gördüğün şeyi niçin Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem'de de görmüyorsun, herkes kendinin perdedarındır," dedim. Bunun üzerine İbni Arabi, "Hakikat ve marifetin olduğu yerde, davet nasıl olur ve nerede yap, yapma denilir?" dedi. Ben: "Bu fikrin onun olduğunu söyledim. Şu öteki fazilette fazla idi. Bu senin onu inkâr ve tasarrufun, davetin ta kendisi değil midir?" dedim. Madem ki sen davet ediyorsun ve "Davet etmek gerekir" diyorsun, o halde Şeyh Muhammed iyi bir dert ortağı, munis ve derin bir adamdı, fakat o, Peygambere uymuyordu. Biri: "O Peygamber Sallallahu Aleyhi Vesellem'e uymanın ta kendisidir" dedi. Ben: "Hayır, o Peygamber Sallallahu Aleyhi Vesellem'e uymazdı. Şeyh Muhammed çok defa rûku ve secdede bulunuyor ve "Şeriat ehli bir kulum," diyordu, fakat onun Peygamber Sallallahu Aleyhi Vesellem'e uyduğu yoktur. Bana çok faydası vardı, fakat onun Peygamber Sallallahu Aleyhi Vesellem'e uyduğu yoktu. Fakat bu fayda, sizden ona, ondan da size olan faydaya hiç benzemez. Çakıl taşı ile inci arasında büyük fark vardır." dedim.

Yani Şeyh Muhammed çok defa: "Falan hata yaptı, filan hata yaptı", derdi. Onu hata yaparken gördüm. Çok defa hatasını ona gösterdim. O başını önüne eğdi ve: "Oğlum, bana kuvvetli bir kamçı vuruyorsun, yani beni çok hızlı sürüyorsun. Bu bir dağdır, dağ. Benim bunda hiçbir garezim yoktur." Çileye ve zikre bak, onlarda Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem'e uyma hiç var mıdır? Evet, Musa'ya (Selam onun üzerine olsun) çile için işaret vardı. Fakat Musa'nın istemeye cesaret edemediği Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem'e uyma nerede? Bilakis o, "Allah'ım beni O'nun terkisine bindir" ve "Beni Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem'in ümmetinden yap" (Araf, 7:139) derdi. Yine Musa, "Bana göster" (Araf, 7:143) dedi, fakat O, bunun Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem'e mensup olanlara ait olduğunu anlayınca, "Bana göster" yerine, "Beni O'nun ümmetinden yap," dedi. Şimdi birkaç gün Hızır'ın hizmetine gir, Hızır da: "Ey Allah'ım, beni Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem'in ümmetinden yap," diyor. Musa ve Hızır'ı yağma eden, başka bir nurdur.

Ulu arkadaşlardan nakledilmiştir ki:

Bir gün Şeyh Harirî'ye: "Senin müritlerin çok keyiflerine göre hareket ediyor, farzları yerine getirmiyorlar ve sen de onlara bir şey söylemiyorsun," dediler. Bunun üzerine o: "Onlar, Allah'ın ve O'nun Elçisi'nin sözünü bilip itaat etmedikten sonra, bizim sözümüzü mü dinleyip itaat edecekler?" dedi ve gülerek: "Eğer onlar namaz kılsalar, oruç tutsalar ve emri yerine getirirler, zaten o taat onları kurtarır ve artık onların bana ne ihtiyaçları kalır? Onlar, kendi arzularını yerine getirmek için benim eteğimi tuttular, fakat bunu, o yapamaz. Bu, onun makamı değildir. Ancak Mevlana Hazretleri (Allah onun gölgesini uzatsın) açık söylemiyorsa da, o semada dönmek ve izâz etmekle: "Ben, bana uyanlar ne yaparlarsa, onları kurtarabilen velilerdenim" demek istiyor," diye buyurdu.

Şiir:

Güç yolların sonuna gelmiş, kendi ehlime yolu kolaylaştırmışım.

Yine buyurdu ki:

İnsanların çoğu defsiz rakseder. Acaba bunlar defin sesini işitseler ne yaparlar? Ve yine bunun ikinci tevili de şudur: Bir insanda görünen amellerden ve saf takvadan başka, bir de onun cevher gibi güzel olan, gizli amel ve takvası vardır. Zira: "Kulumun benim hakkımda iyi zannı varsa, hakkımda istediğini düşünsün," denilmiştir. Onun bütün kötülükleri bu vasıta ile iyiliklere çevrilir, çünkü nazarı olmayanların nazarı, bu zahiri amelleredir. Halbuki biz, onlara bakmıyoruz. Biz, insanın içine, içindeki sırı bakıyoruz. O zâhirde müfsit ve kusur edici ise de, bâtında gizli olan o ihlas cevheri sayesinde sağlamlaştıran ve düzelten bir kişidir.

Şiir:

Bütün ülkelerin bânını gören biz, gönlü görür ve zâhire bakmayız.

Yine ulu dostlar (Allah onlardan razı olsun), şöyle rivayet ettiler:

Bir gün Hüdavendigâr (Allah onun aziz olan sırrını kutlasın) Hazretleri, marifet içinde mest olmuştu. Buyurdu ki: "Peygamberler ve velilerin saf saf duracağı, ümmetin müminlerinin de bölük bölük toplanacağı kıyamet kopmasında, ben ve Şemseddin birbirimizin elini tutup salına salına Cennet'e gideceğiz."

Yine Sultan Veled Hazretleri rivayet etti ki:

"Bir gün Mevlana Şemseddin Hazretleri (Allah ondan razı olsun), Allah azizleriyle birlikte halvet etmiş, müphem fikirler söylüyordu. Buyurdu ki: "Eğer bir adam ömründe bizim hakkımız yolunda bir defa vefa etse, sonra ondan bin cefa gelse, biz onun bir defaki vefasına bakar, cefalarına hiç bakmayız, çünkü asıl, Hak için yapılan vefadır. O vefanın hakkını bilen, cefaya bakmaz."

Yine Sultan Veled buyurdu ki:

– Bir gün Mevlana Şemseddin Tebrizi babama diyordu ki: "Benim Tebriz'de Ebu Bekir adında bir şeyhim vardı. Bütün velayetleri ondan aldım, fakat bende şeyhimin ve kimsenin görmediği bir şey vardı. O şeyi, şimdi Hüdavendigâr'ım Mevlana (Allah O'nun gölgesini ve bereketini uzatsın) gördü."

Yine bir gün Şemseddin Hazretleri babama şöyle anlattı:

– Ben çocuktum. Allah'ı ve meleği görüyor, yüksek ve alçak dünyanın gaybılarını müşahede ediyor ve bütün insanların bunları gördüklerini zannediyordum. Fakat sonunda görmedikleri anlaşıldı. Şeyh Ebu Bekir beni, onları söylemekten alıkoyuyordu. Babam buyurdu ki: "Bu, bizim Şemseddin'e taat ve riyazet sebebiyle değil, ezelden beri verilmiştir. Nitekim 'İsa'ya da beşikte verildi' (Meryem, 19:13) ayetinde buyurulduğu gibi konuştu ve mucize gösterdi ve yine başka bir yerde de, 'Biz ledünnümüzden ona ilim verdik' denilmektedir."

Yine babam hazretleri sık sık: "Şeyh Selahattin'in yanında Şemseddin'i ve Çelebi Hüsameddin'in yanında da Şeyh Selahaddin'i anmayınız" diye tembih eder ve: "Her ne kadar onların arasında fark yoksa da, zikretmek doğru olmaz. Nitekim Peygamber Sallallahu Aleyhi Vesellem'in huzurunda da, Eshab hiçbir peygamberden bahsetmezdi. Peygamberlerden yalnız Peygamber Sallallahu Aleyhi Vesellem bahseder ve her birinin halini açıklardı," buyururdu.

Yine arkadaşların imamlarından nakledilmiştir ki, bir gün Sultan Veled Hazretleri şöyle anlattı:

– Babam gençliğinde çok zahid, faziletli ve vera sahibiydi. Semaya hiç gelmemişti. Anne tarafından büyükannem olan Kirayi Buzurg (Büyük Kira) babamı semayı teşvik etti. Babam önceleri semada ellerini salları idi.

Mevlana Şemseddin gelince, ona dönmeyi gösterdi. Kirayi Buzurg'un Semerkand'dan olduğunu söylerler. Kocası Hoca Şerafettin de itibarlı, iyiliksever, ünlü bir kişiydi. Öyle ki Semerkand'da mal, mertebe, hasep ve nesep itibarıyla ondan daha ünlü bir kimse yoktu. Kira Hatun, kocası ölünce bütün mallarını toplayıp, büyük Mevlana'nın yanına geldi ve onun müridi oldu. Bazıları onların beraber olduklarını ve birlikte Rum ülkesine geldiklerini ve Kirayi Buzurg'un öldüğünü söylerler. Annem küçüktü, büyük Mevlana onu babama aldı. Kira Hatun Hazretleri öyle kâmil bir veliye idi ki, Baha Veled her zaman: "Benimle O'nun makamı birdir, fakat benim çok ilimler ve sayısız sırlarım vardır", buyururdu.

Yine Sultan Veled Hazretleri buyurdu ki:

– Bir gün Kira Hatun'u Allah tarafından çağırmışlar. Ben çocuktum, Şam'da ilim tahsili ile meşguldüm. O, benim ayrılığımın daima ağlayıp sızlarmış. Kendisinin Allah tarafından çağrıldığını duyunca: "Gelemeyeceğim, Bahaeddin için ağlamakla meşgulüm" demiş. İki üç kere onu çağırmaya gelmişler. Bunun üzerine o: "Ey vücutcağızım. Ben, Allah'ın huzuruna gidiyorum, senin yanıp yakılman ve ey göz, senin de ağlaman ve diğer bütün uzuvlarım ve hislerim, sizin de kendi işinizle meşgul olmanız lâzımdır ve ey iki elim, ben dönünceye kadar işlerden ilginizi kesmemeye gayret edin," demiş ve her şeyden sıyrılmış bir vaziyette Allah'ın huzuruna gidip döndüğünde, her şeyi bıraktığı gibi bulmuş.

Yine Veled Hazretleri buyurdu ki:

– Bir gün Mevlana Şemseddin birine: "Hakka ulaşmak için bâtlı bırak. Yol budur," dedi. Babam da: "Bâtıldan kurtulmak için Hak'kı tut. Burada yola, terke ve azığa ihtiyaç yoktur. Şimdi karar senin elindedir. İstersen Allah'a ulaşmak için bâtlı terk et, istersen bâtıldan kurtulmak için Hak'kı tut" dedi.

Yine bir gün Mevlana Şemseddin Hazretleri buyurdu ki:

– Ebül Hasan Harakâni (Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun): "Bir adımımı Arş'ın üzerine, öteki adımımı da yerin altına koydum, fakat aradığım kapı kapalıydı, hiç açılmadı. Niyaz eşiğine eğilmeden kapı açılmadı. Niyazın üstüne ibadet yoktur," dedi.

Şiir:

Bu hazretin yanında, niyaz, kulluk ve çaresizlikten başka bir şeyin itibarı yoktur.

Yine arkadaşların arifleri, Hüdavendigâr Hazretleri'nden şöyle naklettiler ki: Mevlana Şemseddin Hazretleri, Halep şehrinde medresenin bir hücreğine girip on dört ay riyazet ve mücahede ile o derece meşgul oldu ki, bir gün bile hücrelerinden dışarıya çıkmadı.

Hücrenin duvarından: "Şüphesiz, senin nefsinin, senin üzerinde hakkı vardır," diye bir ses geldi. Onun nesi öyle tecessüm etti ki, maddenin bile bundan fazla sabır ve tahammülü yoktur. Acıyarak gülümsedi ve bir köşeye çekilmeyi bırakıp Şam tarafına hareket etti.

Yine gönülleri Allah'ın kadim evi (Kâbe) olan müridler şöyle rivayet ettiler ki: Mevlana Şemseddin Hazretleri, daima medresenin hücresinin kapısı önünde oturur, Mevlana Hazretleri'ni de hücreye sokar ve onu soran her arkadaşına: "Mevlana'yı sana göstermem için ne getirmişsin? Şükran olarak ne vereceksin?" derdi. Bir gün münasebetsizin biri, "Sen ne getirmişsin ki bizden bir şey istiyorsun?" dedi. Şemseddin: "Ben kendimi getirdim, başımı onun yoluna feda ettim," dedi. Buyurduğu gibi de yaptı.

Yine nakledilmiştir: Bir gün Mevlana Hazretleri dedi ki:

– Mevlana Şemseddin Hazretleri, 'Bundan önce Yüce Allah'a, beni kendi velilerin içine sok ve onlara arkadaş et, diye yalvarırdım. Rüyada bana: "Seni bir veliye arkadaş edeceğiz," dediler. Ben de: "Güzel, fakat o veli nerededir?" dedim. Bu rüyadan sonra üst üste iki gece bana: "İstedğin veli Rum ülkesindedir," dediler. Bir hayli zaman aradım, fakat onu bulamadım. Sonra bana: "Daha bulacağın zaman gelmedi," dediler. İşler vakitlerine tâbidirler, rehinlidirler,' buyurdu.

Yine Sultan Veled'den en doğru olarak şöyle nakledilmiştir:

– Mevlana Şemseddin Hazretleri, halinin başlangıcında, daima Celal sahibi olan Allah'tan, türlü yalvarıp yakarmalarla "Senin gizli velilerinden birini bana göster" diye ricada bulunurdu. Nihayet kendisine "Madem ki ısrar ve arzu ediyorsun, o halde şükran olarak ne vereceksin?" diye ilham geldi. Bunun üzerine o, "Başımı veririm," dedi. Nihayet o güzel yüze kavuşunca, hoşuna gitti ve inayete mazhar oldu.

Bir gece Mevlana'nın hizmetinde halvette oturmuştu. Bir şahıs dışardan, halvetten çıkması için yavaşça işaret etti. Derhal kalkıp Mevlana Hazretleri'ne, "Beni öldürmeye çağırıyorlar," dedi. Uzun bir duraklamadan sonra babam: "Halk ve emir O'nundur (Araf, 7:53) ayetinde buyurulana uymak en doğru harekettir," dedi.

Derler ki, yedi kıskanç, hayırsız ve alçak kişi elbirliği etmiş ve dinsizler gibi pusuda durmuşlardır. Fırsat bulur bulmaz Şemseddin'e bir bıçak sapladılar. Bu sırada Mevlana Şemseddin öyle bir nara attı ki, o yedi kişi kendinden geçti. Kendine geldikleri vakit birkaç damla kandan başka bir şey görmediler. O gün sabahtan akşama kadar ve o günden de bugüne kadar, o mana sultanından bir iz elde edilemedi.

Şiir:

O oldu, bir daha kimse onu görmedi.
Peri gibi insanın gözünden kaybolup gitti.
Kendi hısım akrabasının ve halkın gözünden uzaklaşınca,
Anka gibi dünyada meşhur oldu.

Bu olayın haberini Mevlana Hazretleri'nin mübarek kulağına ulaştırdıkları vakit:
"Allah istediğini yapar ve arzu ettiği şeye hükmeder," (Âli İmran, 3:40; Hac, 22:19 ve
Maide, 5:1) buyurdu.

TEFVİZNAME

1. Hak şerleri hayr eyler
Zannetme ki gayr eyler
Arif anı seyr eyler
Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler.
2. Sen Hak'ka tevekkül kıl
Teslim olup rahat bul
Her işine razı ol
Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler.
3. Gönlün Ana berk eyle
Takdirini derk eyle
Tedbirini terk eyle
Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler.
4. Hallâk-ı rahim oldur
Rezzâk-ı kerim oldur
Faali hakim oldur
Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler.
5. Bil kâdiyi hâcatı
Kıl Ana münâcatı
Terk eyle muradâtı
Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler.
6. Bu işi murad etme
Olduysa inad etme
Hak'tandır o, reddetme
Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler.
7. Hak'kın olunca işler
Boştur gam u teşvişler
Ol hikmetini işler
Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler.
8. Hep işleri fâyıkdır
Birbirine lâyıkdır
Neylerse muvafıktır
Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler.
9. Dilden gamı dûr eyle
Rabbınla huzûr eyle
Tefvizi umûr eyle
Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler.
10. Sen adli zulüm sanma
Teslim ol oda yanma
Sabret sakın usanma
Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler.
11. Deme şu niçin söyle
Yerindedir o öyle
Bak sonunu seyr eyle
Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler.
12. Hiç kimseye hor bakma
İncitme, gönül yıkma
Sen nefesine yan çıkma
Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler.
13. Mümin işi reng olmaz
Âkil huyu ceng olmaz
Ârif dili teng olmaz
Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler.
14. Hoş sabrı cemîlimdir
Takdir kefilimdir
Allah vekilimdir
Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler.

15. Her dilde Anın adı
Her canda Anın yâdı
Her kuladır imdadı
Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler.
16. Nâçâr kalacak yerde
Nâgâh açar ol perde
Derman eder her derde
Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler.
17. Her kuluna her anda
Geh kahr ü geh ihsanda
Her anda o bir şanda
Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler.
18. Geh Muti vü geh Mâni
Geh Dârr ü gehi Nâfi
Geh Hâfid u geh Râfi
Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler.
19. Geh abdin eder ârif
Geh eymen ü geh hâif
Her kalbi odur sârif
Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler.
20. Geh kalbini boş eyler
Geh hulkunu hoş eyler
Geh aşkına duş eyler
Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler.
21. Geh sâde vü geh rengin
Geh tabın eder sengin
Geh hürrem ü geh gamgin
Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler.
22. Az ye, az uyu, az iç
Ten mezbelesinden geç
Dil gülşenine gel göç
Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler.
23. Sen halk ile yorulma
Nefsinle dahi kalma
Kalbinden ırağ olma
Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler.
24. Geçmişle geri kalma
Müstakbele hem dalma
Hâl ile dahi olma
Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler.
25. Her dem Anı zıkr eyle
Zirekliği koy şöyle
Hayranı Hak ol söyle
Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler.
26. Gel hayrete dal bir yol
Kendini unut Anı bul
Ko gafleti, hâzır ol
Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler.
27. Her sözde nasihat var
Her nesnede ziynet var
Her işte ganimet var
Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler.
28. Hep remzü işârettir
Hep gamzı beşarettir
Hep aynı inâyettir
Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler.
29. Her söyleneni dinle
Ol Söyleneni anla
Hem eyle kabul canla
Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler.
30. Bil elsinei halkı
Aklâmı Hak ey Hakkı
Öğren edebü hûlku
Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler.

31. Vallâhi güzel etmiş
Billâhi güzel etmiş
Tallâhi güzel etmiş
Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler.

Erzurum'lu İbrahim Hakkı Hazretleri

3. Berk: Güçlü. Derketmek: Anlamak.
4. Hallakı Rahim: Acıyan, yaratıcı. Rezzakı Kerim: Cömert, rızıklandırıcı. Faali Hakim: Hikmetler işleyen.
5. Kadiyi hacat: Herkesin hacetlerini, ihtiyaçlarını yerine getiren (Allah). Münâcât: Yakarış. Muradat: Muradlar, istekler.
7. Olıcak: Olunca. Teşviş: Kargaşa. Hikmet: İrfan, bilgelik, derin anlamlı işler.
8. Faik, fayık: Üstün.
9. Dûr: Uzak. Tefvizi umur: Her şeyi Allah'a havale etmek.
10. Adl: Adalet. Od: Ateş.
13. Renk: Hileli. Cenk: Savaş. Tenk: Sıkıntı. Akil: Akıllı. Dil: Gönül.
14. Cemil: Güzel.
15. Dil: Gönül. Ah: Özlem. Yad: Anış.
16. Naçar: Çaresiz. Nagah: Ansızın, birden.
17. Kahr: Zorluk. İhsan: Bağış.
18. Muti: Veren, uyan. Mani: Engelleyen. Darr: Zarar veren. Nafi: Yarar veren. Hafid: Alçaltan. Rafi: Yükselten. (Hepsi de Esmâül Hüsnâ'dandır.)
19. Abd: İbadet eden, kul. Eymen: Hayırlı. Haif: Zalim. Sarif: Arıtan, tasarruf eden.
20. Hûlk: Yaradılış. Duşetmek: Uğratmak, müptelâ etmek.
21. Rengin: Renkli. Tabın eder sengin: Kalbini taş eder. Hürrem: Sevinçli. Gamgin: Kederli.
22. Mezbele: Çöplük. Dil gülşeni: Gönülün gül bahçesi.
24. Müstakbel: Gelecek.
25. Zireklik: Kurnazlık.
26. Hayret: Şaşkınlık, hayranlık. Hâzır: Uyanık.
27. Ziyet: Süs. Ganimet: Bolluk, yarar, kazanç.
28. Remz: Sembol, simge. Gamz: Görüntü, işaret. Beşaret: Müjde. Aynı inayet: İyilik pınarı (gözü.)
30. Elsinei halk: Yaratıkların dilleri. Aklâm: Deyişlerini. Edeb ü hulk: Edebiyat ve ahlak.

AYETİ ŞERİF VE HADİSİ ŞERİFLERİN MEALİ VE HİKMETLİ SÖZLER

Bu Türkçe risalenin yazılmasına iki şey sebep oldu:

1. Sofilerin ağızlarında bazı sözler var ki halkın avam kısmı, belki âlimlerin bazı noksan olanları, o sözleri işittiklerinde bunları bâtil mezhep sahiplerinden sanırlar. Zira ehlullahın ekseriya sözleri muğlaktır, her ne yana çeksen yedilir. Ehli olmayan bilmez, onlara sui-zan eder. İşte o kötü zannı defetmek için...

2. Tasavvuf ehli geçinen bazı cahiller, o muğlak sözlere bakıp sapıklığa düşmesinler ve bilsinler ki, tasavvuf ehli her ne kadar yüksek mertebelere yetişseler de onların imanı, şu yeni imana gelen müminin imanından artık olmaz. Onun için *Aleyküm bidinil acayiz* (Sizin için din, âcizlerin dinidir) denilmiştir. O halde bu manayı bilip, tasavvuf yolunu şerefli şeriat yolundan başka bir yol zannedip dalalet yoluna düşmesinler ve avam ile havvas arasındaki farkın marifet (Allah'ı tanıma) mertebelerinde olduğunu bilip, taklidi imandan tahkikiye sefer etmeye talip olsunlar...

Hamd âlemlerin Rabbına, salat ve selam da Efendimiz Muhammed, bütün nebiler ve resûller, âl ve ashabının hepsi üzerine olsun...

İmdi:

Eğer bize sorarlarsa ki:

– Tasavvufun başlangıcı nedir?

Cevap verimiz ki:

– İmanın altı rüknü vardır: Allah'ın varlığını, birliğini, meleklerini, resûllerini, kıyamet gününü, hayrın ve şerrin Allah'ın takdiriyle olduğunu dil ile ikrar ve gönül ile tasdiktir.

Eğer sorarlarsa:

– Tasavvufun sonu nedir?

Cevap verimiz ki:

– Tasavvufun sonu da bu altı rüknü dil ile ikrar ve gönül ile tasdiktir. Nitekim Cüneydi Bağdadî Hazretleri'nden Tasavvufun intihası (sonu) nedir?" diye sorulduğunda, "Başlangıcıdır," diye cevap verdiler.

Soru:

– Ya avam ile sofilerin aralarındaki fark nedir?

Cevap:

– Avamın bu altı rükne imanları taklidi imandır. Ama sofilerininki tahkikidir. Büyük âlimlerin imanı istidlali (dedüksiyona, çıkartıma dayalı) olduğu gibi...

– Taklidi iman nedir?

– Taklidi iman odur ki, bu imanı babasından veya mahallesinin imamından veya âlimlerin birinden öğrenmiş ve inanmıştır. Ama bilmez ki bu altı rükne inanmak niçin asılların aslı oldu? Niçin ebedî azaptan kurtuluş sebebi oldu?... Sokak arasında gezerken bir cevher bulmuş ki, niceleri dünyada padişah oldular ve dünyayı bir uçtan bir uca zaptettiler, her ne istedilerse buldular, ancak o cevheri bulamadılar... Bir nura erişmiş ki, güneş nuru onun yanında gündüze kalmış bir ay gibi olur. Bir kimyaya erişmiş ki, bin yıllık küfür bakırına çalınsa o saat altın olur. Ama değerini bilmez, onu boncuk sanır. Korkulur ki fazlaca susarsa, bir içim suya değişir.

– Tahkiki iman nedir?

– Tahkiki iman, o altı rüknün her birinin aslını arayıp hakikatine vasıl olmaktır. Tarikat dedikleri de taklit köyü ile tahkik şehri arasında bir yoldur. Niceleri o yolu on yılda aldı, niceleri yirmide, niceleri otuzda ve niceleri kırk yılda katettiler. Niceler o yoldan azıp her biri bir semte gidip kimi cebri, kimi kaderi, kimi mutezili ve kimi tenasühi oldular. Sözü'n kısıası, yetmiş üç güruh bu yola girdiler; hepsi azıp, yoldan dışarı gidip tahkiki iman şehrine ulaşamadılar. Yetmiş üçüncü güruh ki, ona fırkai naciye (kurtulmuş kısım) denilir, ancak onlar gelip vasıl oldular. Hazreti Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'e bütün işlerde kemal derecesinde bağlılık ve uygunlukla hareket etmeleri sebebiyle bunlar, buldukları cevherin değerini bilmişlerdir. İmanları bunlara ıyân (açıkça görünür) olmuştur. Mum ile giderken güneşe ermişlerdir. Taklitte iken, tahkike ermişlerdir. Bunların imanı tahkiki imana vasıl olduktan sonra, taklidi imanlarına dönüp tatbik ve mukabele kıldılar, karşılaştırdılar, birbirine asla muhalif bulmadılar. Yani hakikati şeriata ve şeriati hakikate tatbik edip bunları birbirine uygun buldular ki, can ile beden gibi... Can ile beden hakkında ise Peygamber Efendimiz Hazretleri buyurmuşlar ki: "Azasının bir uzvu eksik olanın bir hissi de eksik olur." Bundan anlaşıldı ki, şeriati eksik olanın tahkiki de eksik olur.

– Bu sofiler inanç ve amellerde ne mezheptendir?

– Sofilerin ekseriya İslam akaidinde (inançlarda) mezhepleri ehli sünnet vel cemaatten İslam'ın ve müslümanların şeyhi, Şeyh Ebu Mansur Maturidî mezhebindedirler. Arap evladı sofileri, ekseriya Şeyh Hasan el Eşarî mezhebindedirler. Bu iki imamın mezhepleri ehli sünnet vel cemaat mezhebidir, başka değildir.

Ameli işlerde mezhepleri, dört mezhepten birisidir. Bulunduğu diyarın halkına göre... Mesela bu Rum (Anadolu ve Rumeli) vilayetleri, umumen ayrıntılarda Hanefi

mezhebindedirler. İmamı Azam ve himmeti muazzam, dinin ve milletin sirâcı (lambası), bütün ehli sünnetin tacı, Kufe'li Ebu Hanife Hazretleri'nin Kur'anı Azimüşşan'dan ve Peygamberimizin hadislerinden içtihat eyledikleri meseleleri taklit ve can ile kabul ederler, mezhebine tâbi olurlar. Arabistan diyarında, Mısır ve Halep vilayetlerinin, Hameyn halkının ekserisi Şafî mezheplidir. Bunlar, büyük imam, derin ilim sahibi Muhammed bin İdris Şafî Hazretleri'ni taklit ederler. Tunus vilayeti ve bütün Mağrip halkı, umumen Endülüs vilayetlerine varıncaya kadar ve Arabistan vilayetlerinin bazıları, Maliki mezhebindedirler. Bunlar, imamların şeyhi, ehli sünnete daim olan İmam Malik bin Enes Hazretleri'ni taklit ederler. Bağdat halkının en çoğu, bütün Irak diyarları ve Arabistan diyarlarının, hususiyle Hameyn'in bazıları Hanbeli mezhebindedirler; fetva ve takvada, ilim ve verâda üstün imam Ahmet bin Hanbel Hazretleri'ni taklit ederler.

Bu dört imamın mezheplerine ehli sünnet vel cemaat mezhepleri derler. Bunların birbirinden ayrılıkları teferruatın bazı meselelerindendir, hepsinde değildir. Ama itikatta dördü de bir mezheptir ki, Hazreti Peygamber Efendimiz buna fırkai naciye diye ad verdi.

İşte sofilerin başlangıçta olanlarının ve sona varmışlarının mezhepleri, bu ehli sünnet vel cemaat mezhebidir, ondan başkası değildir. Bu sofilerin itikatları da şudur ki, bir kimse ehlullah olsa, her ne kadar keramet sahibi olsa da bu imamların mertebesini bulamaz. Nerede kaldı seçkin Aşhab mertebesini veya Peygamber mertebesini bulmak?.. Aynı zamanda şöyle itikat ederler: Veli hiçbir mertebeye varmaz ki bu imamlardan ihtiyacı kesilsin, yani bunlardan birini taklit etmekten kurtulsun ve ihtiyacı olmasın...

– Beyazidi Bestami Hazretleri'ne "Ne mezheptensin?" dediklerinde "Allah mezhebindenim," demesinin anlamı nedir?

– Şudur ki, bu mezheplerin hepsi Allah Teâlâ Hazretleri'ne giden mezheplerdir. İmamı Âzam mezhebi ve İmamı Şafî mezhebi demek mecazdır; hakikatte bu yollar, Allah'ın yollarıdır. Beyazidi Bestami hakikatle cevap vermiştir, yoksa "Ben mezheplerden değilim," demek değildir.

– Bu sofilerin ekseriya kasidelerinde bazı sözler görür ve işitiriz ki o sözlerden, bunların tenasüh mezhebinden oldukları anlaşılır. Mesela derler ki: "Ben, gâh bulut olurum, gâh yağmur, gâh nebat olurum, gâh hayvan ve gâh insan olurum." Bunun benzeri nice şeyler derler, işitiriz. Bu sözler nedir ve ne demektir?

– Ey kardeş! Peygamberimiz Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz buyurmadı mı ki: "Benim ümmetim ahirette on bölük olarak haşrolur: Kimi maymun, kimi domuz, kimi de başka suretlerde..."

"O gün Sûr'a üflenince bölük bölük gelirsiniz" (Nebe, 18) ayeti kerimesinin tefsirinde Kadı Beydavî beyan etmiştir: "O hayvanlar suretine girmesinin sebebi nedir?" denildiğinde: "Dünyada o hayvanların huyu ile huylanıp sıfatı ile sıfatlandıkları için ahirete o sığata girerler," diye buyurdular. Mesela maymunun sıfatı koğuculuk ve dedikodu, domuzun sıfatı haram yemektir. Şimdi bir kimsenin ekseri sıfatı ve huyu koğuculuk ve dedikodu etmede olsa, o kimsenin her ne kadar sureti insan ise de, sîret (ki içerisinde) maymun olmuştur. Fakat görünmez olduğı zaman kendini o surette bulur ve mahşerde o suretle kalkar. Allah saklasın!.. Meğer ki tövbe edip ölmeden önce o sıfattan kurtulmuş olsun.

Yine iki evrenin sultanı Peygamber Efendimiz Hazretleri buyurdular ki: "Uyku ölümün kardeşidir." Yani bir kişi öldüğü zaman ne hâl alacaksa, uykuda da kendini o hâlde görür. Eğer kendi muhasebe ehli ise, yani "Siz hesaba çekilmeden önce kendi kendinizi hesaba çekiniz," denilmesi şu muhasebedir ki, her zaman muhasebe olunursun. Eğer vakıanda (rüyada) tilki gördünse kendi sıfatındır. Onu sana Hak Teâlâ'nın göstermesi remzdır ki, hile sıfatından kurtulmaya çare bulasın. Maymun görürsen, koğu ve dedikoduyu terk eyle demektir. Domuz görürsen haram yemeyi terk eyle demeye remzdır. "Ölmeden önce ölün" denilmesi de bu muhasebeye remzdır.

O halde bir kimse bir kâmil mürşide biat eylese muhasebe ehli olur ve âlemde her ne varsa hepsini görür, geçirir; gerek iyi ve gerek kötü... Önce kötü sıfatlarını görmeye başlar ve şeyhin telkin ettiğı ismullah o sıfatları mahveder. Tâ o dereceye varır ki, ekseriya rüyada gördüğü kâmil insanlar olur; nebiler ve veliler gibi... Bu, onun insan sîretini bulduğuna işarettir. Bunun gibi bir kimse, yolu tamamladıktan sonra: "Ben, gâh bulut olurum, gâh hayvan, gâh insan ve bunun benzeri âlemde her ne varsa ben olurum," dese olur. Zira en sonunda varlıklar insan mertebesine yetişince, her şeyi câmi (kendinde toplayıcı) oldu. Sözü'n kısası, "Ben her şeyi kendisinde toplayıcı oldum," demektir.

– Bu tenasüh mezheplerini ve sizin mezheplerinizi güzelce bir beyan eyle...

– Biz deriz ki, bu hal berzahta ve ahirette olur. Onlar derler ki, dünyada olur. Mesela onlar derler ki: Bir kimse, bu hayvanlardan birinin sıfatı ile sıfatlansa öldüğü gibi ruhu o sığatta bir hayvana anasının karnında et ve kan iken geri dönüp dünyaya zuhur eder. Bütün bu gezen hayvanların çoğı bunların sıfatında olan insanlardır ki, bu suretle zuhur etmişlerdir. İşte tenasühi olanlar bunlardır. Bunların imandan asla nasipleri yoktur. Bunlar hakkında Seyyid Ömeri Faruk Hazretleri buyurmuşlardır ki: "Kim tenasüh mezhebinden ise onun layıkı mesh olmağıdır." Yani onun gibi bir kimsenin layıkı odur ki, sureti mesh olsun (sureti silinip o çirkin şekle dönüşsün) demektir.

Ey kardeş! Sen ondan ırak ol ve ondan yalnızlık köşesine çekil. O yetmiş iki bâtıl mezhebin içinde bunlardan azgını yoktur. Allah saklasın... Dünyada ve ahirette insan sureti silinip o çirkin hayvan suretine dönüşmekten ve dönüşmüş olanlardan...

– Bunlar, şeriatta haram olan şeylerden bazısının helalliğine kani olmuşlar gibi gelir. Zira, onları överler. Mesela şarap ve meyhaneyi, kadeh ve kadeh veren mahbubu (sevgiliyi), o sevgilinin saçını, benini, yanağını överler ve yüzünde olan hatları Kur'an'a benzetirler. Bunlar nedir?

– Bu Sofiyyun (mutasavvıflar) taifesi, taklidi imandan tahkiki imana sefer ettikleri gibi bütün eşyanın zâhirinden bâtınına ve suretinden manasına sefer etmişlerdir. Aynı zamanda eşyanın cevherlerini, olduğu gibi görmüşlerdir ve bilmişlerdir. Onun için ekseri sözleri, mana âlemindeydir. Mesela şaraptan muratları, marifetullah'dır, neticesi muhabbetullah'dır ve aşktır. Aşk'la muhabbet bir manayadır (aynı anlamdadır).

Meyhaneden murat, kâmil mürşidin gönlüdür. Çünkü o, Allah muhabbetinin hazinesidir.

Kadehten murat, talibe telkin ettiği ismullah'dır yahut ağzından ilâhi maarifle çıkan kelimelerdir ki, sâlik dinledikçe o sözlerin zevkiyle mest ve sarhoş olur.

Mahbub'dan murat, kâmil mürşiddir. Zira mahbubu gördüğünde gönlün muhabbet etmesi, bir âzâ tenasübünden (uyum) dolayı olup, her bir nakşı yerli yerini bulduğu için gönül muhabbet eder. Böylece sâlike kâmil mürşidin derununda (gönlünde) ilâhi maarif (Allah'ı tanıyış) yüz gösterip her bir işi, her bâtını sıfatı ve ilâhi maarifi bilip anladığında, gözüne o mürşit o surî (biçimsel) sevgiliden bin mertebe daha sevgili görünür. Zira o ten mahbubudur, bu ise can mahbubudur.

Zülf'ten (saç) murat, mürşidin talipden yana cezbedici sözler söylemesidir.

Ben'den murat, mürşidin istiğna (zenginlik, bağımsızlık) âleminde, zâta ulaşma denizinde bazen batması, müstağrak olmasıdır ki, o vakit gönlü irşattan müstağni olur.

Yanak'tan murat, talibe görüldüğü zaman talibin gönlünden iki cihan fikrini silip, belki talibe kendi varlığını dahi kaybettiren hallerdir.

Yüzünde olan hatları Kur'an'a benzetmekten murat şudur ki: "Yüzden murat mürşidin gönül yüzüdür, Kur'an'dan murat da ilâhi ahlaktır ki, 'Allah'ın ahlakı ile ahlaklanınız,' emriyle onu kazanmışlardır," demek isterler.

– Bunlar, "Biz Allah'ı görürüz," derler. Dünyada bu hazret (yakınlık) Resûlullah'dan başkası için mümkün müdür?

– Mümkün değildir. "Biz Allah'ı görürüz" demeleri, "Biz Allah'ı biliriz ve kudretinin eserlerini müşahade ederiz" demektir. Yoksa dünyada Allah'ın zâtının künhü görülmekten münezzehtir. "Gözler onu idrak edemez, fakat o, gözleri idrak eder" (En'am: 103). Peygamber Efendimiz Hazretleri buyurdu ki: "Allah'a onu görür gibi ibadet et. Her ne kadar sen onu görmesen de, o seni görür." Bu şekilde ibadet ihsan (ziyade iyilik ve ihlas) mertebesidir. Bunların sözleri, "Biz Allah'a kulluğu ihsan

mertebesinde ederiz" demektir. Hazreti Ali (Allah vechini mükerrerem kılsın) buyurdu ki: "Perde kalksaydı yine yakînım artmazdı." Yani: "Ben Allah'ı öyle bildim ve anladım ki, eğer gözümden perde kalksaydı ve ben onu görseydim, sadece bildiğim gibi görürdüm ve anladığım gibi bulurdum; bildiğimden ve anladığımdan başkası zuhur etmezdi," demektir. Bu sözden, dünyada görülmediği anlaşıldı. Bu sözün sahibi ise Hazreti Ali'dir. O böyle deyince başkalarının ne olması lâzım gelir?.. Fefehüm (düşünün, anlayın)...

– Bu sözler bunlara yalan olmaz mı? Bir şeyin eserlerini görmek kendisini görmek demek olur mu?

– Olur... Bir kimse güneşin ışığını görse ve "Ben güneşi gördüm" dese caizdir (doğru olur). Halbuki görmemiştir. Başka bir örneği: Eline bir ayna alırsın, içinde suretini görürsün. Gördüğünün kendi yüzün olmadığını bilirken "Yüzümü gördüm" dersin. Bu söz de yalan değildir.

– Görmekten maksat, kudret eserlerini görmek olduğuna göre onu herkes görür. Bunlar ise "Biz görürüz" diyerek başkalarından bunu gideriyorlar?..

– Şunlar ki gördüler, fakat ne olduğunu bilmediler, görmek bilmek olduğuna göre, onlar bilmedi ve görmediler demektir. Bir kimse her zaman helva yese, fakat yediğinin helva olduğunu bilmeseydi, bir kimseden öğrenmemiş olsa ve kimse de ona söylememiş bulunsa, helvayı el övdükçe yüreğinden bir hasret ateşi, onu helvanın yaktığı gibi daima yakar; "Acaba ben onu nerede bulurum?" diye ister, yürür.

– Bu sofilerden bazıları, "Biz ne cehennemden korkarız ve ne de cennet isteriz," derler. Halbuki bu söz küfürdür...

– Bu sözün küfür olması cehennemden korkmayıp, cenneti beğenmemek yönünden olursadır. Halbuki bunların muratları o değildir. Belki muratları şudur:

"Ya Rab! Mademki sen bizi yoktan var edip vücuda getirdin, bu, kendine ait olan bir fayda için değildir. O halde bize layık olan da sana kulluğu kendimize ait olan bir sebep için etmeyip belki sadece senin rızan için etmektir. Bizim seninle alım-satım işimiz yok ki, cennet için ya da başka bir şey için kulluk edelim. Gerçi sen: "Hiç şüphesiz Allah, müminlerden canlarını ve mallarını, cennet kendilerinin olmak üzere satın almıştır" (Tevbe, 111) buyurdun. Bu, senin has kullarınla bu yüzden bir muamile (muamele yapan bir kişi durumuna) tenezzülüdür ki nihayetsiz lütuflarını ve sınırsız rahmetinin kemalini bu yüzden bir gösterme, bir izhardır. Yoksa sen, hâşâ, alım-satım yapmaktan münezzehsin. Biz de ibadeti halis muhlis (sırf) senin için ederiz. Eğer ara yerde cennet ve cehennem olmasa bile, bize yaraşan yine ibadettir. Cennete ve cehenneme koymak ve çıkarmak sana kalmış bir iş. Her nasıl dilerse öyle olur. Cennete koyarsan o senin fazlıdır, ibadetimizden değildir. Cehenneme koyarsan adaletindir, hâşâ zulüm değildir. Zulüm, başkasının mülkünden fuzuli tasarruf ile olur. Mülk ise hep senindir. Öyleyse dilediğin gibi tasarruf eylemen zulüm olmaz."

İşte sofilerin o sözden muratları budur, bundan başka bir şey değildir.

– Sen demiştin ki şeriat ile hakikat asla birbirine muhalif değildir; şeriata muhalif itikat edecek bir şey yoktur. Ya bunların arasında bir gizli sözleri var ki onu şeriat ehlinin saklarlar?.. Muhalik olmasaydı saklarlar mıydı?..

– Saklamaları şeriata muhalif olduğundan değildir. Belki dakik (ince) olup sıradan insanların akıllarına muhalif olduğundandır. Herkes anlayamaz. Onun için Hazreti Peygamber Aleyhisselâtu Vesselam Efendimiz: "İnsanlara aklının alabileceği kadar söyleyiniz," buyurdu. Zira her sözü herkese söylesek bazısını bazı halk anlayamaz, yanılmaya düşer. Onu saklamaları bu emre yapışmalarından dolayıdır.

– Bir kimse sofilerin bildiği ilmi bilmese, şerefli şeriatın zâhiri ile amel etse ve onunla yetinse o kimsenin imanında ve İslam'ında sofilerden eksik olur mu?

– Olmaz... Sofilerden değil, belki enbiya aleyhimüsselamın imanından ve İslam'ından dahi eksik olmaz. Zira iman ve İslam öyle bir cevherdir ki bölünme ve parçalarına ayrılma kabul etmez; artık ve eksik denilmez. Padişahla fakirin güneşten hisseleri eşit olduğu gibi ve şahla kulun cisimleri uzuvlarda aynı olduğu gibi, imanda da bütün iman ehlinin hisseleri aynıdır, artık ve eksik olmaz.

– Halbuki insanların kimi peygamber, kimi veli, kimi salih ve kimi fasıktır. Ya derecelerdeki bu farklılık nedir?

– Birbirinden farklılık marifettedir, yoksa imanın aslında hepsi eşittirler. Ama marifette eşit değildirler. Nitekim şahla dilenci uzuvlarında birbirine eşittirler, ama giyimde, devlette ve makamda eşit değildirler. İnsanın insanlığı ile marifet elbisesi ve devletindedir. Nitekim padişahın padişahlığı da bedeniyle değil, mertebesiyledir ki, o da devleti ve makamıdır.

Niyazî Mısırî Hazretleri

SEÇME HADİSLER

- Nefsini dünyalık bir şeye karıştırmadan kim güzelce abdest alır ve iki rekat namaz kılsa, bütün günahlarından kurtulup, anasından yeni doğmuş gibi olur.
- Temizlik imana çağırır.
- Allah temizdir, temiz olanları sever.
- İlim, kadın ve erkek bütün müslümanlar için farzdır.
- Erkenden gidip ilimden bir bölüm öğrenmen, yüz rekat namaz kılmandan daha hayırlıdır.
- Kim ilim yoluna girer ve ilim isterse, Allah onu Cennet'in yoluna gönderir.
- Bir müslümanın kardeşine, hikmetli bir sözden daha üstün bir hediyesi olmaz.
- İki günü birbirine eşit olan, zarardadır.
- Günahlardan bazılarını, ancak geçim yolunda çalışma örter.
- Şüphesiz Allah, sanat sahibi mümini sever.
- En hayırlı şey, insanın kendi eliyle kazandığını yemesidir.
- Mümin, kindar değildir.
- İnsanlar arasında Allah'ın en çok sevmediği kimse, kin ve düşmanlığı en çok olan kimsedir.
- Alçakgönüllü olmak insanı yüceltir. Alçakgönüllü olunuz ki Allah sizi yüceltsin. Af insanı şerefendirir. Affediniz ki Allah sizi şerefledirsin. Sadaka malı arttırır. Sadaka veriniz ki Allah sizi esirgesin.
- Bir kimse eşine kin beslemesin. Çünkü onda hoşlanmadığı yönlerle karşılık, memnun olacağı huylar da vardır.
- Malınızın çokluğu ile insanların kalbini kazanamazsınız. Onların gönlünü, güler yüz ve güzel ahlak ile kazanınız.

TARİKATLAR VE HALVETİ'LİK

Halveti'lik hakkında bilgi vermeden evvel, İslam Tasavvufu ile Tarikat'ların doğuşu hakkında ileri sürülen görüşleri yazmadan geçemeyeceğiz.

Müsteşriklerin (doğubilimciler) hemen hepsi, İslam Tasavvufu'nun İslam'ın ruhundan doğduğunu kabul etmemekte fikir birliği yapmış durumdadırlar.

Onların yazdıkları eserleri tetkik eden ve onların tesirinde kalarak ayrıca kendileri bu konuda tetkik ve araştırma zahmetine katlanmak istemeyen yazarlarımız da, yazdıkları eserlerde onları takliden Tasavvuf'un, Hind'in, Mısır'ın, İran'ın felsefi mesleklerinden ilham alınarak İslam'a girdiğini iddia etmektedirler.

Ayrıca başlangıçtan beri Tasavvuf'un aleyhinde bulunan ve Tasavvuf mensuplarına iyi gözle bakmayan, İslamiyeti derinliğine tetkik etmemiş, okuduğunu yalnız gözü ile okumuş fakat vicdanı ile okumamış, düşünme kabiliyetinden mahrum, "hocamdan ben böyle işittim, o ne derse o doğrudur" diyen, fakat bununla beraber toplumun idaresinde ve gidişatında söz sahibi olan bir takım hoca, kadı, kazasker, şeyhülislam, fakih ve müçtehidin de, maalesef aynı fikirde olduklarını eserlerinden ve zaman zaman uyguladıkları hükümlerden anlamaktayız. (Hallacı Mansur, Fazlullah Hurufi, Seyyid Nesimi, Şehabeddin Sühreverdi Maktul, Aynül Kazat Hemedani, İsmail Masuki, Hamza Bali ve bunlar gibi birçok arif ve kâmilin katledilmesi için verilen fetvalar.)

Fakat bununla beraber, insaflı bazı müsteşrikler ise: İslam Tasavvufunun Hıristiyan ruhbanıyetiyle hiçbir münasebeti olmadığını, İslam Tasavvufu'ndaki soyunma ve Fenâ'nın, Hind'in Nirvana ve Budizm'i ile şeklen benzerli olmakla beraber, asla onlardan alınmamış olduğunu ve doğrudan doğruya İslamın ruhundan fışkırmış bir hakikat mesleği olduğunu kabul etmişlerdir.

Bizim kanaatimize gelince:

İslam Tasavvufu'nun, Hind'in Brahma ve Buda'sı, Mısır'ın Hermes ve Fisagor'u ve Yunan'ın Eflatun'u ile hiçbir münasebet ve alakası yoktur. Her ne kadar lafız ve dış görünüş ve eğitim şekli itibariyle birbirlerine benzer tarafları varsa da, bu, Hz. Mevlana'nın:

Şod Enel-Hak der lebi Firavn zûr

Şod Enel-Hak der lebi Mansur nur (*)

beyti ile ifade ettikleri gibi, Mansur'un Enel-Hak demesiyle, Firavun'un Enel-Hak demesi aynı şey değildir.

(*) Enel Hak: Ben Hak'kım. Leb: Dudak. Zûr: Yalan. Nur: Işık, aydınlık.

Firavun'un ağzından kibir ve gurur eseri olarak bu söz çıktı, Mansur'un ağzından ise, Zât Nurunun tecellisiyle çıktı.

Her ikisinin ağzından çıkan söz lafız itibariyle aynıdır, fakat mana itibariyle başkadır. Birini Firavun, diğerini ise Hak söyledi.

İslam Tasavvufu, kendisinden evvel gelmiş hiçbir hakim, bir dahi, bir arif, bir veli, bir nebiye, velhasılı hiçbir nazariyeye ve faraziyeyle temas edip dayanmaksızın, doğrudan doğruya ve vasıtasız olarak bizzat Makamı Ahadiyet'ten Hz. Muhammed'e ihtisasen aktarılan "İlmi Ledünni"den taşarak, kâmil ve ariflerin gönlüne akmış ve akmakta bulunan ilâhi bir ilimdir. Zamanımız yazarlarının kabul ve iddia ettikleri gibi ne İsrakiye'den, ne Meşşaiye'den ve ne de herhangi bir felsefi meslek ve zahidane soyutlanmadan mülhemdir.

Bu ilmi: Lafız mana ve terimlerini (ıstılahlarını) okuyup ezberleyerek, tasavvuf kitaplarını hatmederek anladıklarını zannedenler bulunabilir, fakat biz bu kanaatte değiliz. Bunu ancak, tevhid sırlarına arif ve vâkıf olanlar anlayabilir ki, zaten onlar bunu anlamak istidat ve kabiliyetinde yaratılmışlardır.

Nitekim, matematik ve edebiyata istidadı olmayan bir kimse, bu ilimleri öğrenmek ve tam manasıyla kavrayabilmek için ne kadar çalışırsa çalışsın ve ne kadar uğraşırsa uğraşsın, sarf ettiği güçle orantılı bir netice elde edemeyeceği gibi, kitaplardan öğrenilen ıstılahlar ile bu ıstılahlardan çıkarılan manalarla, hakiki tasavvuf öğrenilmiş olamaz.

Bu ilmin öyle bir hususiyeti vardır ki, din kitaplarında yazılan ve tarif edilen ibadet usullerine harfiyyen riayet etmek suretiyle yapılan ibadetlerle de bu ilmi elde etmek mümkün değildir.

Bu, ancak ve ancak kâmil ve mükemmel bir mürşid'in bizzat telkini ile öğrenilebilir. Bu öğreniş de öğrencinin kabiliyet ve istidadı ile orantılıdır.

O kâmil mürşid'in talim ve telkin ettiği esaslar, Muhammedî fenerden alınmış olan kutsi sırlar ve Lâhutî nurlardır ki, bu Rahmani bir feyz ve Samedani bir lütuftur.

Ariflerin Sultanı olarak bilinen Tayfur Bistâmi Hazretleri'nin huzuruna bir gün, zühd ve ibadetiyle meşhur bir şahıs gelerek:

– Ben gündüzleri oruç tutar, geceleri uyumaksızın ibadet ve taatle meşgul olurum. Sizin temsil ettiğiniz yolun hususiyetlerine de çok muhabbet ve arzum var. Fakat ömrümde bir kerecik olsun İlâhi bir zuhurata nail olamadım, der.

Buna karşılık Sultanül Arifin Hazretleri de:

– Yüz bin sene ömrün olsa ve ömrünü bu şekilde ibadet ve taatle geçersen, yine bu sırlara vâkıf olamazsın, böyle davalardan vazgeç. Gel arkana bir torba ceviz al.

Bu torba sırtında olduğu halde şehrin en kalabalık sokaklarında dolaş ve sonra torbadaki cevizleri çocuklara dağıt. Dağıttıktan sonra da kendini çocuklara taşlatmak için ne yapmak lâzımsa onu yap ve ondan sonra yanıma gel, demesi üzerine, o abid ve zahid olan zât:

– Siz benim gibi zühd ve takva sahibi bir kimseye nasıl böyle bir teklifte bulunuyorsunuz? deyince, Sultanül Arifin Hazretleri pür hiddet:

– Çık buradan, seni müşrik seni, diyerek, bu kuru sofuyu huzurlarından kovmuşlardır.

Demek ki, pek çok ibadet ve haddinden fazla riyazet ile de, bu kutsi yola ait esrar ve bilgileri elde etmenin imkânı yoktur.

Bu ilmin nasıl elde edileceğine, Sultanül Arifin Hazretleri: "Siz ilimlerinizi ölümlerden aldınız, biz ise ölümsüz olan hayat sahibinden aldık" arifane kelimeleri ile işaret buyurmuşlardır.

Bu da gösteriyor ki bu ilim, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, doğrudan doğruya Hz. Fahri Âlem Efendimiz'in Muhammedî ruhaniyetlerinden istifade ve feyz alma suretiyle husule gelen bir ilimdir.

Hiz. Muhammed: "*Ene mediynetül ilmi ve Aliyyün bâbuhâ*" buyurmuşlardır.

Yani: "Ben ilmin şehriyim ve Ali de o ilmin kapısıdır" hadisi şerifi ile, bu ilmin Hiz. Ali vasıtasıyla öğrenilebileceğini bütün sahabe ve ümmetine duyurmuşdur.

Hiz. Muhammed'den sonra bu ilmin varislerinden biri Hiz. Ali olup, istidat gördüğü kimselere bu ilmi telkin ve talim buyurmuşlardır. Hiz. Ali bunu *Hutbetül Beyân*'ında şöyle ifade etmektedir:

"Ben, İlâhi esrara vakıf şahsım. Ben gizli ilimlerin hepsini bilen Lâhûtî bir hazineyim. *Suhûfû ulâ*'da, ilk nazil olan sahifelerde yazılı Zülkarneyn benim. Ben o hakikatin neticesiyim ki, Davud'un oğlu Süleyman'ın mührü benim yanımdadır. Ben Peygamberlerin hüccetiyim. Ben o kimseyim ki, hizmetçilerin hesabı zamanında onların halleri ile hallenirim. *Levhi Mahfuz* benim. Resûlü Ekrem onun için benim hakkımda şöyle buyurdu: "Ya Ali, yol, geçit yeri, senin yolundur. Durak yeri de senin durduğun yerdir."

Ben o Âdem'im ki, benden evvel geçmiş ve gelecek olanların kitaplarının son bileniyim ve o kitaplar benim yanımdadır.

Ben Nuh'un gemisiyim. Kim ki ona canını teslim etti, yani bindi, o kimse selamet kenarına erişti. Kim ki yüz çevirdi, esfeli sâfiliye düştü, helak oldu.

Bulutları tahrir eden benim. Şimşeklerden gürültü çıkaran, yıldırımları tarakalandıran benim. Irmakları akıtan benim. Gökleri yükselten, Eyyüb'ü belaya düşüren ve ona

şifasını veren benim. Ben Musa'nın hidayet iktibas ettiği Nur'um. Yunus'un yanında olan ve onu batmaktan kurtaran benim.

Ben Allah'ın yanında mutlaka masumum. Allah'ın vahyi benim. Dünyadaki dillerin hepsini lügatleri ile konuşan benim. Ben Allah'ın gaip hazinelerinin muhafızıyım. Göklerde ve yerlerde bulunanların hepsinin Hüccetullah'ı benim."

İşte Hz. Ali tarafından, Hakikati Muhammediye kandilinden iktibas edilen bu İlâhi ilim, istidat sahibi gönüllere aktarılarak usûl ve adabına riayet etmek suretiyle zamanımıza kadar gelmiş ve kıyamete kadar devam edecektir.

İmamı Ali'nin, bu ilmi öğretmek için takip ettiği usûl, erkan ve yollara, Hicretin 2. yüzyılından itibaren Tarikat (Yollar) ismi verilmiştir.

Daha sonraları büyük sofiler tarafından öğretim metotlarında, salıkların istidatlarına daha kolay hitap edebilmek için, bazı ilaveler yapılmıştır ki, bunları yapan zatlara nispeten, tariklere de muhtelif isimler verilmiştir. Rifâî, Kadiri, Bedevi, Şazeli, Mevlevi, Bayrami ve Nakşi gibi.

Bu tarikler içinde, bizi yalnız Halvetilik ilgilendirdiğinden, diğerlerinden bahsetmeyip, bu tarikat ve piri hakkında toplamış olduğumuz bilgileri aktaracağız.

Halveti Tarikatının Piri ve Hâl Tercümesi

Bu tarikatın piri: Ömer bin Ekmelüddinül Halveti'dir.

İran'ın Geylan eyaletine bağlı Lahcan şehrinde doğmuş ve Herat'ta vefat etmiştir.

Doğum tarihi belli değildir. Vefatı Miladi 1397'dir. Babasının yanında bir müddet kaldıktan ve okuyacak çağa geldikten sonra Harizm'de ders ve irşat ile meşgul bulunan amcası Şeyh Ahi Muhammed Nurül Halveti'nin yanına gitti. Bu zât, halvet zikrini pek çok sevdiği için, zamanının uzun bir kısmını halvette geçirdiğinden kendisine etrafında bulunanlar tarafından "Halveti" lakabı verilmiştir.

Tarikatın piri olan Ömer Halveti, amcasından dini bilgiler alıp tahsilini tamamladıktan sonra tarikata süluk edip, seyrü sülukunu da ikmalden sonra amcası tarafından kendisine hilafet verilerek irşada memur edilmiştir.

Amcasının vefatından sonra onun irşad makamına oturmuş ve Halveti tarikatının piri olarak kabul edilmiştir.

Mısır ve Hicaz'a gitmiş ve yedi defa Hac farızasını ifa etmiştir.

Bir gün, تنها bir yerden geçerken içi oyuk gayet büyük bir çınar ağacı görmüş ve içine girerek birbiri ardına kırk erbain çıkarmıştır ki, kurmuş olduğu tarikate "Halvetilik" namının bundan dolayı verildiği rivayet edilmektedir. Bazılarına göre ise:

Halvet zikrine fazla devam ve muhabbet gösteren amcası Ahi Muhammed Nurül Halveti'nin halifesi ve vefatından sonra da onun irşat makamına geçmesi sebebiyle, amcasına verilmiş olan Halveti lakabına da varis olmasından dolayı, kurduğu tarikata "Halveti" tarikatı denildiği rivayet edilmektedir.

Halvet

Kalp evini fenâ itikat ve inançlardan, rezil huylardan ve kötü ahlaktan temizlemek gerekir.

Bir Hadisi Kutsi'de şöyle denilmiştir: *"Yâ Dâvut ferriğli beyten ekün fihyî."*

Yani: "Ya Davut, benim için bir ev boşalt ki ben orada olayım."

Hız. Mevlana da bunu şu beytiyle ne güzel anlatıyor:

*Dil zi ağıâr hâlî kün çu azmi kâyi mâ dârî
Nazar ber gayrı mâ mekun çu kasdı rûyî mâ dârî*

Yani: "Madem ki bizim köyümüze gelmek istiyorsun, öyle ise, bizden başkasını gönlünden çıkar.

Madem ki maksadın bizim yüzümüzü görmektir, öyle ise, bizden başkasının yüzüne bakma."

Evvela, kalbi fenâ huylardan temizlemek için, halktan ayrılarak kapalı bir yere girilir. Az yemek yemekle, az içmek ve az uyumakla kanaat ederek, burada daima Allah'ın zikriyle meşgul olunur.

Halvetin müddeti, 3, 7, 10 veya 40 gün olarak tayin edildiği gibi, tek başına veya topluca da olabilir. Halvetin, şeyhler tarafından konmuş birçok adabı vardır.

Cemaleddin Uşşaki, *Tuhfetül Müridiyn* isimli eserinde Halvet'in kurallarını şöyle anlatıyor:

"Eğer meşayih halvete girmek isteseler, üzerlerinde bulunan para ve kıymetli şeyleri çıkarırlar, ailesi ve yakınları ile helalleşip öylece halvete giderler, zira halvet yeri dış görünüş bakımından mezarı temsil eder."

Halvette su içmekten sakınmalı ve kimse ile konuşmamalı. Yemek getirildiğinde açgözlü gibi yemeğe saldırmayıp, ağır hareket etmeli ve az yemeli.

Ak Şemseddin Hazretleri'ne, halvette ne yiyelim demişler, O da, "Un aşısı, nur aşısı yiyin" buyurmuş.

Eğer halvet 3 gün 3 gece olursa, toplu olarak tevhid halkasına girip *Lâ İlâhe illâllah* kelimesini 70 bin defa söyler. Eğer 7 gün, yahut 10 gün veya 40 gün olursa, halkaya girmeyip oturduğu yerde kendi kendine meşgul olur.

Aynı eserin 14. faslında ise: "Halvette su içmekten çok çok sakının. Eğer beş yüz kişi bir yerde halvete girse ve içlerinden bir kişi bir yudum su içse, hepsine birden manevi sıkıntı ve darlık gelir. 3 günden fazla olan halvette 3 gecede bir defa olmak üzere şerbet verilir." denmektedir.

Yazarı belli olmayan *Mecmuatür Risail* isimli eserin *Risâleyi Şuruti Halvet* isimli risalesinde müellif, halvetin nasıl yapılması lâzım geldiğini ve riayet edilecek kuralları şöyle anlatıyor:

Halvet yapacağın yer, ancak senin sığacağın ve namaz kılacağın kadar bir yer olmalı, yüksekliği, ayakta durduğunda başından ancak yarım karış kadar fazla olmalı, içi göz gözü görmeyecek kadar karanlık olmalı ve asla içeri ışık sızmamalı. Şeyhin izni ile halvete girmeli ve girmeden evvel gusül veya abdest almalı."

Hücrenin önünde iki rekat namaz kılıp dua eder ve sonra *Kul Rabbi enzilni münzelen mübareken ve ente hayrül münziliyn* (Rabbim, beni mübarek bir menzile kondur, konuklayıcıların hayırlısı sensin) manasına gelen ayeti okuduktan sonra, o mübarek makamın kendisine nasip olmasından dolayı şükür niyetiyle iki rekat daha namaz kılıp, duadan sonra kıbleye karşı bağdaş kurup oturur ve Hazreti Peygamber'den ve bütün meşayihden yardım diler. O halvet yerini mezar ve kendini ölmüş bilir. Çünkü o makam, ölmeden evvel ölenlerin makamıdır. Şeyhinden başkasına söz söylemez ve *Lâ ilâhe illâllah* zikri ile meşgul olur. Cenabı Hak'kın kendisi ile beraber olduğunu asla aklından çıkarmayıp, gayet edep ve huzur içinde bulunur.

İki gözünü yumduktan sonra, kalp gözünü şeyhine çevirir ve onun hayalini gönlünde tutmaya çalışır. Çünkü, bu suretle şeyhinin gönlünden İlâhi feyz ve esrar, talibin gönlüne aktarılır.

Cuma ve bayram namazları için camiye gidebilir, fakat namazı kıldıktan sonra hemen halvet ettiği yere döner, cami ve sokakta oyalanmaz.

Halvetten dışarı çıkmak icap ettiğinde başını bir örtü ile örter ve yürürken gözünün önünden başka bir yere bakmaz. Farz ve sünnet namazlardan başka nafil namaz kılmaz, eliyle tesbih çekmez. Kur'an okumaz ve Kur'an'ın manasını dahi düşünmez.

Halvette zikir ile o kadar meşgul olmalı ki, hikmet çeşmeleri gönlünde akıp diline gelmeli. Marifetullah Âbı Hayat'ı, beden karanlığından gizlidir ve karanlık içinde örtülüdür. O hazine ancak ve ancak, Kelimeyi Tevhid ile açılır. Başka hiçbir şey ile açılmaz.

Halvetten ve riyazetten, ancak insan olunabilir. Niyazi-yi Mısrî de şu gazelinde, halveti methederek, zevk ve sefanın, fakr ve fenanın, vaslı lika'nın ve Esrarı Hüda'nın Halvette tecelli ettiğini anlatıyor:

Bu Halvet'e bakma güzâf, zevkü sefa Halvet'tedir
Halvet'le kıl içini saf, nûru ziya Halvet'tedir.

Nefsini sana bildirir, ölmezden evvel öldürür
Yokluk yolunu duyurur, Fakrû Fenâ Halvet'tedir.

Derya olup durmaz coşar, dalgalanıp baştan aşar
Kend'özünü bilmez şaşar, aşku hevâ Halvet'tedir.

Güneşle ay ve yıldızlar ateşlere düşmüş yanar
Yer oturup, gökler döner, arz u semâ Halvet'tedir.

Aç gözünü ibretle bak, birdir kamu yakın uzak
Deprenmez olur dil dudak, vaslı lika Halvet'tedir.

Firkatte vuslat isteyen, mihnette rahat isteyen
Vahdet'te işret isteyen, iyşü Beka Halvet'tedir.

Terket *Niyazi* sen seni, bir eyle gel cân u teni
Duyam diyen hak sırrını, sırrı Hüda Halvet'tedir. (*)

Yine:

Bilmem ne etsem, neylesem, bu Halvet'in şerbetine
Bu cânı teslim eylesem bu Halvet'in şerbetine.

Hep gökleri indirseler, şerbet ile doldursalar
Biricik bizi kandırsalar bu Halvet'in şerbetine.

Şerbeti gönderdikte Hak, öğünce gün olsa çerak
Yıldızları etse çanak bu Halvet'in şerbetine.

Duysa bunu şâhı cihân, katresine verirdi cân
Olmaz bahâ kevnü mekân bu Halvet'in şerbetine. (**)

(*) Güzâf: Boş söz. Nur: Işık. Fakrû Fenâ: Fakirlik ve yokluk. Aşku heva: İstekli aşk. Vaslı lika: Yüz yüze kavuşma. Firkatte vuslat: Ayrılıktaki kavuşma. Mihnette: Zorlukta. Vahdet'te işret: Birlikte eğlence. İyşü Beka: Kalıcı eğlence.

(**) Öğünce: Kararınca. Çerak: Kandil. Şâhı cihan: Dünya şahıs. Katresine: Damlasına. Kevn ü mekân: Kâinat ve uzay.

Bu bir aceb ilden gelir, ancak bunu içen bilir,
Kim tatsa hayrette kalır bu Halvet'in şerbetine.

Her kime olsa fethi bâb, içen bunu görmez azab
Cism ü cânın eyler kebâb, bu Halvet'in şerbetine.

Şerbetimiz tükenmedi, içenleri usanmadı
Niyazi asla kanmadı bu Halvet'in şerbetine. (*)

Niyazi, bu beyitleriyle, Halvet'te verilen şerbeti övmekte ve onu içenlerin duyacağı manevi zevki anlatmaya çalışmakta, fakat bunun mümkün olmadığını, zevki ancak şerbeti içenlerin duyabileceğini ifade etmektedir.

Tarikat, insanı kendi hakikatine yönelten manevi bir yol olduğundan, bu yola giren kimsenin (salık'ın) bu hakikate erebilmesi için, bazı kaide, kural ve usüllere mutlaka uyması lâzımdır.

Tarikatlar, tatbik edilen bu usül ve kaideler bakımından ikiye ayrılır.

Bir kısmında: Yola giren kimse, yani yolcu (salık) zikir ve riyazet usül ve kaidelerine devam etmek suretiyle terbiye edilmeye ve yetiştirilmeye çalışılır. Mevlevî ve Melâmî'lerden gayri bütün tarikat mensupları bu yolu tutmuşlardır.

Diğer kısmında ise Esmâ ve riyazet yoktur. Saliki "müsemma" yolu ile, nazar ve sohbet ile yetiştirilirler.

Bu yola giren salık, şeriatın kurallarına uyduktan sonra, mürşidinin her emrine itirazsız ve canü gönülden tâbi olarak, mürşidine olan muhabbet neticesi aşk ve cezbenin neticesini bekler.

Bunlar zuhur edince, mevhum varlık gözünden kalkar ve yavaş yavaş tam bir "Fenâ"ya erer. Ve "Vahdet"i zevken ve şuhuden tadar. Daha sonra temkin makamına dahil olarak, başladığı noktaya gelir ve böylece sülukünü tamamlamış olur.

Bu yolda esas olan: Aşk, cezbe ve ihvan ile sohbetir. Bu yolu temsil edenler, Melâmî'ler ve Hamzavî'lerdir. Mevlevî'ler de aynı yolu takip etmekle beraber, onlarda ayrıca İsmi Celal telkini vardır.

Bazı tasavvuf erbabı, bu yollardan birincisine "Tariki Ebrar", ikincisine "Tariki Şettar" demişlerdir.

Bununla beraber, esma yolu ile sülukü kabul eden tarikler arasında, müsemma yolunu da tatbik edenler vardır. Zikir ve ayin gibi rüsum ve kayıtları kabul etmeyen Melâmî'lerin yolu, aslında bir meslek ve neşeden ibaret olup, tam manasıyla bir tarikat değildir.

(*) Aceb: Acayip, tuhaf. Fethi bâb: Kapı fetholsa, açılrsa.

Halveti tarikatine giren sâlik'in (Mürîd) uyması lâzım gelen kaide ve şartlar şunlardır:

Bu tarikata giren mürîde sırasıyla *Lâ ilâhe illâllah, Allah, Hu, Hak, Hay, Kayyûm, Kahhâr* isimlerini telkin ederler. Salık bu isimleri zikrederek nefis'in mertebeleri olan Emmare, Levvame, Mülhime, Mutmainne, Radiyye, Merdiyye, Safiyye ve Zekiyye mertebelerine geçmeye çalışır.

Halveti'lerin bazı kollarında, zikredilmesi lâzım gelen yedi isme ilaveten, *Cebbar, Mâlik, Vedûd, Kâdir* ve *Hamîd* isimleri ilave edilerek, on bir veya on iki isimle terbiye usulü kabul edilmiştir.

Bu zikir şu şekilde yapılır:

Mürîd, abdestli olarak Kible'ye karşı diz çökerek oturur ve gözlerini yumar. Evvela yüz istiğfar, sonra yüz salavatı şerife okur. Bunlar bittikten sonra başını sağ omuz üzerine çevirip Cenabı Hak'kı düşünerek *Lâ ilâhe* ve sonra sol tarafa kalp üzerine eğip *İllâllah* der. Bunu en az 33 ve en fazla 165 defa tekrar eder. Sâlik'in istidadına göre, bu zikre devam müddeti değişir. Bazısı bir ayda, bazısı bir senede bu ismi tamamlar. Ve nihayet mensup olduğu kola göre, 7, 11 veya 12 ismi tamamladıktan sonra ve şeyhi münasip gördüğü takdirde o mürîde 'Hilafet' verilir.

Halveti tekkelerinde, Mevlevihaneler'de olduğu gibi, ayin günlerinde 'Devran' yapılırdı. Devran yalnız bu iki tarikata mahsus değildir. Kadiri, Cerrahi ve Eşrefi gibi bazı tarikatlarda da Devran vardır.

Devran, müritlerin, ayakta el ele tutuşarak veya kol kola girerek bir şeyhin idaresinde topluca zikretmeleri suretiyle yapılır.

Kıyâmî Tekkelerinde Devran idaresi, o günkü devranda bulunan en kıdemli şeyhe bırakılır, o da bir müddet sonra idareyi kendinden sonra gelen kıdemli şeyhe terk eder ve bu suretle Tekke'de bulunan şeyhlerden çoğu, kıdem sırasıyla Devran'ı idare etmiş olurlardı.

Devran arasında zâkirler tarafından Kaside ve İlahiler okunmakta olduğundan, Devran'ı idare eden şeyhin, okunacak kaside ve ilahilerin makam ve usullerini bilmesi icap etmektedir. Musikide bilgisi fazla olan, bilgisi az olana nazaran Devran'ı daha iyi idare ederdi.

Devran'ın şeriata muhalif olduğu hakkında medrese mensuplarının iddialarına karşı, tekke şeyhleri Devran'ı müdafaa etmişler ve Halvetiye'nin Sünbüliye kolunun kurucusu Şeyh Sünbül Sinan Efendi, Devran'ın şeriata muhalif olmadığına dair *Risaleyi Tahkikiyye* isimli eseri yazmıştır.

FAKİRLERİN DOSTU

Cân ü ten, varlık bekasız bir emanettir sana
Sen seni bilmek bahâsız bir saâdetir sana.
El, ayak, dil, göz, kulak kalble alır kalbe verir,
Bu rümûzu anlamak sınırsız kerâmetir sana.
Hayyu Kayyum'dur havâ içre nefes, ondan kelâm
Her nefes tesbihi Mevlâdır, inâyetdir sana.
Dünya devleti nasibinse gelir, olma üzgün
Gelmediyse hâle razı ol ki devlettir sana.
Ehli irfâna yetiştinse kaçırma fırsatı
Hak Yolu'nda bulduğun fırsat, ganimettir sana.
Red ve istemekten vazgeç, gayretinle hizmet et
Amr u Zeyd'in hizmeti, mânâda himmetir sana.
Verseler dünyayı göz doymaz, gönül açılmadan
Güç ve mevki çokluğu belki felâkettir sana.
Bir kıla sahip misin kendi vücudûn sandığın
Cümle vücud azaların bir emanettir sana.
Ömür mahdud, nefes sayılı, devran sebatsız
Bekasız bir mülke meyletmek ihânettir sana.
İzzet ü zillet senin zannınla bulmuştur vücûd
Belki izzet sandığın zillet anahtarıdır sana.
Ruhu cisme, cismi bu boş heves tuzağına atma kim
Cisim rûhun kabridir, kalb onda cennettir sana.
Arzusuyla yanıp yakıldığın her şey senin
Âşıkındır, sed çeken ancak cehâlettir sana.
Bir tüyünce olsa bin düşman, yine korkma kim
Sabır bir yardım anahtarı, sağlam kaledir sana.
İzzet ü ikbâl ve devlet, saltanat, sipahi atı
Bir avuç topraktır ancak, dersi ibrettir sana.
Çıksa göklere başın, bu yerde mağrur olma kim,
Sonunda toprak içinde toprak olmak, tabiattır sana.

Bak neler gelmiş, neler olmuş, ne kalmış iyi ve kötü,
Gösteren fâniyi bâki, cehalet, gaflettir sana.

Hâl bilinmez, geçen meçhul, gelecek gizli
Kalb ve lisanı sâlim olmak selâmettir sana.

Emrine her şey uyar, senin zatına muhtaçtır,
Bilmemek muhtacını, sonra hastalıktır sana.

Köpükler, otlar, ağaçlar her biri bir renk ile,
Rızkını hazır eder kavuşmaya aşıkırlar sana.

Güzel sûret, temiz ahlak kılar aşk mahrûmu,
Kadın sevmek, şehvete meyl aynı afettir sana.

Aştan mahrûm olan sonra kalır nurdan mahrûm,
İhtirasta kalırsan aydınlık karanlıktır sana.

Düştüğün her bir belânın kaynağı sensin tamam,
Ağlayıp feryad ettiğin, senden şikâyetir sana.

Her ne istersen ara gönlünde, her şey ondadır,
Gayre bakma, kendini görmek musibettir sana.

İrfansız ilim ile ihlâssız amelden çekin,
Her iki âlemde kurtarıcı iyi niyettir sana.

Mert ve nâmert sandığın zan ve şüphendir senin,
Yoksa insanoğlu, bir lâzım kardeşliktir sana.

Dünya Ehline bağlanma ondan sakın,
Her iki âlemde kurtarıcı iyi niyettir sana.

Rızık nimetin senin gökten yağar, yerden çıkar,
Büyüdür altın, gümüş, aldanma, cezadır sana.

Her neye görsen lüzum, lâzımsa mutlak o olur.
Düştüğün hırs ve tamah pişmanlıktır, hasrettir sana.

Yükseğe kalktım deme, fazla düşmendir senin.
Fazla yüksekte düşersen, fazla şiddettir sana.

Sen sana dost olmadıkça umma dostluk kimseden,
Dost âlemde ararsan, güzel ahlaktır sana.

İhtirâsı, aşkı fark etmez nefesine esir olan,
Hak'ka meylin ihtiras, aşk, zevk ve nimettir sana.

Aşktır âlemlerin ışıǵı, ihtiras bir ateştir,
Aşkı ârifden dile, aynı rehberliktir sana.

Her ne var âlemde aynı sendedir, etme şüphe.
Gönül mahzeninde sinen levhayı hikmettir sana.

Hakkı gör her şeyde, görmezsen, seni Hak'kın gördüğün,
Şüphesiz bil, Hak'kı fikretmek ibadettir sana.

Hak için sev her neyi sevdinse, Hak'sız nesne yok
Hak için halka muhabbet eyle, taâttir sana.

Her ne yapsan, her ne bilsen haddini bil daima,
Aczini, noksanını idrak fazilettir sana.

Her ne söylesen, ne yapsan kâinat görür duyar,
Kendi kendinden utanmazsan cinayettir sana.

Az uyu, az söyle, az ye, süse püse etme heves,
Sadık ol her işte lâzım istikamettir sana.

Her neye azmeylesen dönme vefa kıl sözüne
Geveze olma, sessizliğin bir meziyettir sana.

Hayru şerrin mahzeni gönlündedir, anahtarı akıl
Şerre vehmin, hayra rehber; yüce gayrettir sana.

İzleme her gördüğün, hem söyleme her duyduğun
Her sözün mesulüsün sonra kınama olur sana.

Kimsenin malın hesab etme, karartır kalbini,
Kimsenin hâlin sual etme, kasvettir sana.

Pek sakın, aldanma burda her gülen ağlar gider,
Gördüğün şeref ve zillet görüş şeklidir sana.

Dediler, derler, desinler, diyecekler kaydını,
Atmadıkça hep hayat kin ve kederlerdir sana.

Bekleme iyilik fenalık, kimsede yoktur mecâl
Derd elem nisbetin, düşman, izâfettir sana.

Olmasa ruh, işlemez âzâ, beden toprak kalır,
Kendi ruhun en büyük birlik delilidir sana.

Kopmuyor bir gül emeksiz bâtil bir zandır demek,
Ol emek yardımdır, kalanı zahmettir sana.

Huyca cimri olma, Mûti ve Mani Allah'ı bil,
Hak yolunda ihsanın başı cömertliktir sana.

Düşme sevdaya, o yol pek korkulu, menzil uzak,
Aşk yoldaş olmazsa son menzil bayağılıktır sana.

Nefse lâzım olmayan yoktur, gözünü aç, ârif ol,
Hak'ka lâzımsa gelir, lûtfu himayedir sana.
Çok sakın kötü arkadaştan, verse de alma selâm,
En büyük ikramı bil, kötülük ve isyandır sana.
Boş yere etme tamah, canın yakar kıskançlık ateşi
İftira kendi elinle bir düşmanlıktır sana.
Hikmetullah'dır hükûmet, deme şu iyi bu fena
Hak'kın fikir birliğine lâzım itaattır sana.
Her işte ehlini bul, danışmada bulun daim,
Danışma bir emirdir, lâzım riayettir sana.
Derde düştünse deva bil, hasta oldunsa şifa,
Sen hem aldırmayı bırak, rahatlıktır sana.
Murada ermek dilersen muradsız ol daima,
En büyük pay aldığın, en çok tatsızlıktır sana.
İtimad et Hak'ka daim, ondadır feyz ve kurtuluş,
İtimat her dereceye bil nâiliyettir sana.
Azm u himmet, itimad, birler neye atsa elin,
Dağ erir, derya kurur, her zorluk kolaylıktır sana.
Kimseyi ayıplama, cahil deme, aslın gözet,
Bağlıdır takdire, iftira ve kötülüktür sana.
İnsan cin toplansa bir şey yapmanın imkânı yok,
Artıp eksilmez ezelden o ki kısmettir sana.
Derseler zamanın âlimi, eyleme ilim davası,
En nihayet sandığın, bil ki başlangıçtır sana.
Tükenmez hazineyi bulmak herkesin kârı değil,
O hazine cevheri, sabır ve kanaattir sana.
Mustafa'nın hanedanını anıp ağla daim,
Döktüğün göz yaşları yağmur ve rahmettir sana.
Herkese âlemde bir sebepten kalır nam
Güzel sözün rahmet, şefaât vesilesidir sana.
Şair oldunsa *Kemâlî*, dışını terk eyle kim
Söylerken, söyletmeyen, içinde kudrettir sana.

(Erzurumlu Âşık Kemâlî,
Aşk Sızıntıları'ndan)

BİR FRANSIZ DOKTORUNUN KEŞFİ

Bir Fransız doktorunun, namazın sağlığına faydası hakkında önemli bir keşfi vardır.

Fransız doktorunun keşfi şudur: Günde beş vakit namaz kılan bir kimse verem hastalığına tutulmaz. Çünkü verem mikrobi ciğere yapışır. Ciğerin damarlarının üst kısmındaki kan alt kısma tabii bir şekilde süzülür. Üst kısımda pek az kan kalır. Kanda akyuvarlar vardır. Akyuvarlar vücudu mikroplara karşı savunan bir kuvvettir. Ciğerin üst kısmı kansız kaldığından oraya yapışan mikrop savunmasız kalır ve çoğalarak ciğeri tahrip etmeye başlar. Kanın fazla bulunduğu kısma geldiği zaman verem mikropları çoğalmış ve büyük bir kuvvet kazanmış olur, artık akyuvarlar verem mikroplarına karşı koyamazlar. Bu kez verem mikropları akyuvarları yok etmeye başlarlar. Bu suretle insan verem hastalığına tutulmuş olur.

Namaz kılan bir kimse rükûa, secdeye giderken, ciğerlerinin alt kısmında olan kan muntazam bir şekilde üst kısma gelir. Ciğere henüz yapışmamış olan ve ufak bir kuvvet bile peydah edememiş bulunan verem mikrobuna akyuvarlar saldırır ve onları yok ederler. Çünkü her bir milimetre küp kanda yedi sekiz bin akyuvar vardır. Şu halde günde beş vakit namaz kılan kimsenin verem hastalığına yakalanmasına imkân yoktur.

Fransız doktorunun namaz hakkında olan bu keşfini bizim doktorlarımız da doğru ve uygun bulmuşlardır.

Bu anlatmış olduğumuz şeyler, namazın maddi ve sağlığına ilişkin faydalarından biridir. Bunun gibi daha birçok faydaları vardır. Namazın en önemli faydaları manevîdir ve Mevla'nın rızasını kazanmaktır. Hazreti Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem, *Esselatü miraciül müminin* (Namaz müminin miracıdır) buyurmuşlardır. Kul, namaz ile Mevla'sına yakın olur. Mevla'nın lütuf ve keremine ve lâhuti olan nurlarına ermiş olur. Bir meyve ağacı güneş ışığının içinde dura dura eridiği gibi, bir kul da Mevla'sının huzurunda dura dura olgunlaşır.

Namaz, Allahu Teâlâ ile konuşmaktır. Namazın Cenabı Hak ile konuşmak olduğunu apaçık ispat eden, her namazın her rekatında okuduğumuz Fatiha Suresi'nin manasıdır. Fatiha'nın manası pek geniştir. Burada kısaca bir manasını anlatalım.

Fatiha'nın Manası

Bismillâhirrahmanirrahim. Elhamdü lillâhi rabbil âlemin: Hamdü sena şu kâinatı yoktan var eden ve bugünkü varlığını, intizamını koruyan ve bütün âlemleri anbean terbiye eden Ulu Allah'a Mahsustur. *Errahman:* Rahman sıfatıyla

yarattıklarının hepsine merhamet edip Rahman sıfatının rahmetini müslüman, hristiyan, yahudi ve müşriklerden esirgemeyen, umumuna dünya nimetlerini ve dünyada yükselmeye sebep olan fenleri, sanatları, herkesin istidat ve çalışması gayreti nisbetinde veren. *Errahim*: Rahim sıfatıyla yalnız müslümanlara, müminlere merhamet edip onlara hidayet ve iman nuru veren, ahirette de onları ebedi nimete ve saadete mazhar kılacak olan. *Maliki yevmiddin*: Hamdüsena, kıyamet günü kullarının mükâfat ve cezalarının yegâne sahibi olan Ulu Allah'a mahsustur.

Cenabı Hak, Fatiha Suresi'ni buraya kadar okuyan kuluna buyuruyor ki:

"Kulum, doğru söyledin, kâinatı yoktan var eden ve bugünkü varlıklarını muhafaza eden, bütün âlemleri azar azar büyüten, terbiye edip kemale erdiren bir rahmetimle yarattıklarımın hepsine rahmet eden, diğer bir rahmetimle yalnız müminlere rahmet eden ve kıyamet gününün, yani mükâfat ve cezalar gününün sahibi olan benim, sen benden ne istersin?" diye kuluna manen hitap eder.

Kul, *İyyake nâbüdü* der: Yarabbi, sana kulluk etmek isterim.

Ulu Mevla kuluna: "Ey kulum, sen bana nasıl kulluk edebilirsin? Sana söylerken söyleten, okumaya, ayakta durmaya, rükuya, secdeye varmaya, oturmaya kuvvet veren benim, ben sana kuvvet vermedikçe kendiliğinden hiçbir şey yapamazsın. Şu halde sen bana karşı ne suretle kulluk edebilirsin" der.

Aciz ve korku içindeki kul, *İyyake nestain* der: Yarabbi, yalnız senden yardım isteriz, her şeyi yalnız senden bekleriz. Çünkü sen her şeyin sahibisin. Senin iznin olmadan ateş yakmaz, su akamaz, toprak var olmaz ve bize hiçbir şey vermez, geceler gündüzler olmaz, âlemler olmaz.

Kul, *İhdinas sıratel müstakim sıratellezine enamte aleyhim* der: Yarabbi, bizi doğru yola, kendilerini nimetlere erdirdiğin kulların yoluna eriştir.

Kul, *Gayril mağdubi aleyhim ve leddalîn âmin* der: Yarabbi, bizi gazabına uğrayanların, doğru yoldan sapmış ve dalalette kalmış olanların yoluna gönderme.

İMAMI ALİ HZ.'NİN MİSİR VALİSİNE MEKTUBU

(Hazreti Ali Efendimizin Mısır'a Vali olarak tayin ettiği Malik bin Eşter'e yazdığı bu mektup, olduğu gibi ayeti şerif ve hadisi şerif meallerinden ve tefsirlerinden oluşmaktadır. O zamanın, bu zamanın ve bütün zamanların, sonuna kadar bütün insanlığın anayasası mahiyetindedir.)

1. Görevin Esası

Vergisini toplamak, düşmanları ile savaş yapmak, halkına barış ve huzur, ülkeye kalkınma sağlamak için Mâlik bin Hâris el Eşter'i Mısır'a vali olarak atadığı zaman Allah'ın kulu, müminlerin emiri Hz. Ali'nin ona emri şudur:

O'na Allah'dan ittikayı, Allah'a itaat yolunu seçmesini, Kitabı'nda emrettiği farzlarla sünnetlere uymasını emreder. O farz ve sünnetler ki, onlara uyulmadıkça hiç kimse saadet yüzü göremez ve onları benimseyen de asla hüsrana uğramaz. Bir de ona eliyle, diliyle ve kalbi ile Cenabı Hak'ka hizmette bulunmasını emreder. Çünkü Allahu Zülcelâl Hazretleri kendisine hizmet edene yardıma, kendisini ağırlayanı da izzetlendirmeye kefil olduğunu buyurmaktadır. Sonra ona, şehvetlere saldırdıkça nefsini kırmasını, serkeşlik ettikçe de dizginlerini çekmesini emreder. Zira nefs alabildiğine fenâlığı emreder, meğer ki Cenabı Hak o kişiyi merhametiyle korumuş olsun.

2. En Kıymetli Azığın

Şimdi bilmiş ol, ey Mâlik, ben seni öyle memleketlere gönderiyorum ki senden evvel birçok hükümetler oralarda adalet sürdü ve zulmetti. Sen vaktiyle nasıl evvelki valilerin icraatını gözden geçirdiysen, halk da şimdi senin icraatını öyle gözetecek. O zaman senin onlar hakkında söylediklerini, halk da şimdi senin hakkında söyleyecek. Kimlerin sâlih olup olmadığı, ancak, Allah'ın kendi kullarının dilinden söylediği sözlerle anlaşılır. Onun için biriktireceğin en güzel azık, iyiliğe yönelik işlerin olsun. Heveslerine hakim bulun. Sana helâl olmayan şeylerde nefsine karşı sıkı dur. Zira gerek hoşlandığı, gerek istemediği şeylerde nefse karşı sıkı durmak, onun hakkında adaletin ta kendisidir.

3. Halka Sevgi ve Merhamet Besle

Halk için kalbinde sevgi ve merhamet duyguları ile lütuf meyilleri besle. Sakın biçarelerin başına, kendilerini yutmayı ganimet bilen yırtıcı bir canavar kesilme! Çünkü

bunlar iki sınıftır; ya dinde bir kardeşin, ya yaratılıştaki bir eşin. Evet, bunların kabahatleri bulunabilir; kendilerine birtakım kusurlar da arız olabilir. Hata ile, yahut kasıtlı olarak işledikleri kabahatleri olsa da, ellerinden tutup doğru yola getirmek pek mümkündür. Nasıl Allah'ın kendin için affını ve hoşgörüsünü istersen, onlara da affını ve hoşgörüsünü bol bol ver. Çünkü sen onların üstünde bulunuyorsun; valilik yetkilerini sana veren ise senin üstünde bulunuyor. Allah ise valiliği sana verenin de üstündedir ve kullarının bütün işlerini hakkıyla görmeni istiyor, seni onlarla imtihan ediyor. Sakın Allah ile harbe girip de kendini O'nun gazabına siper etme! Çünkü ne intikamına dayanacak kudretin var, ne de O'nun af ve merhametinden müstağnisin.

4. Alçakgönüllü ve Ölçülü Ol

Sakın affettiğinden dolayı asla pişman olma; sakın hiçbir cezalandırman için de katiyyen sevinme. Sakınmak imkânını buldukça hiçbir badireye atılma. Bir de sakın "Ben tam bir kudret sahibiyim, emrederim, itaat ederler" deme. Çünkü böyle bir davranış, kalbin fesadı, dinin zayıflaması ve felakete yaklaşma ile sonuçlanır. Şayet elindeki kudret sana bir büyüklük ve tahakküm hissi verirse, hemen üstündeki Melekût'un büyüklüğüne şöyle bir bak. Kâinatı sevk ve idare eden o muazzam ve muhteşem ilahî gücü ve senin kendi nefsin bile güç yetiremeyeceğin şeylerde, Allah'ın nasıl bir mutlak kudret sahibi olduğunu düşün. İşte bu düşünceler, senin o yükseklerde gezen bakışlarını yere indirir; şiddetini giderir, seni bırakıp giden aklını başına getirir. Sakın Allah ile büyüklük yarışına kalkışma, sakın büyüklük (azamet) ve zorlayıcılığında (ceberut) O'na benzemeye özenme. Çünkü Fâtıra Zülcelâl Hazretleri her zorbayı zelil, her büyükleneni de hakir eder, bırakır.

5. Adaletten Ayrılma

Kendin hakkında, sana yakınlığı olanlar hakkında, tebaan arasında kendilerine meyil beslediklerin hakkında; Allah'a ve Allah'ın kullarına karşı adaletten katiyyen ayrılma. Şayet böyle yapmazsan zulmetmiş olursun. Halbuki Allah'ın kullarına zulmedene karşı bu mazlumların davacısı, bizzat Hz. Allah'ın kendisidir. Allah da birinin hasmı oldu mu, artık o kimsenin tutunabileceği bütün deliller batıldır. Ve ölünceye, yahut tövbe edinceye kadar onunla harp içinde bulunur. Dünyada zulüm kadar, Allah'ın lütuflarını izale edecek ve kahrını hızlandıracak bir şey olamaz. Zira Cenabı Hak zulüm altında inleyenlerin beddualarını işitir; zalimleri ise gözetleyip durur.

6. Toplumu Esas Al

İşlerinin içinde öylesini ihtiyar etmelisin ki, hak hususunda en ortası, adalet itibarıyla en yaygını olsun, sonra halkın çoğunluğunun rızasını da en çok sağlasın. Zira toplumun hoşnutsuzluğu karşısında, şahısların rızası hükümsüz kalır; şahısların kırgınlıkları ise toplumun rızası içinde kaynayıp gider.

Sonra vali için, kodaman takımı kadar iyi günlerde yükü ağır basan, kara günlerde yararı az dokunan, adaletten hoşlanmaz, istemekten usanmaz, verilince şükür bilmez, verilmezse değme gadirle savulmaz, felakete sabırsız bir topluluk da yoktur. Halbuki İslam'ın esasını meydana getiren müslümanların kıymet ölçüsü, toplumun çoğunluğu olduğu gibi, dinin ve devletin kuvveti de, toplumda düşmana karşı savaşıacak da ancak toplumun çoğunluğudur. Onun için samimiyetin ve meylin daima topluma dönük bulunmalı ve onların refahına dikkat etmelisin.

7. Halkın Ayıplarını Araştırma

Halkın arasında yanına hiç yaklaştırmayacağın, kendisinden en çok nefret edeceğin kimseler ise, halkın ayıplarını en ziyade araştıranlar olmalıdır. Zira insanların öyle ayıpları vardır ki, bunların örtülmesi görevi, herkesten önce valiye düşer. Binaenaleyh bu ayıpların sana gizli kalanlarını sakın eşeleme. Senin vazifen, bilgine ulaşanları düzeltmekten ibarettir. Bilmediklerine gelince, onlar hakkındaki hükmü Allah verir. Evet, sen halkının ayıbını gücün yettiği kadar ört ki, Allah da senin, halkından gizli kalmasını istediğin şeylerini örtsün.

8. Yanına Yaklaştırmayacakların

İnsanlar hakkındaki bütün kin düğümlerini çöz; seni intikama doğru sürükleyecek iplerin hepsini kes. Sence açıklık kazanmayan şeylerin tümü hakkında anlamamış görün, şunu bunu gammazlayanın sözüne sakın çarçabuk inanma. Çünkü gammaz ne kadar saf görünürse görünsün, yine hilekârdır. Sakın, ne seni yokluk ihtimaliyle korkutarak ikram etmekten geri çevirecek cimriyi, ne zor ve ağır işlere karşı azmini gevşetecek korkağı, ne de zulme saparak sana ihtirası iyi gösterecek hırslıyı danışma meclisine sokma. Çünkü cimrilik, korkaklık ve hırs öylesine ayrı ayrı tabiatlardır ki ancak, Allahu Zülcelâl hakkında beslenen sui-zan bunların hepsini bir araya getirir. Sana müşavir olacakların en kötüsü, senden evvel şerli kimselerle işbirliği yapmış ve onların suçlarına ortak olmuş kimselerdir. Böyleleri katiyyen senin mahremi olmamalı. Çünkü bunlar, canilerin yardımcısı ve zalimlerin dostlarıdır.

9. Kendine Müşavir Edineceklerin

Ne hacet; hiçbir zalime zulmünde, hiçbir günahkâra cürmünde yardım etmeyen kimseler arasında bunların yerini tutacak öylelerini bulabilirsin ki bunlar, ötekilerin görüş ve tedbirlerine tamamıyla sahip, buna mukabil onların günah ve suçlarından kesin olarak temizdirler. İşte senin için böylelerinin yükü en hafif, yardımı en çok, sana şefkati herkesinkinden fazla, senden başkasına muhabbetleri ise o nisbette azdır. Böyle kimseleri hem özel, hem de genel toplantılarında kendine yakın edin. Sonra, bu şahıslar içinden en ziyade onu beğenmelisin ki, sana acı gerçekleri herkesten ziyade

o söylesin ve şayet Allah'ın, sevdiği kullarının yapmasına razı olmadığı bir harekette bulunmak istersen, sana yağcılığa kalkışıp teşvik etmesin. Bir de sadık ve kanaatkâr adamları kendine sırdaş edin. Eğer bunlar seni alkışlamazlar ve yapmadığın birtakım işleri sana isnad ile keyfini getirmezlerse, bunu da anlayışla karşıla. Zira alkışa ve yersiz övgüye müsamaha etmek, insanı büyüklenmeye sevk eder ve kibire yaklaştırır. Sakın insanların iyisi ile kötüsü, senin yanında bir olmasın. Zira onları böylece eşit görmek, bir taraftan iyileri iyilikten soğuturken, kötülerin de fenâlığa olan meylinde onlara cesaret verir.

10. İyi Niyeti Yaygınlaştır

Bilmiş ol ki, vali ile halk arasında karşılıklı güven ve iyi niyeti davet eden şey, valinin kendilerine hizmette bulunması, yüklerini hafifletmesi ve adaletle hükmetmesidir. O halde insanların arasında iyi niyetin gelişmesini sağla. Zira seni zorluk ve sıkıntılardan ancak onların iyi niyeti kurtaracaktır. Onlara yaptığın bu iyiliklerin mükâfatını, sana karşı duyacakları güven ile görürsün. Onlara kötü muamele etmenin karşılığı ise, sana duyacakları düşmanlıktır.

11. Güzel Âdetleri Devam Ettir

Bu ümmetin ileri gelenleri tarafından işlenerek, herkesin benimsediği ve halkın iyi bir şekilde tatbik ettiği güzel bir âdeti, sakın kaldırayım deme. Bu güzel âdetlerin faydasını giderecek yeni bir şey oluşturmaya da asla kalkışma. Çünkü mükâfat o iyi âdeti koruyan kimsenin, vebal ise onu kaldırdığından dolayı, senin olur.

12. Daima Danışarak İş Yap

Memleketin yararına olan tedbirleri tespit etmek ve senden evvel insanlara huzur, güven, doğruluk ve iyilik sağlayagelmış şeyleri devam ettirmek hususunda, alimler ve arifler ile sürekli olarak görüş ve danış.

13. Toplumdaki Kesimler

İyi bil ki, toplumda çeşitli kesimler vardır. Bunlardan her birinin sağlık ve iyiliği diğerlerinin sağlık ve iyiliğine bağlı olup, bunlardan hiçbirisi diğerinden müstağni olamaz. Bu kesimlerden biri Allah yolunda askerlik edenler, diğeri kamu görevlileri, bir başkası adaleti dağıtmayla görevli hakimler, biri vergileri yumuşaklık ve insafla toplayacak tahsildarlar, bir başkası da cizye ve vergi ödeyen ehli zimmetle müslümanlar, bir kısmı ticaret ve zenaat erbabı, bir diğeri de fakirlik ve ihtiyaç içindeki yoksullardır. Cenabı Hak bunlardan her birinin hak, vazife ve yükümlülüklerini bildirmiştir. Bunların hepsi ya Allah'ın Kitab'ıyla, ya da muhterem Peygamberimiz Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz'in sünnetiyle belirlenmiş ve daima yürürlükte olan mahfuz bir kanun halinde bizlere tevdi buyurulmuştur.

Askerler, Allah'ın izniyle halkın kaleleri, valilerin şerefi, dinin izzeti, asayişin vasıtalarıdır. Devlet ancak bunların sayesinde ayakta durabilir. Buna mukabil, devletin desteği olmadıkça da asker ayakta duramaz. Askerlerimizin düşman karşısında başarılı olmalarının sebebi, kendi yolunda savaştıkları için Allah'ın onlara verdiği güç ve üstünlüktür. Fakat onların karşılamak zorunda oldukları maddi ihtiyaçları vardır. Bu ihtiyaçlarını gidermek için de, devlet vergilerinden olan gelire dayanmaya mecburdurlar. Askerler ile vergiyi ödeyen sivil halkın her ikisinin de birbirlerinin işbirliğine ihtiyaçları vardır.

Hakimler adaleti dağıtırlar, memurlar ise kamu hizmetleri ifa eder ve vergileri toplarlar. Bunların yanında devlet gelirlerine katkıda bulunan ticaret ve zenaat erbabının vücudu şarttır. Zira gelirlerinin kaynaklarını, ticarethaneleri ve başkalarının meydana getiremeyeceği sanat eserleri ile, ancak bunlar temin edecektir. En sonda fakir ve ihtiyaç sahibi kimselerin teşkil ettiği yoksul kesim geliyor ki, bunların ayakta tutulması bütün diğer kesimlerin üzerinde bir yükümlülüktür.

Bu kesimlerin her birinin, Allah'tan kısmeti ve haceti miktarınca vali üzerinde hakkı vardır. Vali, Allah'ın kendisini görevlendirdiği bu yükümlülüğün altından, ancak bizzat ve azami ihtimamla ve Allah'tan yardım ve destek dileği ile birlikte, hafif-ağır bütün işlerde nefsinin, doğruluğa, sabıra ve tahammüle alıştırmakla kalkabilir.

14. Askerler

Askerlerin başına öyle birini geçir ki, Allah'a, Resûlüne ve devlet başkanına karşı sence hepsinden daha bağlı ve sadık, kalbi hepsinden temiz ve akli başında olmak itibarıyla, hepsinden üstün bulunsun. Kızgınlık anında ağır davransın; özürleri sükun ile dinlesin; zayıflara acısın; kuvvetlilerden uzak dursun; öyle öfke ile kalkıp çaresizlikle oturan takımından olmasın.

Şerefli bir geçmiş, güzel bir itibar ve iyi hallere sahip ailelerin mensupları ile, devamlı ve yakın bir şekilde ilgilen. Şecaat sahibi ve yüksek meziyet sahibi kimselere iltifat et. Çünkü bunlar, iyilikleri kendilerinde toplayan, fazilet ve kerem sahibi bir toplulukturlar. Kendilerini desteklemek için verdiği şey çok bile olsa, nazarında asla büyümesin. Sana karşı gösterdikleri minnet ifadeleri az bile olsa, bu da gözüne katiiyen hakir görünmesin.

Böylece hareket etmen, onların sana karşı sadakat ve ihlaslarını, kezâ hüsnü zanda bulunmalarını gerektirir. Bir de onlara ait işlerin büyüğünü görüyorum diye küçüğünü takipten geri durma. Zira ufak bir lütfundan yararlanabilecekleri yerler olduğu gibi, büyük lütfundan müstağni kalmayacakları yerler de olur.

Ordunun başındakiler arasında sence en değerli o kimseler olmalı ki, askere iyilikte bulunsun. Ayrıca, hem onları hem de geride kalan ailelerini sıkıntıya düşürmeyecek şekilde, kendi varlıklarından fedakârlıkta bulunsun. Öyle ki bu sayede düşmana karşı savaşırken, hepsinin düşüncesi bu görevde birleşebilsin. Valiler için ülkede adaletin ayakta durmasından, bir de halkın dinine karşı sevgi göstermesinden

daha büyük bir saadet ve huzur vesilesi yoktur. Zira yürekler salim olmadıkça sevgi gösteremez. Sonra askerin senin hakkındaki samimiyet ve bağlılığı, ancak kumandanlarından memnun olmalarıyla ve kumandanlarını aşağı görüp bir an evvel başlarından çekilmelerini istememeleriyle mümkündür. Sen kendilerine ümit sahası aç, övgüye layık olanları sena etmekte ve büyük olaylarda bulunmuş olanların başardıkları iyi işleri anarak anlatmakta kusur etme. Zira bunların kahramanlıklarını sık sık anman, inşallah şecaat erbabı insanları coşturur, (düşmanla) savaşmak istemeyenleri de gayrete getirir. Sonra, bunlardan her birinin fedakârlığını iyice tanı. Hem sakın birinin hizmetini, başkasının hizmetiyle bir arada zikretme. Kimseye, gösterdiği şecaatle nispet kabul etmeyecek değersiz bir mükafat verme. Bir de, mevkiinin küçüklüğü, bir adamın kıymet ve yararlılığını küçültmene asla sebep olmasın. Sonra altından kalkamadığın hadiseleri, kestirip atamadığın işleri Allah'a ve Resûlüne gönder. Zira Cenabı Hak doğru yola gitmesini dilediği bir topluma: "Ey iman edenler, Allah'a itaat edin. Peygamber'e ve içinizden olan *ulûl emr*'e (emir ve kumanda sahiplerine) itaat edin. Şayet bir şeyde anlaşılamazsanız, onu, Allah'a ve Peygamber'e gönderin," buyuruyor. Allah'a havale edin demek, kitabındaki muhkemata sarılmak demektir. Resul'e göndermek demek, onun toplayıp birleştiren ve tefrikaya meydan vermeyen sünnetine uymak demektir.

15. Adliye ve Hakimler

Halk arasında, hüküm vermek için öyle bir kimse seç ki, sence onların en değerlisi bulunsun, işten sıkılmasın; görüşmeye gelenlerden sinirlenerek inada kalkılmasın, hatasında ısrar etmesin; hakkı gördüğü an (doğruyu gördüğü anda) döneceği yerde dili tutulup kalmasın; hiçbir zaman tamah ettiği bir menfaatin kaybolacağı gibi bir endişeye düşmesin; meseleyi özüne kadar anlamadıkça, hemen hasıl ettiği kanaati kâfi görmesin. Şüphelerde en çok durur; delillere en ziyade sarılır; hasmın müracaatından en az usanır; övülme ile şımarmaz; heyecanla eğilip, bükülmez olsun. Aslında böyle kimseler de pek nadirdir. Sonra bu zevatin vereceği hükümleri sık sık tahkik et ve kendilerine zaruretlerini giderecek, halktan ihtiyaçlarını kesecek kadar ikramda bulun. Hem, onlara senin yanında öyle bir mevki ver ki, sana yakın olanlardan hiçbirisi, o mevkiye göz dikemesin ve o zevat başkalarının sana gelip de, kendilerine karşı hainlik edemeyeceklerinden emin olsunlar. Bu hususta gayet dikkatli bulunmalısın. Çünkü bu din, kötü adamların elinde esir oldu, onun namına istenilen yapılıyor ve onunla dünya elde edilmeye uğraşılıyor.

16. Diğer Görevliler

Tayin edeceğin diğer memurlar konusunda da dikkatli ol, çünkü en çok menfaat düşkünü kimseler, şahsi çıkarları için bu görevlere haristirler. Sakın şahsi yakınlık veya tesir altında kalarak hiçbir kimseye vazife tevdi etme. Çünkü bencillik ve tarafgirlik, zulüm ve hıyanete götüren iki sebeptir.

Bu işler için, iyi halleri ile bilinen ailelerden gelen, iyi yetişmiş, tecrübeli, hayâ sahibi, İslam'a hizmeti geçmiş kimseleri araştı. Zira ahlakı en dürüst; namus ve şerefi en sağlam olanlar, tamahın cazibesine en az kapılır ve işlerin varacağı neticeleri en isabetli şekilde götürürler.

Bunların geçimlerini de geniş bir surette temin et. Çünkü bu tutumun, kendilerini iyiliğe sevk etme hususunda kuvvetli bir destek olacağı gibi, elleri altındaki şeylere tenezzül etmekten de o sayede uzak kalırlar.

Ayrıca, şayet emirlerine karşı gelir veyahut emaneti sakatlarırsa, bu, senin onlara karşı kullanacağın bir delil olur.

17. Denetime Önem Ver

Sonra bunların icraatını da takip et, arkaları sıra vefa sahibi ve doğruluktan ayrılmayan gözcüler gönder. Zira onların işleri nasıl gördüklerini böylece gizlice öğrenmen, onların emanetini muhafazalarına ve halka güzel bir şekilde muamelelerine sebep olur. Yardımcılarına karşı da ihtiyatlı bulun. Şayet içlerinden biri elini hıyanete uzatır ve gözcülerinin vereceği haberler de onun bu hıyanetini doğrularsa, şehadetin bu kadarını kâfi görerek, onun hak ettiği cezayı bedeni üzerinde uygularsın. Bu hıyaneti ile topladığı malı elinden al, kendisini de zillet mevkiine diker; alnına hıyanet damgasını vurur, boynuna suçluluk halkasını geçirirsin.

18. Vergi Yönetimi ve Kalkınma

Sonra vergi tarh ve tahsil işinin idaresinde de büyük itina göster ve takip et. Çünkü verginin düzeltilmesi suretiyle vergi yükümlülerinin sağlıklı ve iyi bir duruma kavuşturulmaları, diğerlerinin de sağlıklı ve iyi bir duruma kavuşturulması demektir. Zira diğerlerinin iyiliği, ancak bunların iyi olmalarına bağlıdır. Çünkü halkın hepsi vergi gelirlerine, dolayısı ile vergi ödeyenlerin emek, vergi toplamaya harcayacağın himmet ve gayretten fazla olmalı. Zira ödeme gücü ancak ülkenin kalkınması ile elde edilebilir. Kalkınmasız vergi toplamak isteyen kimse, ülkeyi harabeye çevirir. Halkı helak eder, defteri de pek kısa zaman içinde dürülüp kapanır.

19. Zor Durumdakilere Yardım Et

Şayet yüklerinin ağırlığından, yahut bir afetten, yahut yağmurların, suların kıtlığından, veya toprakların su altında kalmasından, yahut kuraklık istilasından şikayette bulunurlarsa, tesirini umduğun bütün vasıtalarla müracaatla dertlerini hafifletmeye çalış. Bu hususta hiçbir fedakârlık, katiyyen sana ağır gelemesin. Zira bu, öyle bir yatırımdır ki; ülkeni imar, vilayetini güzelleştirmeye sarf için o yatırdığın sermayeyi, onlar bir gün sana fazlası ile iade edeceklerdir. Üstelik bu sebeple onların övgülerini kazanacak, haklarında gösterdiğin adaletinden dolayı iftihar edebileceksin. Hem sen bu sermayeyi, fazlası ile iade edeceklerine güvenerek veriyordun. Zira kendilerini

hoşlukla refaha kavuşturduğun için vermiş olduklarının misillerini biriktireceklerine; adalet ve hoşlukla muamelen sebebiyle de senden emin bulunduklarına güvenin vardı. Evet, günün birinde yardımlarına dayanacağın bir hadise zuhur eder, bakarsın ki gönül hoşluğu ile bütün yükü üzerlerine almışlar, taşıyorlar.

20. Kalkınmayı Esas Al

Kalkınmış ülkeler yük taşımaya dayanıklıdır. Yükleדיğin kadarını götürebilir. Memleketin harap olması ise, halkının sefaletе düşmesindendir. Ahaliyi sefil eden sebep de ancak, valilerin servet toplamaya düşkünlükleri, mevkilerinde uzun müddet kalmayacaklarını zannetmeleri, bir de geçmiş ibretlerden yeteri kadar ibret alamamalarıdır.

21. Özel Görevliler

Sonra (diğer) memurlarının haline de iyice dikkat et. İşlerine en iyilerini getir, hususiyle tertibatını, sırlarını tevdi edeceğin, yazılarını yazdıracağın adamları öyle seç ki soyu temiz, ahlaki düzgün olsun. Gördüğü itibarla şımarıp başkalarının yanında sana karşı gelmeye cüret edenlerden olmasın. Görevlilerinin sana yazdıklarını getirip göstermekte, senin tarafından verilecek cevapları, dosdoğru yazarak göndermekte ve senin hesabına alıp senin hesabına vereceği şeylerde, gafleti sebebiyle kusur etmesin. Senin lehine bulduğu bir akdi (muameleleri) sağlam tutsun, aleyhinde bulunduğu da çözmek hususunda zaaf göstermesin. Kendisine yüklenen görevler dolayısıyla nasıl bir mevkide olduğundan, asla habersiz bulunmasın. Zira kendi kıymetini bilmeyen, başkasının değerini hiç bilmez. Sonra bu memurların seçiminde sadece görüşlerini inceleyişin, bir de iyiye yoruşun yeterli olmamalı. Çünkü insanlar, daima masum tavırlar takınarak ve gayretkeşlik ederek, görüşlere göre hüküm veren valilerin gözüne girebilirler. Halbuki böyle bir yaklaşımın esasında ihlas namına hiçbir şey yoktur. Onun için senden evvelki değerli valilere hizmet etmiş kimseleri araştırarak, halk arasında çok iyi bir nam bırakmış, güvenilirlikleri en ziyade tanınmış olanlarını seç. Böyle bir hareket, senin Allah'a ve kendisinden bu valilik görevini aldığın kimseye karşı ihlasını gösterir. Bir de işleri taksim ederek bir kısmın başına bu memurlardan birini geçir ki, iş büyük olursa altında ezilmesin; çok olursa toplamasını bilemeyip de dağıtmasın. Şayet memurların hatasını görür de aldırmazsan, kendin utanacak ve ayıplanacak bir duruma düşersin.

22. Ticaret ve Sanayi

Sonra, ticaret ve zenaatla uğraşanlar vardır ki bunların bir kısmı, oturduğu yerde çalışır, bir kısmı şuraya buraya mal götürür; bir kısmı da elinin emeği ile geçinir. Bunların hepsine iyi muamele et ve başkalarının da öylece muamele edilmeleri için öğütlerde bulun. Çünkü memleket için hayırlı hizmetlerin sebepleri ve faydalanma vesileleridirler. Onlar hayır ve yararı, ülkenin toprağındaki, denizindeki, ovalarındaki,

dağlarındaki uzak ve yakın yerlerden getiriyorlar. Bunlar, memleket için barış ve güven adamlarıdır. Ne kargaşa çıkarmalarından korkulur, ne de fesatlarından endişe edilir. Kendilerinin, gerek senin yanındaki, gerekse ülkenin diğer taraflarındaki işlerini takip et. Bununla beraber şurasını da iyi bil ki, bunların çoğundan aşırı bir tamahkârlık ve çirkin bir hırs ile birlikte, zaruri ihtiyaç maddelerinde stokçuluk, alım satımda da hilekârlık olabilir. Bu ise halk için zarar, valiler içinse ayıptır.

23. İhtikâra Mani Ol

Bundan dolayı stokçuluğa mani ol. Çünkü Peygamber Aleyhisselâtu Vesselâm Efendimiz, ihtikârı men buyurdular. Alım, satım doğru tartılarla olmalı ve alanı da, satanı da ezmeyecek, mutedil fiyatlar çerçevesinde yapılmalıdır. Herhangi bir kimse senin yasağından sonra stokçuluğa yanaşırsa, ifrata varmamak şartıyla, onu hemen cezalandır.

24. Fakirler ve Yoksullar

Hele alt kesimdeki, her türlü çareden mahrum fakirler ve çaresizler ile felaketzedeler, kötürümler hakkında Allah'tan korkmalı, hem de çok korkmalısın. Bu kesimde halini söyleyen de var, söylemeyen de. Allah'ın bunlara ait olmak üzere, korunması için seni görevlendirdiği hakkı çok iyi koru. Oradakilere Beytül Mâl'inden (hazinenden) bir hisse, başka yerlerde bulunanlara da her memleketin fakir müslümanlara mahsus gelirinden birer hisse ayır. Çünkü en uzaktakilerin de, en yakındakiler gibi hakları mevcuttur. Cümlesinin hakkını gözetmek ise, sana emanet edilen bir vazifedir.

25. Hiçbir İş İhmal Etme

Sakin azamet (büyüklük), seni onlarla uğraşmaktan alıkoymasın. Zira işlerin mühim olanlarını iyi gördüğün için ehemmiyetsizini yüzüstü bırakırsan, mazur görülemezsin. Bu sebepten, kendilerini düşünmekten geri durma ve zavallılara ekşi çehre gösterme. Yine bunlardan olup da aşağı görülme veya başka kimselerin onları hesaba almamaları yüzünden, işleri sana kadar gelemeyenleri araştır. Sırf bunlar için Allah'tan korkan, alçakgönüllü ve emin bir adam tahsis et ki arada vasıta olsun ve onların işini sana bildirsin. Hasılı öyle çalış ki, Allah'ın huzuruna çıktığın zaman "Gücümün yettiğini sarf ettim" diyebileşin. Halkın bu kesimi adalet ve yardıma, başkalarından ziyade muhtaçtır. Onun için her birinin hakkını vermeye son derece itina et.

26. Yetim ve Yaşlılar

Sonra yetimlerin ve yaşlı bulunduğu halde, hiçbir çaresi olmayan kimselerin geçimini de üzerine al. Vakıa bu işler valiye ağır gelir, lâkin şunu unutma ki ne kadar hak varsa, hepsi de ağırdır. Bunu Allah yalnız o kimselere kolaylaştırır ki, halden ziyade âkıbeti (işin sonunu) düşünerek, nefsini dayanıklılığa alıştıtır ve kendi hakkında Allah'ın vaadinin doğruluğundan emin bulunur.

27. Dilek ve İhtiyaç Sahipleri

İhtiyaç sahipleri için sırf kendileriyle meşgul olacağın bir zaman ve mekân ayır ve hepsiyle beraber otur da, seni yaratan Allah'ın rızasını celbedecek bir tevazu göster. Sonra askerini, yardımcılarını, muhafızlarını, zabıta memurlarını yanlarında bulundurma ki, söylemek isteyen çekinmeden derdini dökebilsin. Ben Peygamber Sallallahu Aleyhi Vesellem'den birkaç yerde işittim, şöyle buyurmuştu: "İçindeki zayıfın hakkı, serbestçe kuvvetlisinden alınamayan bir millet, hiçbir zaman kuvvetlenemez." Bir de bunların münasebet almayan sözlerini yahut da dertlerini anlatabilmedeki acizliklerini hoş gör, kendilerine karşı hırçınlık etme, büyüklük gösterme. Bu yüzden Cenabı Hak sana Rahmet kanatlarını açar; taatına mukabil sana sevabını ihsan eder. Hem verdiği güler yüzle, gönül hoşluğuyla ver, vermediğini takdirde kabul olunabilecek özürler dile.

Sonra senin işlerinin içinde öyleleri vardır ki, onları bizzat senin ifa etmen gerekir. Mesela memurların yetersizlik gösterince, taşradaki görevlilere cevabı sen vereceksin. Halkın ihtiyaçları artık senin yardımcılarının altından kalkamayacağı dereceyi buldu mu, bunun icabına yine sen bakacaksın. Bir de her günün işini o gün gör, çünkü diğer günlerin kendisine mahsus işi vardır.

28. Allah'a Karşı Kulluk Vazifelerini İhmal Etme

Her ne kadar, niyet halis olmak ve halkın selâmetine hizmet etmek şartıyla bu çalışmalarının hepsi Allah içinse de, sen yine vakitlerinin en hayırlısını, Allah ile arandaki durumlar için nefsinde hasret, Allah rızası için eda edeceğin taatın en başlıcası da, Zâtı İlâhi'ye has olan farzları yerine getirmekten ibaret olsun. Gecende ve gündüzünde bedeninden Allah'a ait bulunan kulluk hissesini ayır ve seni Cenabı Hak'ın yüce huzuruna yaklaştıran bu taatı, vücuduna her neye mâl olursa olsun, eksiksiz ve gediksiz eda et. Şayet namazında halka imam olmuşsan sakın ne bıktırarak kadar uzun, ne de bir hayra yaramayacak kadar kısa kıldırma. Çünkü halkın içinde öyleleri vardır ki, hastalık sahibidirler; öyleleri de vardır ki iş sahibidir. Peygamber Sallallahu Aleyhi Vesellem beni Yemen'e gönderirken:

"Onlara namazı nasıl kıldırayım?" demiştim.

"En zayıflarının namazı gibi kıldır," ve ayrıca: "Müminlere karşı çok merhametli ol," buyurmuşlardı.

29. Halktan Uzak ve Saklı Kalma

Buraya kadar söylediklerime ilaveten, bir hususu da asla unutma: Sakın halkından uzun müddet uzak veya saklı durma. Çünkü valinin halktan saklanması, halkta yanlış kanaatler uyandırma yanında, valinin işlerine vukufunu da azaltır. Valilerin perde arkasında oturmaları, perdenin dışında dönen işlere muttali olmalarına mani

olur. Bunun sonucunda onların gözünde hadiselerin büyüğü küçülür, küçüğü de büyür. Güzeli çirkin, çirkinini de güzel olur; hak ile bâtil karışır. Vali de en nihayet beşerdir. Halkın kendi nazarından gizli kalan işlerini nereden bilecek? Halkın üzerinde nişaneler yok ki ona bakarak doğruları, yalanın her türlüünden ayırmak mümkün olabilsin. Şimdi sen mutlaka, şu ikiden birisin: Eğer hak yolunda çalışan, gönlü gani bir adamsan... Bu takdirde vacip olan her hakkı ödemekten, yahut kerimane bir harekette bulunmaktan çekinip saklanmanın ne anlamı var? Eğer böyle değil de cimriliğe müptela bir adamsan... Zaten bu durumda halk senin ihlasından ümit kestikleri gibi, istemekten de o kadar çabuk vazgeçecekler ki, o zaman senin ortada görünmemen neye yarar? Her halükârda, halktan uzak kalmak hoş bir şey değildir. Özellikle, eğer senin görevin halkın ihtiyaçlarını ve dileklerini göz önüne almak ise, halk tarafından sana arz edilecek ve çoğu ya da bir zalimden şikayet, ya bir muamelede adalet talebi gibi dileklerin, seni asla ürkütmemesi gerekir.

30. Yakınlarına Dikkat Et

Sonra valinin etrafında, seçkin kimseleri ile kendisine pek yakın olanları vardır ki, bazen bunların iltimasları, haksızlıkları ve muamelelerinde insafsızlıkları görülebilir. Sen, bunların zararını, bu gibi hallerin sebeplerini ortadan kaldırmak suretiyle gidermelisin. Etrafindakilerden, ileri gelenlerinden ve akrabandan hiçbirine katiyyen toprak (devlet elindeki bütün imkânlardan yararlanma hakkı) verme, ve bunlardan hiçbiri senden cesaret alıp da, müşterek su yahut müşterek diğer bir iş tutarak, etrafındakilere zarar verecek ve zahmeti başkalarına yükletecek surette zâhire biriktirmeye katiyyen tamah edemesinler. Çünkü bunun kârı, senin değildir. Fakat onların zararı ise dünyada ve ahirette sana döner. Sonra, senin yakının olsun veya olmasın, herkesi hakkı kabul etmeye zorla. Eğer has adamların ve yakınlarından biri yasaları çiğnemiş ise, senin için ne kadar güç olursa olsun, cezasını eksiksiz icra et. Bu hususta, sabır, sebat ve dikkat göster ve davranışın sonunu gözet. Çünkü bunun sonu hayırdır.

Şayet halkta senin zulmettiğin zannı hasıl olmuşsa, kendilerine özünü bildirerek hakkındaki zanlarını değiştir. Çünkü böyle yapmakla, önce kendi nefsinin kırmış, sonra idaren altındaki halka tatlılıkla muamele etmiş, ayrıca kendini mazur göstermiş olursun. Üstelik onları hak üzerinde daim kılmaktan ibaret bulunan ana maksadına da, bu sayede ulaşmış bulunursun.

31. Barış ve Güvenlik

Düşmanın tarafından sana teklif olunan sulh (barış), rızayı ilâhiye muvafık ise, katiyyen reddetme. Zira barışta askerine istirahat, sana endişeden rahat, ülken için de selamet vardır. Lâkin barıştan sonra, düşmanından sakın ve hem de çok sakın. Öyle ya, belki düşmanın seni gafil avlamak için sana yaklaşmak istemiştir. O sebepten ihtiyata sarıl, bu hususta asla hüsnü zanna kapılma.

32. Anlaşmalara Riayet Et

Şayet düşmanla aranızda bir sözleşme akd etti isen, yahut ona karşı bir taahhüdün varsa, yapılan sözleşmeye riayette bulun, ahdini yerine getir. Verdiğin sözü muhafaza için, icap ederse hayatını bile feda et. Çünkü, arzularının birbirinden farklı, düşüncelerinin ayrı olmasına rağmen, insanların ilâhi farizalar arasında, ahidlere vefa (tam yerine getirilmesi) kadar üzerinde birleştikleri bir şey yoktur. Hatta müşrikler de hıyanetin vahim neticelerini gördükleri için, müslümanlara karşı ahde vefaya dikkat ediyorlar. Binaenaleyh sakın verdiğin sözden dönme; sakın ahdine hıyanet etme; sakın düşmanını aldatma. Zarar ve mahrumiyete mahkûm, akılsız ve cahillerden başkası Allah'a karşı gelmek cüretini gösteremez. Allah Teâlâ, ezeli rahmeti icabı, O'nun için yapılan sözleşmeyi kulları için, şefkati sayesinde barınacakları emin bir sığınak; bu emin sahada asude kalacakları, huzur içinde ihtiyaçlarını karşılayarak onun civarına koşacakları, emin ve manevi bir makam kılmıştır. Onun için bunda bozgunculuk etmek, hıyanette bulunmak yahut aldatmak olamaz. Bir de birtakım yorumlara müsait olacak akidlerde bulunma. Akdedip belgelendirdiğin bir sözleşmeyi bozmak için de, sakın sözlerin gizli manalarından yararlanmaya kalkışma. Allah'ın ahdi icabı girmiş olduğu bir işin darlığı, haksız yere onu genişletmene katiyyen sebep olmasın. Zira genişleyeceğini ve sonunun iyi olacağını umduğun bir darlığa tahammül etmen, senin için elbette günahından çekindiğin, dünya ve ahirette ilâhi cezadan kurtuluş imkânı olmadığını bildiğin bir hıyanetten daha ehvendir.

33. Kan Dökmekten Kaçın

Sonra, kandan ve onu haksız yere dökmekten son derece sakın. Çünkü haksız yere kan dökmek gibi felaket getiren; bunun kadar mesuliyeti büyük, bunun kadar nimetin zevâlini, devletin mahvolmasını hak eden bir şey yoktur. Allah Teâlâ, kıyamet günü kulları arasında hükmünü verirken, ilk olarak döktükleri kanlardan başlayacaktır. Sakın haram bir kanı dökerek saltanatını kuvvetlendirmek sevdasına kapılma. Zira bu hareket onu zaafa düşürecek, daha doğrusu zevâle erdirerek başka ellere geçirecek sebeplerdendir. Hele taammüden ikâ edeceğin bir katil için, ne Allah'ın katında ve ne de benim indimde hiçbir özrün olamaz. Çünkü bu takdirde beden hak ettiğin cezanın (kisas) icra edilmesi lazımdır. Şayet bir kazaya uğrarsan... Tedib ederken, kırbacın yahut elin aşırılığa giderse (zira zaman olur ki yumruk, yahut biraz fazlası ölüme yol açar) sakın sahip olduğun nüfuza güvenerek, ölenin velilerine haklarını vermeyeyim demeye kalkışma.

34. Kaçınacağın Hususlar

Bir de, sakın kendini beğenme. Sakın nefsinin sana hoş gelen cihetlerine güvenme. Sakın yüzüne karşı övülmeyi isteme. Zira, iyilerin ne kadar iyiliği varsa, hepsini mahvetmek için şeytanın elindeki fırsatların en sağlamı budur... Sonra sakın halkına

yaptığın iyilikleri, onların başına kakma; yahut yaptığın işleri mübalağalı gösterme; yahut kendilerine verdiğin sözden dönme. Çünkü başa kakma, iyiliği bitirir; mübalağa hakikati söndürür; sözden dönme ise Allah Teâlâ'nın da, halkın da nefretini celb eder. Cenabı Hak Kur'anı Kerim'de: "Böylece, sizin yapmadığınızı söylemeniz Allah indinde ne kadar menfur bir harekettir" buyuruyor. Sakın açıklık kazanmayan işlerde inat etme. Sakın, açıklık kesbettiği zamanda da gevşeklik gösterme. Sonra işlerin her birini yerli yerine koy, işlerinin her birini zamanında ifa et. Herkesin üzerinde birlik halinde olduğu noktalarda kendini kayırmaktan çekin. Görevlendirdiğin kimselerin açığa çıkmış kötülüklerine karşı, senden beklenen hareketten habersizmiş gibi davranma. Aksi takdirde, başkasının yerine sen cezaya maruz kalırsın. Az zaman sonra işlerin üzerindeki perdeler, gözlerin önünde açılır ve mazlumun hakkı, senden alınır.

35. Dikkat Edeceğin Diğer Hususlar

Hiddetine, gazabına (öfkene), eline ve diline hâkim ol. Bunların hepsinden korunabilmek için de badirelerden geri durup şiddetini tehir et ki, öfken geçsin de iradene sahip olabilesin. Şunu da iyi bil ki; bir gün seni Yaratan'a döneceğini, O'na hesap vereceğini, çok açık ve iyi bir şekilde hatırlatmadıkça, nefsine hâkim olmak imkânını katiyyen bulamazsın.

Şimdi senin üzerine gerekli olan, senden evvelkilerin sana ulaşan adil hükmünü, yahut isabetli olan tutumlarını, yahut Peygamber Sallallahü Aleyhi Vesellem Efendimiz'den gelmiş bir haberi, yahut Kitabullah'daki bir farîzayı hatırd tutarak, bu gibi meselelerde bizden gördüğün hareket tarzına uyabilmen ve şu emirnamemde bildirdiğim ve ileride nefsinin arzularına kapılmanı mazur göstermemekliğinin için elimde sana karşı sağlam bir hüccet bildiğim, hükümleri tatbika çalışmandır.

36. En Son Dilek ve Dua

Artık Cenabı Hak'kın geniş rahmetinden ve bütün istekleri kuşatmış olan azamet ve kudretinden dilerim ki, rızayı ilâhisi vechiyle kulları arasında güzel bir övgü ve ülkeler içerisinde en iyi eserler kurabilmek için, gücümüzün yettiği kadar çalışmaya seni de, beni de muvaffak kılsın. Hakkımızdaki nimetini tamamlasın ve bize olan ikramlarını kat kat artırıp sana da, bana da saadetle ve şehadetle can vermeyi muvaffak ve kolay eylesin. Bizim dua ve niyazımız Allah'adır. Salâtü selâm, Allah'ın Resûlüne ve onun iyi ve tertemiz Âli üzerine olsun.

MEVLÂNÂ'DAN İKİ RUBAİ

Bendesiyim kuluyum ol hikmetli Kur'an'ın
Toprağının tozuyum Muhammedi Muhtâr'ın
Kim naklederse başka bir söz benim dilimden
Ben ondan da bîzarım, o sözden de bîzarım.

* * *

Ya Rab beni halkın kapısına muhtaç etme ne olur,
Ne kula, ne de şaha muhtaç etme ne olur.
Şu simsiyah saçlarım kereminle ağardı,
Bembeyaz saçlarımla yüzümü kara çıkartma ne olur.

*İlmin var, mantığın yok
Servetin var, cömertliğin yok
Allahın var, imanın yok
Düşünsene insanoğlu.*

BİZE VE BÜTÜN İNSANLIĞA DÜŞEN

(O ki insandır, insanlar akıllı ve zekidir, ulvidir. Allah kürrei arzı, insan eliyle maddi manevi çalışmak babında insanlara emanet etmiştir. Dünyamızı maddi manevi ulvi ilimle kullanmak lâzımken, nefsanî ve şeytanî akli maişet ile tahrip ediyoruz. Buna ne hakkımız var?)

İnsanlar, Hazreti Âdem'den bu ana kadar, maddi ve manevi altı yönden kardeşler. Bu ve diğer hususlar, aşağıda izah edilmiştir.)

"En hakiki mürşit ilimdir."

"Yurtta sulh, cihanda sulh."

– Mustafa Kemal Atatürk

Doruklardan çok, düzlükleri benimseyip ovaları yurt tuttuğu halde, evrenin en şerefli yaratılmışı insandır. Lakin yüce dağların doruklarında yuva kuran bir de kartal vardır ki, yükseklerde uçarken, toprağın rengine uymuş, sinsice sürünen yılanı, onca uzaklıktan fark eder. Anında dalar taşla toprağa, koparıp atar yılanın başını, sonra da avını yutar.

İnsanlardan bazıları da, kartal gibi, yılanın etini severek yerler. Çünkü zehiri başında, ön iki dişinin dibindeki keselerdedir yılanın. Bedeninde zehir yoktur. Isırınca avını, bu dişleriyle verir zehirini yılan. Ve her yılan zehirli olmamakla beraber, her nedense yılan denilince akla, ilk önce zehirli yılan gelir.

Ne var ki, en şerefli ve en güzel yaratılmış olan insanın da zehiri vardır. Fakat başında değil, içindedir zehir. Yılan gibi dişleriyle değil, diliyle sokar, rakibini mahveder.

Ama zehirinin yanı sıra içinde bal da vardır insanın. İsterse diliyle bal sağlar, bal sunar dostuna düşmanına. Evet, ancak insan, isterse çiçek, isterse taş, isterse akrep, isterse insan olarak ömrünü doldurabilir vatani olan bu dünyada. Hayvan, bitki ve toprağa bu özellik verilmemiştir.

Lakin hayrettir ki, bu insan av olarak yine insanı seçer çoğu zaman, sokar, öldürür diliyle kendi cinsini. Pişman olursa da, iş işten geçmiş olur. Evet, ya silahla, ya da fesadın politik tanımı olan faaliyetlerle insan, bugün de insan avına çıkmış. Komşusu veya düşmanı bildiği ülkelerle harp içinde acımasızca. Neden bu vahşete sebebiyet veriyor bu şerefli yaratılmış denilen insanlar? Bütün sezgilerin odak noktası kalbi;

bilimleri değerlendirebilen, düşünen, karar veren beyni olduğu halde? İnsanı insana kırdıran bir kin ateşi var burada.

Gerçi ateş kül eder, yok eder ama, bir de mikrobu, pasağı, küfü yok edip, temiz olan özü arındırma özelliği vardır ateşin. İnsan niçin ateşin bu olumlu tarafından yararlanmıyor da, milyarlarca para döküyor silahlara? Gururuna, cehaletine, hırsına ve çılgın isteklerine niçin gem vurmuyor? Dili zehirli, eli silahlı olanlar, leke sürüyor insanlığa, bir anda zavallı bir yığın yapıyor bu en şerefli yaratılmışları.

Diğer taraftan, bilimin gereği, uzay çalışmalarını görüyoruz. Ama fazladan öyle harcamalar yapılıyor ki bu çalışmalar sırasında, ya fark edilmiyor, ya da umursanmıyor. Oysa bu arada, Afrika'da milyonlarca insan açlıktan ölüyor, ölümü bekliyor.

Soruyoruz: "İnsandan daha değerli varlık var mı dünyada? Her şey insanın emrine verilmiş, her şey insan için yaratılmış değil mi?"

Öyleyse, zavallı bir halde yaşamaya çalışan bu insanlara öncelik verelim. Önce onları kurtarmak için yatırım yapalım; kalanı uzay çalışmalarına ayıralım. Kim bilebilir ki, kurtarılacak bu beyinler ileride insanlığın kurtarıcısı olmayacaktır? Allah'ın öncelikle gözettiği insandır. İyilik yapan, merhametli insanlar, mutlu ve umutlu olur.

Şimdi işin esasına gelelim:

Düşman bildiği kapı komşuları ya da yabancı ülke insanları ile, kopması, bozulması mümkün olmayan bir ortaklığı vardır insanın. Evet; insanlar dünya pazarının ortaklarıdır.

1. Bütün insanlar Allah'a tapar. Fakat kendi dilleri ile inançlarını açıklarlar. Allah inancında ortaktır insanlar.
2. Aynı dünyanın imkânlarından bilgin olurlar. Öğrendiklerini öğretirler okullarda. Bilimle hizmet ederler birbirlerine. Bilgi ve duyguların bilgisayarı beyin, sezgi ve aşkın merkezi, kalptir insanda. Böylesine bir beyin ve kalbin verdiği bilgide ortaktır insanlar.
3. Bütün insanlar Hazreti Âdem ve Hazreti Havva'dan gelmedir. (Maymundan değil.) Yaratılış kaynağında ortaktır insanlar.
4. Her insanın veya her toplumun ayrı bir güneşi yoktur. Aynı güneşin ışığından yararlanırlar. Güneşte ortaktır insanlar.
5. Dünyadaki aynı suyu paylaşırlar. Aynı sudan içerler, aynı suyu kullanırlar. Suda ortaktır insanlar.
6. Ölümlü varlığımızın harcı topraktır. Üzerinde yaşadığımız yer de topraktır. Toprakta ortaktır insanlar.

Söyleyin şimdi: İnsanın insana silah ve zehirle hizmeti olur mu? Bu mudur insana yakışan? Hayır. Yakışan, barıştır insana. Ve barışa ulaşmak için mutlaka kalem, dil, birlik, birleştirmek gerekir.

Dönüp dünyaya bakıyoruz, insan insana ne yapıyor diye. Birbirini yok ediyor. İnsan insana saldırmaya hazırlanıyor her an, avını ısırmadan önce dikilen yılan gibi. Sebep arıyor, avı kıpırdasın da üzerine atılsın diye.

Gerçi bir sınav yeridir dünya; iyisi de var, kötüsü de aramızda. Ama benliği ile, içindeki kötülükle savaşa insan, yeter de artar ona başarılı olması için. Çünkü benlikle savaş en zorlu savaştır. Yoksa benliğin tutsağı ve kurbanı olur insan. Sınavını kaybeder. Belki de harcanıp gider her iki dünyada. Ama akıllı ile beyninden kalbine yol bulur, beynini bağlarsa yüreğine, vicdanına, engelleri aşar. Böylece cenneti, hem dünyada, hem de ölüm ötesinde yaşar.

Beyin, olgunluk düzeyine ulaşmıştır artık. Tıbbın ve tekniğin doruğuna ulaşmışken Allah'ı gereği ile bilemezsek, O'nun emirlerine bilinçli olarak uymazsak, ne zaman bileceğiz? Geç kalmış olmaz mıyız?

O halde varlıklı olan, maddeten özveride bulunup ortaya dönmeli, alt tabakadaki fakiri ise, yapacağı bağışla ortaya çekip, bütün insanlar ortada birleşmelidir. Açlık ortadan kalkınca, mutluluk terazisinde insanlar dengelenmiş olur. Ve bu güzellik içinde, hayat yapıcı olarak akıp gider.

İnsanı insana kırdıran, kardeşi kardeşe düşüren düşmana, benliğimizle dost olmayalım. Dünyayı cennete çevirelim. Huzur içinde, âlem pazarında gönül alıp, gönül verelim. Ömür denilen kısacık bir zaman diliminde, cennetin anlamına, dostluğun tadına o zaman varacağız.

Değer mi insanlık varken yılan olmaya, birbirimizi zehirlemeye? Silah olup, pençelerimizle birbirimizi parçalamaya değer mi? Allah'ın kitaplarında var mı böyle kara emirler? Peygamberlerinde hiç görülmüş mü böyle kan emici vampirlikler, söyleyin? Kime neyi ispat etmek istiyoruz terörle?

Gömelim silahımızı toprağa, içimizde bal yapalım. Bal, panzehirdir. Yok edelim içimizdeki zehiri. Peteklerimizi balla dolduralım. İşte o zaman insan oluruz, insanlığın şeref ve değerini o zaman anlarız. İnsan olmak varken, neden yılan, sırtlan, taş, toprak, zakkum olalım? Konuşa konuşa, bakışa bakışa selam verelim birbirimize. Anamız, babamız, güneşimiz, suyumuz, toprağımız, bilgimiz ayrı değil ki.

Bize kin ateşi değil, barış yakıştır. İçinde nefret ateşi olanların ateşini, dil pınarından akan billur sözler, güzel öğütlerle söndürelim. Aklın ve kalbin yolu birdir. Dargınları ve düşmanları barıştırmak, birleştirici olmak, çok büyük bir ibadettir. Demokrasiyi seven, demokrasiye layık olanlar, ancak birleştirici, barışçı, barıştırmacı, insanları seven, onların yardımına koşan insanlardır.

PEYGAMBER EFENDİMİZİN DUASI

(Âlemlere rahmet olan sevgili Peygamberimiz Sallallahü Aleyhi Vesellem'in aşağıda yer alan dualarından bir kısmı ile Allah bütün müslümanları İslam'ın şuuruna erdiren... Oku... Şuuruna er... Ve şuurlandır...)

Allahım, azâbından rızana, affına, senden yine sana sığınıyorum. Sen kendini yücelttiğin gibi ben seni yüceltemem.

Allahım, doğu ile batıyı birbirinden uzak tuttuğun gibi, beni de günahlardan uzak tut.

Allahım, sonunda küfür olmayan bir iman ve yakîn, dünya ve ahirette şerefini kazandıracak bir rahmet ihsan et.

Allahım, bize bizimle günahlarımız arasında engel meydana getiren bir korku, cennete ulaştıracak bir itaat, dünya musibetlerini kolaylaştıracak bir inanç ver.

Allahım, hayatımı her türlü hayrın artmasına, ölümünü her türlü kötülükten kurtuluşa vesile kıl.

Allahım, korkmayan kalpten, kabul edilmeyen duadan, doymayan nefisten ve fayda vermeyen ilimden sana sığınırım.

Allahım, bizleri hidayette olan ve hidayete ulaştıranlardan eyle.

Erzeli ömürden, cimrilikten, fakirlikten sana sığınırım.

Sana ibadet etmede

Sana şükür etmede

Seni zikr etmede bizlere yardımcı ol...

Allahım, sen affedicisin, affetmeyi seversin, bizleri de affet...

... Âmin